

Paavi Benedictus XVI *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisissa vuosina 2005–2013

Juha Ahosniemi
Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion		Laitos – Institution	
Teologinen tiedekunta		Kirkkohistorian osasto	
Tekijä – Författare			
Ahosniemi, Juha			
Työn nimi – Arbetets titel			
Paavi Benedictus XVI Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien uutisissa vuosina 2005–2013			
Oppiaine – Läroämne			
Yleinen kirkkohistoria			
Työn laji – Arbetets art		Aika – Datum	Sivumäärä – Sidoantal
Pro gradu -tutkielma		Syyskuu 2017	134
Tiivistelmä – Referat			
<p>Pro gradussani tutkin <i>Helsingin Sanomien</i> ja <i>Ilta-Sanomien</i> uutisointia paavi Benedictus XVI:ta tämän paaviusvuosina 2005–2013. Tutkimuksen päähuomio on näkyvästi uutisoiduissa aiheissa. Selvitän niiden avulla, millaisista aiheista uutisoitiin ja miten. Tarkastelen myös kuvaa siitä, millaisena paavi ja paavius nähtiin lehdissä. Selvitän lisäksi, millaisia lähteitä uutisoinnissa käytettiin. Vertaan kahden lehden tapaa uutisoida selvittääkseni oliko sanomalehden ja iltapäivälehden välillä näkyvissä eroavaisuuksia. Tarkastelen myös sitä, näkyikö lehtien uutisoinnissa muutosta kahdeksan vuoden aikana.</p> <p>Paavi Benedictus XVI näkyi uutisissa erityisesti seitsemän aiheen kautta. Vuonna 2005 uutisoitiin paavin vaihtuminen. Seuraavana vuonna uutisoitiin paavin Regensburgin puheesta noussut kohu. Vuoden 2009 keväällä paavista uutisoitiin Pius X:n veljeskunnan holokaustikohun yhteydessä ja samana vuonna paavista uutisoitiin myös hänen Afrikan-matkan kondomi-lausunnon seurauksena. Vuoden 2010 alussa Benedictus näkyi uutisissa katolisen kirkon hyväksikäyttöskandaalin takia. Vuonna 2012 lehdet uutisoivat Vatileaks-tietovuotoskandaalista. Benedictus XVI poistui lehtien sivuilta näyttävästi ilmoitettuaan eroavansa paavin virasta vuoden 2013 helmikuussa.</p> <p>Näkyvä uutisointi paavi Benedictus XVI:ta jakautui kahteen pääryhmään. Hänen paaviutensa alku ja loppu muodostavat toisen ryhmän ja toiseen ryhmään kuuluvat paavin liitetyt kohu- ja skandaaliuutiset. Paavista uutisoitiin melko vähän, eikä esimerkiksi arkipäivän paavius paljoakaan lehtien sivuilla näkynyt. Lehtien ja paavin arvomaailmat erosivat toisistaan merkittävästi, mikä näkyi lehtien kritiikkinä paavia ja kirkkoa kohtaan. Lehdillä ei ollut erityisesti paaviuteen keskittyneitä toimittajia ja lehdet turvautuivat usein kansainvälisten uutistoimistojen uutisiin. Suomalaiset roomalaiskatolisen kirkon jäsenet näkyivät harvoin uutisten yhteydessä.</p> <p>Lehtien uutisissa paavius näyttäytyi hyvin maalliselta instituutiolta. Paavin hengellinen rooli ei uutisissa juurikaan näkynyt, vaan usein uutisissa korostui paavin viran poliittinen ja maallinen puoli. Median kanssa toimiminen aiheutti hankaluuksia akateemiselle Benedictus XVI:lle ja se näkyi paavin mediakuvassa. Benedictus-uutisoinnin perusteella voi päätellä, että toimivien mediasuhteiden merkitys paaviudelle on huomattava.</p>			
Avainsanat – Nyckelord			
iltapäivälehdet, journalismi, kristinusko, lehdistö, paavius, roomalaiskatolinen kirkko, sanomalehdet			
Säilytyspaikka – Förvaringställe			
Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto Helda, Teologia			
Muita tietoja			

Sisällysluettelo

I JOHDANTO.....	1
1 Tutkimustehtävä	1
2 Paaviuden ja kirkon kehitys Joseph Ratzingerin elinaikana vuosina 1927–2005	10
II PAAVI VAIHTUU VUONNA 2005	17
1 Joseph Ratzinger esitellään paaviehdokkaana	17
2 Joseph Ratzinger hallitsee konklaaviuutisoitua	22
3 Näkökulmaa uuteen paaviin laajennetaan	30
4 Helsingin Sanomat arvioi paaviuutisoitua	38
III KOHUT UUTISOINNIN KESKIÖSSÄ VUOSINA 2006–2009	43
1 Regensburgin puhe muuttaa uutisoitua vuonna 2006.....	43
1.1 Uutisoitua keskittyy paavin matkoihin vuoteen 2006 asti	43
1.2 Regensburgin puhe uutisoidaan uutistoimistojen avulla	45
1.3 Regensburgin puheen käsittely laajenee	52
1.4 Turkin-matka uutisoidaan Regensburgin puheen varjossa	55
2 Holokaustikohu palauttaa paavin otsikkoihin vuonna 2009.....	59
2.1 Hiljainen uutiskausi päättyy vuonna 2009.....	59
2.2 Holokaustikohu uutisissa helmikuussa 2009	61
2.3 Matka Lähi-itään uutisoidaan kohujen valossa.....	64
IV KONDOMILAUSUNTOJEN JA HYVÄSIKÄYTTÖSKANDAALIN UUTISOINTI.....	69
1 Kondomilausunnot uutisoidaan vuosina 2009 ja 2010.....	69
1.1 Paavin kondomilausunto herättää arvostelua vuonna 2009.....	69
1.2 Vuoden 2010 kondomilausunto yllättää positiivisesti.....	75
2 Hyväksikäyttöskandaalin uutisoitua vuosina 2008–2011	77
2.1 Matkat nostavat hyväksikäyttöskandaalin esille vuonna 2008	77
2.2 Paavi skandaaliuutisoinnin keskiössä vuoden 2010 alussa	83
2.3 Uutisoitua aiheesta hiljenee vuoden 2010 alun jälkeen.....	93
V BENEDICTUKSEN VIIMEISET VUODET PAAVINA 2011–2013.....	97
1 Vuonna 2012 Vatileaks-uutisoinnissa piirtyy kuva heikosta paavista	97
2 Benedictuksen eropäätös yllättää vuoden 2013 alussa	103
2.1 ”Voi hyvä Jumala! Paavi on eronnut!”	103
2.2 Paavin eron käytännönjärjestelyt nousevat esille	108
2.3 Paavi Benedictus XVI:n paavius päättyy	114
VI JOHTOPÄÄTÖKSET	117
VII LIITTEET	124
Liite 1: Helsingin Sanomien paaviuutismäärät 2005–2013.....	124

Liite 2: Heikki Aittokosken ”Avoin kirje paavi Benedictus XVI:lle”	125
VIII LYHENTEET	126
IX LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO	127
1 Painetut lähteet	127
2 Sanoma- ja aikakauslehdet	129
3 Internet-lähteet	129
4 Kirjallisuus	130

I JOHDANTO

1 Tutkimustehtävä

Kardinaalit olivat äänestäneet, joten valitun tuli ottaa tehtävä vastaan. Ratkaisevaa ei kuitenkaan ole toimittajien antama tuomio vaan rakastavan Jumalan tuomio.¹

Paavi Benedictus XVI:n paaviutta vuosina 2005–2013 seurattiin herkeämättä mediassa. Hän seurasi paavina valovoimaiseksi mediapaaviksi kutsuttua Johannes Paavali II:a (1978–2005), ja tiedotusvälineet oletusarvoisesti odottivat uuden paavin jatkavan samalla mediaystävällisellä linjalla. He joutuivat pettymään. Paavi Benedictus XVI, joka taustaltaan oli saksalainen dogmatiikan professori, ei omannut edeltäjänsä kaltaista kykyä toimia median kanssa. Paavin prioriteetit olivat muualla, kuten voi päätellä vuonna 2013 paavinvirasta eronneen emerituspaavin vastauksesta toimittaja Peter Seewaldin kysymykseen oliko Benedictus XVI missään vaiheessa tuntenut itseään vääräksi valinnaksi paaviksi – toimittajien tuomiolla ei ole väliä, ainoastaan Jumalan tuomiolla oli paaville merkitystä.²

Paavilla on paljon vaikutusvaltaa maailmassa. Vaikka länsimaat ovat viime vuosikymmeninä maallistuneet nopeasti, kuunnellaan maailman pienimmän valtion valtionpäämiestä edelleen herkällä korvalla ja hänen lausuntonsa uutisoidaan ympäri maailmaa. Myös Suomessa. Paavin vaikutusvallan syy on, että hän on maailman suurimman uskonnollisen yhteisön eli roomalaiskatolisen kirkon pää. Hän on yli miljardin ihmisen hengellinen johtaja. Roomalaiskatolinen kirkko on universaali eli se on levittäytynyt koko maailmaan. Tämä merkitsee sitä, että katolinen kirkko ja sen edustamat arvot vaikuttavat koko maailmaan.

Paavi-instituutio on ainutlaatuinen yhdistelmä hengellistä ja maallista valtaa. Hengellistä valtaa paavi käyttää Rooman piispana, jona hän on roomalaiskatolisen kirkon tradition mukaan Pyhän Pietarin seuraaja.³ Katolisen kirkon kanonisen lain mukaan paavi on ”Piispojen kollegion pää, Kristuksen sijainen sekä universaalin kirkon paimen maan päällä” ja virkansa kautta hänellä on ”korkein, täysi, välitön ja universaali vakiintunut valta kirkossa, ja hän voi aina vapaasti käyttää tätä valtaa”.⁴

¹ “The cardinals had voted, so the one chosen must undertake his task. And it isn’t the judgement of journalists that matters, but the judgement of the loving God”. Benedict XVI & Seewald 2016, 5.

² Benedict XVI & Seewald 2016, 5.

³ Heininen 2004, 15.

⁴ VA 1983, canon 331.

Käytännössä paavi on Rooman hiippakunnan piispa, katolisen kirkon korkein johtaja, näkyvin kristillinen kirkollinen johtaja ja siten kristikunnan edustaja muille uskonnoille, vahva sekulaarisuutta vastustava taho sekä moraalinen arvojohtaja.⁵ Paavi on myös Vatikaanivaltion absoluuttinen monarkki ja siten suvereeni valtionpäämies.⁶ Paavin valta ei ole sidottu maantieteelliseen paikkaan. Paavin vallan perusta on kanonisessa laissa määritelty Pyhä istuin (*Sancta Sedes*), jolla tarkoitetaan paavien Jumalalta saamaa valtuutusta hallita kirkkoa. Pyhä istuin edustaa katolisen kirkon keskushallintoa ja siksi muun muassa diplomaatit akkreditoidaan Pyhään istuimeen Vatikaanivaltion sijaan.⁷ Käytännössä paavin hengellisen ja maallisen vallan rajoja on vaikea hahmottaa.

Tässä pro gradu -tutkimuksessa tutkin *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisointia paavi Benedictus XVI:ta hänen kahdeksan vuotta kestäneen paaviutensa aikana. Tutkin aihetta kirkkohistorian ja lehtien lukijan näkökulmasta. Pyrin luomaan yleiskuvan vuosien 2005–2013 paaviuutisoinnista, mutta tutkimukseni pääpaino on niin sanotuissa suurissa Benedictus-uutisissa, joista uutisoitiin näkyvimmin. Selvitän tutkimuksessani mitkä ja millaiset uutisaiheet nousivat erityisesti kahdeksan vuoden aikana esille. Esille nousevien aiheiden avulla selvitän miten paavista tai paaviudesta lehdissä uutisoitiin ja millaisena paavi ja paavius niissä nähtiin. Tutkin myös sitä, millaisia lähteitä toimittajat käyttivät uutisoinneissaan ja selvitän, käytettiinkö uutisoinnin apuna ulkopuolisia asiantuntijoita. Jos ulkopuolisia asiantuntijoita käytettiin, selvitän miten usein heihin turvauduttiin.

Kahden erilaisen lehden tutkiminen antaa mahdollisuuden selvittää eroja, joita sanomalehden ja iltapäivälehden uutisoinneissa mahdollisesti oli. Tutkin lisäksi sitä, oliko Benedictus-uutisoinnissa näkyvissä muutoksia kahdeksan vuoden aikana. Paaviuden ollessa historiallista syistä suomalaisten enemmistölle vieras, tarkastelen tämän vierauden näkyvyyttä ja vaikutusta uutisoinnissa. Pohdin myös kuvaa, joka paavi Benedictus XVI:ta lehtien perusteella lukijalle muodostui. Tutkimukseni alkaa vuoden 2005 huhtikuun 2. päivä, jolloin paavi Johannes Paavali II oli kuolemaisillaan, ja se päättyy maaliskuun 1. päivään vuonna 2013, jolloin edellispäivänä eronneesta paavi Benedictus XVI:ta uutisoitiin viimeisen kerran.

Tutkimukseni kannalta oli tärkeää tarkastella lehtiä mahdollisuuksien mukaan painetussa muodossa. Etenkin *Helsingin Sanomilla* on laaja verkkoarkisto,

⁵ Allen 2004a, 19–21.

⁶ Reese 2003, 10; Heininen 2004, 19.

⁷ Allen 2004a, 23–24.

mutta arkistosta puuttuvat uutisten yhteydessä mahdollisesti julkaistut kuvat. Lisäksi uutisten sijoittumista lehtien sivuilla ei voi hahmottaa verkkoarkiston avulla. Molempien tutkittujen lehtien vuosikerrat löytyvät Kansalliskirjastosta mikrofilmiltä. Mikrofilmien heikkoutena on, että ne ovat mustavalkoiset. Tutkimukseni keskiössä ovat uutiset ja siksi ulkopuolelle rajautuivat varsinaisten lehtien ohessa ilmestyneet lisälehdet (esimerkiksi *Helsingin Sanomien* laajempia kirjoituksia sisältävä *Kuukausi*-liite ja viihteellisempi *NYT*-liite) sekä mielipidepalstoilla julkaistut lukijoiden kirjoitukset.

Kahden lehden jokaisen numeron käyminen läpi kahdeksan vuoden ajalta ei ollut tutkimuksellisesti järkevää Benedictus-uutisten suhteellisen vähyyden vuoksi. Tämän takia otin tutkimukseni pohjaksi *Helsingin Sanomat*, jonka verkkoarkiston hakutoiminnolla selvitin useammalla hakusanalla⁸ Benedictukseen liittyvät uutiset. Hakutulokset jaoin aiheittain selvittääkseni uutisaiheet, joista uutisoitiin eniten. Tarkemman tutkimuksen kohteeksi valikoituivat seitsemän laajasti uutisoitua aiheetta. Nämä aiheet ovat paavin vaihtuminen vuonna 2005, Regensburgin puhetta seurannut kohu, Pius X:n veljeskunnan holokaustikohu, kaksi paavin kondomilausuntoa, katolisen kirkon hyväksikäyttöskandaali, Vatileaks-skandaali sekä paavin ero vuonna 2013. Seitsemän pääaiheen lisäksi kiinnitän tutkimuksessani yleisempää huomiota siihen, miten paavi tai paavius esitettiin lehtien sivuilla. Tässä tarkastelun kohteena ovat etenkin pääkirjoitukset.

Luin tarkemman tutkimuksen kohteeksi päätyneet uutiset mikrofilmiltä. Käytyäni ensin läpi *Helsingin Sanomien* uutiset aihekohtaisesti siirryin tarkastelemaan *Ilta-Sanomien* mahdollista vastaavaa uutisointia samalta ajalta. Työmetodikseni muodostui verrata *Ilta-Sanomien* uutisointia *Helsingin Sanomien* uutisointiin. Tästä syystä kävin *Ilta-Sanomien* lehtiä läpi hiukan laajemmalla ajanjaksolla kuin *Helsingin Sanomia* selvittääkseni oliko lehti uutisoinut samasta aiheesta. Ensimmäisten vuosien uutisoinnin jälkeen *Ilta-Sanomien* ulkomaan uutismäärä väheni, eikä vertailua ollut enää mahdollista tehdä pelkän painetun lehden perusteella. Jos vastaavaa uutisointia ei painetussa lehdessä ollut tai sitä oli vähän, käytin apuna *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla aiheesta julkaistuja uutisia. Tutkimustapani heikkoutena on, että *Ilta-Sanomien* kohdalla en ole selvittänyt aukottomasti kaikkea lehden Benedictus-uutisointia.

⁸ Hakusanat: ”Benedictus”, ”Benedictus XVI”, ”Benediktus”, ”Ratzinger”, ”paavi”. Esimerkiksi hakusana ”Benedictus XVI” antoi 376 osumaa vuosina 2005–2013.

Pro gradu -tutkimukseni jakautuu neljään tutkimuspäälukuun, jotka sijoittuvat pääosin kronologiseen järjestykseen. Poikkeuksen tekee kolmas tutkimuspääluku (luku IV), joka käsittelee seksuaalisuuteen liittyviä teemoja. Vaikka pääluvut keskittyvät tiettyihin rajattuihin aiheisiin, pyrin niiden yhteydessä antamaan yleiskuvan muusta paaviuutisoinnista.

Ensimmäinen tutkimuspääluku (luku II) käsittelee vuoden 2005 paavin vaihtumista. Se alkaa huhtikuun alusta, jolloin Johannes Paavali II kuoli. Ensimmäinen alaluku tarkastelee Joseph Ratzingerin ja muiden mahdollisten paaviehdokkaiden esittelyä lehdissä ennen konklaavin alkua. Toinen alaluku käsittelee uutisointia konklaavin aloituspäivänä, sen aikana ja valinnan jälkeen tarkastellen uuden paavin Benedictus XVI:n vastaanottoa lehdissä. Kolmas alaluku tarkastelee uutta paavia koskenutta uutisointia ensimmäisen viikon aikana päättyen paavin virkaanastumismessuun. Pääluvun neljäs alaluku tarkastelee sitä, miten *Helsingin Sanomissa* arvioitiin huhtikuun paaviuutisointia intensiivisimmän uutisoinnin päättyttyä.

Toinen tutkimuspääluku (luku III) tarkastelee paavin ja muiden uskontojen välisiä ristiriitoja eli Regensburgin puhetta sekä Pius X:n veljeskunnan holokaustikohua. Ensimmäinen alaluku käsittelee paavi Benedictuksen luennon Regensburgin yliopistolla paavin Baijerin-matkan aikana vuoden 2006 syyskuussa. Paavin luennossaan käyttämä sitaatti Itä-Rooman keisarilta loukkasi muslimeja ja sitä seurasi laajoja protesteja paavia vastaan. Käsittelen alaluvussa ensin Baijerin-matkan uutisointia ennen siirtymistä itse puheen uutisointiin. Alaluvun päättää paavin marraskuun 2006 tekemän Turkin-matkan tarkastelu, sillä Regensburgin puhe näkyi matkan uutisoinnissa. Tutkimuspääluvun toinen alaluku käsittelee vuoden 2009 alussa syntynyttä Pius X:n veljeskunnan holokaustikohua. Benedictus XVI salli skismaattisen veljeskunnan piispojen palata katolisen kirkon yhteyteen, mutta yksi piispoista oli kiistänyt holokaustin historiallisuuden. Käsittelen ensin holokaustikohun uutisoinnin ja päätän alaluvun paavin Lähi-idän-matkan uutisoinnin tarkasteluun toukokuussa 2009. Matkan aikana niin Regensburgin puheesta noussut kohu kuin holokaustikohu näkyivät osana uutisointia.

Kolmas tutkimuspääluku (luku IV) on temaattinen. Ensimmäinen alaluku keskittyy paavin kahden erilaisen kondomilausunnon uutisoinnin käsittelyyn. Vuoden 2009 alussa paavin uutisoitiin kiistäneen kondomien höydyn AIDS:n ehkäisyssä ja lausuntoa seurasi kansainvälinen kohu. Toisen kerran paavin kondomilausunnot näkyivät uutisissa vuoden 2010 lopussa, jolloin paavi oli haastattelukirjassa kertonut kondomien käytön olevan rajatuissa tapauksissa sallittu. Pääluvun

toinen alaluku käsittelee roomalaiskatolisen kirkon seksuaalista hyväksikäyttöskandaalia. Skandaali huomioitiin vuonna 2008 paavillisten matkojen yhteydessä, mutta intensiivisimmin aiheesta uutisoitiin vuoden 2010 alussa. Tuolloin paavi Benedictus oli hetken uutisoinnin keskiössä, mutta uutisointi aiheesta loppui nopeasti.

Neljäs tutkimuspääluku (luku V) jatkaa kronologista linjaa käsitellen paavi Benedictuksen viimeisiä vuosia paavina. Ensimmäinen alaluku käsittelee Vatikanin tietovuotoskandaalia eli Vatileaks-skandaalia vuoden 2012 aikana. Toinen alaluku käsittelee paavi Benedictus XVI:n eron paavin virasta vuoden 2013 helmikuussa. Paavi ilmoitti eroavansa 11. helmikuuta ja ero astui voimaan 28. helmikuuta 2013. Kolmen viikon aikana paavi Benedictus näkyi usein lehtien sivuilla.

Tutkimukseni lähteinä ovat sanomalehti *Helsingin Sanomat* ja iltapäivälehti *Ilta-Sanomat*. Molemmat lehdet ovat osa Sanoma-konsernia. Lehdet olivat vuosina 2005–2013 levikiltään lajityypinsä suurimmat Suomessa, mikä puolsi niiden valikoitumista tutkimuskohteeksi. *Helsingin Sanomien* juuret ovat vuonna 1889 perustetussa *Päivälehdessä*. *Päivälehdessä* taustalla oli liberalismia, darwinilaista kehitysoppia ja uskonnollista vapaamielisyyttä ajanut nuorsuomalainen liike. Viranomaisten lakkautettua *Päivälehdessä* vuonna 1904 sen seuraajaksi perustettiin *Helsingin Sanomat*. *Helsingin Sanomien* yhteys nuorsuomalaiseen puolueeseen pysyi vahvana 1900-luvun alussa, mutta Suomen itsenäistyttyä ja valtiomuutoksemyksen ollessa ajankohtainen vuonna 1918 siirtyi lehti nuorsuomalaisista irrottautuneen vasemmistosiiven mukana edistyspuolueen pää-äänenkannattajaksi. *Helsingin Sanomien* ja edistyspuoleen yhteys alkoi rakoilla alkuperäisen päätoimittajan Eero Erkon kuoltua vuonna 1927. Lopullisesti *Helsingin Sanomat* muuttui sitoutumattomaksi sotavuosien 1939–1945 aikana.⁹

Helsingin Sanomat muuttui radikaalisti 1930-luvulla. Lehden koostumus ja rakenne muuttui ja kaupallinen uutisjournalismi sai etusijan. Esimerkiksi onnettomuus saattoi olla uuden toimituslinjan mukaan etusivun uutinen. Lehden lukijakunnan laajetessa entisen puoluesidonnaisen lukijakunnan ulkopuolelle *Helsingin Sanomat* laajensi uutisskaalaansa kattamaan kaikkien lukijoittensa toiveet. Samaan aikaan lehti laajensi ulkomaanuutisten tarjontaansa lähettämällä kirjeenvaihtajia maailmalle sekä solmimalla sopimuksia suurten ulkomaisten uutistoimistojen ja lehtien kanssa. Uutisosion sivussa myös lehden viihteellisempää sisältöä kehitettiin. Uudistusten seurauksena *Helsingin Sanomat* nousi Suomen lehdistön johtoasemaan

⁹ Salokangas & Tommila 1998, 66–67, 118, 143, 166–167.

1930-luvun aikana. *Helsingin Sanomat* jatkoi kasvuaan sotien jälkeen. Lehden sisältö laajeni entisestään ja samalla kasvoi lehteen kirjoittaneiden toimittajien määrä. *Helsingin Sanomat* kasvatti lukijamääräänsä 1900-luvun toisella puoliskolla ja selvisi melko hyvin 1990-luvun lamasta.¹⁰ 2000-luvulla lehti on ollut levikiltään Suomen suurin. Lehti määrittää itsensä edelleen sitoutumattomaksi.¹¹

Ilta-Sanomat perustettiin vuonna 1932 Mäntsälän kapinan aikana *Helsingin Sanomien* iltapainokseksi. Lehti alkoi ilmestyä säännöllisesti myöhemmin saman vuoden lokakuussa. Vuoteen 1949 asti lehdillä oli yhteinen toimitus ja päätoimittaja. Samana vuonna *Ilta-Sanomat* muuttui tabloidikokoon.¹² Tuolloin myös lehden rakennetta selkeytettiin. Vuonna 1956 lehden sisältö muuttui enemmän ruotsalaisen ja mannermaisen iltapäivälehdistön suuntaan, mikä näkyi lehden osastoimisessa eri lukijaryhmille.¹³ Iltapäivälehdelle on tyypillistä viihteellistä vakaviakin aiheita, mutta se on myös tärkeä yhteiskunnallisten puheenaiheiden asettaja.¹⁴ Iltapäivälehdistön kasvuun vaikutti etenkin *Ilta-Sanomien* kilpailijan *Iltalehden* perustaminen 1980-luvulla. Kilpailijan perustaminen pakotti *Ilta-Sanomat* muuttumaan enemmän aikakauslehtimäiseen ja viihteelliseen suuntaan. *Ilta-Sanomat* itsenäistyi *Helsingin Sanomista* 1980-luvulla. Merkkipaaluksi muodostui vuosi 1986, jolloin lehdelle tehtiin ensimmäistä kertaa *Helsingin Sanomista* erillinen strateginen suunnitelma.¹⁵ 1990-luvun lamasta iltapäivälehdet selviytyivät sanomalehtiä paremmin.¹⁶

Tutkittavana ajanjaksona molempien lehtien levikki laski. *Helsingin Sanomien* levikki vuonna 2005 oli 430 785 kappaletta, mutta vuonna 2013 enää 313 062. *Ilta-Sanomien* levikki vuonna 2005 oli 195 673 mutta vuoteen 2013 mennessä se oli laskenut 118 358:een.¹⁷ Levikkien laskun taustalla oli 2000-luvun mediamurros. Syynä murrokseen oli etenkin internet ja sosiaalinen media, jonka kanssa lehdet joutuivat kilpailemaan kuluttajien ajankäytöstä.¹⁸ Sanoma Osakeyhtiö oli eturintamassa siirtymisessä verkkoon. *Ilta-Sanomien* verkkosivut avautuivat vuoden 1996

¹⁰ Salokangas & Tommila 1998, 188–190, 217, 253, 268, 271, 301.

¹¹ Sauri 2007, 286; Sanoman verkkosivut s. a.; Tilastokeskuksen verkkosivut s. a.

¹² Salokangas & Tommila 1998, 189, 269

¹³ Kilpi 2007, 215–216.

¹⁴ Kivioja 2008, 16–18.

¹⁵ Kilpi 2007, 46, 207; Kivioja 2008, 15–16.

¹⁶ Salokangas & Tommila 1998, 301.

¹⁷ Sauri 2007, 286; LT-Levikkitilasto 2013.

¹⁸ Herkman 2014, 18.

helmikuussa ja saman vuoden toukokuussa avautuivat *Helsingin Sanomien* verkkosivut.¹⁹ *Iltä-Sanomien* päätoimittajana 2000-luvulla toimineen Hannu Savolan mukaan verkkolehti ja painettu lehti täydensivät toisiaan. Painetun lehden tarkoitus oli syventää ja taustoittaa uutisia verkkolehden tarjotessa uutisia reaaliaikaisesti.²⁰

Molemmat tutkimuksessa käytetyt lehdet ovat sekulaareja ja uskonnollisten uutisten määrä lehdissä on vähäinen. Uskonnon näkyvyys lehdissä on vähentynyt huomattavasti viime vuosikymmeninä. Uskonnollisten aiheiden vähäinen näkyvyys selittyy osin sillä, että uskonnolliset aiheet ovat lukijatutkimuksissa osoittautuneet vähän kiinnostaviksi. Toimittaja Pekka Mervolan mukaan uskonnolliset aiheet väistyivät Suomen lehdistöstä poliittisten uutisten tieltä 1900-luvun aikana. 1960- ja 1970-lukujen yhteiskunnallinen radikalismi vaikutti myös lehdistöön ja toimittajakuntaan vähentäen siten uskonnollisten uutisten määrää. Mervolan mukaan 1970-luvun jälkeen lehdissä on yritetty nostaa uskonnollisten uutisten määrä, mutta siihen ei ole ollut keinoja tai osaamista. Tämä on johtanut siihen, että uskonto on nykyään mediamarginaalia. Uskonnosta uutisoidaan niin sanottu ulkokuori, mutta uskonnon syvemmät kysymykset jäävät uutisoimatta.²¹

Päälähteiden rinnalla olen käyttänyt taustoittavana lähteenä englantilaista *The Tablet* -lehteä. Vuonna 1840 perustettu *The Tablet* on viikoittain ilmestyvä katolinen aikakauslehti. Lehti käsittelee laajasti katoliseen kirkkoon liittyviä aiheita. Ajankohtaisten uutisten lisäksi lehdessä julkaistaan arvostettujen toimittajien ja tutkijoiden artikkeleita.²² Käytän lehteä taustoittamaan suomalaisten lehtien uutisia. Lehdessä julkaistut tutkijoiden artikkelit ovat auttaneet myös historiallisten taustojen selvittämisessä. Toinen tärkeä taustoittava lähde on Vatikaanin verkkosivut (www.vatican.va). Verkkosivuilla löytyvät muun muassa paavin puheiden viralliset versiot ja paavilliset kiertokirjeet. Sivuilla julkaistuihin puheisiin on kuitenkin suhtauduttava varauksella, sillä niitä on voitu muokata jälkikäteen.

Tärkeänä lähderyhmänä toimivat myös Joseph Ratzingerin eli myöhemmin Benedictus XVI:n omat kirjoitukset ja kirjat. Kardinaali Ratzingerista on julkaistu kolme haastattelukirjaa. Ensimmäisenä julkaistiin vuonna 1985 Ratzingerin ja italialaisen toimittajan Vittorio Messorin kirja *The Ratzinger Report* katolisen kirkon tilasta.²³ Kaksi muuta kardinaalivuosien haastattelukirjaa Ratzinger teki yhdessä

¹⁹ Lindblom 2009, 184.

²⁰ Kilpi 2007, 281–282.

²¹ Mervola 2006, 277–281.

²² *The Tablet* -lehden verkkosivut s. a.

²³ Messori & Ratzinger 1986.

saksalaisen toimittajan Peter Seewaldin kanssa. Nämä ovat Ratzingerin henkilöhistoriaa ja katolisen kirkon tilaa käsitellyt *Salt of the Earth*²⁴ sekä uskonkysymyksiin keskittynyt *God and the World*²⁵. Paavina ollessaan Benedictus XVI ja Seewald tuottivat vuonna 2010 kirjan *Light of the World*, jossa Benedictus käsitteli muun muassa oman paaviutensa tapahtumia.²⁶ Benedictuksen erottua paavinvirasta hän julkaisi Seewaldin kanssa vielä kirjan *Last Testament*, jossa eronnut paavi katsoi taaksepäin omaa elämäänsä ja paavikauttaan.²⁷ Näiden lisäksi Ratzinger julkaisi vuonna 1997 omaelämäkerrallisen kirjan *Milestones*, mutta kirja kattaa vain vuodet 1927–1977.²⁸ Nämä kirjat tarjoavat mahdollisuuden kuulla Joseph Ratzingerin ja myöhemmin Benedictus XVI:n äänen.

Paavi Benedictus XVI:een liittyvää uutisointia ei ole tutkittu laajasti suomalaisen lehdistön kautta. Suomalaisten lehtien paaviuutisointia on aiemmin tutkinut muun muassa Riikka Mikkonen vuonna 2004 valmistuneessa pro gradussaan *Paavi, ekumeniaa ja eksotiikkaa – Katolisen kirkon julkisuuskuva Suomessa 1978–1990*. Mikkonen käytti tutkimuksessaan *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* lisäksi useampaa muuta lehteä lähteenään tarkastellessaan katolisen kirkon ja paavi Johannes Paavali II:n mediakuvaa Suomessa.²⁹ Jarna Kivisilta tutki vuoden 2006 pro gradussaan *Politiikkaa ja ekumeniaa – Paavinvaalit suomalaisessa julkisuudessa 1900-luvulla* suomalaisten lehtien, muun muassa *Helsingin Sanomien*, konklaavi-uutisointia 1900-luvulla.³⁰ Molemmat pro gradu -tutkimukset ovat olleet hyödyllisiä verrattessa vuoden 2005 konklaaviuutisointia aikaisempaan uutisointiin.

Paavi Benedictuksen paaviusajan tapahtumien uutisointia ei ole tarkasteltu suomalaisten lehtien näkökulmasta, mutta niitä on tarkasteltu ulkomaisten lehtien kautta. Benedictuksen Regensburgin puhetta ja siitä noussutta kohua ulkomaisten lehtien kautta on tutkinut Hanna Rämänen vuonna 2009 valmistuneessa pro gradussaan ”*Muhammed toi vain pahoja ja epäinhimillisiä asioita*” – *Paavi Benedictus XVI:n puhe Regensburgissa syyskuussa 2006 ja sen aiheuttamat reaktiot*. Rämänen käytti tutkimuksessaan lähteinään yhdysvaltalaisia, englantilaisia, saksalaisia sekä englanninkielisiä arabilehtiä.³¹

²⁴ Ratzinger & Seewald 1997.

²⁵ Ratzinger & Seewald 2002.

²⁶ Benedict XVI & Seewald 2010.

²⁷ Benedict XVI & Seewald 2016.

²⁸ Ratzinger 1998.

²⁹ Mikkonen 2004.

³⁰ Kivisilta 2006.

³¹ Rämänen 2009.

Roomalaiskatolisen kirkon hyväksikäyttöskandaalia on tutkittu laajemmin. Mari Rauhala tutki vuonna 2007 valmistuneessa pro graduussaan *Annus horribilis – Katolisen kirkon pedofiiliaskandaali ja julkinen sana Yhdysvalloissa vuonna 2002* hyväksikäyttöskandaalia Yhdysvaltojen sekulaarin lehdistön uutisoinnissa.³² Silja Eskolin tutki samaa aihetta uskonnollisten lehtien kautta vuonna 2015 valmistuneessa pro gradu -tutkimuksessaan *Yhdysvaltain katolinen lehdistö ja kirkon hyväksikäyttöskandaali tammi-heinäkuussa 2002*.³³ Paavi Benedictus XVI:n aikaa sivuvia tutkimuksia hyväksikäyttöskandaalista on Anni Kurosen pro gradu vuodelta 2014 *On aika sovittaa isien synnit. Murphy-raportin vastaanotto Irlannissa 2009–2011*, jonka lähteenä on irlantilainen *The Irish Times* -lehti.³⁴ Toinen Irlannin skandaalia käsittelevä tutkimus on Tero Materon pro gradu *Diarmuid Martinin kausi Dublinin arkkipiispana 2004–2010 The Irish Timesissä ja Irish Independentissä kuvattuna* vuodelta 2016.³⁵ Molemmissa Irlannin skandaalia käsittelevissä pro graduissa huomioidaan myös paavi Benedictus XVI.

Joseph Ratzingerin henkilöhistorian kannalta tärkeä kirja on John L. Allenin vuonna 2000 julkaisema *Cardinal Ratzinger: The Vatican enforcer of the Faith*, josta vuonna 2005 julkaistua uusintapainosta *Pope Benedict XVI: A Biography of Joseph Ratzinger* käytän.³⁶ Toinen Allenin kirja *The Rise of Benedict XVI* käsittelee vuoden 2005 konklaavia ja siten taustoittaa vuoden 2005 paavin vaihdosta.³⁷ Allenia on pidetty johtavana englanniksi kirjoittavana Vatikaaniin keskittyneenä toimittajana. Hän toimi 16 vuoden ajan yhdysvaltalaisen katolisen lehden *National Catholic Reporterin* Vatikaanin-kirjeenvaihtajana. Vuonna 2014 hän siirtyi uuden *Crux*-verkkolehden päätoimittajaksi.³⁸

Joseph Ratzingerin henkilöhistorian ja paavi Benedictuksen ensimmäisten paavivuosien kohdalla hyödyllisenä kirjana on ollut myös yhdysvaltalaisen toimittajan David Gibsonin kirja *The Rule of Benedict*.³⁹ Paavi Benedictus XVI:n paaviusajalta ei ole vielä saatavilla englanninkielistä kokonaishistoriaa. Kirkkohistorian professori Eamon Duffyn *Saints & Sinners* -kirja on paaviuden historian yleisesitys. Kirjan vuoden 2014 uusintapainoksessa on käsitelty lyhyesti koko Benedictuksen

³² Rauhala 2007.

³³ Eskolin 2015.

³⁴ Kurosen 2014.

³⁵ Matero 2016.

³⁶ Allen 2000; Allen 2005a.

³⁷ Allen 2005b.

³⁸ *Crux*-lehden verkkosivut s. a.

³⁹ Gibson 2007.

paavius ja se on ollut suureksi avuksi taustoittaessa kahdeksan vuoden paaviutta.⁴⁰ Hyödyllinen apuneuvo Benedictuksen paaviuteen ja etenkin sen uutisoinnin ymmärtämiseen on Catholic News Servicen entisen toimittajan John Thaviksen teos *The Vatican Diaries*, jonka vuoden 2014 uusintapainokseen on lisätty osio Benedictus XVI:n erosta.⁴¹

Käytän pro gradu -tutkimuksessani paavi Benedictus XVI:ta useita eri nimiä. Viitatessani tulevaan paaviin aikana, jolloin hän ei ollut vielä pappi, käytän hänestä nimitystä Joseph (vuodet 1927–1951). Pappisvihkimyksen jälkeen ja aikana ennen hänen valintaansa paaviksi käytän hänestä nimitystä Ratzinger tai kardinaali Ratzinger (pappi vuosina 1951–1977 ja arkkipiispa sekä kardinaali vuosina 1977–2005). Paavi Benedictukseen viittaen joko käyttämällä hänestä koko paavilista nimeä Benedictus XVI tai yksinkertaisimmin Benedictus. Jos tutkimuksessani käytän sanaa paavi ilman nimeä, viittaen aina paavi Benedictus XVI:een.

Tutkimukseni lähteissä käytetään yleisesti sanaa Vatikaani viitatessa katolisen kirkon keskushallintoon Roomassa. Vatikaani-sanalla tarkoitetaan yleensä Rooman kuuriaa tai Pyhää istuinta, eli paavin alaisuudessa toimivaa virkamieskoneistoa. Vaikka Vatikaani-sanana käyttö on harhaanjohtavaa sen viitatessa oikeastaan vain maantieteelliseen sijaintipaikkaan, käytän sitä, sillä se on vakiintunut suomalaisen kielenkäyttöön kuvaamaan katolisen kirkon keskushallintoa. Käytän tutkimuksessani usein sanoja katolinen kirkko tai kirkko viitatessani roomalaiskatoliseen kirkkoon. Jos viittaen muuhun kirkkokuntaan kuin roomalaiskatoliseen käytän siitä tarkempaa nimeä.

Käytän tutkimuksessani usein termejä konservatiivinen ja liberaali. Termit ovat vaikeita, sillä konservatiivisuus ja liberaalisuus ovat tulkinnallisia ja riippuvat jokaisen omista näkökulmista. Lähteissäni konservatiivisuus on yhdistetty lähinnä vanhoillisuuteen, vaikka se voidaan tulkita myös perinteisten arvojen kunnioitukseksi. Sanoja ei tule tulkita kannanotoiksi, vaan osoittamaan erilaisten näkemysten välinen ero. Sitaattien suomennokset ovat omia käännöksiäni englanninkielestä.

2 Paaviuden ja kirkon kehitys Joseph Ratzingerin elinajana vuosina 1927–2005

Joseph Aloysius Ratzinger syntyi lankalauantaina 16. huhtikuuta 1927 Saksan Baijerissa Joseph ja Maria Ratzingerin kolmanneksi lapseksi. Roomalaiskatolinen Baijeri oli 1900-luvulla syvästi uskonnollista seutua, ja uskonto oli osa jokapäiväistä

⁴⁰ Duffy 2014.

⁴¹ Thavis 2014.

elämää. Josephin syntymä pääsiäisen kynnyksellä nähtiinkin hyvänä enteenä. Nuori Joseph peri uskonnollisuuden vanhemmiltaan, jotka taloudellisista haasteista huolimatta kouluttivat lapsensa katolisissa kouluissa. Tulevan paavin lapsuuden tärkein uskonopettaja oli hänen oma äitinsä Maria.⁴²

Paavina Josephin syntyessä oli auktoritaarinen Pius XI (1922–1939). Kompromissiehdokkaana paaviksi vuonna 1922 valittu Pius XI joutui paavikautensa aikana tasapainoilemaan totalitarististen diktaattorien kanssa. Pius XI:n paaviuden tärkein saavutus oli Rooman kysymyksen ratkaiseminen. Vuonna 1929 Mussolinin Italian kanssa solmittu Lateraanisopimus perusti Vatikaanivaltion. Lisäksi paavi Pius XI:n johdolla kirkko solmi valtiosopimuksen eli konkordatin muun muassa natsi-Saksan kanssa.⁴³ Pius XI:n kaudella paavius otti myös ensimmäiset askeleensa kohti mediapaaviutta. Pius halusi itsenäiseen Vatikaanivaltioon Italian kuningaskunnasta riippumattoman radion. Vatikaanin radio (*Radio Vaticana*) aloitti toimintansa vuonna 1931 Pius XI:n pitäessä ensimmäisen radiopuheen. Alussa Vatikaanin radio lähetti vain vähän ohjelmaa, mutta 1930-luvun aikana etenkin suuret kirkolliset juhlat lisäsivät lähetysten määrää. Pius XI:n kuollessa vuoden 1939 helmikuussa luettiin radiossa hänen muistopuheensa. Myös hänen viimeisen sairautensa aikaisia tiedotteita oli luettu radiossa.⁴⁴

Kansallissosialistien nousu valtaan Saksassa Adolf Hitlerin johdolla varjosti Joseph Ratzingerin lapsuutta ja nuoruutta. Poliisina toiminut isä-Ratzinger ei pitänyt uusista valtaapitävistä, minkä vuoksi Ratzingerit joutuivat muuttamaan useasti ennen isän eläköitymistä vuonna 1937. Kahta vuotta myöhemmin pääsiäisenä 1939 Joseph aloitti opintonsa pappisseminaarissa.⁴⁵ Natsien otteen kiristyminen näkyi myös nuoren Josephin elämässä. Vuonna 1941 jäsenyys *Hitler Jugendissa* muutettiin pakolliseksi ja Joseph pakkoliitettiin järjestöön. Natsimielinen, mutta ymmärtäväinen opettaja huolehti, ettei Joseph joutunut hankaluuksiin, vaikka ei järjestön toimintaan itsenäisesti osallistunut.⁴⁶ Toisen maailmansodan aikana Joseph palveli ilmatorjuntajoukoissa. Sodan lähestyessä loppuaan hän karkasi yksiköstään, vaikka kiinni jääminen olisi merkinnyt kuolemaa ja palasi kotiinsa. Siellä Joseph joutui yhdysvaltalaisien sotavangiksi, mutta hänet vapautettiin pian.⁴⁷ Kolmannen valtakunnan muistot ovat vaikuttaneet Ratzingeriin koko tämän kirkollisen uran ajan.

⁴² Allen 2005a, 1–2; Allen 2005b, 145; Gibson 2007, 128–129.

⁴³ Heininen 2004, 22, 134–135; Pollard 2016, 127.

⁴⁴ Pollard 2010, 183–185, 188.

⁴⁵ Ratzinger 1998, 25; Allen 2005b, 148–147.

⁴⁶ Ratzinger & Seewald 1997, 52; Gibson 2007, 133.

⁴⁷ Allen 2005a, 21–23.

Hän on edustanut ajattelua, jonka mukaan roomalaiskatolinen kirkko pysyi lujana natsismin vastaisena linnakkeena natsivallan aikana. Ratzingerin mielestä kirkon on täytynyt pitää tiukasti kiinni sisäisestä järjestyksestään ja opeistaan, jotta se on pystynyt vastustamaan totalitaristisia järjestelmiä.⁴⁸

Paaviksi Pius XI:n jälkeen tuli Pius XII (1939–1958). Hänen paaviutensa alkua hallitsi toinen maailmansota. Sodan jälkeen Pius asettui voimakkaasti kommunismia vastaan. Teologisesti Pius XII näytti 1940-luvulla uudistusmieliseltä, mutta 1950-luvulla hän osoitti varovaisuuden ja konservatiivisuuden merkkejä. Ekumeniaan tuli suhtautua varauksella, ja teologien vapautta käsitellä Piuksen esille nostamia opinkohtia rajoitettiin. Vuoden 1944 jälkeen Pius XII hallitsi kirkkoaan yksin ilman kardinaalivaltiosihteeriä. Tämä vaikutti siihen, että Piuksen kuoltua pitkän sairauden jälkeen hän jätti jälkeensä pysähtyneisyyden tilassa olleen kirkon.⁴⁹

Pius XII jatkoi edeltäjänsä jalanjäljissä radion käyttöä. Toisen maailmansodan aikana puolueeton Vatikaanin radio välitti rintamalinjojen yli viestejä ja paavin rauhanvetoomuksia.⁵⁰ Puolueettomuus näkyi myös Vatikaanin lehdissä. Fasistisen diktatuurin aikana Vatikaanin lehti *L'Osservatore Romano* (Rooman tarkkailija) oli Italian ainoa sensuurista vapaa lehti. *L'Osservatore Romanon* juuret ovat vuodessa 1861. Lehden perustajina oli kahden maallikon lisäksi Kirkkovaltion varasisäministeri Marcantonio Pacelli, tulevan Pius XII:n isoisä. Aluksi *L'Osservatore Romano* oli ainakin nimellisesti riippumaton, mutta vuonna 1884 lehti siirtyi Pyhän istuimen omistukseen ja hallintaan.⁵¹ Toisen maailmansodan aikana paavista tehtiin myös ensimmäinen elokuva ja helluntaina 1954 paavius siirtyi television aikakaudelle, kun Piuksen *Urbi et Orbi* (kaupungille ja maailmalle) -siunaus lähetettiin ensimmäistä kertaa television välityksellä. Pius XII:n kuoltua televisioitiin kuolleen paavin ruumiin siirtäminen paavin kesäasunnolta Roomaan ja myöhemmin uuden paavin valintaan liittyviä seremonioita saattoi seurata television välityksellä.⁵²

Saksassa Joseph jatkoi sodan vuoksi keskeytyneitä pappisopintojaan Freisingin pappisseminaarissa vuonna 1945. Kahden vuoden jälkeen hän siirtyi jatkamaan opintojaan Münchenin yliopiston yhteydessä olleeseen seminaariin, joka tarjosi paremmat mahdollisuudet akateemiseen opiskeluun. Vuonna 1951 hänet vihittiin papiksi. Vihkimyksen jälkeen hän toimi vuoden seurakuntapappina ennen opintojensa

⁴⁸ Messori & Ratzinger 1986, 166.

⁴⁹ Heininen 2004, 144–145, 147–148; Duffy 2014, 345, 350–352, 354.

⁵⁰ Heininen 2004, 142; Pollard 2016, 307.

⁵¹ Chadwick 2009, 229–230.

⁵² Pollard 2010, 196, 198, 200–201.

jatkamista vuonna 1952. Hän valmistui teologian tohtoriksi vuotta myöhemmin. Vuosien saatossa Joseph Ratzinger opetti monissa Saksan huomattavimmissa teologisissa yliopistoissa.⁵³

Pius XII:n seuraajaksi valittiin vuoden 1958 konklaavissa Venetsian patriarkka Angelo Roncalli, josta tuli paavi Johannes XXIII (1958–1963). Johannes XXIII:ta pidettiin siirtymäajan paavina eikä häneltä odotettu suuria uudistuksia. Vuonna 1959 hän yllätti valitsijansa ilmoittamalla kutsuvansa kirkolliskokouksen koolle. Vatikaanin toinen konsiili kokoontui neljänä istuntokautena vuosina 1962–1965 ja se uudisti radikaalisti roomalaiskatolista kirkkoa.⁵⁴ Media oli oleellinen osa Johanneksen paaviutta ja esimerkiksi uuden paavin kruunajaiset näytettiin televisiossa. Johannes XXIII piti radiossa ensimmäisenä päivänä puheen, jossa esitteli paaviutensa ohjelmaa. Hän ojensi kätensä myös lehdistölle pitämällä ensimmäisen paavillisen lehdistötilaisuuden kaksi päivää kruunajaistensa jälkeen. Johanneksessa on nähty alku sille mediapaaviudelle, joka puhkesi kukkaan Johannes Paavali II:n paavikaudella.⁵⁵ Johannes XXIII:n huumorintajuinen persoona sopi hyvin uuteen julkiseen paaviuteen. Hän oli inhimillinen ja suhtautui ennakkoluulottomasti moderniin maailmaan, mikä kavensi paaviuden ja sekulaarin maailman välistä kuilua.⁵⁶

Myös Joseph Ratzinger osallistui Vatikaanin toiseen konsiiliin. Hän osallistui kirkolliskokoukseen ensin Kölnin arkkipiispan kardinaali Josef Fringsin teologisena neuvonantajana, mutta toisena istuntokautena hänestä tehtiin konsiilin virallinen neuvonantaja eli *peritus*. Ratzingerin kädenjälki on nähtävissä etenkin konsiilin asiakirjassa kirkosta *Lumen Gentium* (Kansojen valo) sekä asiakirjassa *Dei Verbum* (Jumalan sana) jumalallisesta ilmoituksesta.⁵⁷ Vatikaanin toisen konsiilin aikana Ratzingeria pidettiin uudistusmielisenä. Myöhemmin hänen on nähty kääntyneen vastustamaan konsiilin uudistuksia. Hän on itse nähnyt pysyneensä uskollisena konsiilin opetuksille – muut ovat hänen mielestään saattaneet tulkita konsiilin opetukset väärin.⁵⁸

Johannes XXIII kuoli kirkolliskokouksen ollessa kesken vuonna 1963. Hänen seuraajakseen valittiin Milanon arkkipiispa Giovanni Battista Montini, joka otti nimekseen Paavali VI (1963–1978). Paavalin tehtäväksi jäi saattaa kirkolliskokous

⁵³ Ratzinger 1998, 102; Allen 2005a, 34; Allen 2005b, 149; Gibson 2007, 162–163.

⁵⁴ Heininen 2004, 148, 152; Duffy 2014, 354–359.

⁵⁵ Pollard 2010, 201.

⁵⁶ Hanska 2005, 160; Duffy 2014, 355–356.

⁵⁷ O'Malley 2008, 120; Duffy 2014, 388.

⁵⁸ Ratzinger & Seewald 1997, 74–75; Allen 2005b, 150–151.

menestyksekkäästi loppuun. Tässä häntä auttoi vuosikymmenien kokemus toimimisesta Rooman kuuriassa. Paavali VI:n paavikausi ei ollut helppo. Vatikaanin toisen konsiilin vanavedessä kirkon sisällä vaadittiin entistä suurempia uudistuksia. Vaatimuksia tuki kirkkoa ympäröivän maailman muutos. 1960-luvun yhteiskunta eli murrosvaihetta, jolloin vanhat arvot kyseenalaistettiin. Vanhoja arvoja edusti myös katolinen kirkko.⁵⁹ Paavin arvovallan heikkeneminen näkyi etenkin Paavali VI:n kiellettyä ehkäisyn vuoden 1968 kiertokirjeellä *Humanae Vitae* (Ihmisen elämästä). Kielto otettiin ristiriitaisesti vastaan ja useita pappeja erosi protestina paavin tiukalle linjalle.⁶⁰ Paavali VI:lla ei ollut edeltäjänsä karismaa, mikä näkyi totisena mediakuvana. Hän kuitenkin jatkoi edeltäjiensä linjalla ja näkyi usein myös televisiossa. Hän aloitti paavilliset ulkomaanmatkat tuoden paaviutta lähemmäs eitalialaisia. Paavali VI jätti perinnökseen kansainvälisemmän kirkon, mikä näkyi muun muassa kardinaalikollegion laajentumisena.⁶¹ Paavali VI:n elämäkerturi on kutsunut häntä kirjansa alaotsikossa ”ensimmäiseksi moderniksi paaviksi”.⁶²

Toinen maailmansota ja kylmän sodan alku olivat vahvistaneet länsimaiden kristillistä identiteettiä. Tämä oli kuitenkin osin harhaa, sillä samaan aikaan etenkin työväenluokka vieraantui kirkoista. Vielä 1950-luvulla enemmistö eurooppalaisista kuului ainakin nimellisesti kirkkoihin, mutta osallistuminen kirkkojen toimintaan väheni. 1960-luvun aikana uskonnon asema länsimaissa muuttui radikaalisti. Uskonnottomuutta edistivät muun muassa useat näkyvään asemaan nousseet älymystön edustajat. Samalla uskontojen ja maallistuneen maailman välinen kuilu laajeni. Tämä näkyi etenkin eriävinä seksuaalieettisinä näkemyksinä. Oma vaikutuksensa kirkkojen aseman heikkenemiseen oli yhteiskunnallisella muutoksella. 1960-luku oli uuden vaurastumisen aikaa länsimaissa, joka näkyi muun muassa yksilökeskeisyyden voimistumisena. 1960-luvun kehitys kulminoitui vuoden 1968 levottomuuksiin. Vuoden 1968 jälkeen monet radikaalit pettyivät kirkkojen hitaaseen kehitykseen ja jättivät kirkkonsa.⁶³

Vuoden 1968 tapahtumilla oli suuri merkitys Joseph Ratzingerin ajattelulle. Saksan yliopistoissa vaikuttaneet marxilaiset opiskelijalevottomuudet levisivät myös Tübingenin yliopistoon, jossa Ratzinger toimi professorina. Lisäksi paavi Paavali VI:n ehkäisyn kieltäneen kiertokirjeen saama vastaanotto sai Ratzingerin

⁵⁹ Hanska 2005, 162; Duffy 2014, 363.

⁶⁰ McLeod 2007, 192–193.

⁶¹ Hanska 2005, 167; Corkery 2010, 223.

⁶² Hebblethwaite 1993.

⁶³ McLeod 2007, 1, 29, 58–59, 159–160.

suhtautumaan kirkon uudistuksiin ja Vatikaanin toisen konsiilin perintöön varovaisemmin. Väsyneenä konflikteihin Tübingenissä hän siirtyi vuonna 1969 uuteen Regensburgin yliopistoon. Joseph Ratzingerin urakehitys teki täyskäännöksen vuonna 1977. Tuolloin paavi Paavali VI nimitti Ratzingerin Münchenin ja Freisingin arkkipiispaksi ja antoi hänelle kardinaalin arvon. Nimitys oli yllättävä, sillä normaalisti ammattiteologeja ei nimitetty korkeisiin kirkollisiin virkoihin.⁶⁴ Ratzinger onertonut hyväksyneensä nimityksensä arkkipiispaksi vastentahtoisesti.⁶⁵

Kardinaalina Ratzinger otti osaa molempiin vuoden 1978 konklaaveihin. Paavali VI kuoli elokuussa. Seuraajaksi valittiin Venetsian patriarkka Albino Luciani, joka otti nimekseen Johannes Paavali I. Johannes Paavali I kuoli vain 33 päivän paaviuden jälkeen sairaskohtaukseen. Hänen seuraajakseen valittiin Krakovan arkkipiispa Karol Wojtyła, joka valitsi nimekseen Johannes Paavali II. Vuoden 1978 ensimmäisen konklaavin aikana Ratzinger oli ystävystynyt Wojtyłan kanssa. Heitä yhdisti muun muassa yhtenevä suhtautuminen Vatikaanin toiseen konsiiliin. Johannes Paavali II kutsui Ratzingerin Uskonopin kongregaation prefektiksi eli johtajaksi vuonna 1981. Uskonopin kongregatio vastaa katolisen kirkon uskon puhtaudesta ja on aiemmin tunnettu muun muassa Rooman inkvisitiona.⁶⁶ Uskonopin kongregaation prefektin virka ei ole koskaan ollut helppo kannettava ja Ratzinger totesi hyvästelleessään Münchenin, että ”kaikki Roomasta tulevat uutiset eivät tulisi olemaan miellyttäviä”.⁶⁷

Paavi Johannes Paavali II oli karismaattinen ja populistinen. Hän osasi käyttää julkisuutta hyväkseen, mikä näkyi muun muassa perusteellisesti suunnitelluissa ulkomaanmatkoissa. Hän näki itsensä koko maailman piispana ja se johti osaltaan kirkon muuttumiseen keskusjohdetuksi paavinkirkoksi. Johannes Paavali II:n jälkimaaineeseen vaikutti etenkin hänen roolinsa kommunismin kaatumisessa, mikä peitti alleen hänen vanhoillisen linjansa kirkon sisäisissä asioissa. Hän suhtautui edeltäjiään kielteisemmin muun muassa vapautuksen teologiaan, puolusti tiukasti elämän pyhyyttä sekä kielsi naispappeuden. Johannes Paavali II suhtautui hyvin epäilevästi länsimaiseen liberaalisuuteen.⁶⁸

Johannes Paavali II ei tyytynyt pelkkään radioon saadakseen äänensä kuuluviin. Vuonna 1982 Vatikaaniin perustettiin oma televisiokeskus (*Centro Televisivo*

⁶⁴ Allen 2005a, 50, 117; Allen 2005b, 152; Gibson 2007, 172–173; Duffy 2014, 388–389.

⁶⁵ Ratzinger 1998, 152.

⁶⁶ Allen 2005a, 50; Hanska 2005, 168–169; Duffy 2014, 369, 391.

⁶⁷ Gibson 2007, 180.

⁶⁸ Hanska 2005, 180, 186; Duffy 2014, 371, 374.

Vaticano, CTV), jonka tehtävänä oli tarjota maailman televisioyhtiöille videomateriaalia paavista ja uskonnollisista seremonioista. Myöhemmin tärkeäksi viestintäkanavaksi on kehittynyt Vatikaanin verkkosivut, jonne niin CTV kuin Vatikaanin radio tuottavat ohjelmia. Verkkosivuilla julkaistaan myös paaviin ja katoliseen kirkkoon liittyviä julkilausumia, puheita ja asiakirjoja. Vatikaani hyödynsi Johannes Paavali II:n mediakyvyt täysimääräisesti ja paavista tuli omanlaisensa super-tähti, joka pärjäsi omillaan myös internetaikana.⁶⁹

Joseph Ratzinger työskenteli Johannes Paavali II:n läheisenä työtoverina lähes 24 vuotta. Kardinaali Ratzinger jakoi paavinsa näkemykset monissa keskeisissä kysymyksissä. Hänen prefektiaikanaan Uskonopin kongregaation suhtautuminen katolisiin teologeihin tiukkeni ja monet teologit joutuivat Rooman valvontaan.⁷⁰ Vuosien saatossa Johannes Paavali II tukeutui entistä vahvemmin Ratzingeriin ja samalla Ratzingerin vaikutusvalta kasvoi. Vuonna 2001 kardinaalit valitsivat Ratzingerin kardinaalikollegion dekaaniksi eli johtajaksi.⁷¹ Vuodet Uskonopin kongregaation prefektinä jättivät jälkensä Ratzingerin maineeseen. Hänestä muodostui kuva kovana ”Jumalan rottweilerina” sekä ”panssarikardinaalina”.⁷² Joseph Ratzinger oli hyvin tunnettu hahmo jo kardinaalivuosinaan. Hän julkaisi useita kirjoja ja hänestä julkaistiin kolme haastattelukirjaa sekä lukuisia lehtiartikkeleita. Lisäksi hänen luentonsa vetivät suuria yleisöjä. Hänen julkista näkyvyyttään on pidetty poikkeuksellisen Rooman kuurian jäsenelle.⁷³

Ratzinger pyysi eroa raskaaksi kokemastaan virasta kolmesti, mutta Johannes Paavali II kieltäytyi myöntämästä sitä.⁷⁴ Johannes Paavali II halusi pitää Ratzingerin lähellä loppuun asti ja vasta paavin kuolema vapautti Ratzingerin Uskonopin kongregaation prefektin virasta, sillä paavin kuollessa lähes kaikki tämän tekemät virkanimitykset raukeavat.⁷⁵ Johannes Paavali II:n sairastuessa flunssaan vuoden 2005 alussa harva ymmärsi hänen tekevän kuolemaa. Johannes Paavali II:n terveydentila heikkeni seuraavina kuukausina ja hän kuoli huhtikuun 2. päivänä. Kahden läheisen työtoverin viimeinen tapaaminen oli päättynyt kädenpuristukseen kahta päivää aikaisemmin.⁷⁶

⁶⁹ Corkery 2010, 231, 235–236.

⁷⁰ Duffy 2014, 373, 392–393.

⁷¹ Allen 2005a, 50; Gibson 2007, 46.

⁷² Duffy 2014, 392.

⁷³ Allen 2005a, 45; Walsh 2005, 128–129.

⁷⁴ Allen 2005b, 74.

⁷⁵ Heininen 2004, 11–12.

⁷⁶ Allen 2005b, 21; Benedict XVI & Seewald 2010, 5; Duffy 2014, 384.

II PAAVI VAIHTUU VUONNA 2005

1 Joseph Ratzinger esitellään paaviehdokkaana

Helsingin Sanomissa ja *Ilta-Sanomissa* uutisoitiin vuoden 2005 huhtikuun aikana paaviudesta paljon ja näkyvästi. Edesmenneen paavin kuolema ja hautajaiset hallitsivat paaviuutisoitua huhtikuun alkupuolella. Spekulointi tulevasta paavista näkyi jo tuolloin uutisoinnin osana, mutta näkyvämpään asemaan se nousi vasta hautajaisten jälkeen. Sama päti kardinaali Joseph Ratzingeriin. Hänet saatettiin mainita Johannes Paavali II:n (1978–2005) kuolemaa ja hautajaisia käsitelleissä uutisissa, mutta näkyvämmän hän nousi esille konklaavin kynnyksellä.

Johannes Paavali II:n kuolema huhtikuun 2. päivänä vuonna 2005 käynnisti roomalaiskatolisessa kirkossa *sede vacante* (tyhjä istuin) -nimisen ajan. Koska hallitsevaa paavia ei ollut, korkeinta valtaa kirkossa käytti kardinaalikollegio. Paavin kuolemaa seuranneiden viikkojen aikana kardinaalit kokoontuivat dekaaninsa Joseph Ratzingerin johdolla päivittäin valmistelevaan ensin paavin hautajaisia ja myöhemmin uuden paavin valitsemista. Vatikaani ja kuollut paavi olivat maailman median huomion keskipisteenä. Kardinaalikollegion dekaanina Ratzingerilla oli näkyvä rooli niin paavin hautajaisissa kuin konklaavia edeltäneissä seremonioissa.⁷⁷

Ensimmäisen kerran Joseph Ratzinger mainittiin Johannes Paavali II:n kuolinpäivän aamuna 2.4.2005 julkaistussa *Helsingin Sanomien* kirjoituksessa. Siinä käsiteltiin ennakkoon odotettavissa olevaa uuden paavin valintaa. Sole Lahtisen ja Tanja Vasaman kirjoitus arvioi, että uusi paavi olisi todennäköisesti vanhoillinen. Sen olivat varmistaneet Johannes Paavali II:n konservatiiviset kardinaalinimitykset. Linjakysymyksiä suurempi kysymys olisi se, tulisiko uusi paavi kehitysmaasta, jossa kirkko kasvoi, vai Euroopasta, joka oli kirkon sydänmaata. Kirjoitus nosti näkyvimmin esille kehitysmaasta tulevan ehdokkaan nigerialaisen Francis Arinzen. Muita kehitysmaiden paaviehdokkaita olivat hondurasilainen Oscar Andres Rodrigues Maradiaga, kolumbialainen Alonso Lopez Trujilo sekä brasilialainen Claudio Humes. 77-vuotias Joseph Ratzinger esiteltiin mahdollisena siirtymäajan paavina, jonka ei oletettaisi hallitsevan pitkään. Hänen lisäksi eurooppalaisista kardinaaleista esiteltiin Milanon arkkipiispa Dionigi Tettamanzi sekä Venetsian patriarkka Angelo Scola.⁷⁸ Ensimmäinen ehdokkaita esitellyt uutinen esitteli jo ne kardinaalit, jotka tulisivat näkymään eniten *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* konklaaviuutisissa.

⁷⁷ Pham 2006, 143, 145–146, 157; Gibson 2007, 80, 82; Duffy 2014, 384.

⁷⁸ HS 2.4.2005 Paavin seuraajan uskotaan jatkavan vanhoillisella linjalla.

Helsingin Sanomien kirjoituksesta selvisi, että Joseph Ratzinger oli varteenotettava paaviehdokas. Harva oli odottanut Joseph Ratzingerilla olevan mahdollisuuksia uudeksi paaviksi paria vuotta ennen Johannes Paavali II:n kuolemaa. Ratzingerin mahdollisuuksista paaviksi kirjoitti 2000-luvulla muun muassa yhdysvaltalaisen *National Catholic Reporterin* Vatikaanin-toimittaja John L. Allen. Hänen kirjoittamissa kirjoissa näkyy Ratzingerin muuttuva asema paavispekulaatioissa. Vuonna 2000 julkaistussa elämäkerrassa *Cardinal Ratzinger: the Vatican enforcer of the Faith* Allen suhtautui hyvin skeptisesti Ratzingerin mahdollisuuksiin seurata Johannes Paavali II:a paavina.⁷⁹ Vuonna 2002 julkaistussa ensimmäisessä painoksessa tulevaa konklaavia käsitelleessä *Conclave* -kirjassa Allen ei nostanut Ratzingeria erikseen esille, mutta kirjan uusintapainoksessa vuonna 2004 Ratzinger oli jo ”viisitoista seurattavaa” -osiossa.⁸⁰ Ratzingerin asema oli selvästi muuttunut vuoden 2005 huhtikuuhun mennessä, ja hän näkyi paavispekulaatioissa alusta saakka.

Ilta-Sanomat huomioi Joseph Ratzingerin mahdollisuudet paaviksi 6.4.2005. Osana paavin kuolemaa käsiteltyä kirjoituskokonaisuutta oli lehden Roomassa olleen toimittajan Hanna Tarnan kirjoitus ”Paavipörssi pyörii”. Tarna kertoi englantilaisten vedonvälittäjien paaviveikkauksista. Veikkauksen kärkipaikka oli vaihtunut tiuhaan, mutta sunnuntaina 3.4.2005 kärkipaikkaa piti hallussaan Dionigi Tetamanzi. Toisena oli Rodriques Maradiaga ja kolmantena Francis Arinze. Joseph Ratzinger ”leikillisesti jo ’Johannes Paavali III:ksi’ nimetty saksalainen” oli listan neljäs.⁸¹ Tarna oli kertonut Ratzingerin kutsumisesta Johannes Paavali III:ksi jo vuoden 2004 joulukuussa julkaistussa kirjoituksessa ”Vatikaanissa roihuaa jo valtataistelu”. Siinä hän myös avasi nimityksen taustoja. Nimitys johtui siitä, että Ratzinger oli jo tuolloin hoitanut monia paaville kuuluneita asioita. Ratzinger oli nousut samalla esille mahdollisena tulevana paavina.⁸²

Johannes Paavali II haudattiin huhtikuun 8. päivä.⁸³ Hautajaisuutisten yhteydessä ei tulevalla konklaavilla spekuloitu. Joseph Ratzinger nousi esille myös hautajaisuutisoinnin yhteydessä, mutta hänen roolinsa oli pieni. Ratzinger oli ainoa kardinaali, joka näkyi *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisissa säännöllisesti huhtikuun alun aikana. Hän ei näkynyt uutisissa vain paavispekulaatioiden takia vaan näkyvyyttä lisäsi hänen asemansa kardinaalikollegion dekaanina eli johtajana.

⁷⁹ Allen 2002.

⁸⁰ Allen 2004b, 174, 182; Allen 2005a, 297–300.

⁸¹ IS 6.4.2005 Paavipörssi pyörii.

⁸² IS 15.12.2004 Vatikaanissa roihuaa jo valtataistelu.

⁸³ Gibson 2007, 68.

Edesmenneen paavin hautajaiset olivat suuri tapahtuma. Johannes Paavali II:a saattamaan Roomaan kokoontui satojatuhansia ihmisiä ja lisäksi miljoonat ihmiset seurasivat hautajaisia television välityksellä. Paavin kansainvälisestä merkityksestä kertoi, että häntä saapui hyvästelemään suuri joukko maailman johtavia politikkoja.⁸⁴ *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisoinnissa hautajaisista tapahtuman kansainvälinen merkittävyys korostui. Edesmenneestä paavista ei hautajaisten yhteydessä uutisoitu puhtaasti uskonnollisena johtajana, vaan myös tämän maallinen vaikutusvalta huomioitiin.

Johannes Paavali II:n hautajaisten aikana Ratzinger näkyi uutisissa, koska kardinaalikollegion dekaanin velvollisuuksiin kuului hautajaismessun johtaminen.⁸⁵ Hän nousi esille etenkin pitämänsä tunteikkaan muistopuheen kautta. *Ilta-Sanomien* Hanna Tarna huomioi kirjoituksessaan, miten kovapintaisena tunnettu Ratzinger oli nieleskellyt kyyneleitä spontaanien tunteenpurkausten edessä.⁸⁶ John L. Allen piti Ratzingerin muistopuhetta käännekohtana. Tunteikas ja yleisöön vedonnut puhe osoitti Allenin mukaan epäröiville kardinaaleille Ratzingerin pystyvän toimimaan suurten yleisöjen kanssa.⁸⁷

Hautajaisten jälkeen uutisointi paaviuden ympärillä vähentyi. Huomio siirtyi Johannes Paavali II:n muistelemisesta tulevaisuuteen ja pian alkavaan konklaaviin. Uutisoinnin sävy muuttui, sillä kuolleesta paavista kirjoittaessa uutisointi oli ollut melko positiivista, mutta nyt esille nostettiin myös kriittisempiä aiheita. Etenkin kirkkoa riivannut lasten hyväksikäyttöskandaali nousi näkyvästi esille. Esimerkiksi *Ilta-Sanomissa* kirjoitettiin 11.4.2005 entisestä Bostonin arkkipiispasta kardinaali Bernard Law'sta, jonka osallistumista konklaaviin pappien uhrien järjestöt kritisoiivat.⁸⁸ Kardinaali Law oli joutunut eroamaan joulukuussa 2003, koska ei ollut rankaissut pedofiliaan syyllistyneitä pappeja. Hän oli kuitenkin säilyttänyt asemansa kardinaalina.⁸⁹ Law-kirjoitus oli toinen kahdesta yksittäisiä kardinaaleja käsitellestä laajemmasta kirjoituksesta *Ilta-Sanomissa*. Joseph Ratzingerista julkaistiin laajempi kirjoitus konklaavin aloituspäivänä 18.4.2005.

⁸⁴ Duffy 2014, 384.

⁸⁵ Pham 2006, 146

⁸⁶ HS 9.4.2005 Valtionjohtajat ja sadattuhannet uskovat saattoivat paavin viimeiselle matkalle; IS 9.4.2005 Kuin Pyhä Henki olisi puhaltanut.

⁸⁷ Allen 2005b, 64, 66–67.

⁸⁸ IS 11.4.2005 Miksi hän sai kunnian?

⁸⁹ Allen 2004b, 274; Duffy 2014, 406.

Konklaavin aloituspäivän lähestyminen näkyi lehtien sivuilla. Ensimmäiseksi *Ilta-Sanomat* esitteli paavin valintaa ja konklaavia lauantaina 16.4.2005. Hanna Vesalan kirjoituksen pääpaino oli konklaavin tiukkojen salaussääntöjen kuvaamisessa. Kirjoitukselle oli varattu koko aukeama ja sen yhteydessä oli ”Näin mystinen äänestys etenee” -osio, jossa käytiin läpi konklaavin toimintatapoja. Ainoa kirjoituskokonaisuudessa mainittu kardinaali oli Joseph Ratzinger. Ratzingerista oli pieni kuva aukeaman oikeassa alalaidassa, jonka yhteydessä todettiin paaviveikkauksia johtavan 78-vuotiaan Ratzingerin olevan mahdollisesti liian vanha paaviksi.⁹⁰ Ratzinger oli täyttänyt 78 vuotta kirjoituksen julkaisupäivänä. Ratzingerin ikä oli teema, johon lehdet palasivat usein huhtikuun uutisoinnin aikana.

Helsingin Sanomat kertoi enemmän konklaavista sen alkamispäivänä 18.4.2005. Roomassa olleen toimittajan Eeva-Kaarina Arosen kirjoitus esitteli *Ilta-Sanomien* tapaan tulevan konklaavin toimintaa. Paavinvalinnan maalliset puolet nousivat esille, sillä Arosen mukaan konklaavia edeltäneenä sunnuntaina ”Vatikanissa lobattiin varmasti olan takaa” valmistautuessa uuden paavin valintaan. Hän kirjoitti vauhdikkaaseen tyyliin italialaisen median paavispekuloinneista:

Italian mediassa elettiin sunnuntaina vielä kuin vedonlyöntiluukulla ennen hevoskilpailujen lähtöä: onko voittajana maalissa saksalainen äärikonservatiivinen kardinaali Joseph Ratzinger, vai kiihkeä hänen ohitseen sittenkin Milanon maltillinen Dionigio [sic] Tettamanzi?

Tai: onko 78-vuotiaan Ratzingerin asema jo sittenkin heikentynyt? Silloin ohi kiitävät ehkä kaksi edellisen paavin suurta suosikkia, kardinaalit Angelo Sodano ja Camillo Ruini. Mutta toisaalta: entä Afrikan, Etelä-Amerikan kardinaalit?⁹¹

Kirjoituksessa mainitut kardinaalit Sodano ja Ruini nousivat ensimmäisen kerran esille. Sodano oli toiminut Vatikanin kardinaalivaltiosihteerinä vuodesta 1991 lähtien ja Ruini oli Rooman kardinaalivikaari eli paavin sijainen Rooman piispanistui-mella.⁹² Konklaavin vieraus näkyi siinä, miten Aronen käytti hevoskilpailutermejä kuvaamaan tunnelmaa Roomassa. Se mahdollisti tunnelman välityksen suomalaisille, jotka eivät muuten välttämättä olisi ymmärtäneet italialaisten tuntemuksia. Harmittavasti Aronen ei lähtenyt itsenäisesti spekuloidaan tulevalla paavilla, vaan tyytyi puhtaasti italialaisen median arvioihin. Aronen ei myöskään selittänyt, miksi kehityksistä tulleet kardinaalit olivat nyt vain sivuosassa.

⁹⁰ IS 16.4.2005 Pilaako vakooja paavinvaalin?

⁹¹ HS 18.4.2005 Kiihkeä arvailu uudesta paavista edelsi vaalin alkua Vatikanissa.

⁹² Reese 2003, 11; Allen 2004b, 182, 214–215.

Myös *Ilta-Sanomat* huomioi konklaavin sen alkamispäivänä. Konklaavia käsitellyt Hanna Tarnan kirjoitus toi esille, että konklaavi kiinnosti maailman poliittisia johtajia. Niin Yhdysvaltojen presidentillä George W. Bushilla kuin Venäjän presidentillä Vladimir Putinilla oli omat toiveensa uudelle paaville. Saksan liittokansleri Gerhard Schröder suosi saksankielisiä ehdokkaita, esimerkiksi Joseph Ratzingeria.⁹³ Tarnan kirjoitus oli pienempi kahdesta samalla aukeamalla julkaistusta paavin valintaan liittyneestä kirjoituksesta. Suurempi näkyvyys oli annettu *Ilta-Sanomien* Lontoossa olleen toimittajan Tarja Pennasen kirjoitukselle ”Paaviksi Hitler Jugendista?”, joka käsitteli brittilehtien uutisointia Ratzingerin *Hitler Jugend* -menneisyydestä.⁹⁴

Huolimatta hyvin kärjekkäästä otsikosta Ratzingerin *Hitler Jugend* -taustaa käsitellyt kirjoitus oli sisällöltään viileän asiallinen. Pennanen kirjoitti, että ennakkosuosikkina pidetyn Ratzingerin menneisyys oli noussut vainoamaan tätä, kun brittiläisissä lehdissä oli nostettu esille hänen jäsenyytensä *Hitler Jugendissa*. Ratzingeria oli jo aiemmin mustamaalattu vanhoillisuudesta ja häntä oli kutsuttu niin ”Jumalan rottweileriksi” kuin ”panssarikardinaaliksi”. Kirjoitus jatkui esittelemällä Ratzingerin jäsenyyden taustat. Hän oli liittynyt järjestöön 14-vuotiaana vuonna 1941, jolloin jäsenyydestä tuli Saksassa pakollinen. Jäsenyys oli jäänyt lyhyeksi, sillä pappisopintojen vuoksi hänet oli vapautettu järjestötoiminnasta. Ratzingerin isän kerrottiin myös olleen natsivastainen. Pennasen mukaan Ratzingerin menneisyys oli ollut samanlainen kuin muilla ikäisillään. Tämä oli tarkoittanut myös asepalvelusta natsi-Saksan armeijassa. Ratzingerin rintamakarkuruus, joka olisi saatanut johtaa kuolemantuomioon, huomioitiin. Kirjoituksen lopussa Pennanen totesi, ettei Ratzingerin menneisyydestä oltu tehty numeroa Saksassa, vaikka Saksasta löytyivät hänen innokkaimmat vastustajansa. Syynä vastustukseen oli, että vaaliessaan oikeaoppisuutta Ratzinger oli nähty tärkeinä pidettyjen uudistusten jarruna. Samalla häntä pidettiin Johannes Paavali II:a konservatiivisempänä.⁹⁵ Ratzingerin *Hitler Jugend* -tausta uutisoitiin *Ilta-Sanomissa* ensimmäisen kerran ja lehti palasi siihen usein tulevien vuosien aikana. Pennasen kirjoituksessa näkyi myös muita aiheita, jotka toistuivat usein kahdeksan vuoden Benedictus-uutisoinnin ajan. Näitä olivat hänen vanhoillisina pidetyt arvot, pilkkanimet sekä korkeahko ikä.

⁹³ IS 18.4.2005 Paavinvaali kiinnostaa myös Bushia ja Putinia.

⁹⁴ IS 18.4.2005 Paaviksi Hitler Jugendista?

⁹⁵ IS 18.4.2005 Paaviksi Hitler Jugendista?

Kardinaali Joseph Ratzinger esiteltiin *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* lukijoille huhtikuun alussa. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* verkkoarkistojen hakutoiminnolla hakusana ”Ratzinger” tuottaa vain muutaman tuloksen ennen vuotta 2005, joten aikaisemmin hän ei ollut juurikaan näkynyt lehden sivuilla. Paavin vaihtumisen yhteydessä julkaistuilla uutisilla oli suuri merkitys sille kuvalle, joka Joseph Ratzingerista muodostui. Kahden lehden konklaavi-uutisoinnissa oli näkyvissä eroavaisuuksia. *Ilta-Sanomat* uutisoi aiheesta *Helsingin Sanomia* viihteellisemmin vedonlyöntien kautta. *Ilta-Sanomissa* ei paaviehdokkailla suoraan spekuloitu, mutta siinä julkaistiin kaksi laajempaa kirjoitusta yksittäisistä kardinaaleista.

Vain yksi asiantuntijakirjoitus paavin valinnasta julkaistiin ennen konklaavia. Helsingin yliopiston dogmatiikan dosentin Jyri Komulaisen kirjoitus julkaistiin *Helsingin Sanomien* Vieraskynä-palstalla 9.4.2005. Ratzingeria Komulaisen kirjoitus ei maininnut.⁹⁶ Uutisoinnissa näkyi, ettei lehdillä ollut erityisesti katolista kirkko tunteneita toimittajia. Tulevalla konklaavilla ei juurikaan spekuloitu. Toimittajat eivät myöskään kääntyneet aiheita paremmin tunteneiden asiantuntijoiden puoleen omissa kirjoituksissaan. *Helsingin Sanomien* paavispekuloinnin aloittanut kirjoitus jäi ainoaksi, jolloin lehden toimittajat vaikuttavat itsenäisesti analysoineen tulevaa konklaavia. Muut aiheeseen liittyneet kirjoitukset perustuivat ulkomaisiin lähteisiin. Mielenkiintoisena tutkimuskohteena olisi selvittää muuttuiko tilanne seuraavan vuonna 2013 pidetyn konklaavin uutisoinnissa.

Asiantuntijoiden puuttuminen ja spekuloinnin vähyys osoittaa, ettei konklaavi herättänyt lehdissä suuria tunteita. Tähän lienee vaikuttanut se, ettei paavin vaihdos ollut suomalaisesta näkökulmasta lopulta kovinkaan merkittävä tai sen ei arvioitu erityisesti kiinnostaneen lukijoita. Vuonna 2005 konklaavi jäi suomalaisille vieraaksi. Todennäköisesti konklaavi olisi kiinnostanut enemmän jos paavia valitsevien kardinaalien joukossa olisi ollut suomalainen.

2 Joseph Ratzinger hallitsee konklaaviuutisointia

Vuoden 2005 konklaavin alkamispäiväksi kardinaalit asettivat huhtikuun 18. päivän.⁹⁷ Päivän alussa kardinaalit kokoontuivat yleisölle avoimeen *pro eligendo papa* (paavin valinnaksi) -messuun Pietarinkirkkoon, jonka kardinaalidekaani Ratzinger johti.⁹⁸ Messua kirkossa seurannut toimittaja David Gibson kertoo kirjassaan *The Rule of Benedict* Ratzingerin messussa pitämästä saarnasta ja sen vastaanotosta.

⁹⁶ Komulainen 2005.

⁹⁷ Allen 2005b, 106.

⁹⁸ Allen 2005b, 105–106; Pham 2006, 159.

Ratzinger tuomitsi saarnassaan kovin sanoin muun muassa relativismin ja vaatimukset, että kirkon tulisi mukautua ajan vaatimuksiin. Gibsonin mukaan saarna oli voimakas ja sen synkkyys oli herättänyt ihmetystä kuulijoiden keskuudessa.⁹⁹ Varsinainen konklaavi alkoi iltapäivällä kardinaalien siirtyessä kulkueena Sikstuksen kappeliin.¹⁰⁰

Paavi valitaan kardinaalien toimesta suljetussa äänestyksessä, jota kutsutaan konklaaviksi. Konklaavi alkaa kardinaalien siirtyessä äänestystilana toimivaan Sikstuksen kappeliin ja päättyy paaviksi valitun hyväksyessä valintansa. Konklaavi on salainen, eikä kukaan osallistuja saa paljastaa sen tapahtumia ulkopuolisille ankarien rangaistusten uhalla, ellei paaviksi valittu anna erikseen lupaa kertoa konklaavin tapahtumista. Äänestyksiä on neljä päivässä, kunnes yksi ehdokas saa valintaan vaaditun määrän ääniä eli vähintään kaksi kolmasosaa äänistä. Teoriassa paaviksi voidaan valita kuka tahansa kastettu mies, mutta paavi on valittu vuodesta 1378 lähtien aina kardinaalien joukosta.¹⁰¹

Konklaavin alkamisesta uutisoitiin seuraavana päivänä molemmissa lehdissä. *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisoinnissa oli selkeä painotusero. *Ilta-Sanomien* Hanna Vesalan kirjoitus ei keskittynyt Joseph Ratzingeriin, vaan siinä esiteltiin vielä kerran vedonlyöntitoimistojen suosikkeja paaviksi. Lehden mukaan Ratzinger oli kolmen vedonlyöntilistan kärjessä, mutta yhtä listaa johti Francis Arinze. Myös tulevasta paavillisesta nimestä spekuloidtiin ja suosikkina oli Benedictus. Vesala tosin huomautti, että vedonlyönti oli ”kansanhuvia” kardinaalien valitessa yleensä yllätysnimen paaviksi.¹⁰²

Helsingin Sanomissa konklaavista kirjoitti Eeva-Kaarina Aronen. Kirjoitus keskittyi *Ilta-Sanomien* enemmän Joseph Ratzingeriin, joka oli nyt selkeä ennakkosuosikki. Aronen huomioi Ratzingerin konklaavia edeltäneessä messussa pitämän puheen kuvaillen sitä jyrkäksi. Tämän jälkeen hän siirtyi käsittelemään konklaavin avajaistunnelmia. Aronen toi jälleen tunnelmaa lähemmäs suomalaisia verraten Vatikaniin virtaavien ihmisten tunnelmia siihen, mitä Suomessa saatettiin tuntea ennen suurta urheilukilpailua; odottavan hartaaksi, mutta samalla hilpeäksi. ”Pohjoismaalaiselle, jonka kansa teki pesäeron paavinkirkkoon jo 1500-luvulla, tunnelma oli hivenen outo”, Aronen totesi.¹⁰³

⁹⁹ Gibson 2007, 89–91.

¹⁰⁰ Allen 2005b, 106.

¹⁰¹ Allen 2004b, 73, 109–111, 113.

¹⁰² IS 19.4.2005 Benedictus, Johannes Paavali, Gregorius...?

¹⁰³ HS 19.4.2005 Paavia valitsevia kardinaaleja muistutettiin opin puhtaudesta.

Aronen jatkoi kertomalla, miten Martti Luther uskonpuhdistuksen isänä oli omannut hyvin kielteisen asenteen paaviutta kohtaan, vaikka myöhemmin protestanttinen kirkko suhtautuikin maltillisemmin paaviuteen. Paaviveikkailujen kärkinimi Joseph Ratzinger olisi sellainen paavi, jonka sulattaminen olisi vaikeaa niin protestanttiselle nykymaailmalle kuin monelle katolilaisellekin. Aronen jatkoi kertomalla, että Ratzinger oli ollut Johannes Paavali II:n läheisin neuvonantaja, ”opillinen portinvartija” tai ”Jumalan rottweiler”, joka puhui asioista selkeästi kaunistelematta ja pyöristelemättä sanomaansa. Ratzinger tuomitsi homoseksuaalisuuden, ehkäisyn, selibaatin poistamisen sekä radikaalifeminismin. Aronen huomautti, etteivät muut kardinaalit olleet näissä kysymyksissä eri mieltä Ratzingerin kanssa, mutta kysymyksissä, jotka eivät olleet ”perustavanlaatuisia” kardinaalit saattoivat omata erilaisen mielipiteen. Arosen mukaan suurin este Ratzingerin valinnalle oli, ettei hän pystyisi jyrkkänä fundamentalistina johtamaan tai yhdistämään kirkkoa.¹⁰⁴

Kirjoituksen myötä suomalaisille lukijoille kotoisempi protestanttisuus nousi vertailukohdaksi katolisen kirkon tapahtumille. Se toimi vertauskohtana Joseph Ratzingerin arvomaailmalle ja kirjoitus muistutti, ettei paavilla ollut vaikutusta vain omassa kirkossaan. Kirjoitus oli hyvin kriittinen Ratzingerin arvomaailmaa kohtaan. Ratzinger näyttäytyi kirjoituksen valossa jo lähes itsestään selvältä valinnalta, sillä kirjoitus ei maininnut muita kardinaaleja nimeltä. Jälleen Aronen käytti tunnelman välittämiseen urheilukilpailuja. Sen käyttö herättää kysymään, miten hyvin hengellisen tapahtuman vertaaminen maalliseen urheiluun on vaikuttanut suomalaisten käsityksiin konklaavista, etenkin kun Arosen kirjoituksista konklaavin hengellinen puoli jäi lähes tyystin pois?

Konklaavi oli ohi vuorokaudessa. Joseph Ratzinger valittiin paaviksi konklaavin neljännessä äänestyksessä iltapäivällä 19.4.2005. Hän valitsi paavilliseksi nimekseen Benedictus XVI, jolla osoitti kunnioitusta edellisen Benedictus-paavin Benedictus XV:n (1914–1922) lisäksi Euroopan suojeluspyhimykselle Benedictus Nursialaiselle.¹⁰⁵ Omien sanojensa mukaan Benedictus XVI ei halunnut paaviksi. Hän oli hyväksynyt valintansa, koska näki sen velvollisuutenaan. Jo pappisvihkimyksessä hän oli hyväksynyt kohtalonsa olevan Jumalan käsissä, jolloin hänen oma tahtonsa ei enää välttämättä toteutuisi.¹⁰⁶

¹⁰⁴ HS 19.4.2005 Paavia valitsevia kardinaaleja muistutettiin opin puhtaudesta.

¹⁰⁵ Duffy 2014, 386, 394–395.

¹⁰⁶ Benedict XVI & Seewald 2010, 3, 5–6.

Ristiriitoja herättäneen Ratzingerin valinta yhdessä modernin historian lyhimmässä konklaavissa herätti ihmetystä asiantuntijoiden joukossa. Niin Allen kuin kirkkohistorioitsija Eamon Duffy näkivät syinä Ratzingerin valintaan muun muassa uskottavan vastaehdokkaan puuttumisen, Ratzingerin vahvan esityksen kardinaalidekaanina sekä sen, että hän oli yksinkertaisesti ”paras mies” virkaan.¹⁰⁷ Valintaa on selitetty myös uuden paavin korkeahkolla iällä, 78, jonka perusteella hänen odotettiin olevan lyhytaikainen siirtymäajan paavi, jonka hänen vastustajansakin saattoivat hyväksyä.¹⁰⁸ Ratzinger nähtiin myös turvallisena valintana, jonka tiedettiin välttävän edeltäjänsä kaltaisen henkilökultin syntymistä.¹⁰⁹ Kardinaalit osoittivat samalla valinnallaan, ettei konklaavissa julkinen maine ollut ratkaiseva.

Uuden paavin valinnan jälkeen *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisointi muuttui. Kriittinen suhtautuminen paaviuteen sekä kirkkoon lisääntyi. Uusi paavi Benedictus XVI esitettiin molemmissa lehdissä melko kriittisesti. Selvää oli, etteivät lehtien toimittajat jakaneet uuden paavin arvomaailmaa ja se korostui esitellessä Benedictus XVI:ta lehtien lukijoille. Uutisointi ei kuitenkaan ollut yksipuolista, vaan uudesta paavista esiteltiin myös inhimillisempiä puolia.

Uuden paavin valinnan merkityksestä kertoi sen saama laaja näkyvyys molemmissa lehdissä. *Helsingin Sanomissa* uuden paavin valinta nostettiin lehden lööppiin, mutta *Ilta-Sanomien* lööppiin se ei yltänyt. Sen sijaan paavin valinta huomioitiin pienesti *Ilta-Sanomien* kannessa. Johannes Paavali II:n kuolema oli huomioitu lehtien lööpeissä ja kansissa, mutta sen jälkeen paavius oli pysynyt niistä poissa. Molemmissa lehdissä julkaistiin valintapäivänä useampia kirjoituksia. Kummassakin lehdessä valinnalle omistettiin neljä laajempaa kirjoitusta.

Roomassa konklaavia seurannut Eeva-Kaarina Aronen kirjoitti *Helsingin Sanomiin* tutulla tyylillään paavin valinnan aikaisista tunnelmista Pietarinkirkon aukiolla. Tunnelman kuvailu päättyi hetkeen ennen uuden paavin nimen ilmoittamista. Uutta paavia koskeva osuus kirjoituksesta oli mollivoittoinen ja siitä saattoi päätellä, ettei valinta ollut kirjoittajalle mieluinen. Benedictus XVI oli Arosen mukaan näyttänyt Pietarinkirkon parvekkeella ulkoisesti sulavalta ja miellyttävältä, mutta hän myös kertoi, että tämän todellisena luonteena pidettiin piinkovaa intellektuellia. Aronen jatkoi, että Ratzingerin konservatiivisuuden oli oletettu olleen

¹⁰⁷ Allen 2005b, 120–123, 126–127; Duffy 2014, 386, 392–393.

¹⁰⁸ Coppa 2014, 227.

¹⁰⁹ TT 16.2.2013 Rottweiler to shepherd: the rise of Joseph Ratzinger.

este valinnalle paaviksi. Opillisessa konservatiivisuudessa uusi paavi oli suora jatkumo edeltäjälleen. Ratzinger oli vastustanut kaikkia uudistuksia, ”joita monet katolisen kirkon jäsenet ovat toivoneet”. Näitä olivat muun muassa ehkäisy, abortti ja homoseksuaalisuus. Samoja asioita olivat vastustaneet muutkin kardinaalit, mutta ihmiset olivat toivoneet pehmeämpää vaihtoehtoa. Uusi paavi oli keskusjohtoisen kirkon kannattaja, mikä merkitsi vallan keskittymistä Vatikaaniin. Arveluita siitä, oliko Benedictus vain siirtymäajan paavi, Aronen piti turhana, koska historia oli osoittanut, että vanhat paavit saattoivat painaa ”hyvin voimakkaan kuvion Vatikaaniin sinettisormuksellaan”.¹¹⁰

Toinen Arosen kirjoitus oli hänen kommenttinsa ”Paavin kirkolla ei ole kiire”. Aronen kuvaili katolisen kirkon tahtia hitaaksi ja vertasi sitä kiviseen Pyhän Pietarin patsaaseen, jonka varpaankynnellä kirkon uudistumista toivovat ja tarvitsevat hyppivät toivoen, että ”kivinen Pietari kumartuisi alas, ojentaisi kätensä ja hymyilisi”. Arosen mukaan tämä ei tulisi Benedictuksen aikana tapahtumaan:

Kun tieto Benedictus XVI:n, entiseltä nimeltään Joseph Ratzingerin, valinnasta tuli, tunsivat monet, että varpaankynnellä hyppiminen jatkuu, eikä patsas kumarru alas katsomaan niitä, jotka sietämättömällä sinnikkyydellä kutittavat sen varvasta.¹¹¹

Arosen kirjoituksista välittyy kuva, että pettymys uuteen paavin oli yleinen.

Toimittaja David Gibson oli Pietarinkirkon aukiolla Benedictuksen valinnan aikana. Hänen mukaansa osa aukiolla olleista ihmisistä osoitti avoimesti pettymyksensä valintaan, mutta samalla suuri väkijoukko tervehti uutta paavia ilolla. Nämä iloitsevat ihmiset eivät Arosen kirjoituksessa näkyneet. Arosen kirjoituksista välittyi vain pettymys uuteen paaviin. Huomionarvoista kirjoituksissa oli, ettei niissä ollut yhtään positiivista asiaa uudesta paavista. Ensimmäistä kertaa Aronen nosti esille katolisen kirkon uudistumista toivoneet, joita hän ei kuitenkaan esitellyt. Arosen kirjoituksen perusteella voisi olettaa, että uudistusmieliset olisivat valtavana enemmistönä ja siten Benedictus olisi valittu kirkon jäsenten tahtoa vastaan.

Arosen kirjoitusten lisäksi *Helsingin Sanomissa* julkaistiin Tanja Vasaman kirjoitus ”Konservatiivi otti neutraalin nimen”, jossa Vasama haastatteli Helsingin yliopiston dogmatiikan dosenttia Jyri Komulaista. Komulainen piti uuden paavin nimeä neutraalina, vaikka Ratzinger ei ollut ollut neutraali mies. Komulainen arvioi Ratzingerin tienneen, että hänen valintansa olisi edistysmielisille sokki ja merkki

¹¹⁰ HS 20.4.2005 Kiistelty saksalaiskardinaali paaviksi.

¹¹¹ Aronen 2005.

siitä, että kirkko konservatisoituisi entistä enemmän. Nimivalinta Benedictus näyttäytyi tietoiselta ratkaisulta. Se, ettei edellisen paavin kakkosmies valinnut nimeä Johannes Paavali III, kertoi Komulaisen mukaan siitä, ettei Benedictus aikoisi asettua edeltäjänsä varjoon. Kirjoitus esitteli myös lyhyesti Ratzingerin elämää ja toimintaa kirkossa. Kirjoituksen lopussa Komulainen arvioi, miten Benedictus eroaisi edeltäjästään. Uskontodialogin ja ekumenian kannalta Komulainen arvioi valinnan olleen jopa pelottava, sillä hän näki Ratzingerin mission olleen jo pitkään pitää kiinni uskollisten laumasta ja sen johtamisesta välittämättä muun maailman tapahtumista. Komulainen ei uskonut, että Ratzinger pyrki uudessakaan tilanteessa tavoittelemaan laajoja ja maallistuneita kansanjoukkoja. Hän näki uuden paavin korkean iän, 78, viittaavan siihen, että kyse oli siirtymäkauden paavista, joka siten oli turvallinen valinta jatkamaan edeltäjän linjaa.¹¹² Komulainen toi teologin ja asiantuntijan näkökulmaa uuteen paaviin, ja myös hänen kommenteistaan välittyi pettymys uuteen paaviin.

Neljäs *Helsingin Sanomien* valintaa käsitellyt uutinen oli Jukka Luoman uutistoimisto Reutersiin tukeutunut kirjoitus, jossa käsiteltiin kansainvälisiä reaktioita uuteen paaviin. Saksassa tunnettiin kansallista ylpeyttä, mutta samalla maan kato-
lisissa piireissä toivottiin Benedictukselta avoimuutta ja uudistushalua. Uutta paavia olivat onnitelleet muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri Kofi Annan, Ranskan presidentti Jacques Chirac sekä Yhdysvaltojen presidentti George W. Bush. Varovaisemman lausunnon oli antanut Israelin asuntonministeri Isaac Herzog, jonka mukaan aika näyttäisi, miten uusi paavi parantaisi suhteita juutalaisiin. Sitä, miksi juuri asuntonministerin kommentti nostettiin esille, ei selitetty. Yhdysvaltalainen pappien hyväksikäytön uhrien järjestö, jonka nimeä ei kerrottu, oli puolestaan todennut Ratzingerin olleen kiistelty henkilö, mutta toivottaneen uudelle paaville kaikkea hyvää.¹¹³

Ilta-Sanomat käsitteli paavin valintaa ensimmäisen aukeaman lisäksi kahdella sisäaukeamalla. *Ilta-Sanomat* toi *Helsingin Sanomien* tavoin esille uuteen paaviin liitetyt pelot. Ensimmäisellä aukeamalla ollut Hanna Vesalan kirjoitus nosti esille samoja asioita, joita *Helsingin Sanomissa* näkyi. Latalainen Amerikka nousi *Ilta-Sanomissa* esille, sillä Vesala kertoi, että siellä uusi paavi oli otettu vastaan ristiriitaisin tuntein. Vesalan mukaan Ratzingerin valinta oli ollut yllätys Vatikaania

¹¹² HS 20.4.2005 Konservatiivi otti neutraalin nimen.

¹¹³ HS 20.4.2005 Saksassa kansallista ylpeyttä uudesta paavista.

tunteneille, koska häntä oli pidetty raskaaseen paavin virkaan liian vanhana.¹¹⁴ Vesala kirjoitti Arosen tapaan valinnasta mollivoittoisesti.

Ilta-Sanomat toi suomalaista ja luterilaista näkökulmaa valintaan Vesalan kirjoituksen yhteydessä olleilla kommenteilla. Kommentoijina olivat luterilaisesta kirkosta arkkipiispa Jukka Paarma, Oulun piispa Samuel Salmi sekä Tampereen piispa Juha Pihkala. Heidän kommenteissaan näkyi varovainen ja odottava suhtautuminen uuteen paaviin. Poliitikoista paavia kommentoivat Yhdistyneiden kansakuntien entinen alipääsihteeri Elisabeth Rehn ja sosiaalidemokraattien kansanedustaja Kimmo Kiljunen. He kiinnittivät huomiota yleisemmin katolisen kirkon vanhoillisiin arvoihin. Lisäksi kirjoituksessa esitettiin niin Katolisen kirkon tiedotuskeskuksen johtajan Marko Tervaportin kuin perussuomalaisten puheenjohtajan Timo Soinin mielipiteet valinnasta. Katolinen Soini suhtautui myönteisesti uuteen paaviin.¹¹⁵ Helsingin katoliselta piispalta tai yhdeltäkään katoliselta papilta ei ollut kommenttia.

Lehden sisäsivuilla uuden paavin käsittelylle oli varattu kaksi aukeamaa, joista ensimmäistä hallitsi suuri kuva vastavalitusta paavista. Kuvan yhteydessä oli Benedictuksen pitämä lyhyt puhe Pietarinkirkon parvekkeella. Hanna Tarnan kirjoitus ”Legendan varjosta uudeksi paaviksi” oli ensimmäisen aukeaman kirjoitusta monipuolisempi. Tarna ilmoitti kirjoituksensa lähteiksi BBC:n (*British Broadcasting Corporation*), *La Repubblica* -lehden, AP:n (*Associated Press*) sekä Reutersin. Näkökulma uuteen paaviin oli inhimillinen. Tarna aloitti kuvaamalla, miten Benedictus XVI astui Pietarinkirkon parvekkeelle kasvoillaan hämmentynyt hymy. Jo aiemmin tämä oli ollut keskeisessä asemassa Vatikaanissa, mutta nyt valinta merkitsi Benedictukselle astumista valokeilaan. Tarna vertasi valintaa kiitokseen hyvin tehdystä työstä. Benedictuksen persoona nousi esille; vaikka hän oli konservatiivinen, oli hän samalla lempeä ja ystävällinen. Harrastuksista mainittiin pianonsoitto ja uuden paavin kerrottiin puhuvan monia kieliä. Tarna muistutti myös kovapintaisena pidetyn Ratzingerin silmäkulman kostuneen edesmenneen paavin hautajaisten aikana. Uusi virka merkitsi myös uusia asumisratkaisuja, sillä asumistavoiltaan hyvin askeettinen Ratzinger joutuisi nyt vaihtamaan ”kolkon huoneensa paavin tilaviin ja loisteliaisiin huoneisiin”. Uuden paavin henkilöhistoria käytiin lyhyesti läpi. Natsimenneisyys nostettiin esille, kuten myös 1960-luku, jolloin Ratzingerin katsottiin muuttuneen konservatiiviseksi.¹¹⁶

¹¹⁴ IS 20.4.2005 Benedictus XVI otti vallan.

¹¹⁵ IS 20.4.2005 Benedictus XVI otti vallan.

¹¹⁶ IS 20.4.2005 Legendan varjosta uudeksi paaviksi.

Ilta-Sanomien uutisointi valinnan jälkeisenä päivänä oli selvästi *Helsingin Sanomia* monipuolisempaa. Se ei ollut vain kriittistä uutta paavia kohtaan, vaan Tarnan kirjoitus toi esille ensimmäistä kertaa Joseph Ratzingerin inhimillisemmän puolen, joka oli vain vilahtanut uutisoidessa hautajaisista. Ensimmäisen aukeaman kirjoituksen rinnalla lukijoille tarjottiin siten mahdollisuus muodostaa laajempi kuva uudesta paavista.

Samalla aukeamalla oli vielä infolaatikko, jossa kerrottiin Benedictus-nimen taustaa ja aikaisempia kirkollisia Benedictuksia.¹¹⁷ Aukeamalla oli myös toinen Tarnan kirjoitus, jossa hän haastatteli Vatikaanin radiossa työskennellyttä suomalaista Leena Montia. Monti oli ottanut tiedon uudesta paavista tyytyväisenä vastaan. Ratzingerin valinta oli ”viisas veto”, vaikka Monti oli toivonut eteläamerikkalaista paavia. Benedictusta Monti luonnehti sillaksi tulevaisuuteen, joka edusti jatkuvuutta, mutta myös rauhoitti tilanteen. Ratzingerin näkeminen parvekkeella oli tuonut hänelle turvallisen olon, vaikka Monti edelleen kaipasi Johannes Paavali II:a, jolle oli opettanut suomea. Ratzingerin Monti ei uskonut yhtä innokkaasti oppivan suomea.¹¹⁸ Leena Monti oli ainoa Vatikaanin kytköksissä ollut suomalainen, jota lehdissä haastateltiin, eikä hänkään näkynyt toista kertaa lehtien sivuilla.

Toisella aukeamalla *Ilta-Sanomat* kertoi uuden paavin Saksassa saamasta vastaanotosta. Lehden Berliinissä ollut toimittaja Anna Kauppi kertoi saksalaisen Ratzingerin valinnan paaviksi herättäneen ristiriitaisia tunteita, sillä Saksassa hänet tunnettiin erityisesti konservatiivisista arvoistansa. Saksan kirkolliset uudistusliikkeet olivat kärjessä kritisoimassa uutta paavia ja Kirkko alhaalta -liikkeen Berndt Göhring piti valintaa suorastaan katastrofaalisena. Tavallisten saksalaisten kerrottiin suhtautuneen epäilevästi valintaan, mutta paavin synnyinkaupungissa Marktl Am Innissä oli juhlistettu valintaa. Myös Saksan johtavat poliitikot olivat onnitelleet uutta paavia. Kirjoituksen lopussa todettiin, ettei uuden paavin *Hitler Jugend* -menneisyys ollut noussut Saksassa uutiseksi.¹¹⁹

Benedictus XVI:n valinta uutisoitiin kattavasti, mutta uutisissa korostui kriittisyys uutta paavia kohtaan. Uutiset oli sijoitettu lehdissä siten, että ensimmäiseksi sijoitettiin kriittisin kirjoitus ja niiden jälkeen tulivat neutraalimmat ja uuden paavin henkilöhistoriaa taustoittavat kirjoitukset. Asiantuntijoille ja kommentoijille oli nyt

¹¹⁷ IS 20.4.2005 Nimi Benedictus kertoo paavin linjasta.

¹¹⁸ IS 20.4.2005 Vatikaanin suomalaistyöntekijä: Hyvä valinta!

¹¹⁹ IS 20.4.2005 ”Ratzingerin valinta oli katastrofi”.

tilausta molemmissa lehdissä, vaikka ennen konklaavia heitä ei käytetty. *Ilta-Sanomat* käytti useampia kommentoijia *Helsingin Sanomien* tyytyessä yhteen. Iltapäivälehti huomioi myös Vatikaanissa toimivan suomalaisen, joka toi sisäpiirin näkökulmaa tapahtumaan. Uutisissa nousivat esille nyt myös katolisen kirkon sisäiset erimielisyydet ja jakaantuminen konservatiiveihin sekä liberaaleihin. Uuden paavin haasteena nähtiin näiden leirien yhdistäminen.

3 Näkökulmaa uuteen paaviin laajennetaan

Uutisointi Benedictus XVI:n ympärillä jatkui intensiivisenä huhtikuun loppupuolella. *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisoinnissa oli selkeitä eroja, mutta niissä näkyi myös samoja teemoja. Yhdistäviä teemoja olivat etenkin uuden paavin korkeana pidetty ikä sekä paavia odottanut haaste kirkon yhdistämisessä. Näihin oli viitattu jo aikaisemmassa uutisoinnissa, mutta nyt ne näkyivät enemmän. *Ilta-Sanomat* oli uutisoinut konklaavia kevyemmällä otteella kuin *Helsingin Sanomat* ja sama linja jatkui uutisoidessa uudesta paavista.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksen otsikko 21.4.2005 totesi, että Benedictuksen valinnan seurauksena ”Rooman kirkko pysynee vanhoillaan”. Kirjoitus oli kriittinen uutta paavia kohtaan ja konklaavissa ”ulkopuolisten odotukset jäivät toteutumatta”, sillä italialaista ei valittu paaviksi ja vastoin monien toiveita ei paaviksi valittu Euroopan ulkopuolista ehdokasta. Radikaaleja uudistuksia odottaneet pettyivät, sillä uusi paavi oli maineeltaan ”jäykän” vanhoillinen säilyttäjä. Lisäksi uusi paavi ei ollut ”uskovaisten keskellä viihtyvä sielunpaimen” vaan ”kamariopinut ja älyllinen dogmaatikko”. Pääkirjoitus näki Benedictuksen olleen kardinaaleille turvallinen valinta siirtymäajan paaviksi, joka ei ryhtyisi suuriin kokeiluihin.¹²⁰ Samanlaisia huomioita vanhoillisuudesta lehden pääkirjoitus oli tehnyt myös Johannes Paavali II:n valinnan jälkeen vuonna 1978.¹²¹ Se osoittaa lehden arvo maailman olleen erilainen katolisen kirkon arvomaailmasta jo pidemmän aikaa.

Eeva-Kaarina Arosen kirjoitus *Helsingin Sanomissa* 21.4.2005 kertoi Benedictus XVI:n ensimmäisestä puheesta kardinaaleille. Se oli Arosen mukaan ollut ”sävyltään nöyrä ja vetoava, mutta suorasanainen”. Benedictuksen valinta oli ollut mieluinen katolisen kirkon konservatiiveille, joille jatkuvuus oli keskeistä. Aronen totesi myös, että valintaan pettyneitä oli, sillä kirkko oli jakaantunut konservatiiviseen ja liberaaliin siipeen. Näiden osapuolien yhdistäminen olisi Benedictuksen

¹²⁰ HS 21.4.2005 Rooman kirkko pysynee vanhoillaan (pk).

¹²¹ Mikkonen 2004, 10; Kivisilta 2006, 97.

suuri haaste. Aronen oli kirjoitukseensa haastatellut katoliseen uskoon kääntynyttä suomalaista lääkäriä Andreo Larsenia. Larsen olisi valinnut toisen paavin, mutta huomautti samalla, ettei vielä voinut tietää, millainen paavi Ratzingerista tulisi. Neurofysiologi Larsenia askarrutti erityisesti uuden paavin 78 vuoden ikä. Lääketieteen kehitys mahdollisti heikkokuntoisten pitämisen hengissä, mutta Larsen nosti esille hypoteettisen kysymyksen siitä, mitä Alzheimeria sairastavalle paaville voisi tehdä. Lopussa Larsen totesi, ettei Benedictus XVI:lla ollut edeltäjänsä karismaa ja toivoi, ettei tämä tekisi päätöksiä, jotka veisivät kehitystä taaksepäin.¹²²

Tutkija Juho Rahkonen toteaa kristinuskon näkyvyyttä mediassa käsitelleessä tutkimuksessaan *Kirkko median kuvastimessa*, että ”toimittajien henkilökohtaiset arvot ja maailmankuva vaikuttavat selvästi uskontoa käsittelevään journalismiin”. *Helsingin Sanomien* linjaa hän kuvasi yleisemmin liberalistiseksi.¹²³ Aronen ei kirjoituksessaan tuo omaa arvomaailmaansa suorasanaisesti esille, mutta toteaa, että ”katolisen kirkon imago liberaalien länsimaalaisten silmissä on vähintäänkin kyseenalainen”.¹²⁴ Arosen ja muiden toimittajien kirjoituksia lukiessa muodostuu kuva, että he ovat katsoneet uutta paavia juuri liberaalista länsimaisesta näkökulmasta; Benedictus nähtiin konservatiivina, joka edusti vain vanhoillisia arvoja. Näitä arvoja ei edes yritetä ymmärtää tai selittää. Uutisointi paavista monipuolistui ensimmäisen päivän jälkeen, mutta paavin konservatiivisuus oli näkyvässä asemassa koko kahdeksan vuoden uutisoinnin ajan. Kyse ei ollut siitä, että *Helsingin Sanomat* olisi ollut suorasanaisesti katolisen kirkon vastainen. Lehden kritiikki kohdistui kirkon johdon arvoihin, eikä suoraan katoliseen uskoon tai uskoviin. *Ilta-Sanomissa* paavin arvomaailmaa ei yhtä suoraan arvioitu, sillä iltapäivälehdessä ei paavia tai tämän arvoja pääkirjoitustasolla käsitelty. *Ilta-Sanomat* suhtautui paaviin ja paaviuteen myös vähemmän vakavasti. Se näkyi etenkin siinä, että pakinoitsijat kirjoittivat aiheista, joita *Helsingin Sanomissa* käsiteltiin pääkirjoitustasolla.

Ilta-Sanomat uutisoi toisena päivänä paavista tämän terveyden ja korkean iän kautta inhimillisellä otteella. Aiheesta kirjoitti 21.4.2005 *Ilta-Sanomien* Berliinin-toimittaja Anna Kauppi, sillä kirjoitus perustui Benedictus XVI:n Georg-veljen saksalaisille tiedotusvälineille antamiin tietoihin uuden paavin terveyshuolista. Uusi paavi oli valittaessa ollut tiettävästi terve, mutta hän oli vuonna 1991 kärsinyt aivo-verenvuodosta. Jälleen huomautettiin, että mahdollisesti Benedictuksen ikä oli ollut

¹²² HS 21.4.2005 Benedictus XVI avasi paavikautensa nöyrällä ja sovinnollisella puheella.

¹²³ Rahkonen 2007, 19, 35.

¹²⁴ HS 21.4.2005 Benedictus XVI avasi paavikautensa nöyrällä ja sovinnollisella puheella.

syy tämän valintaan. Johannes Paavali II:n pitkän paaviuden jälkeen kardinaalit olivat saattaneet haluta lyhytaikaisen ylimenokauden paavin.¹²⁵ Uuden paavin veli Georg Ratzinger oli usein käytetty lähde Benedictus-uutisoinnin ajan. Hänen ulkomaisille lehdille antamansa tiedot paavista välittyivät suomalaisiin lehtiin. Georg Ratzingerista ja tämän suhteesta paavi-veljeen julkaistiin vuonna 2011 kirja *My Brother, the Pope*, jossa tämä ei peiteltyt asemaansa paavin luotettuna.¹²⁶

Benedictuksen iän käsittely jatkui Juri Vuortaman kirjoituksessa. Käytännönläheisellä otteella paavin iän mukanaan tuomia haasteita käsitelleessä kirjoituksessa haastateltiin Työterveyslaitoksen professoreja Pekka Huuhtasta ja Mikko Härmää. Siinä tuotiin esille, että 80-vuotiaita oli maailmalla paljon ansiotöissä ja kyse oli lähinnä työn vaatimusten sekä kapasiteetin yhteensovittamisesta. Paavin virka ei tosin ollut suoraan verrannollinen tavalliseen palkansaajaan ja Härmän mukaan paavius vaatikin kokemusta, jota ikääntyneillä oli nuoria enemmän.¹²⁷ Kolmannessa aukeamalla olleessa uutisessa kerrottiin ulkomaalaisten lehtien otsikoista paavin valinnasta. Englantilaiset lehdet jatkoivat natsi-linjalla ja esimerkiksi *Sun*-lehti oli otsikoinut uutisensa muotoon: ”From Hitler Youth to ... PAPA RATZI”.¹²⁸

Ilta-Sanomien Rooman-kirjeenvaihtaja Hanna Tarna kirjoitti samalla aukeamalla syvemmin Benedictuksen tuntemuksista käyttäen lähteinään *Corriere della Sera* -lehteä, Reutersia sekä AP:ta. Hän kertoi kirjoituksessaan Benedictus XVI:n valinneen nimensä tietoisena siitä, ettei hänen paavikautensa kestäisi pitkään. Vertailukohtana oli vuosina 1914–1922 paavina ollut Benedictus XV. Lisäksi italialainen *Corriere della Sera* -lehti oli paljastanut Ratzingerin ilmoittaneen ennen konklaavia, ettei halunnut paaviksi, vaan halusi jatkaa teologin töitään. Tarna kertoi myös, että Ratzinger oli yrittänyt jo aiemmin erota tehtävistään ja palata kotiinsa Baijeriin. Ratzingerista kirjan kirjoittaneen Vittorio Messorin mukaan uusi paavi oli uhrannut ennenkin omat toiveensa kirkon puolesta ja saman hän arvioi käyneen paavin valinnan yhteydessä.¹²⁹

Kysymys siitä halusiko Joseph Ratzinger paaviksi ei juurikaan näkynyt *Ilta-Sanomien* tai *Helsingin Sanomien* sivuilla lyhyitä mainintoja enempää. Aiheesta on esitetty eriäviä mielipiteitä. Ratzingeriin hyvin kriittisesti suhtautunut toimittaja Robert Blair Kaiser on kirjassaan *A Church in Search of Itself* vakuuttunut, että

¹²⁵ IS 21.4.2005 Kestääkö paavin terveys?

¹²⁶ Hesemann & Ratzinger 2011.

¹²⁷ IS 21.4.2005 Suomalaistutkija: Vaativa tehtävä vaatii myös ikää.

¹²⁸ IS 21.4.2005 Lehdet piikittelivät.

¹²⁹ IS 21.4.2005 Benedictus XVI: Kaudestani tulee lyhyt.

Ratzinger oli suunnitellut valintansa huolella.¹³⁰ Toisaalta toimittaja John L. Allen on yhtä vakuuttunut siitä, ettei Ratzinger halunnut paaviksi.¹³¹ Tulkintalinjat menivät usein sen mukaan, mitä mieltä kukin oli Ratzingerista ennen hänen paaviuttaan.

Ilta-Sanomien uutisointi uudesta paavista oli viihteellisempää ja monipuolisempaa kuin *Helsingin Sanomilla*. Lehdessä julkaistiin pian Benedictuksen valinnan jälkeen uutisia paavista Jumalan rottweiler -pilkkanimen kautta. Aiheen nosti esille 21.4.2005 Seppo Ahti pakinassaan ”Karvoihin katsottua”. Ahti kertoi, että Benedictuksen lisäksi Walesin prinssi Charlesin kanssa avioitunut Camilla Parker-Bowles oli rinnastettu jo aiemmin rottweileriin. Ahdin mukaan rinnastus uuteen paavin toimi, sillä ”Benedictus XVI on ollut Vatikaanin johtava opin puhtauden vartija, ja juuri vartiointihan on myös rottweilerin alkuperäinen käyttötarkoitus”. Lopussa Ahti vielä huomautti, että:

Suomen Rottweileryhdistys ei ole ainakaan julkisesti ottanut kantaa rottiksen rinnastamiseen Camillaan ja paaviin. Animalia on ollut hämmästyttävän hiljaa, kun tiedetään tällaisen vertaamisen saattavan olla luontokappaleille monin verroin tuskaisempaa kuin kivuliaimmatkaan eläinkokeet.¹³²

Suomen Rottweileryhdistys otti asiaan julkisesti kantaa Tuomas Mannisen kirjoituksessa, joka julkaistiin *Ilta-Sanomissa* kahta päivää myöhemmin. Yhdistyksessä vertaukseen suhtauduttiin ristiriitaisesti. Kirjoitukseen haastatellut toivat esille rottweilerien mustatun maineen, jolloin ei ollut varmuutta siitä, oliko vertaus negatiivinen vai positiivinen. *Rottweiler*-lehden toimitussihteerin Anne Pullin mukaan vertaus rottweilerin ja paavin välillä oli osuva jos paavia ajateltiin vartioimassa laumaansa. Sen sijaan Rottweileryhdistyksen tiedottajan Maijaliisa Raineston mielestä vertaukset kuulostivat omituisilta.¹³³ Rottweiler-uutisointi jäi tältä osin tähän, mutta Seppo Ahti käsitteli paavia vielä tulevana vuosina pakinoissaan.

Ilta-Sanomien viihteellisempi ote paaviin näkyi myös ulkomaan uutisten sivuilla. Lehdessä julkaistiin 23.4.2005 ”Paavikultti jyllää nettikaupassa” -kirjoitus, jossa kerrottiin saksalaisten myyvän paavin syntymätalon palasia internetin verkkokaupoissa. Tosin jos kaikki myytävänä olleet kivet olisivat aitoja, olisi talo ja sen ohi kulkeva katu hakattu pian kivipölyksi. Uutisessa kerrottiin myös muista tuotteista, joita myytiin paavi Benedictuksen avulla. Näitä olivat muun muassa paavipaita, kahvimuki ja paavin kuvalla varustettu leikkirekka.¹³⁴

¹³⁰ Kaiser 2006.

¹³¹ Allen 2005b.

¹³² Ahti 2005.

¹³³ IS 23.4.2005 Kuin kolme marjaa?

¹³⁴ IS 23.4.2005 Paavikultti jyllää nettikaupassa.

Vaikka uusi paavi näkyi molempien lehtien sivuilla valintaa seuranneina päivinä melko säännöllisesti, olivat uutiset yksittäisiä ja lyhyitä. *Helsingin Sanomilla* tai *Ilta-Sanomilla* ei enää ollut toimittajia Roomassa, vaan lehdet tukeutuivat vahvasti kansainvälisiin uutistoimistoihin. Toimittajien nimiä kerrottiin enää harvoin uutisten yhteydessä. Benedictus XVI:n valintaa taustoitettiin turvautumalla ulkomaisiin lähteisiin. *Ilta-Sanomissa* valintaa oli taustoitettu 21.4. kirjoituksella, johon oli koottu tietoja eri medioista, mutta *Helsingin Sanomat* käsitteli paavin valinnan taustoja julkaisemalla yhdysvaltalaisessa *The New York Timesissä* julkaistun Daniel J. Wakinin kirjoituksen.

Wakin kävi kirjoituksessaan läpi, miten Ratzinger oli muuttunut konklaavin ennakkosuosikiksi ja esitti arvioita äänestysten kulusta. Arvionsa hän perusti italialaisten lehtien Vatikaani-asiantuntijoiden kirjoituksiin. Yksi syy Ratzingerin valinnan nopeuteen oli Wakinin mukaan ollut halu välttää pitkittynyt konklaavi, joka olisi viestinyt jakaantuneesta kirkosta. Se oli johtanut siihen, että vakavimpien vastahdökkaiden Camillo Ruinin, Angelo Scoln ja liberaalien kardinaalien johtajan Carlo Maria Martinin arvioitiin ohjanneen kannatuksensa Ratzingerille.¹³⁵ Ratzingerin halukkuutta paavinvirkaan kirjoitus ei arvioinut. *Helsingin Sanomat* ei kertonut, miksi se julkaisi Wakinin kirjoituksen. Toisaalta se toimi vastapainoa lehden melko kriittiselle Benedictus-uutisoinnille ja antoi lukijoille laajemman kuvan konklaavin tapahtumista.

Wakinin kirjoituksen alapuolella lyhyitä viihteellisempiä uutisia sisältäneessä Maailman ihmisiä -osiossa oli lisäksi kirjoitus ”Meilaa paaville”. Se kertoi Benedictuksen seuraavan edeltäjänsä mediapaavina, sillä hänelle oli avattu sähköposti-osoite. Pieni uutinen kertoi Vatikaanin olevan ”netin kautta muutenkin mukana modernissa meiningissä”, sillä Vatikaanin verkkosivujen kautta saattoi tutustua esimerkiksi Sikstuksen kappeliin, jossa uusi paavi oli valittu.¹³⁶

Helsingin Sanomat jatkoi paaviuutisoinnissa kansainvälisellä linjalla. Lehti uutisoi 23.4.2005 Jukka Luoman kirjoituksella saksalaisten reaktioista uuteen paaviin. Benedictuksen valinta nähtiin Saksassa kansallisena kunniana ja kansainvälisen tasavertaisuuden vahvistuksena toisen maailmansodan jälkeen. Kansallista mielihapaa oli herättänyt ulkomaalaisten huomiot uuden paavin *Hitler Jugend* -menneisyydestä, jonka nähtiin kertovan, että natsien kansanmurhat ja hyökkäyssodat mustasivat edelleen Saksan mainetta. Saksassa myös pelättiin, että Benedictuksen

¹³⁵ HS 22.4.2005 Ratzinger teki vaikutuksen paavin hautajaisissa.

¹³⁶ HS 22.4.2005 Meilaa paaville.

älyllinen ja ankara konservatiivisuus tukisi ulkomaalaisten vanhoja ennakkoluuloja saksalaisista.¹³⁷ Toisin kuin *Ilta-Sanomissa* Benedictuksen *Hitler Jugend* -menneisyys ei saanut näkyvää sijaa *Helsingin Sanomien* uutisoinnissa. Se mainittiin vain harvoin ja ohitettiin suuremmista otsikoista.

Paavi Benedictus XVI astui virallisesti virkaansa Pietarinkirkon aukiolla pidetyssä messussa 24.4.2005. David Gibsonin mukaan uusi paavi teki kaikkensa, jottei olisi ollut päivän keskiössä. Benedictus osoitti alusta saakka, ettei olisi edeltäjänsä kopio. Benedictuksen mielestä papit eivät saaneet olla ”seremoniamestareita” (*showmaster*), ja sama päti paaviin. Benedictus oli myös todennut, että hänen paaviutensa tulisi olemaan edeltäjänsä paaviutta matalaprofilisempi; paavin tuli loistaa Kristuksen valoa eikä omaan valoaan. Tähän liittyen hän harkitsi virkaanastumismessunsa pitämistä Pietarinkirkon sisällä, jossa arkkitehtuuri olisi ohjannut huomion paavin sijasta Kristukseen. Lopulta messu järjestettiin kuitenkin Pietarinkirkon aukiolla. Virkaanastumismessussa Benedictukselle annettiin paaviuden symbolit Kalastajan sormus sekä lampaanvillasta tehty stola eli *pallium*.¹³⁸ Eamon Duffyn mukaan Benedictuksen *pallium* oli tarkoituksella valmistettu muistuttamaan ensimmäisen kristillisen vuosituhannen mallia, jolloin se viittasi kollegiaalisempaan kirkkoon ja oli siten myönnitys ortodoksisille kirkkoille.¹³⁹ Benedictuksen virkaanastuminen keräsi jälleen Vatikaaniin poliittisia ja uskonnollisia johtajia.¹⁴⁰

Virkaanastumispäivän aamuna julkaistussa *Helsingin Sanomissa* kerrottiin tulevan päivän tapahtumista Roomassa. Se alkoi kuitenkin kuvailulla uuden paavin muutosta Vatikaaniin. Paavin kerrottiin myös aikaisemmin tavanneen satoja toimittajia. Benedictus ei ollut tilaisuudessa vastannut toimittajien kysymyksiin, mutta oli puheessaan korostanut toimittajien eettistä vastuuta. Tämän jälkeen kirjoituksessa kerrottiin virkaanastumismessusta, johon odotettiin puolta miljoonaa pyhiinvaeltajaa sekä suurta joukkoa valtionpäämiehiä ja kirkkojen johtajia.¹⁴¹ Benedictuksesta poiketen Johannes Paavali II oli sallinut toimittajien esittää kysymyksiä valintaansa seuranneessa lehdistötilaisuudessa.¹⁴² Benedictuksen linja toimittajia kohtaan näkyi jo alussa. Hän ei ollut avoin toimittajia kohtaan, vaan korosti sen sijaan toimittajien vastuuta uutisoida eettisesti. Paavin ja toimittajien suhde oli jännittynyt alusta saakka.

¹³⁷ HS 23.4.2005 Uusi paavi houkuttelee maanmiehiään Roomaan.

¹³⁸ Gibson 2007, 219–220, 238, 245.

¹³⁹ Duffy 2014, 396.

¹⁴⁰ Allen 2005b, 137.

¹⁴¹ HS 24.4.2005 Uuden paavin muuttokuorma Vatikaaniin.

¹⁴² Gibson 2007, 246.

Seuraavana päivänä *Helsingin Sanomat* uutisoi lyhyesti Benedictuksen virkaanastumisesta. Utistointimisto Reutersin avulla uutinen kuvaili yleisesti virkaanastumista ja toi esille Benedictuksen vetoomuksen kristittyjen yhtenäisyyden puolesta.¹⁴³ Lehden kulttuuri-osio puolestaan kertoi samana päivänä, että Saksassa paavin kirjoittamat kirjat olivat myyntimenestyksiä. Ne olivat ohittaneet suosiossa jopa vielä julkaisemattoman Harry Potter -kirjan.¹⁴⁴ Virkaanastumisesta *Helsingin Sanomat* uutisoi vähän verrattuna muuhun paaviuutisointiin. Vähäiseen näkyvyyteen lienee vaikuttanut pettymys valitun paavin persoonaan. Todennäköisesti uudesta paavista olisi kirjoitettu enemmän jos hän olisi ollut vetovoimaisempi ja avoimempi median suuntaan.

Ilta-Sanomien lähestyminen virkaanastumiseen oli toinen ja tapahtuma huomioitiin laajemmin. Lehti nosti näkyvästi esille Suomea tilaisuudessa edustaneen opetusministeri Tanja Karpelan polvistumisen paavin edessä. *Helsingin Sanomat* ei polvistumista tai Karpelan läsnäoloa suoraan noteerannut, vaan siihen ainoastaan viitattiin 27.4.2005 julkaistussa Karlssonin piirustuksessa (Kuva 1) ja 15.5.2005 julkaistussa Unto Hämäläisen kolumnissa.

Kuva 1. Karlssonin piirtämänä paavi Benedictus XVI otti kantaa ministeri Tanja Karpelan polvistumiseen. *Helsingin Sanomat* 27.4.2005.

¹⁴³ HS 25.4.2005 Paavi vetosi kristittyjen yhtenäisyyden puolesta.

¹⁴⁴ HS 25.4.2005 Paavin kirjat myyntimenestyksiä Saksassa.

Ilta-Sanomat uutisoi Karpelan polvistumisen lehden etusivulla ja ensimmäisellä aukeamalla. Juha-Pekka Tikan kirjoituksen otsikko ”Karpela polvistui paavin edessä” hallitsi aukeamaa, mutta otsikon alla olleessa kirjoituksessa polvistuminen ohitettiin lyhyesti. Suomea paavin virkaanastumismessussa edustaneen Karpelan kerrottiin polvistuneen paavin edessä onnitellessaan uutta paavia. Kirjoituksen pääpaino oli Karpelan kokemusten kuvaamisessa. Hän kertoi lehdelle muun muassa vaihtaneensa messun aikana näkemyksiä Yhdysvaltojen presidentin George W. Bushin veljen Jeb Bushin kanssa. Jeb Bush johti Yhdysvaltojen delegaatiota virkaanastumismessussa. Kirjoitus luetteli muita messuun osallistuneita arvovieraita. Karpelan lisäksi Suomea tilaisuudessa oli edustanut suurlähettiläs Antti Hynninen ja evankelisluterilaista kirkkoa edustanut Helsingin luterilainen piispa Eero Huovinen.¹⁴⁵

Polvistumista käsiteltiin laajemmin samalla aukeamalla olleessa Pasi Jaakkosen ja Juha-Pekka Tikan kirjoituksessa, johon oli haastateltu Karpelan erityisavustajaa Seija Turtiaista, dogmatiikan dosentti Jyri Komulaista sekä Katolisen kirkon tiedotuskeskuksen johtajaa Marko Tervaporttia. Turtiaisen mukaan polvistuminen oli selvitetty etukäteen ja sen tarkoitus oli osoittaa kunnioitusta. Komulainen ei pitänyt polvistumista epäsopivana tai vakavasti paheksuttavana, vaikka jotkut herätysliikkeet eleestä saattoivat loukkaantua. Tervaportti piti elettä kauniina ja kunnioittavana.¹⁴⁶

Ilta-Sanomien tapa nostaa Karpelan polvistuminen esille uutisoidessa paavin virkaanastumisesta oli tyypillistä iltapäivälehdelle. Iltapäivälehtiä tutkineen Pasi Kiviojan mukaan etusivujen tarkoituksena on saada kuluttaja ostamaan lehti ja siksi siinä käytetään kärjistettyjä ja liioittelevia otsikoita.¹⁴⁷ Karpelan polvistumisen huomioiminen näyttävästi lehden kannessa sopi tähän. Aiheen kärjistäminen kävi selväksi näyttävien otsikoiden alla olleista kirjoituksista, joissa aihe joko ohitettiin lyhyesti tai selitettiin ennalta selvitetyksi. Kyseessä ei ollut ainoa kerta, jolloin *Ilta-Sanomat* käytti tätä tapaa lehtiensä markkinoinnissa uutisoidessaan paavista.

Ilta-Sanomien Helsingin Sanomia laajempi uutisointi paavista jatkui virkaanastumisen kohdalla. Ensimmäisen aukeaman Karpela-uutisoinnin lisäksi lehden sisäsivuilla Maailma-osiossa julkaistiin lähes aukeaman kokoinen kirjoitus Benedictuksen virkaanastumisesta. Aukeamalla oli kaksi uutista, joissa kummassakaan

¹⁴⁵ IS 25.4.2005 Karpela polvistui paavin edessä.

¹⁴⁶ IS 25.4.2005 Ennalta sovittu teko.

¹⁴⁷ Kivioja 2008, 34.

ei toimittajaa mainittu vaan lähteiksi oli merkitty Reuters sekä AP. ”Vallan merkit” -otsikoitu kirjoitus keskittyi kuvamaan paaville annettujen kultaisen Kalastajan sormuksen ja karitsanvillaisen *palliumin* symboliikkaa sekä niiden historiaa. Benedictus XVI:n kirjoitus kertoi olleen sairas ja näyttäneen väsyneeltä kaksi ja puoli tuntia kestäneen seremonian aikana, mutta piristyneen kiertäessään Pietarinkirkon aukiota paavimobiilillaan. Jälleen esille nousi paavin saksalaisuus ja menneisyys *Hitler Jugendissa*. Kirjoitus kertoi, ettei paavi ollut puhunut messussa saksaa, jotta ei olisi korostanut kansallisuuttaan.¹⁴⁸ Saksalaisuus näkyi usein uutisoidessa uudesta paavista ja huomio kiinnittyi Saksan natsi-menneisyyteen. Selvästi vielä vuonna 2005 Saksa ja saksalaiset kärsivät toisen maailmansodan aikaisesta maineesta. Tulevina-kin vuosinakin saksalaisuus ja toisen maailmansodan muistot näkyivät uutisoidessa Benedictus XVI:ta, mutta hallitsevassa asemassa ne eivät olleet.

Aukeaman toinen kirjoitus kertoi paavin uhmanneen turvasääntöjä kiertäessään yleisön joukossa autolla, jossa ei ollut luodinkestäviä laseja. Kirjoituksessa huomioitiin myös paavin veljen Georg Ratzingerin uudet paljastukset Benedictuksesta. *Bild am Sonntag* -lehdelle hän oli kertonut paavin hukkaavan helposti tavaroitaan.¹⁴⁹

Benedictus XVI:n virkaanastumisessun aikana lehtien huomio oli kääntynyt jo muualle. Se, ettei lehdillä ollut enää toimittajia Roomassa, näkyi uutisoinnin vähentymisenä ja turvautumisena kansainvälisiin uutistoimistoihin. *Helsingin Sanomat* ohitti uuden paavin virkaanastumisen lyhyesti, mutta *Ilta-Sanomat* antoi aiheelle kaksi aukeamaa. Suurempi paino annettiin näyttävälle Suomea sivunneelle aiheelle, jonka keskiössä paavi ei ollut. Paavin virkaanastumiseen palattiin tarkemmin lehden sisäaukeamalla. Varsinaista virkaanastumista käsitellyt kirjoitus oli informatiivinen ja asiallinen verrattuna etusivun skandaalista vihjaileviin otsikkoihin.

4 Helsingin Sanomat arvioi paaviuutisointiaan

Intensiivinen paaviuutisointi *Helsingin Sanomissa* ja *Ilta-Sanomissa* päättyi Benedictus XVI:n virkaanastumismessuun. Yli kolmen viikon ajan paavius oli ollut näkyvä osa lehtien uutisointia, mutta nyt se teki tilaa muille aiheille. *Ilta-Sanomien* sivuilla paavius ei enää juurikaan näkynyt, mutta *Helsingin Sanomissa* julkaistiin vielä lyhyitä uutisia paavista ja katolisesta kirkosta. *Helsingin Sanomissa* julkaistiin

¹⁴⁸ IS 25.4.2005 Vallan merkit.

¹⁴⁹ IS 25.4.2005 Paavi uhmasi turvasääntöjä avoautollaan.

lisäksi kaksi kolumnia, joissa käsiteltiin laajemmin katolista kirkkoa sekä arvioitiin huhtikuun paaviuutisointia.

Helsingin Sanomien riippumattoman kolumnistin Olli Kivisen kolumni ”Paavin suuret haasteet” julkaistiin 26.4.2005. Kivinen tarkasteli kolumnissaan katolisen kirkon tulevaisuutta, mutta huomioi myös uuden paavin sekä paaviuden. Vaikka kardinaali Ratzinger oli Kivisen mukaan ajanut tiukkaa ja puhdasoppista linjaa, vasta paavin teot näyttäisivät suunnan, johon Benedictuksen paavius kehittyisi. Kivinen nosti esille, että Benedictus oli ottanut ensimmäisissä puheissaan myönteisen kannan ekumeniaan. Kivisen kuva katolisesta kirkosta oli synkkä ja paavin edessä olevasta tehtävästä hän kirjoitti:

Paavin tehtävä on vaikea. Katolinen kirkko on moraalisten ja sosiaalisten ongelmien ja puhdasoppisuuden ristipaineessa ajautunut vaikeuksiin, ja siitä on muodostunut vanhoillisuuden linnake.¹⁵⁰

Kirkon asema oli kuitenkin paavin vaihtumisen yhteydessä korostunut, sillä:

— — muilla uskonnoilla ei ole vastaavaa ylivertaista johtajaa, joka on samalla myös yksinvaltainen valtionpäämies. Sitä kautta paavi nähdään muiden uskontojen maailmassa kristikunnan edusmiehenä; siellä ei sen kummemmin kysellä, kuka on katolilainen ja kuka protestantti.¹⁵¹

Kivinen huomioi näin paaviuden ainutlaatuisuuden ja sen, miten paavilla saattaisi olla merkitystä myös ei-katolisille kristityille Suomessa.

Laajemmin Kivinen käsitteli kolumnissaan katolisen kirkon tilaa ja vaikutusta maailmassa, mutta siltä osin hän ei uuteen paaviin viitannut. Kivinen kuvaili katolista kirkkoa vanhoilliseksi. Tästä vanhoillisuudesta kärsivät etenkin kristityn maailman vähäosaiset. Keskeisenä ongelmana oli kirkon kielteinen suhtautuminen ehkäisyyn ja kondomeihin. Teollisuusmaissa kirkon seksuaaliopetuksista ei välitetty, mutta kehitysmaissa tilanne oli toinen. Siellä kondomikielto pahensi myös AIDS-tilannetta. Toinen Kivisen esille nostama aihepiiri koski kirkon tasa-arvokysymyksiä sekä pappien selibaattia. Huomiota saivat myös kirkon homoseksuaali- ja aborttikannat.¹⁵²

Kivinen arvioi vielä edesmenneen paavi Johannes Paavali II:n vaikutusta. Tämä oli keskittänyt valtaa Vatikaaniin ja kardinaaleille. Samalla maallikkojen vaikutusmahdollisuudet olivat kaventuneet. Kivinen huomautti, ettei Johannes Paavali II:n rohkeutta tai poliittista merkitystä kyseenalaistanut tämän vanhoillisten toimien

¹⁵⁰ Kivinen 2005.

¹⁵¹ Kivinen 2005.

¹⁵² Kivinen 2005.

arvostelu. Kivisellä oli selkeä näkemys huhtikuun tapahtumista, sillä edesmenneen paavin toimia ei ollut kyseenalaistanut:

— edes vastenmielinen mediamylly, jolla kirkkoruhtinaat yrittivät hyödyntää kuolevan paavin viimeiset päivät edistämään kirkon asemaa. —

Luutuneen Vatikaaniin ja katolisen kirkon alamäen lopettaminen vaatii selkeästi uudistuksia, eikä niitä voi korvata mahtavallakaan julkisuuspelillä.¹⁵³

Kivinen kritisoi voimakkaasti katolista kirkkoa ja Vatikaania huhtikuun mediaspektakkelista, mutta samalla hän sivuutti kokonaan median osan uutisoinnin tuottajana.

Helsingin Sanomien kritiikki paavia ja katolista kirkkoa kohtaan vuoden 2005 konklaavin jälkeen ei ollut uutta. Samoja aiheita, kuten ehkäisykielto, naisten asema sekä selibaatti, olivat näkyneet lehden pääkirjoituksessa jo vuonna 1978 Johannes Paavali I:n valinnan yhteydessä.¹⁵⁴ Syytökset kirkon luutumisesta olivat näkyneet puolestaan lehden pääkirjoituksessa Johannes Paavali II:n valinnan jälkeen vuonna 1978.¹⁵⁵ Lehden mielestä tilanne ei ollut muuttunut 27 vuodessa.

Median ja etenkin *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* roolia paaviuutisoinnissa käsitteli toimittaja Unto Hämäläinen. *Helsingin Sanomissa* 15.5.2005 julkaistu Sanojen takana -osaston kirjoitus ”Polvillaan paavin edessä” vertasi lehtien uutisointi paavin vaihtumisesta vuonna 2005 vuoden 1978 uutisointiin. Vuonna 1978 paavi vaihtui kahdesti, mutta aiheesta oli uutisoitu pidättyvästi. Paavin kuolema näkyi etusivulla, mutta tilaa lehden sivuilta oli annettu niukasti. Toimittajia lehdet eivät olleet Roomaan lähettäneet, vaan ne olivat käyttäneet kansainvälisiä uutistoimistoja. Vuonna 2005 tilanne oli toinen. Johannes Paavali II:n sairastumisesta oli alkanut kolme kuukautta kestänyt ”mahtava mediatapahtuma”, joka päättyi uuden paavin virkaanastumismessuun. Molemmilla lehdillä oli toimittajia Roomassa, paavius oli etusivun uutinen ja lähes jokaisessa lehdessä oli runsaasti paaviuutisia. Helmikuun alusta huhtikuun loppuun *Helsingin Sanomissa* oli julkaistu 139 ja *Ilta-Sanomissa* 122 paavikirjoitusta. Sitä Hämäläinen piti huimana määränä.¹⁵⁶

Uutismäärän kasvuun Hämäläinen näki useita syitä. Lehdet seurasivat kansainvälistä valtavirtaa ja sen mukaan paavi oli vuonna 2005 suurempi uutinen kuin aiemmin. Tätä selitti etenkin Johannes Paavali II:n persoona. Hän oli ollut media-

¹⁵³ Kivinen 2005.

¹⁵⁴ Kivisilta 2006. 86–87.

¹⁵⁵ Mikkonen 2004, 10.

¹⁵⁶ Hämäläinen 2005.

paavi, joka oli esiintynyt mielellään. Suuri vaikutus oli ollut Euroopassa tapahtuneilla suurilla muutoksilla. 1970-luvulla Eurooppa oli poliittisesti jakaantunut, mutta 2005 Euroopan unioni yhdisti eurooppalaisia ja Euroopan unionin kansalaisista 53 prosenttia kuului katoliseen kirkkoon.¹⁵⁷

Hämäläinen käsitteli kirjoituksensa lopussa suomalaisten suhdetta paaviuuteen. Presidentti Urho Kekkonen oli vuonna 1978 lähettänyt edustajakseen paavien hautajaisiin suurlähettiläs Seppo Pietisen, sillä ”paavi oli niin kaukana, ettei näytävämpään edustukseen ollut tarvetta”. Vuonna 2005 tilanne oli ollut toinen:

Johannes Paavali II:n hautajaisissa Suomea edusti pääministeri Matti Vanhanen, jolla oli yksityiskoneessaan mukana myös Suomen evankelisluterilaisen kirkon päämies arkkipiispa Jukka Paarma.

Kun Benedictus XVI astui virkaansa, valtioiden edustajat kävivät tervehtimässä uutta paavia. Osa onnittelijoista tyytyi vain kumartamaan paaville, mutta kulttuuriministeri Tanja Karpela laskeutui molemmille polvilleen paavin edessä. Karpelan polvistuminen kertoi paljon tästä ajasta - ehkä tahattomasti.¹⁵⁸

Hämäläisen kirjoituksesta käy ilmi, että vaikka paavin rooli ei muutamassa vuosikymmenessä ollut muuttunut niin median suhtautuminen siihen oli. Ainoa muutos paaviudessa oli ollut sen muuttuminen mediapaaviudeksi. Hämäläisen kirjoituksessa kertomat asiat näkyivät selvästi Benedictuksen valintaa käsitelleissä uutisissa. *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisoinnissa näkyi selvästi kansainvälisten uutistoimistojen vaikutus. Lisäksi paaviuutisoinnissa oli korostunut sen kansainvälinen rooli ja se oli selvästi ollut suuri syy aiheen näkyvään uutisointiin. Vuoden 2005 paaviuutisointi oli selvästi ollut poikkeuksellista ja yllättävää, joten ilmiössä olisi mahdollisuus lisätutkimukselle.

Vuoden 2005 paaviuutisointia käsiteltiin myös *Journalismikritiikin Vuosikirja 2006*:ssa uskontoa tutkineen filosofian tohtori Johanna Sumiala-Seppäsen toimesta. Hän käsitteli *Helsingin Sanomien* uutisointia paavi Johannes Paavali II:n kuolemasta artikkelissaan ”Paavin kuolema ja journalismin pyhät arvot”. Sumiala-Seppänen jakoi kerronnallisesta näkökulmasta tarkasteltuna paaviuutisoinnin kolmeen toisiinsa kytkeytyneeseen journalistiseen strategiaan. Hän kutsui strategioita tapahtumajournalistiseksi, elämysjournalistiseksi ja taustoitusjournalistiseksi lähestymistavoiksi. Tapahtumajournalismi kertoi lukijalle, mitä tapahtui. Tämä muodosti uutisoinnin perusrungon. Elämysjournalismi kuvaili, miltä paavin kuolema

¹⁵⁷ Hämäläinen 2005.

¹⁵⁸ Hämäläinen 2005.

tuntui ja mitä se merkitsi katoliselle kirkolle. Tässä apuna olivat ihmisten haastattelut, joissa välitettiin, miltä heistä tuntui. Taustoitustjournalismi puolestaan kertoi kuolleen paavin merkityksestä ja ylipäättään kirkon arvoista ja todellisuudesta analyttisemmin.¹⁵⁹

Vaikka Sumiala-Seppänen ei käsitellyt uuden paavin valinta, on hänen tekemänsä jaottelu nähtävissä myös uutisoidessa Benedictuksen valinnasta. Molempien lehtien uutisoinnin punainen lanka oli Vatikaanissa tapahtuneen asian kertominen, jota taustoitettiin ajoittain haastatteluin. Elämystjournalismia näkyi kuvaillessa paavin vaalin tunnelmia sekä kuvaillessa uuden paavin valinnan hetkeä. Etenkin uuden paavin valinnan ja virkaanastumisen jälkeen esille nousi taustoitustjournalismi, jonka avulla tunnuttiin selittävän, miksi paavius ja katolinen kirkko olivat näkyneet uutisissa runsaasti.

¹⁵⁹ Sumiala-Seppänen 2006, 153–154.

III KOHUT UUTISOINNIN KESKIÖSSÄ VUOSINA 2006–2009

1 Regensburgin puhe muuttaa uutisointia vuonna 2006

1.1 Uutisointi keskittyy paavin matkoihin vuoteen 2006 asti

Benedictus XVI näkyi valintansa jälkeisenä vuotena satunnaisesti *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* sivuilla. Näkyvimmin hänestä uutisoitiin paavillisten matkojen yhteydessä, mutta mikään yksittäinen aihe ei noussut suureksi uutiseksi. Vuoden 2006 syyskuussa paaviuutisointi muuttui Benedictuksen pitämän puheen seurauksena. Benedictus vieraili syyskuussa kotiseudullaan Saksan Baijerissa ja piti matkan aikana luennon entisessä yliopistossaan Regensburgissa. Luento, joka tunnetaan paremmin Regensburgin puheena, raivostutti muslimit, sillä siinä paavi siteerasi Itä-Rooman keisaria, joka oli arvostellut profeetta Muhammedia.¹⁶⁰

Regensburgin luennosta noussut kohu oli ensimmäinen Benedictuksen paaviuden suurempi kriisi. Paavius oli alkanut sovittelevasti, eivätkä pahimmat pelot jakautuneesta kirkosta tai konservatiivisuuden aallosta olleet toteutuneet.¹⁶¹ Jopa Benedictuksen ensimmäinen kiertokirje joulukuussa 2005 oli yllättänyt. *Deus Caritas Est* (Jumala on rakkaus) ei ollut odotusten mukaisesti ”kovaa teologiaa”, vaan käsitteli rakkautta.¹⁶² John L. Allen on todennut, että Benedictus XVI:ssa näkyi ensimmäisinä vuosina enemmän ”yksityinen Ratzinger”, joka oli erilainen kuin kardinaali Ratzingerin mediakuva oli ollut. Yksityisesti kardinaali Ratzinger oli tunnettu hurskaana sekä vaatimattomana, ja se oli näkynyt paavin mediakuvassa.¹⁶³ Benedictuksen odotuksia pehmeämpi imago oli huomioitu myös *Helsingin Sanomissa*. Paavin ensimmäisen Saksan-matkan aikana vuonna 2005 lehti kirjoitti, miten Ratzinger ei paavina ollutkaan pelätyn kaltainen jyrkkä konservatiivi.¹⁶⁴

Helsingin Sanomien ja *Ilta-Sanomien* uutisoinnit ennen vuoden 2006 Regensburgin puhetta painottuivat eri tavoin. *Helsingin Sanomat* uutisoi paavista etenkin tämän matkojen kautta. Vuonna 2005 paavin matka Saksaan ja vuonna 2006 matkat Puolaan ja Espanjaan uutisoitiin useamman kirjoituksen voimin. *Ilta-Sanomien* uutisointi oli *Helsingin Sanomien* uutisointia kevyempää. Lehti saattoi esimerkiksi kutsua paavia joulupukiksi Benedictuksen pidettyä joulun alla vanhaa paavillista

¹⁶⁰ Gibson 2007, 252.

¹⁶¹ Allen 2007.

¹⁶² Duffy 2014, 400.

¹⁶³ Allen 2007.

¹⁶⁴ HS 19.8.2005 Paavius on jo pehmentänyt Ratzingerin imagoa.

päähinettä *camauroa*, joka muistutti joulupukin myssyä.¹⁶⁵ Paavin matkat eivät il-tapäivälehdessä paljoa näkyneet.

Aikaisempien matkojen tavoin Regensburgin puheesta tunnetuksi tullut paa-vin matka Baijeriin huomioitiin *Helsingin Sanomissa* jo ennen kohun syntyä. *Ilta-Sanomissa* paavin matka ei näkynyt. *Helsingin Sanomissa* matkasta kirjoitti lehden Saksan-kirjeenvaihtaja Ilkka Ahtiainen. Häneltä julkaistiin neljä kirjoitusta Saksan-matkasta kahdessa lehdessä. Kirjoitukset julkaistiin pareittain. Toinen kirjoitus oli tapahtumajournalismia kertoen, mitä tapahtui ja toinen taustajournalismia, joka taustoitti paavia sekä baijerilaisia. Kirjoitusten kautta on mahdollista saada kuva siitä, miten paavista kirjoitettiin ja miten hänet nähtiin.

Ensimmäinen Ahtiaisen kirjoitus 10.9.2006 totesi miten ”Paavi panee Baije-rin sekaisin”. Hän kuvaili baijerilaisten tunteita heidän ottaessaan paavin vastaan Münchenissä. Tunnelma oli innokas, mistä todistivat kirjoitukseen haastatellut ih-miset. Ahtiainen esitteli kirjoituksen avulla suomalaisille lukijoille pyhiinvaellus-perinnettä, mutta myös paavin persoona nousi esille. Esimerkiksi yhden paavin vie-railukohteen Altöttingenin ylipormestari Herbert Hofauer kuvaili paavia ja nosti esille kardinaali Ratzingerin ja paavi Benedictus XVI:n eroja:

”Hän on avoin ja mutkaton. Kertaakaan en ole kokenut vaivautunutta hetkeä hänen seuras-saan. Hän on ystävällinen, ei toki kaverillinen.” Hofauer tapasi Ratzingerin jo tämän ollessa kardinaali. Muutosta on hänen mielestään se, että paavi Benedictuksella on enemmän karis-maa kuin kardinaali Ratzingerissa.¹⁶⁶

Paavius oli tuonut viranhaltijansa lisääntyneen karisman lisäksi turisteja Bene-dictuksen syntymäkylään Marktl am Innin.¹⁶⁷ Toinen Ahtiaisen kirjoitus esitteli lukijoille Benedictuksen henkilöhistoriaa. Siteeratessaan saksalaista Regina Atzle-ria Ahtiainen toi esille, että Benedictus oli antanut esiintymisellään itsestään myön-teisen kuvan.¹⁶⁸ Ahtiainen keskittyi kirjoituksissaan esittelemään lukijoille vie-raampia ilmiöitä pyhiinvaellusta ja paaviutta, mutta niissä myös näkyi, että paavin vierailu oli suuri tapahtuma baijerilaisille.

Paavi-ilmiön hämmästy jatkui Ahtiaisen 14.9.2006 *Helsingin Sanomien* ta-loussivuilla julkaistuissa kirjoituksissa. ”Pyhä isä, mitkä markkinat!” käsitteli paa-vin ympärillä pyörinyttä bisnestä. Paavin nimellä Baijerissa myytiin tuotteita kirkon luvalla oluesta vihkivesipulloihin. Paavin vierailun varmistuttua Regensburgin

¹⁶⁵ IS 22.12.2005 Katsokaa, joulupukki! Ei, se onkin paavi.

¹⁶⁶ HS 10.9.2006 Paavi panee Baijerin sekaisin.

¹⁶⁷ HS 10.9.2006 Paavi panee Baijerin sekaisin.

¹⁶⁸ Ahtiainen 2006a.

hiippakunta oli kääntynyt markkinointiyhtiön puoleen pyörittämään ”paavibisneksiä”.¹⁶⁹ Laajemman kirjoituksen osana oli taustakirjoitus, jossa Ahtiainen esitteli paavi-ilmiötä. Saksan katolisessa kirkossa sen toivottiin tuovan mukaan uskonnollisen noususuhdanteen. Paavius kytkeytyi myös maallisempaan pop-tähti-ilmiöön:

Yhteiskunta- ja uskontotutkijat ovat puhuneet ennemminkin pop-kulttuurin kytkeytymisestä paaviin kuin uskonnollisesta hurmuksesta. Paavi on Pope-star, ja poptähti elää markkinoinnista.¹⁷⁰

Ahtiaisen haastatteleman berliiniläisen Humboldt-yliopiston professori Wilhelm Gräbin oli todennut vierailussa olleen kyse ”mediaohjatuista julkisuudesta”.¹⁷¹ Sitä, mitä mieltä paavi Benedictus XVI oli ympärillään pyörineestä paavibisneksestä, Ahtiainen ei pohtinut.

Ahtiaisen kirjoitukset paavin vierailun aikana keskittyivät paaviuteen ilmiönä sekä vierailua ympäröineen kaupallisuuden kuvailuun. Itse vierailusta kertominen jäi vähemmälle, eikä uutisoinnissa mainittu esimerkiksi luentoa Regensburgin yliopistossa. Huomiota herättävä piirre uutisoinnissa oli myös paavin hengellisen rooliin sivuuttaminen lähes kokonaan. Paavius ja pyhiinvaellukset näyttäytyivät hyvin maallisilta ilmiöiltä, joissa keskityttiin rahan tekemiseen.

1.2 Regensburgin puhe uutisoidaan uutistoimistojen avulla

Paavi Benedictus XVI piti saksankielisen luennon entisessä yliopistossaan Regensburgissa matkan neljäntenä päivänä. ”*Glaube, Vernunft und Universität. Erinnerungen und Reflexionen*” (Usko, järki ja yliopisto. Muistoja ja pohdintoja) -nimisessä luennossa paavi keskittyi käsittelemään järjen ja uskon suhdetta. Puheen kärki oli suunnattu vapaamielistä länsimaista kristillisyyttä vastaan, joka korosti rationalismia uskon kustannuksella.¹⁷² Ongelmia aiheutti paavin viittaus islamiin ja profeetta Muhammediin. Puheessaan Benedictus siteerasi Itä-Rooman keisaria Manuel II Paleologusta (1391–1425), joka Konstantinopolin piirityksen aikana oli käynyt keskusteluja muslimioppineen kanssa:

Ilman menemistä yksityiskohtiin – – hän [keisari] puhuttelee keskustelukumppaniaan hämmästyttävällä tyyneydellä, tyyneydellä jota me pidämme sopimattomana, keskeisestä kysymyksestä uskonnon ja väkivallan välisestä suhteesta, sanoen: ”Näytä minulle mitä uutta Muhammed toi, ja löydät vain pahuutta ja epäinhimillisyyttä, kuten hänen käskynsä levittää saarnaamaansa uskoa miekalla.” Keisari, esitettyään asiansa niin voimakkaasti, jatkaa selittämällä yksityiskohtaisesti, miksi uskonnon levittäminen miekalla on jotain järjetöntä.¹⁷³

¹⁶⁹ HS 14.9.2006 Pyhä isä, mitkä markkinat!

¹⁷⁰ Ahtiainen 2006b.

¹⁷¹ Ahtiainen 2006b.

¹⁷² VA 2006a; Gibson 2007, 251–252.

¹⁷³ Without descending to details – – he addresses his interlocutor with a startling brusqueness, a brusqueness that we find unacceptable, on the central question about the relationship between religion and violence in general saying: “Show me just what Mohammed brought that was new, and

Benedictus käytti islamia esimerkkinä uskonnosta, joka oli sokea järjelle ja siten erilainen kuin kristinusko.¹⁷⁴ Omasta mielestään Benedictus oli kirjoittanut ja pitänyt akateemisen luennon eikä hän ymmärtänyt, että luento tulkittaisiin paavin poliittisena kannanottona.¹⁷⁵ Näin kuitenkin tapahtui ja toimittajat esittivät keisarin sitaatin paavin omana mielipiteenä. Seurauksena oli muun muassa väkivaltaa kristittyjä kohtaan muslimimaissa. Benedictuksen tarkkaan harkitut puheet eivät tarjonneet nykymedian toivomia tiiviitä lausuntoja.¹⁷⁶ Regensburgin puheesta muodostui Benedictus XVI:n paaviuden ensimmäinen suuri kriisi. Sen synnyssä näkyi, ettei akateeminen Benedictus täysin ymmärtänyt asemansa asettamia rajoituksia ja se, miten huonosti hänen syvälliset pohdintansa sopivat 2000-luvun mediamaailmaan.

Modernin ajan roomalaiskatolisen kirkon ja muslimeiden välinen dialogi perustuu Vatikaanin toisen konsiilin asiakirjaan *Nostra Aetate* (Meidän aikamme) ei-kristillisistä uskonnoista vuodelta 1965.¹⁷⁷ Aluksi pelkästään juutalaisuutta käsitellyt asiakirja laajennettiin konsiilin aikana käsittelemään myös muita uskontoja, esimerkiksi islamia.¹⁷⁸ Asiakirja ilmaisee katolisen kirkon kunnioituksen islamia kohtaan ja toteaa, että ymmärryseroista huolimatta katolinen kirkko ja muslimit uskovat samaan Jumalaan. Paavi Paavali VI (1963–1978) perusti Vatikaanin toisen konsiilin jälkeen katolisen kirkon ja ei-kristillisten uskontojen välistä dialogia varten neuvoston, joka uudelleennimettiin vuonna 1988 Paavilliseksi uskontojenvälisen vuoropuhelun neuvostoksi. Ongelmana dialogissa on, ettei muslimeilla ole samanlaista keskusjohtoa kuin katolisella kirkolla, jolloin kattava dialogi on vaikeaa.¹⁷⁹ Paavi Johannes Paavali II (1978–2005) oli aktiivinen katolisen kirkon ja muslimien välisen dialogin edistäjä. Hän oli muun muassa ensimmäinen moskeijassa käynyt paavi. Johannes Paavali II:n avoin suhtautuminen islamiin joutui koe-tukselle syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen vuonna 2001. Iskut pakottivat kirkon pohtimaan uudelleen suhtautumistaan etenkin radikaaliin islamiin.¹⁸⁰

there you will find only evil and inhuman, such as his command to spread by the sword the faith he preached.” The emperor, after having expressed himself so forcefully, goes on to explain in detail the reasons why spreading the faith though violence is something unreasonable. VA 2006b.

¹⁷⁴ Gibson 2007, 252.

¹⁷⁵ Benedict XVI & Seewald 2010, 97.

¹⁷⁶ Duffy 2014, 399.

¹⁷⁷ VA 1965.

¹⁷⁸ O'Malley 2008, 221, 250.

¹⁷⁹ Rämänen 2009, 13, 15, 18.

¹⁸⁰ Allen 2009, 96, 117–118.

Regensburgin puheesta syntyneeseen kriisiin on jälkikäteen nähty vaikuttaneen Benedictuksen virkanimitykset ja erityisesti se, että paavi oli siirtänyt Vatikaanin tärkeimmän islam-tuntijan, Paavillisen uskontojenvälisen vuoropuhelun neuvoston puheenjohtajan arkkipiispa Michael Fitzgeraldin, paavilliseksi lähettälääksi Kairoon. Samalla neuvosto oli yhdistetty Paavilliseen kulttuurineuvostoon.¹⁸¹ Samaan aikaan Vatikaanissa oli käynnissä vallanvaihto Johannes Paavali II:n avustajien vaihtuessa Benedictuksen valitsemaan avustajiin. Kardinaalivaltiosihteeri Angelo Sodano vaihtui diplomaattisesti kokemattomaan Tarcisio Bertoneen ja Saksan-matka oli paavin uuden tiedottajan isä Federico Lombardin ensimmäinen.¹⁸² Sekava tilanne johti siihen, ettei yksikään paavin avustajista ollut ymmärtänyt paavin luennon olevan altis väärintulkinnolle. Benedictuksen tausta tutkijana lieene vaikuttanut siihen, että hän ei tarkistuttanut puhettaan muilla. Hän piti sitä vain akateemisena luentona, eikä paavillisena kannanottona.

Syntyneessä kohussa näkyi paavin aseman tuoma vaikutus henkilön näkyvyyteen. Jo kardinaalina Ratzinger oli nostanut esille kritiikkiä islamia kohtaan, mutta siitä ei ollut noussut samanlaista kohua. Vuonna 1997 julkaistussa haastattelukirjassa *Salt of the Earth* hän oli huomauttanut islamin perusolemuksen eroavan merkittävästi kristinuskosta. Islam ei ollut yhteensopiva länsimaisiin demokratioihin, sillä islamissa ei ollut erikseen uskonnollista tai poliittista puolta, vaan *Koraani* sääтели koko elämää.¹⁸³ Muslimimaa Turkin jäsenyyteen Euroopan unionissa Ratzinger oli ottanut kielteisen kannan, koska maan islamilaisuus oli ristiriidassa Euroopan kristillisyyden kanssa.¹⁸⁴ Toisaalta Ratzinger oli myös pahoitellut inkvisition ylilyöntejä muslimeja ja juutalaisia kohtaan, mutta hänen suhtautumisensa islamiin oli Johannes Paavali II:a viileämpi.¹⁸⁵ Kardinaalin kannanotoista ei ollut noussut näkyviä protesteja. Paavin puheilla oli sen sijaan enemmän painoarvoa.

Paavi Benedictuksen Regensburgissa pitämä puhe nousi *Helsingin Sanomissa* ja *Ilta-Sanomissa* esille 16.9.2006. Puhe uutisoitiin muslimien reaktioiden kautta. *Helsingin Sanomissa* Regensburgin puhetta käsiteltiin pääkirjoituksessa sekä lehden ulkomaanosiossa. Pääkirjoituksen otsikko oli kantaaottava ”Muslimien ei pitäisi suuttua paaville”. Pääkirjoitus huomioi, miten paavia oli muun muassa vaadittu perumaan puheensa, mutta ”maltillisimmissa ja järkevimmissä” kommenteissa

¹⁸¹ Gibson 2007, 252–253.

¹⁸² Duffy 2014, 398–399; Thavis 2014, 287–288.

¹⁸³ Ratzinger & Seewald 1997, 244, 246.

¹⁸⁴ Gibson 2007, 251.

¹⁸⁵ Allen 2005a, 252–253.

häntä oli haastettu vuoropuheluun islamin kanssa. Muslimien herkkänahkaisuus ja ärtymys länsimaisia lausuntoja kohtaan nostettiin esille. Tämä oli näkynyt jo Tanskan pilakuvakiistan aikana. Siksi paavin puheen reaktion ei olisi pitänyt tulla paaville yllätyksenä, vaikka niin oli todennäköisesti käynyt.¹⁸⁶ Pääkirjoituksessa mainittu Tanskan pilakuvakiista oli seurausta *Jyllands-Posten* -lehdessä vuoden 2005 syyskuussa julkaistuista profeetta Muhammedia kuvaavista pilapiirroksista. Vuoden 2006 alussa muslimimaissa oli syntynyt kuvien takia väkivaltaisia mielenosoituksia ja tanskalaisten tuotteiden boikotteja.¹⁸⁷

Paavin puhetta pääkirjoitus luonnehti oppineeksi kristilliseksi itsetutkiskeluksi, mutta huomautti myös, että paavin viittaukset islamiin olivat olleet ”kömpelöitä ja alttiita kielteisille tulkinnoille”. Pääkirjoitus antoi verkko-osoitteen, jossa paavin puheen saattoi lukea kokonaisuudessaan. Kirjoitus totesi paavin lainanneen puheessaan Bysantin keisaria ja korosti paavia kiinnostaneen keisarin *Koraani*-suhdetta enemmän tämän ajatukset miekkalähetystä vastaan. Paavin nähtiin asettuneen ennakkoluulottomasti kulttuurien välisen vuoropuhelun kannalle. Kristinuskon ja islamin merkityksestä pääkirjoitus totesi:

Kristillinen ja islamilainen kulttuuripiiri edustavat niin suurta osaa koko ihmiskunnasta ja ovat niin tiiviisti sidoksissa toisiinsa, että kaikki mahdollinen pitäisi tehdä rauhallisen dialogin hyväksi niiden kesken. Paavi ei tällä kertaa onnistunut, mutta huolellisesti lukien hänen luennossaan oli siihenkin aineksia.¹⁸⁸

Helsingin Sanomien pääkirjoitus puolusti Benedictus XVI:ta. Siinä se erosi muun muassa *The New York Times* -lehden pääkirjoituksesta, jossa paavin nähtiin lietso-
neen uskontojen välistä vihaa.¹⁸⁹ *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksen mukaan paavin puhe oli tulkittu vajavaisesti islamilaisessa maailmassa. Syntynyt kriisi ei siis ollut pelkästään paavin, vaan myös muslimeiden. Puhtaita papereita se ei antanut paavillekaan. Tanskan pilakuvakohun kautta puheesta syntynyt kohu esitettiin osana laajempaa kulttuurillista yhteentörmäystä.

Aiheen käsittely jatkui lehden sisäsivuilla. Erona paavin Baijerin-matkan uutisointiin ei uutisten yhteydessä ollut toimittajien nimiä, vaan kohua käsitelleet uutiset perustuivat kansainvälisten uutistoimistojen Reutersin ja AP:n uutisiin. Vasta myöhemmässä vaiheessa tämän uutisoinnin rinnalle tulivat asiantuntijoiden taustoittavat kirjoitukset.

¹⁸⁶ HS 16.9.2006 Muslimien ei pitäisi suuttua paaville (pk).

¹⁸⁷ Laegaard 2007, 147–148.

¹⁸⁸ HS 16.9.2006 Muslimien ei pitäisi suuttua paaville (pk).

¹⁸⁹ Rämänen 2009, 50.

Helsingin Sanomissa ”Muslimit raivostuivat paavin luennosta” otsikon alla julkaistu kirjoitus keskittyi kuvaamaan islamilaisten maiden reaktioita paavin puheeseen. Kirjoitus esitteli lyhyesti, mistä kohussa oli kyse ja kertoi Vatikaanin julkaisemasta lausunnosta, jolla pyrittiin hillitsemään tuohtumusta. Lausunto oli korostanut paavin kunnioitusta muita uskontoja kohtaan. Kohun poliittinen puoli nousi näkyvästi esille, sillä enin osa kohua koskeneista islamilaisista lausunnoista oli poliittisten tahojen antamia. Esimerkiksi Turkin johtava AKP-puolue (*Adalet ve Kalkınma*; Oikeus ja kehitys) oli syyttänyt paavia ristiretkihengen elvyttämisestä. Paavin puhetta vastaan mieltään osoittaneiden kerrottiin pitäneen puhetta osana laajempaa syrjintää. Paavin puhe oli uutisen mukaan herättänyt ihmetystä myös Vatikaanissa. Nimettömäksi jäänyt lähde oli ihmetellyt, miten yleensä hyvin varovainen paavi saattoi olla ymmärtämättä reaktioita, joita puhe synnyttäisi. Toinen lähde taas epäili paavin sekoittaneen entisen tutkijan roolinsa paavin rooliin todeten, että ”se, mitä voi tutkijana sanoa, on jotakin muuta kuin se, mitä voi sanoa paavina”. Uutisen yhteydessä olleessa Poiminta-laatikossa oli kohua aiheuttanut puheen kohta ja siinä tuotiin ilmi, että paavi oli puheessa korostanut, ettei sitaatti ollut hänen omansa.¹⁹⁰

Regensbugin puhe näkyi 16.9.2006 myös *Ilta-Sanomissa*, joka turvautui *Helsingin Sanomien* tapaan Reutersiin ja AP:hen. Kirjoitus lähestyi aihetta enemmän paavin kautta, mutta siinä oli paljon samaa kuin *Helsingin Sanomien* uutisessa. Erona *Helsingin Sanomiin Ilta-Sanomien* uutinen huomioi huolen paavin turvallisuudesta. Lehti myös pohti oliko paavin islam-viittaus ”huolimaton lipsahdus vai tarkkaan harkittu sivallus”. Kirjoituksessa annettiin enemmän tilaa Turkin AKP-puoleen edustajan lausunnolle. Puolueen varapuheenjohtaja Salih Kapusuz oli todennut paavilla olevan synkän mielen ja tämän jäävän historiaan samaan kategoriin Hitlerin ja Mussolinin kanssa. *Ilta-Sanomat* myös uutisoi näennäisesti aiheesta kevyemmin. Tämä näkyi kirjoituksen yhteydessä olleessa paavin kuvassa, jonka päällä oli puhekuplamainen teksti ”Hups, mitä sanoinkaan?”. Sen välittämä viesti oli ristiriidassa itse kirjoituksen kanssa, joka esitti kohun vakavampia seurauksia.¹⁹¹

Molempien lehtien uutiset korostivat paavin ainoastaan siteeranneen 1300-luvulla elänyttä keisaria. *Helsingin Sanomien* kanta kohuun näkyi jo pääkirjoituksessa, mutta *Ilta-Sanomat* ei pääkirjoitustasolla aihetta käsitellyt. Molempien lehtien turvautuminen kansainvälisiin uutistoimistoihin näkyi siinä, ettei katolisen kirkon ja islamin välisiä suhteita taustoitettu juuri lainkaan.

¹⁹⁰ HS 16.9.2006 Muslimit raivostuivat paavin luennosta.

¹⁹¹ IS 16.9.2006 Paavi suututti muslimit.

Regensburgin puheen aiheuttamaa kohua seurattiin etenkin *Helsingin Sanomissa*. Lehden Regensburgin puhetta käsitellyt uutisointi jatkui 17.9.2006. Nyt nousi näkyvämmiin esille paavilta vaadittu anteeksipyyntö sekä Vatikaanin toimet, joilla kohua oli pyritty hillitsemään. ”Paavi pahoitteli lausuntoaan” -uutinen kertoi Vatikaanin julkilausumasta, jonka mukaan paavi oli ”hyvin pahoillaan siitä, että jotkut hänen puheensa kohdat ovat saattaneet kuulostaa loukkaavilta joidenkin muslimien mielestä”. Se esitteli myös kohun taustaa ja siteerasi kolmea paavia kohtaan kriittistä islamilaista tahoja. Saudi-Arabian korkein uskonnollinen johtaja suurmufti Abdul-Aziz al-Sheik oli ainoa puhtaasti uskonnollinen kommentoija. Hänen mukaansa uskontojen välinen lähestyminen oli mahdotonta, kun profeettaa loukattiin. Kaksi muuta olivat kytköksissä politiikkaan. Egyptissä muslimiveljeskunta oli vaatinut paavilta henkilökohtaista anteeksipyyntöä ja Turkin pääministeri Recep Tayyip Erdogan oli toivonut paavia perumaan sanansa. Turkki kuitenkin toivoi, että paavin suunniteltu vierailu maahan toteutuisi suunnitellusti. Maltillista ääntä edusti Britannian Muslimineuvosto, joka näki paavin pahoittelussa hyvän alun.¹⁹²

Seuraavana päivänä *Helsingin Sanomissa* julkaistu uutinen kertoi paavin pahoittelun ensimmäistä kertaa henkilökohtaisesti puheidensa reaktioita. Hän ei pyytänyt anteeksi, vaan pahoitteli, että puhe oli tulkittu ”joissain maissa muslimeja loukkaaviksi”. Uutisessa kerrottiin puhetta seuranneista väkivaltaisuuksista. Länsirannalla oli poltettu kirkkoja ja Somaliassa ammuttu nunna. Paavin pahoittelu oli otettu ristiriitaisesti vastaan. Egyptin Muslimiveljeskunta oli aluksi pahoittelun hyväksynyt. Koska paavi ei suoraan pyytänyt anteeksi, oli liikkeen varapuheenjohtaja Muhammed Habib ottanut pian toisen kannan vaatien paavia pyytämään sanojaan anteeksi. Toinen islamilainen taho, iranilainen uskonnoppinut Ahmad Khatami, oli puolestaan vaatinut paavilta aitoa katumusta.¹⁹³ Toisin kuin ulkomaisten lehtien uutisoinnissa, ei *Helsingin Sanomissa* tai *Ilta-Sanomissa* näkyneet muslimien tuomitsevat kannanotot väkivaltaisiin protesteihin.¹⁹⁴

Ilta-Sanomissa aihetta ei käsitelty enää uutisissa, mutta se sai kevyempää näkyvyyttä lehden sivuilla. H. Paakkasen pilapiirros 18.9.2006 liitti paavin ja kuvakohun laajempaan kontekstiin huomioiden aikaisemmin muslimeja suututtaneita tahoja (Kuva 2). Kuvassa paavi oli matkalla turvabunkkeriin.¹⁹⁵

¹⁹² HS 17.9.2006 Paavi pahoitteli lausuntoaan.

¹⁹³ HS 18.9.2006 Paavin pahoittelu ei riittänyt muslimeille.

¹⁹⁴ Rämänen 2009, 56.

¹⁹⁵ IS 18.9.2006 H. Paakkanen.

H. PAAKKANEN

Kuva 2. H. Paakkanen piirroksessa paavi oli matkalla turvabunkkeriin. Paavin seurana olisi aikaisemmin muslimieja suututtaneita henkilöitä. *Ilta-Sanomat* 18.9.2006.

Seuraavana päivänä lehdessä julkaistiin Seppo Ahdin pakina ”Papanalliset säkeet”, jossa Ahti käsitteli persoonalliseen tyyliinsä kohua. Koko kohu olisi Ahdin mukaan vältetty jos paavina olisi ollut suomalainen:

Kaikki olisi toisin, jos paaviksi olisi voitu valita tämän saksalaisen ”Jumalan Rottweilerin” asemasta suomalainen. Islamilainen maailma marssisi ja vaatisi anteeksipyyntöä. Vatikanista kuuluisi vaan että ”oho”, eikä kukaan epäilisi, etteikö pahoittelu olisi tullut sydämen pohjasta.¹⁹⁶

Muslimit eivät paavin pahoittelun jälkeen rauhoittuneet. Tämä näkyi *Helsingin Sanomien* uutisessa 19.9.2006. Siinä ei kohun syntyä ja sen keskiössä ollutta sitaattia enää tarkemmin selitetty, mutta tuotiin esille, että paavi oli saanut myös puolustajia. Pahoitteluun ei ollut tullut tyytyväinen noin 60:tä maata edustanut Islamilaisten konferenssien järjestön puheenjohtajamaan Malesian ulkoministeri Syed Hamid Albar. Paavia puolustamaan oli noussut Euroopan unionin komission tiedottaja Johannes Laitenberg ja Canterburyn arkkipiispa Rowan Williams. Laitenberg oli kytkenyt paavin puheen aiheuttamat reaktiot uhkaan sananvapauden hylkäämiseen ja Williams oli korostanut, miten kaikkia uskontoja voidaan käyttää väkivallan oikeuttamiseen.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Ahti 2006.

¹⁹⁷ HS 19.9.2006 Paaville ilmaantui myös puolustajia.

Kansainvälisiin uutistoimistoihin turvautuminen näkyi Regensburgin puheesta uutisoidessa. Uutiset olivat yleisluontoisia, eivätkä analysoineet tapahtumaa. *Helsingin Sanomien* aihetta käsitellyt pääkirjoitus analysoi ja otti kantaa heti Regensburgin uutisoinnin alussa, mutta se jäi yksittäistapaukseksi. Muslimien reaktioiden uutisoinnissa korostui poliittisen islamin rooli. Islamilainen uskonto ja uskonnoppineet jäivät vähemmälle huomioille. Kommentteja oli etenkin politiikkaan kytkeytyneiltä islamistiliikkeiltä sekä Turkkiä hallitsevalta AKP-puolueelta, eikä käytettyjen kommentoijien valintaa perusteltu. Kommentoijien kautta kohu näyttäytyi maalliselta sekä poliittiselta eikä hengelliseltä.

1.3 Regensburgin puheen käsittely laajenee

Iltä-Sanomissa Regensburgin puhe ei näkynyt Seppo Ahdin pakinan jälkeen, mutta *Helsingin Sanomat* jatkoi puheen käsittelyä. Käsittely muuttui, sillä nyt aiheeseen tartuttiin asiantuntijakirjoitusten ja lehden toimituksen voimin. Siten kohua saatettiin taustoittaa ja näkökulma laajeni. Itse uutisissa turvauduttiin edelleen kansainvälisiin uutistoimistoihin, joten ne olivat edelleen melko ylimalkaisia.

Ensimmäisenä Regensburgin puheen laajempaan kontekstiin asetti Helsingin yliopiston Kirkkohistorian laitoksen dosentti ja akatemiatutkija Mikko Ketola. Ketolan Vieraskynä-kirjoitus julkaistiin *Helsingin Sanomissa* 21.9.2006. Paavin puheen lukenut Ketola ”äimisteli” kirjoituksensa alussa paavia Hitleriin vertaavia muslimeita. Toisaalta Ketola oletti paavin olleen ”tahallaan poliittisesti epäkorrekti”. Ketola näki puheen taustalla Vatikaanin ulkosuhteiden muuttumisen, joka italialaisen Vatikaanitarkkailijan Sandro Magisterin mukaan oli nyt ”vähemmän diplomatiaa, enemmän evankeliumia”. Vaikka Benedictus XVI ei pitänyt uskontojenvälistä dialogia vähäarvoisena, oli Vatikaanin linja islamiin koventunut. Edeltäjästään Johannes Paavali II:sta Benedictus erosi Ketolan mukaan siinä, että tämä puolusti enemmän muslimien parissa elävien kristittyjen oikeuksia.¹⁹⁸

Ketolan mukaan uskontojenvälinen dialogi ei ollut Benedictukselle yhtä tärkeää kuin Johannes Paavali II:lle. Ketola kertoi osallistuneensa vuonna 2005 Roomassa järjestettyyn konferenssiin, jossa oli käsitelty katolisen kirkon dialogia muiden uskontojen kanssa Vatikaanin toisen konsiilin jälkeen. Paavi Benedictus ei ollut osoittanut henkilökohtaista kiinnostusta konferenssia kohtaan. Kirjoituksensa lopussa Ketola huomioi konferenssiin osallistuneen Paavillisen uskontojenvälisen

¹⁹⁸ Ketola 2006.

vuoropuhelun neuvoston puheenjohtajan arkkipiispa Michael Fitzgeraldin. Kirjoittamishetkellä Fitzgerald oli jo siirretty lähettilääksi Egyptiin, mitä Ketolan mukaan oli pidetty ”alennuksena ja paavin tähän asti harkitsemattomimpana päätöksenä”.¹⁹⁹ Ketolan kirjoitus erosi aikaisemmista *Helsingin Sanomissa* julkaistuista kirjoituksista, sillä se käsitteli enemmän katolisen kirkon ja islamin välistä suhdetta. Siten lehden sivuilla näkynyt kohun poliittinen puoli sai vastapainoksi kohun uskonnollisen merkityksen tulkinnan.

Kohun laajempaa merkitystä käsiteltiin seuraavaksi *Helsingin Sanomien* vastaavan päätoimittajan Janne Virkkusen kolumnissa 24.9.2006. Virkkusen kolumni kysyi ”Joko olemme vedenjakajalla?”. Kirjoituksessa korostui islamilaisen maailman ja länsimaiden ero etenkin sananvapauden kannalta. Mikko Ketolan tavoin myös Virkkunen näki paavin olleen poliittisesti epäkorrekti. Virkkunen viittasi kirjoituksessaan lehtensä Regensburgin puheen uutisointiin ja vertasi sitä aikaisempaan *Jyllands-Postenin* Muhammed-pilakuvakohuun. Hänen huomionsa oli kiinnittynyt siihen, että paavi ei *Jyllands-Postenin* tapaan ollut pyytänyt suoranaisesti anteeksi muslimeilta.²⁰⁰

Islamilaisen maailman koettelema länsimainen sananvapaus nousi keskeisesti esille Virkkusen kolumnissa. Länsimainen media ei hänen mukaansa saanut antaa periksi, eikä itsesensuuriin saanut ryhtyä. Virkkunen näki muslimien reaktion tautalla järjestetyn mielenilmauksen; reagointiin oli mennyt vain pari päivää, kun *Jyllands-Postenin* kohun aikana oli mennyt kuukausia. Islamilaisen maailman käsityksestä sananvapauteen Virkkunen kirjoitti:

Sananvapaus on länsimaissa arka asia. Se on myös länsimaisen demokratian yksi tukipylväs. Ilman sanavapautta ei ole demokratiaa, eikä demokratiaa ole ilman sanavapautta. Sehän tiedetään hyvin islamilaisesta maailmasta, jossa sananvapaus ja demokratia eivät todellakaan kukoista.

Tätä perusperiaatetta ei islamilaisessa maailmassa tajuta. Meidän ajattelussamme sananvapaus on paavillakin.²⁰¹

Virkkunen kytki kohun Turkin poliittiseen tilanteeseen, sillä hän näki islamilaisen sananvapauden vastaisen ristiretken saattavan kaataa Turkin pyrkimyksen päästä Euroopan unionin jäseneksi. Kirjoitus päättyi toiveeseen, ”että islamilaisten länsimaihin kohdistuva ristiretki saisi kohtuullisempia muotoja”.²⁰² Virkkusen kolumnin kautta Regensburgin puhe sai laajemman merkityksen. Kyse ei ollut vain paavin

¹⁹⁹ Ketola 2006.

²⁰⁰ Virkkunen 2006.

²⁰¹ Virkkunen 2006.

²⁰² Virkkunen 2006.

puheesta, vaan koko länsimaisen sananvapauden puolustamisesta. Virkkunen ei vältellyt poliittisesti latautuneen ristiretki-sanan käyttöä. Muslimit olivat syyttäneet paavia ja länsimaita ristiretkestä islamia vastaan, mutta Virkkunen käänsi asian päinvastaiseksi. Virkkusen kirjoituksessa kohu esiintyi jälleen poliittisena.

Saman päivän lehden Sunnuntai-osiossa Vesa Sirénin ”Martti teki sen paremmin” -kirjoitus tarkasteli paavin puhetta ja muslimien suhtautumista siihen suomalaisesta ja luterilaisesta näkökulmasta. Sirén nosti esille Martti Lutherin kiihkoilevia kirjoituksia ja pohti, miksi äärimuslimien tapaan ei puhuttu ääriluterilaisista. Sirénin mukaan paavin kohua aiheuttanut lause oli erotettu asiayhteydestään, mutta Lutherin lauseet loukkasivat sellaisinaan. Helsingin yliopiston kirkkohistorian professorin Kaarlo Arffmanin mukaan erona oli, että Lutherin lausumat haluttiin unohtaa, mutta muslimien kiihkoilevat lausunnot olivat ajankohtaisia. Väkivalta ei Arffmanin mukaan kuulunut alkuperäiseen kristinuskoon, joten kristittyjen oli helppo sanoutua siitä irti. Kirjoitukseen oli haastateltu myös islamin tutkimuksen professori Jaakko Hämeen-Anttilaa. Hän toi esille, ettei islam aikanaan ollut levinnyt väkivallalla, mutta nykyfundamentalistit olivat kaivaneet esille 1300-luvulla esitettyjä kantoja väkivallan käytöstä.²⁰³ Sirénin kirjoitus toi konfliktia lähemmäs suomalaisia vertaamalla tapahtumaa luterilaisuuden perustajan sanomisiin. Kirjoitus myös muistutti, etteivät uskontojen väliset kiistat olleet uusi ilmiö.

Paavin puheesta noussutta kohua taustoittavien kirjoituksen lisäksi *Helsingin Sanomat* jatkoi Regensburgin puheen seuraamista uutissivuillaan. Lehti huomioi 23.9.2006, että paavi oli kutsunut muslimimaiden lähettiläitä tapaamiseen puheesta nousseiden reaktioiden vuoksi. Uutisessa ei enää kuvattu muslimien väkivaltaisista reaktioita, vaan siitä välittyi kuva tilanteen rauhoittumisesta. Paavia vastaan oli kuitenkin edelleen osoitettu mieltä muslimimaissa. Uutisen mukaan Muslimien maailmanliiton presidentti Mario Scialoja oli varma, että tapaaminen lopettaisi kiistan.²⁰⁴ Paavin ja lähettiläiden tapaamisesta kerrottiin *Helsingin Sanomissa* 26.9.2006. Tapaamisen kerrottiin olleen onnistunut ja sydämellinen.²⁰⁵ *Helsingin Sanomissa* Regensburgin puhe ei enää paavin ja lähettiläiden tapaamisen jälkeen noussut näkyvästi esille, vaikka siihen saatettiin viitata muita asioita käsittelevissä kirjoituksissa. Lokakuussa lehdessä julkaistiin vielä lyhyt uutinen, jossa kerrottiin osan muslimien uskonoppineista antaneen paaville anteeksi.²⁰⁶ Paavi Benedictus ei kuitenkaan ollut

²⁰³ HS 24.9.2006 Martti teki sen paremmin.

²⁰⁴ HS 23.9.2006 Paavi kutsui tapaamiseen muslimimaiden lähettiläitä.

²⁰⁵ HS 26.9.2006 Paavi tapasi muslimijohtajia.

²⁰⁶ HS 14.10.2006 Osa muslimien uskonoppineista on antanut anteeksi paaville.

pyytänyt suoraan anteeksi muslimeilta vaan ainoastaan pahoitteli sanojensa tulkin-
taa.²⁰⁷ Paavi otti puheen reaktiot kuitenkin vakavasti, mikä näkyi hänen Turkin-
matkansa aikana vuoden 2006 marras-joulukuussa.

Helsingin Sanomien Regensburgin puheen käsittely jakaantui selkeästi kah-
tia. Ensin käsiteltiin kohun tapahtumia käyttämällä suuria uutistoimistoja, mutta
myöhemmin lehdessä julkaistiin kirjoituksia, joissa käsiteltiin kohun taustoja. Kak-
sijakoisuus näkyi myös kohua taustoittaneissa kirjoituksissa. Teologista asiantun-
temusta omannut dosentti Mikko Ketola lähestyi kohua uskontojen ja *Helsingin Sa-
nomien* vastaava päätoimittaja Janne Virkkunen politiikan ja sananvapauden näkö-
kulmasta. Vaikka *Helsingin Sanomat* ei yleensä jakanut paavi Benedictuksen arvo-
maailmaa Muhammed-sitaatista alkanut kuohunta oli johtanut siihen, että paavin
nähtiin nyt puolustavan länsimaisia arvoja ja sananvapautta.

1.4 Turkin-matka uutisoidaan Regensburgin puheen varjossa

Regensburgin puheesta uutisoidessa viitattiin ajoittain Benedictus XVI:n matkaan
Turkkiin. Matka Turkkiin 28.11.–1.12.2006 uutisoitiin *Helsingin Sanomissa* ja sen
uutisoinnissa näkyi vahvasti syyskuun Regensburgin puheen vaikutus. *Iltä-Sano-
mat* ei matkaa huomionut edes verkkosivuillaan, mutta viittasi siihen painetun leh-
den Maailman lehdet -osiossa 30.11.2006, jolloin siteerasi norjalaisen *Aftenposten*
-lehden uutista vierailusta.²⁰⁸

Paavi Benedictuksen Turkin-matkan taustalla oli Konstantinopolin ekumee-
nisen patriarkan Bartolomeos I:n (1991–) esittämä vierailukutsu.²⁰⁹ Ratzinger oli jo
ennen paaviuttaan osoittanut kiinnostusta lähentymiseen ortodoksisen kirkon
kanssa ja John L. Allenin mukaan suhteiden parantaminen ortodokseihin oli yksi
paavi Benedictuksen tärkeimmistä hankkeista.²¹⁰ Patriarkan kutsu oli tervetullut ja
Benedictus olisi halunnut matkustaa patriarkan vieraaksi vuonna 2005. Ongelmaksi
muodostui, että paavi tarvitsi kutsun myös muslimimaa Turkilta, jonka alueella
Konstantinopolin ekumeeninen patriarkaatti sijaitsi. Kardinaalina Ratzinger oli
suhtautunut islamiin hyvin kriittisesti ja torjunut ajatuksen Turkin liittymisestä Eu-
roopan unioniin. Tämä näkyi turkkilaisten nihkeänä suhtautumisena paavilliseen
vierailuun. Diplomaattisena näpäytyksenä Turkki kutsui paavin maahan vasta vuo-
den 2006 marraskuuksi.²¹¹

²⁰⁷ Ketola 2012, 115.

²⁰⁸ IS 30.11.2006 Maailman lehdet.

²⁰⁹ Gibson 2007, 251.

²¹⁰ Allen 2005a, 226–227; Allen 2005b, 233.

²¹¹ Gibson 2007, 251.

Helsingin Sanomat huomioi paavin tulevan matkan lyhyessä uutisessa vuonna 2005 Turkin kutsuttua paavin maahan. Jo tuolloin vierailu oli herättänyt ristiriitaisia tunteita. Uutinen huomioi Turkin näpäytyksen, mutta näpäytyksen kohteena se piti Konstantinopolin patriarkkaa. Patriarkka Bartolomeos oli kutsunut paavin vieraakseen vuoden 2005, mikä ei Turkille sopinut. Syynä oli, ettei Turkki tunnustanut patriarkan asemaa maailman ortodoksien hengellisenä johtajana, eikä siksi halunnut tämän hyötyvän paavin vierailusta. Turkin kerrottiin myös halunneen välttää maan Euroopan unionin -jäsenyyttä vastustaneen paavin vierailu jäsenyyshuoneisteluja alkuvaiheessa.²¹²

Vierailun alla *Helsingin Sanomissa* näkyivät paavia matkalla odottavat haasteet. Marraskuun alussa lehti uutisoi, ettei Turkin pääministeri Recep Tayip Erdogan ehtisi tavata paavia vierailun aikana. Turkin tiedottajan mukaan kyseessä ei ollut paavin ”nolous” vaan yhteensattuma. Lyhyt Reutersin uutissähke viittasi muslimit suututtaneeseen puheeseen, vaikka sitä ei suoraan tapaamisen peruuntumiseen yhdistetty.²¹³ Loppukuusta julkaistussa uutistoimistojen sähkössä kerrottiin noin 25 000 ihmisen osoittaneen Istanbulissa mieltään paavin vierailua vastaan. Paavilta vaadittiin edelleen anteeksipyyntöä syyskuisesta puheesta. Sähke kertoi myös, että paavi ”viime hetken sovinnon eleenä” vierailisi Istanbulin Sinisessä moskeijassa.²¹⁴

Helsingin Sanomissa paavin vierailusta kirjoitti Turkissa ollut suomalais-turkkilainen toimittaja Ayla Albayrak. Ensimmäinen Albayrakin kirjoitus julkaistiin 28.11.2006. Ennen paavin vierailua kirjoitettu uutinen nosti esille Regensburgin puheen vaikutuksen paavin vastaanottoon Turkissa. Vierailu olisi samalla paavin ensimmäinen matka muslimienemmistöiseen maahan. Se herätti suurta kiinnostusta kansainvälisessä mediassa. Albayrakin mukaan syyskuisen puheen lisäksi turkkilaiset kantoivat paaville kaunaa tämän vastustaessa maan jäsenyyttä Euroopan unionissa. Vaikka paavin vierailu oli edelleen kerännyt vastustavia mielenosoittajia ja se hermostutti etenkin uskonnollisia sekä nationalistisia tahoja, oli näkyvissä myös liennytystä. Aikaisemmin ilmoitetusta poiketen paavi tapaisi sittenkin pääministeri Erdoganin. Lyhyt tapaaminen olisi Ankaran lentokentällä, ja Vatikaani oli kiittänyt ”eleestä, joka osoittaa paaville annettavan arvoa”. Erdoganin lisäksi paavi tapaisi Turkissa maan uskonnollisista asioista vastaavan viranomaisen Ali Bardakoglun,

²¹² HS 16.9.2005 Paavi sai kutsun Turkkiin vuonna 2006.

²¹³ HS 2.11.2006 Erdoganin ja paavin matkat menevät ristiin.

²¹⁴ HS 27.11.2006 Yli 20000 tuomitsi paavin Turkin-vierailun.

joka pääministerin tapaan oli arvostellut paavia syyskuisen puheen jälkeen.²¹⁵ Regensburgin puhe hallitsi Turkin-matkan uutisointia. Albayrak ei maininnut vierailun alkuperäistä syytä eli Konstantinopolin ekumeenisen patriarkan kutsua ja siten ekumeeninen luonne jäi sivuosaan.

Seuraavan päivän *Helsingin Sanomissa* Albayrak kirjoitti paavin vierailun alkamisesta. Regensburgin puheesta noussut kohu näkyi muun muassa tiukoissa turvatoimissa, ja Albayrakin mukaan vierailulta saattoi odottaa ”mitä tahansa sovinnonhieronnan ja salamurhayrityksen väliltä”. Paavi oli harjoittanut sovinnonhierontaa. Vierailun ensimmäinen päivä oli mennyt rauhallisesti ja vain muutamia kymmeniä ihmisiä oli osoittanut mieltään paavia vastaan. Puheissaan paavi oli pitänyt islamin ja kristinuskon välistä vuoropuhelua tärkeänä. Kirjoituksessa siteeratun pääministeri Erdoganin mukaan paavin viesti oli ollut, että islam oli rauhan ja kiintymyksen uskonto. Hän myös väitti paavin tukeneen Turkin jäsenyyttä Euroopan unionissa, jonka Vatikaani myöhemmin kiisti. Albayrakin mukaan paavi oli yrittänyt ”tasoittaa” syyskuisia puheitaan siteeraamalla paavi Gregorius VII:n (1073–1085) sanoja tavattuun uskonasiainviraston johtajan Ali Bardakoglun. Gregoriusta mukaillen Benedictus oli sanonut kristittyjen ja muslimien olevan toisilleen velkaa uskoessaan yhteen Jumalaan, vaikka eri tavoin. Bardakoglu oli mahdollisesti halunnut näpäyttää paavia, sillä tämä oli valittanut ”historiallisesta pelosta johtuvan islamofobian” leviämisestä. Kirjoituksesta kävi myös ilmi, ettei paavin vierailu kiinnostanut tavallisia turkkilaisia.²¹⁶

Myös paavin poliittinen rooli näkyi. Vierailua käsitelleen uutisen yhteydessä olleessa kommentissa Ayla Albayrak totesi paavin vierailun osoittaneen, ettei pääministeri Erdogan ollut kääntynyt itään. Pääministeri oli horjunut nationalistien sekä islamistien miellyttämisen ja länteen sitoutumisen välillä. Paavin tapaaminen oli osoittanut Erdoganin katsovan länteen:

Mitä mieltä ikinä paavista ollaankaan, kaikki osapuolet saavat kiittää häntä Erdoganin naamarin riisumisesta. Sitä olikin jo odotettu.²¹⁷

Sovittelu oli näkyvä teema *Helsingin Sanomien* Turkin-vierailu-uutisoinnissa. Lehti tosin huomioi myös, miten terroristijärjestö al-Qaida oli tuominnut paavin vierailun islaminvastaisena ristiretkenä.²¹⁸ Ayla Albayrakin kirjoituksissa paavin

²¹⁵ HS 28.11.2006 Paavi tapaa Turkin-vierailullaan myös pääministeri Erdoganin.

²¹⁶ HS 29.11.2006 Paavi Benedictus hieroi sovintoa Turkin-vierailullaan.

²¹⁷ Albayrak 2006.

²¹⁸ HS 30.11.2006 Al-Qaida: Paavin Turkin-matka on ristiretki islamia vastaan.

sovitteluyritykset olivat näkyvästi esillä, vaikka niissä tuotiin esille myös turkkilaisten epäluuloja paavia kohtaan. Regensburgin puhe oli keskiössä kaikissa Albayrakin kirjoituksissa, myös hänen viimeisessä vierailua käsitelleessä uutisessa, jossa Albayrak kertoi paavin vierailusta Istanbulin Sinisessä moskeijassa. Paavi oli rukoillut moskeijassa, ja sitä oli pidetty näyttävänä rauhan eleenä. Benedictus oli puheissaan jatkanut uskontojen välisen dialogin korostamista. Tässä viimeisessä uutisessaan Albayrak viittasi myös ohimennen Turkin-matkan alkuperäiseen tarkoitukseen, joka oli katolisen ja ortodoksisen kirkon lähentäminen.²¹⁹

Paavin asema ja rooli nousivat esille *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa vierailun päättymisen jälkeen 2.12.2006. Kirjoitus alkoi toteamalla että:

Diplomaatti ja valtiomies Benedictus XVI joutui korjaamaan, mitä teologian professori Benedictus XVI oli särkenyt. Kuuluisasta Regensburgin luennostaan lähtien paavi on koettanut tasoitella itsensä ja islamilaisen maailman välille syntynyttä jännitystä. Vierailullaan Turkissa hän onnistui ainakin osaksi.²²⁰

Pääkirjoitus totesi paavin uskoneen puhuneensa Regensburgissa vain kristillisille jumaluusoppineille, vaikka häntä oli kuunnellut myös islamilainen maailma. Turkissa paavi oli ojentanut sovinnon kättä ja vakuuttanut pitävänsä islamia rauhan uskontona. Pääkirjoituksen mukaan paavi oli Istanbulissa valmis tukemaan Turkin jäsenyyttä Euroopan unionissa, mutta Benedictus oli samalla edellyttänyt, että Turkki muuttaisi asennettaan kristittyihin ja muihin ei-islamilaisiin avoimemmaksi ja suvaitsevaisemmaksi. Näkyvään asemaan nousi ensimmäistä kertaa matkan alkuperäinen syy eli paavin ja ekumeenisen patriarkan tapaaminen. Bartolomeos I:n tapaamisessa kristittyjen asemaa oli käsitelty. Pääkirjoitus totesi Turkin valtion suhtautumisen ortodokseihin jättäneen ”hyvin paljon toivomisen varaa”. Se päättyi pohdintaan katolisen kirkon johtajan kansainvälisestä vaikutuksesta:

Roomalaiskatolisen kirkon päämies ei tule toimeen ilman poliittista harkintaa ja diplomaattista tahdikkuutta. Benedictus näyttää oppineen läksynsä nopeasti.²²¹

Pääkirjoituksessa korstui jälleen paavin maallinen rooli, mutta siinä huomioitiin myös hengellinen puoli. Benedictuksessa nähtiin samaan aikaan olevan professori ja valtiomies eivätkä roolit aina sopineet yhteen. Vierailun alkuperäinen syy sivutettiin lyhyesti, mutta paavin kanta ortodoksien ja muiden ei-islamilaiden asema Turkissa nähtiin olevan paaville tärkeä. Hänen ei nähty ajaneen vain oman kirkkonsa etua, vaan myös uskonnonvapauden periaatetta.

²¹⁹ HS 1.12.2006 Paavi Benedictus rukoili moskeijassa Istanbulissa.

²²⁰ HS 2.12.2006 Paavi opetteli diplomatiaa Turkissa (pk).

²²¹ HS 2.12.2006 Paavi opetteli diplomatiaa Turkissa (pk).

Regensburgin puhe, paavin islam-suhde ja vierailun poliittiset puolet korostuivat *Helsingin Sanomien* uutisoinnissa Turkin-matkasta. Lehdessä ei ollut uutisia paavin ja Konstantinopolin ekumeenisen patriarkan tapaamisesta, vaikka se oli ollut paavin vierailun kolmannen päivän keskiössä. Ulkomaisissa lehdissä paavin ja patriarkan vierailu oli näkynyt ja sen merkitystä oli arvioitu.²²² *Helsingin Sanomien* ja toimittaja Ayla Albayrakin huomio oli selvästi vain paavin ja islamin välisissä suhteissa. Kahden kristillisen johtajan välillä ei ollut näkyviä jännitteitä, jonka seurauksena se ei noussut näkyvään rooliin Regensburgin puheen rinnalle.

Regensburgin puheen suora käsittely päättyi pääkirjoituksen myötä. Siihen viitattiin vielä myöhemmän Benedictus-uutisoinnin aikana, mutta yksittäisenä aiheena se ei enää noussut esille. Paavi Benedictus XVI oli koko Regensburgin puheen uutisoinnin ajan huomattavassa roolissa *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* sivuilla. Aiheesta kirjoittaminen ei kuitenkaan rajoittunut vain paaviin tai hänen puheeseensa. Regensburgin puheesta nousseet reaktiot nähtiin myös länsimaisen sanavapauden ja demokratian näkökulmasta. Uutisoinnin kautta muodostui kuva, että paavi edusti länsimaista kulttuuria islamilaista maailmaa vastaan. Hän ei ollut vain oman kirkkokuntansa johtaja, vaan edusti laajempaa ideologiaa, joka oli joutunut islamilaisen maailmankuvan uhkaamaksi. Tämän ideologian jakoivat myös suomalaiset. Paavi sai osakseen ymmärrystä lehdissä, vaikka häntä myös kritisoitiin puheensa johdosta. Regensburgin puheen uutisoinnin jälkeen Benedictus-uutisointi painottui enemmän kohujen tai negatiivisten aiheiden uutisointiin. Uutisointi paavin matkoista sen sijaan väheni.

2 Holokaustikohu palauttaa paavin otsikkoihin vuonna 2009

2.1 Hiljainen uutiskausi päättyy vuonna 2009

Regensburgin puheesta syntyneen kohun laannuttua uutisointi paavi Benedictus XVI:n ympärillä vähentyi. *Helsingin Sanomissa* tai *Ilta-Sanomissa* ei yksittäinen paavi-aihe noussut näkyvään asemaan vuonna 2007. Suurien paaviuteen liittyneiden tapahtumien ja kohujen puuttuminen näkyi vähäisenä uutismääränä verrattuna kahteen edellisvuoteen (Liite 1). Uutisoinnin tapa oli muuttunut. Etenkin *Helsingin Sanomien* uutisoinnissa näkyi muutos, eikä paavin matkoista uutisoitu samalla näkyvyydellä kuin ennen.

Paavin Brasilian-matka vuonna 2007 käsiteltiin lehdessä lyhyesti ja matkaa seurannut kohahdus paavin kolonialismi-puheista ohitettiin yhdellä uutissähkeellä.

²²² Rämänen 2009, 100–101.

Paavi oli matkallaan antanut ymmärtää, että Latinalaisen Amerikan intiaaniväestö oli odottanut kristillistämistä. Se oli tulkittu väkivaltaisen käännätyksen hyväksymiseksi.²²³ Vuonna 2007 *Helsingin Sanomien* paaviuutisointi koostui pääosin lyhyistä uutissähkeistä, joissa korostuivat paavin diplomaattinen rooli ja kansainvälinen asema. Tammikuussa lehti myös kertoi Benedictuksen olleen Saksan liittokansleri Angela Merkelin jälkeen suosituin johtaja länsi-eurooppalaisille ja yhdysvaltalaisille tehdyn kyselyn mukaan.²²⁴ Muut sähkeet kertoivat paavin muun muassa tavanneen vuoden aikana Yhdysvaltojen presidentin George W. Bushin, Venäjän presidentin Vladimir Putinin sekä Saudi-Arabian kuninkaan Abdullahin.²²⁵

Vuonna 2008 lehdissä nousi ensimmäistä kertaa näkyvämmiin esille katolisen kirkon hyväksikäyttöskandaali. Tämän skandaalin kautta *Helsingin Sanomat* uutisoi paavin matkasta Yhdysvaltoihin ja Australiaan. Aihetta käsittelee tarkemmin seuraava pääluku. Vuoteen 2008 mahtuivat myös ensimmäiset Suomeen kytkeytyneet Benedictus-uutiset. Tammikuussa *Helsingin Sanomat* kertoi, että paaville oli Roomassa luovutettu Mikael Agricolan juhlavuoden mitali.²²⁶ Kesäkuussa lehti kertoi suomalaisten katolilaisten piispan vaihtuvan, sillä paavi oli nimittänyt Helsingin piispan Josef Wrobelin Puolan Lubliniin apulaispiispaksi.²²⁷

Vuoden 2009 alussa paavi Benedictus XVI nousi jälleen näkyvämmiin *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisiin. Tällä kertaa syy oli paavin suhteista juutalaisiin. Paavi Benedictus oli perunut hyvän tahdon eleenä neljää konservatiivisen Pius X:n veljeskunnan piispaa koskeneen kirkosta erottamisen. Pius X:n veljeskunnan perustaja oli ranskalainen piispa Marcel Lefebvre, joka ei hyväksynyt Vatikaanin toisen konsiilin uudistuksia. Jo Paavali VI:n (1963–1978) aikana Lefebvre oli perustanut pappisseminaarin, mutta todellinen välirikko ja kirkosta erottaminen tapahtui vuonna 1988, jolloin hän vihki ilman Vatikaanin lupaa neljä piispaa. Kardiinaalina Joseph Ratzinger ei hyväksynyt Pius X:n veljeskunnan kielteistä asennetta konsiilin uudistuksiin, mutta hän oli toivonut näiden palaavan kirkon yhteyteen. Paavina hän oli valmis antamaan järjestölle autonomisen personaaliprelatuurin aseman ja siksi hän vuonna 2009 poisti hyvän tahdon eleenä neljää veljeskunnan piispaa koskeneen kirkosta erottamisen.²²⁸ Benedictuksen mukaan piispojen kirkosta

²²³ HS 24.5.2007 Paavi korjaili lausuntojaan kolonialismista.

²²⁴ HS 24.1.2007 Saksan Merkel suosituin johtaja.

²²⁵ HS 14.3.2007 Putin ja paavi tapasivat Vatikaanissa; HS 10.6.2007 Bush: Ahtisaaren Kosovo-suunnitelma toteutettava pian; HS 7.11.2007 Saudi-Arabian kuningas vieraili Vatikaanissa.

²²⁶ HS 20.1.2008 Paavi sai Mikael Agricolan mitalin.

²²⁷ HS 29.6.2008 Roomalaiskatolisten piispa vaihtuu Suomessa.

²²⁸ Messori & Ratzinger 1986, 31; Hebblethwaite 1993, 670; Duffy 2014, 404.

erottamisen syynä oli ollut paavin johtoaseman (*primacy*) kyseenalaistaminen. Myöhemmin he olivat hyväksyneet paavin aseman ja syy kirkosta erottamiseen oli poistunut.²²⁹ Yksi veljeskunnan piispoista Richard Williamson oli paavin tietämättä kiistänyt ruotsalaisen televisiokanavan haastattelussa toisen maailmansodan aikaisen juutalaisten joukkotuhon eli holokaustin tapahtumisen.²³⁰ Näytti siltä, että saksalainen paavi oli ottanut holokaustikiistäjän takaisin kirkon yhteyteen.

Paavi Benedictus XVI ei omien sanojensa mukaan ollut tiennyt piispan holokaustipuheista. Holokaustikohu oli paaville kova isku ja hän käsitteli sitä kokonaisen luvun verran vuonna 2010 julkaistussa haastattelukirjassa *Light of the World*. Benedictus suhtautui erittäin vakavasti holokaustin kiistämiseen ja totesi, ettei olisi perunut kirkosta erottamista jos olisi tiennyt Williamsonin puheista.²³¹ Kirkkohistorioitsija Eamon Duffy näki Williamsonin tapauksen osoittaneen kirkon hallinnon epäpätevyyden.²³² Myös *The Tablet* -lehteen kirjoittanut toimittaja David Willey näki kohun osoittavan, että Vatikaanin hallinto oli sekaisin. Kohun syynä Willey näki Vatikaaniin valtiosihteeristön virheet sekä epäonnistuneen tiedottamisen.²³³

2.2 Holokaustikohu uutisissa helmikuussa 2009

Verrattuna Regensburgin puheen uutismäärään *Helsingin Sanomat* ja *Ilta-Sanomat* uutisoivat holokaustikohusta vähän. *Helsingin Sanomissa* aiheesta uutisoitiin painetussa lehdessä, mutta *Ilta-Sanomien* uutisointi aiheesta keskittyi lehden verkkosivuille. Aihetta käsitelleet uutiset olivat lyhyitä ja perustuivat uutistoimistojen uutissähkeisiin. Ainoa poikkeus tähän oli kohua käsitellyt *Helsingin Sanomien* pääkirjoitus. Sama oli tapahtunut Regensburgin puheen kohdalla.

Ensimmäisenä kohun huomioi *Ilta-Sanomien* verkkolehti 3.2.2009. STT:n (Suomen tietotoimisto) uutissähke kertoi Saksassa syntyneistä reaktioista paavin päätökseen peruuttaa piispa Williamsonin kirkosta erottaminen. Juutalaisjärjestöjen lisäksi aiheesta oli ”kimmastunut” Saksan liittokansleri Angela Merkel, joka vaati paavilta ja Vatikaanilta selkeää kantaa holokaustin kiistämiseen. Uutissähke kertoi lyhyesti, mistä kohussa oli kyse ja lopussa se kertoi, että Vatikaanin mukaan paavi oli tehnyt kantansa selväksi jo aikaisemmin viikolla ilmaistessaan solidaarisuutensa juutalaisille ja tuomitessaan holokaustin kiistämisen.²³⁴ *Helsingin Sanomat* ja *Ilta-*

²²⁹ Benedict XVI & Seewald 2010, 120–121.

²³⁰ Duffy 2014, 404.

²³¹ Benedict XVI & Seewald 2010, 121.

²³² Duffy 2014, 404.

²³³ Willey 2009.

²³⁴ ISV 3.2.2009 Paavi vapautti pannasta holokaustikiistäjä-piispan - Merkel raivostui.

Sanomat aloittivat aiheesta uutisoinnin pienellä viiveellä. Paavin päätös peruuttaa kirkosta erottaminen julkaistiin tammikuun 24. päivä, joten lehdiltä meni yli viikko ennen kuin ne uutisoivat aiheesta.²³⁵ Aihetta ei ilmeisesti pidetty heti tärkeänä.

Helsingin Sanomat huomioi kohun ensimmäistä kertaa pääkirjoituksessaan 4.2.2009. Pääkirjoitus ”Paavin arvovalta kärsi” viittasi holokaustikohun ohessa paavin asemaan ja vaikutusvaltaan:

Roomalaiskatolisen kirkon johtajan moraalinen valta ulottuu paljon laajemmalle kuin vain maailman runsaan miljardin katolilaisen keskuuteen. Paavia kuunnellaan sodan ja rauhan, vihan ja lähimmäisenrakkauden kysymyksissä sitä laajemmin, mitä arvostetummaksi ja luotetuimmaksi hän osoittautuu.²³⁶

Richard Williamsonin hyväksyminen kirkon yhteyteen oli pääkirjoituksen mukaan kolhaissut paavin arvovaltaan uuden särön. Pääkirjoitus tosin huomautti, että paavin tarkoituksena oli ollut paikata kirkon yhtenäisyyttä, eikä ”samentaa juutalaisten kansanmurhan todellisuutta”. Paavin päätöstä se piti virheenä. Pääkirjoitus nosti esille katolisen kirkon juutalaissuhteiden historiaa huomauttamalla, että kirkon 1940-luvun johtoa oli syytetty välinpitämättömyydestä juutalaisvainoihin. Benedictuksen saksalaisuus huomioitiin ja pääkirjoitus kertoi useiden Saksan katolisten piispojen arvostelleen ennenkuulumattoman jyrkästi paavia. Regensburgin puhe muistettiin sekä se, että paavi oli rinnastanut homoseksuaalisuuden ympäristötuhoihin. Paavin tehtävästä pääkirjoitus totesi:

Katolilaisten johtajan tehtävä on puolustaa oman kirkon oppeja, mutta asema edellyttäisi myös herkkyyttä ihmisyyden ja ihmiskunnan moninaisuudelle.²³⁷

Lopussa todettiin vielä, että Benedictusta oli pidetty alusta alkaen edeltäjänsä vanhoillisempana ja oppikysymyksissä jyrkempänä. Nyt näytti lisäksi siltä, että Benedictuksen aikana kirkon sisäinen hallinto oli taantunut ja päätöksiä teki pieni sisäpiiri, jolle päätösten seuraukset tulivat yllätyksenä.²³⁸ Pääkirjoituksesta näkyi, että vaikka paavilla oli jo lähtökohtaisesti vaikutusvaltaa katolisen kirkon ulkopuolella, suuressa roolissa oli myös se, ansaitsiko paavi omilla toimillaan lisää arvo- ja vaikutusvaltaa. Lehden mielestä Benedictus oli onnistunut siinä heikosti. Jälleen pääkirjoitus toi esille *Helsingin Sanomien* arvion, että katolinen kirkko ja paavi olivat todellisuudesta vieraantuneita.

²³⁵ Thavis 2014, 177.

²³⁶ HS 4.2.2009 Paavin arvovalta kärsi (pk).

²³⁷ HS 4.2.2009 Paavin arvovalta kärsi (pk).

²³⁸ HS 4.2.2009 Paavin arvovalta kärsi (pk).

Helsingin Sanomat uutisoi ensimmäisen kerran kohusta uutissivuillaan paria päivää myöhemmin 5.2.2009, jolloin julkaistiin Reutersin sähkö aiheesta. Uutisessa kerrottiin Vatikaanin määränneen piispa Williamsonin perumaan puheensa, jos hän halusi jatkaa kirkon pappina. Uutinen kuvaili lyhyesti, mistä kohussa oli kyse ja miten se oli kehittynyt edeltävinä päivinä. Benedictukseen viitattiin, kun hänen kerrottiin ottaneen Williamsonin ja kolme muuta piispaa takaisin kirkon yhteyteen. Lisäksi paavin todettiin kertoneen, ettei ollut ollut tietoinen Williamsonin puheista päättäessään piispojen hyväksymisestä takaisin kirkon yhteyteen. Williamson oli pahoitellut paaville aiheuttamaa huolta, mutta hän ei ollut sanojaan perunut.²³⁹

Benedictus näkyi sivuosassa holokaustikohua käsitelleissä uutisissa. Paavin sijaan keskeisiä toimijoita olivat Vatikaani ja Richard Williamson. *Helsingin Sanomien* 8.2.2009 julkaisemassa uutissähköessä kerrottiin Williamsonin luvanneen tutkia historiallista todistusaineistoa ja korjata kantaansa, mikäli hän löytäisi todisteet juutalaisten kansanmurhasta. Benedictus mainittiin sähkössä kahdesti. Hänen kerrottiin palauttaneen piispat kirkon yhteyteen ja Williamsonin kerrottiin pyytäneen paavilta anteeksi aiheuttamaansa hälyä.²⁴⁰ Näkyvämpään asemaan Benedictus nousi seuraavissa uutissähköissä. *Ilta-Sanomien* verkkolehti ja *Helsingin Sanomien* painettu lehti julkaisivat saman sähköen, mutta eri otsikoilla. Sähköessä kerrottiin paavin yrittäneen rauhoitella kohua ja todenneen, ettei holokaustin kiistämistä tai vähättelemistä voida hyväksyä. Sietämättömäksi asian oli paavin mielestä tehnyt se, että kiistäjä oli kirkonmies. Sähköen lopussa kerrottiin paavin suunnittelevan matkaa Israeliin. Matkan odotettiin toteutuvan toukokuussa.²⁴¹

Viimeisen kerran *Ilta-Sanomien* verkkosivut noteerasi Williamsonin 25.2.2009. Benedictus vain mainittiin uutisessa, joka keskittyi Williamsonin paluuseen Britanniaan Argentiinasta.²⁴² *Helsingin Sanomissa* kohu ja Williamson näkyivät vielä helmikuussa kahdessa lyhyessä uutisessa, joissa molemmissa paaviin vain viitattiin. Ensimmäinen uutinen kertoi Williamsonin pyytäneen holokaustin kiistämistä anteeksi. Toinen uutinen seuraavan päivän lehdessä puolestaan kertoi, ettei anteeksipyyntö riittänyt Vatikaanille, sillä se ei ollut ollut tarpeeksi yksiselitteinen.²⁴³ Paavin kantaa anteeksipyyntöön sähkö ei kertonut.

²³⁹ HS 5.2.2009 Vatikaani määräsi piispan myöntämään juutalaisten joukkotuhon.

²⁴⁰ HS 8.2.2009 Holokaustin kieltäjäpiispa lupaa ”tutkia todistusaineistoa”.

²⁴¹ ISV 12.2.2009 Paavi ei hyväksy holokaustin vähättelyä; HS 13.2.2009 Paavi rauhoitteli holokaustikohua.

²⁴² ISV 25.2.2009 Karkotettu kohupiispa palasi Britanniaan.

²⁴³ HS 27.2.2009 Holokaustin kieltänyt piispa pyysi anteeksi; HS 28.2.2009 Holokaustin kieltäneen anteeksipyyntö ei kelpaa Vatikaanille.

Holokaustikohu ei herättänyt lehdissä samanlaista kiinnostusta kuin Regensburgin puhe. Juutalaisryhmien mielipiteitä ei esitetty, eikä lehdissä näkynyt asiantuntijakommentteja aiheesta. Ilman asiantuntijoiden kommentteja uutisoinnista jäi puuttumaan kokonaan laajempi konteksti juutalaisten ja katolilaisten välisistä suhteista. Uutisoinnin aloittamisessa oli myös viive. Uutisointi olisi todennäköisesti ollut runsaampaa jos juutalaiset olisivat järjestäneet samanlaisia mielenosoituksia kuin muslimit Regensburgin puheen jälkeen. Yhtenäistä kahdelle kohu-uutisoinnille oli, että ne uutisoitiin kansainvälisten uutistoimistojen sähkeiden kautta.

2.3 Matka Lähi-itään uutisoidaan kohujen valossa

Regensburgin puhe ja holokaustikohu palasivat lehtien sivuille epäsuorasti paavi Benedictuksen matkustaessa Lähi-itään toukokuussa 2009. *Helsingin Sanomat* uutisoi lyhyesti paavin tulevasta Lähi-idän-matkasta jo maaliskuussa. Uutistoimisto AP:n sähkeessä kerrottiin paavin vierailevan Jordaniassa, Israelissa ja palestiinalaisalueilla. Regensburgin puhe ja holokaustikohu nousivat jo siinä esille.²⁴⁴ Paavi Benedictus oli näkynyt lehdissä vuoden 2009 alussa myös muista syistä. Huomiota sai muun muassa paavin suomeksi julkaistu kirja *Jeesus Nasaretilainen*, josta luterilainen pappi Jaakko Heinimäki kirjoitti *Helsingin Sanomiin* kirja-arvostelun.²⁴⁵ Kirja-arvostelun yhteydessä oli Heinimäen profiilikirjoitus paavista, joka huomioi etenkin paavin maineen Uskonopin kongregaation konservatiivisena prefektinä.²⁴⁶

Paavin matka Lähi-itään uutisoitiin molemmissa lehdissä, mutta *Ilta-Sanomissa* uutisointi painottui lehden verkkosivuille. Vaikka lehtien uutisoinnissa oli painotuseroja, molemmissa lehdissä näkyi Regensburgin puhetta seurannut kohu ja tuoreempi holokaustikohu. Matkasta kertoneet uutiset olivat pääsääntöisesti lyhyitä uutissähkeitä ja vain yksi taustoittava asiantuntijakirjoitus matkasta julkaistiin *Helsingin Sanomissa* ja yksi laajempi kirjoitus painetussa *Ilta-Sanomissa*.

Helsingin yliopiston dogmatiikan dosentti Jyri Komulainen käsitteli paavin matkaa *Helsingin Sanomissa* julkaistussa Vieraskynä-kirjoituksessa 5.5.2009. Komulainen lähestyi paavin matkaa uskontodialogin näkökulmasta. Hän nosti kirjoituksessaan esille paavin ongelmalliset suhteet juutalaisiin ja muslimeihin, mutta aloitti käsittelemällä paavin ongelmallista mediasuhdetta. Komulaisen mukaan Benedictus oli paavina osoittautunut moniulotteisemmaksi kuin oli ennakoitu ja paavin suurimmat haasteet olivat liittyneet viestintään. Benedictus oli neljän vuoden

²⁴⁴ HS 9.3.2009 Paavi vierailee Lähi-idässä toukokuussa.

²⁴⁵ Benedictus XVI/Ratzinger 2008; Heinimäki 2009a.

²⁴⁶ Heinimäki 2009b.

paaviutensa aikana närkeästyttänyt ”diplomaattisesti ongelmallisilla ilmauksilla ja toimilla” useita tahoja. Komulainen näki kuitenkin vastuullisena myös median, joka oli irrottanut paavin lauseita ”huolellisesti argumentoiduista puheista”.²⁴⁷ Toimivat mediasuhteet olivat selvästi tärkeitä modernille paaviudelle ja epäonnistuminen niissä vaikeutti paavin asemaa. Lehtien toimesta ei niiden omaa roolia kriittisesti pohdittu, vaan median roolia paaviuutisoinnissa pohti ainoastaan Komulainen.

Komulainen nosti uskontodialogin myötä esille Benedictuksen suhteet juutalaisiin, muslimeihin ja ei-katolisiin kristittyihin, joiden edustajia paavi tapaisi Lähi-idän-matkallaan. Suhteita juutalaisiin häiritsivät holokaustikohun lisäksi paavin päätös vapauttaa käyttöön latinankielinen messu, jonka pitkäperjantain tekstissä rukoiltiin juutalaisten kääntymystä. Komulaisen mukaan suhteita heikensi myös, ettei Benedictus olisi matkansa aikana vierailemassa vainojen museossa Yad Vashe-missa. Syynä oli, että museon teksteissä kritisoiitiin toisen maailmansodan aikaista paavia Pius XII:ta (1939–1958) passiivisuudesta juutalaisvainojen aikana.²⁴⁸

Islamia koskevan dialogin Komulainen näki olevan Benedictuksen paaviuden keskeisen painopistealueen. Hän muistutti mieliin Regensburgin puhetta seuranneen kohun, jonka jälkeen paavi oli määrätietoisesti parantanut suhteitaan muslimeihin. Haasteena dialogissa Komulainen näki uskonnonvapauden, joka ymmärrettiin eri tavoin islamilaisessa maailmassa ja lännessä. Tämä kytkeytyi siihen, että paavin vierailulla Lähi-idässä oli suuri merkitys siellä asuneille kristityille. Paavin vierailun odotettiin parantavan Lähi-idän kristittyjen asemaa. Vierailulla oli Komulaisen mukaan laaja vaikutus alueen poliittiseen tilanteeseen, mutta kirjoituksensa lopussa hän huomautti myös vierailun hengellisestä merkityksestä paaville:

Vaikka media-analyysit keskittyvät poliittisiin ulottuvuuksiin, matkalla on epäilemättä syvä hengellinen merkitys 82-vuotiaalle paaville. Tämä on varmastikin Joseph Ratzingerin viimeinen matka Pyhälle maalle.²⁴⁹

Näin Komulainen yhdisti paavin diplomaattisen roolin tämän uskonnolliseen elämään. Vaikka Komulainen keskittyi paavin haastaviin suhteisiin eri uskontoihin, välittyi kirjoituksesta myös ymmärtämys paavia kohtaa.

Paavin vierailu Lähi-idässä näkyi *Ilta-Sanomien* verkkolehdestä ennen matkan alkua 8.5.2009. Uutistoimistojen sähkössä kerrottiin paavin aloittavan viisi-päiväisen matkan Lähi-itään Jordaniasta. Sähkössä todettiin paavin joutuvan valit-

²⁴⁷ Komulainen 2009.

²⁴⁸ Komulainen 2009.

²⁴⁹ Komulainen 2009.

semaan sanansa tarkkaan, sillä hän oli aiemmin suututtanut niin muslimit kuin juutalaiset.²⁵⁰ *Helsingin Sanomat* kertoi lyhyellä sähköellä paavin vierailun alkamisesta seuraavan päivän lehdessä. Reutersin ja AP:n sähkössä kerrottiin, että paavi oli aloittanut matkansa sovinnollisesti ja todennut kunnioittavansa islamia erittäin paljon. Sähke kertoi myös paavin vakuuttaneen, että Vatikaani tekee kaikkensa rauhan saamiseksi alueelle.²⁵¹

Paavin kiertäessä aluksi Jordaniassa korostui uutissähkeissä Regensburgin puhe. Holokaustikohuun viitattiin vähemmän. Regensburgin puhe näkyi esimerkiksi *Helsingin Sanomien* 10.5.2009 julkaisemassa sähkössä, jossa kerrottiin paavin vierailleen moskeijassa. Paavin kerrottiin toivoneen yhteisymmärrystä kristittyjen ja muslimien välille. Sähkeen mukaan paavin moskeija-vierailulla oli noussut kohu, kun paavi ei ollut riisunut kenkiään moskeijassa. Vatikaanin edustajan Federico Lombardin mukaan isännät eivät olleet tätä pyytäneet, eikä aiheeseen enää myöhemmin uutisissa palattu.²⁵² *Ilta-Sanomien* verkkolehdestä moskeija-vierailu ei näkynyt. Sen sijaan uutisoitiin muun muassa paavin Lähi-idän kristityille pitämä messu Jordanian pääkaupungissa Ammanissa.²⁵³

Paavin matkan Israel-osuus näkyi *Ilta-Sanomien* verkossa enemmän kuin *Helsingin Sanomien* painetussa lehdessä. Vaikka ennen matkaa helmikuinen holokaustikohu oli nostettu esille, se ei nyt näkynyt uutisoinnissa. Enemmän uutisoinnissa näkyi paavin vierailun massiiviset turvatoimet.²⁵⁴ Paavin vierailtua ennakkotietojen vastaisesti Yad Vashemin -holokaustimuseossa, nousi *Ilta-Sanomien* verkkolehdestä esille Israelin parlamentin puhemiesen kritiikki paavia kohtaan. Puhemies Reuven Rivlin mukaan paavi oli ollut välinpitämätön vierailun aikana ja puhunut toisen maailmansodan tapahtumista kuin historioitsija, vaikka oli ollut ”mukana niissä”. Myös monet juutalaisoppineet olivat toivoneet paavilta anteeksipyyntöä saksalaisena ja kristittynä. Sähkössä käytiin läpi Benedictuksen tausta *Hitler Jugendissa*. Lisäksi kerrottiin, että Vatikaanin mukaan paavi oli usein käsitellyt taustansa, eikä paavin tarvinnut joka kerta holokaustista puhuessaan kerrata sitä.²⁵⁵ Benedictuksen ujous ja luonne lienevät näkyneet paavin Yad Vashem -vierailun aikana. Hänen persoonaansa eivät sopineet näkyvät julkiset tunteenosoitukset, eikä hän näytä ymmärtäneen vierailunsa suurta symbolista merkitystä.

²⁵⁰ ISV 8.5.2009 Paavi kiertueelle Lähi-Itään.

²⁵¹ HS 9.5.2009 Paavi kierää Lähi-idässä.

²⁵² HS 10.5.2009 Paavi kehotti puolustamaan uskontoa manipuloinnilta.

²⁵³ ISV 10.5.2009 Paavi pönkitti Lähi-idän hupenevaa kristittyjen yhteisöä.

²⁵⁴ ISV 11.5.2009 30 000 poliisia turvaa Paavin vierailua Israelissa.

²⁵⁵ ISV 12.5.2009 Israelin parlamentin puhemies moittii paavia.

Helsingin Sanomissa Yad Vashem -vierailua ei huomioitu. Molemmissa lehdissä huomioitiin paavin antama tuki palestiinalaisvaltiolle. *Helsingin Sanomat* nosti tätä käsitelleen uutisen lopussa esille myös Pius X:n veljeskunnan tapauksen, mutta *Ilta-Sanomien* verkossa aihetta ei mainittu. *Helsingin Sanomissa* todettiin, että tuki palestiinalaisvaltiolle saattoi olla kiusallinen israelilaisisännille, sillä Israelin pääministeri Benjamin Netanjahu oli kieltäytynyt hyväksymästä kahden valtion ratkaisua. Utissähkeessä nostettiin esille myös se, että paavi oli tuominnut juutalaisvastaisuuden ja ilmaissut kunnioitustaan juutalaisten joukkomurhan uhreille.²⁵⁶ *Ilta-Sanomien* verkossa aihetta käsiteltiin 13.5.2009 paavin tavattua palestiinalaisten presidentin Mahmud Abbasin. Uutisessa olivat samat perusosat kuin *Helsingin Sanomissa*, mutta holokaustiin siinä ei viitattu.²⁵⁷ *Ilta-Sanomien* painetun lehden ulkomaanosiossa oli samana päivänä kuva, jossa Benedictus rukoili Jerusalemin länsimuurilla.²⁵⁸

Ilta-Sanomien painetussa lehdessä paavin Lähi-idän-matka, holokaustikohu ja *Hitler Jugend* -menneisyys huomioitiin näkyvästi 14.5.2009. Lehden ulkomaanaukeama oli lähes kokonaan omistettu aiheille. Toimittaja Jouko Juonalan kirjoitus oli otsikoitu näytävästi nimellä ”Natsikohu”. Juonalan mukaan Benedictuksen menneisyys oli noussut esille paavin saavuttua vierailulle Israeliin. Taustalla vaikutti myös Richard Williamsonin (Juonala kirjoitti nimen muotoon Williams) tapaus. Erityisesti huomiota oli herättänyt paavin tiedottajan Federico Lombardin väite, että Benedictus olisi kiistänyt jäsenyytensä natsien nuorisojärjestössä *Hitler Jugendissa*. Myöhemmin Lombardi oli joutunut vetämään lausuntonsa pois ja myöntämään paavin olleen jäsen. Juonala kävi kirjoituksessaan lyhyesti läpi Benedictuksen sota-ajan, ja lopussa nosti esille yhdysvaltalaisen Katolisen liigan puheenjohtajan Bill Donohuen kritiikin paavin ”natsimenneisyydestä” esitettyjä syytöksiä kohtaan. Donohue oli huomauttanut, ettei ”vasemmiston ikoneja” Günther Grassia tai Jürgen Habermasia syytetty juutalaisvihasta, vaikka myös he olivat olleet pakkoliitettynä *Hitler Jugendiin*.²⁵⁹ Juonalan ”Natsikohu”-kirjoitus vertautuu vuoden 2005 konklaavin alla julkaistuun ”Paaviksi Hitler Jugendista?” -kirjoitukseen. Molemmissa oli kohauttava otsikko, mutta itse sisältö ei välttämättä kohua sisältänyt. Epäselväksi myös jäi viittasiko ”natsikohu” paavin menneisyyteen vai Lombardin väärään tiedottamiseen.

²⁵⁶ HS 12.5.2009 Paavi puolusti palestiinalaisvaltiota Israelissa.

²⁵⁷ ISV 13.5.2009 Paavi pitää sitkeästi kiinni palestiinalaisvaltiosta.

²⁵⁸ IS 13.9.2009 Maailma-palsta.

²⁵⁹ IS 14.5.2009 Natsikohu.

Toinen aukeamalla julkaistu Juonalan kirjoitus oli hänen kommenttinsa ”Saksa, natsi ja paavi”. Juonalan mukaan Saksa oli törmännyt kuluneella viikolla natsimenneisyyteensä. Münchenissä oikeudenkäyntiä odotti keskitysleirivartija John Demjanjuk ja ”saksalainen Benedictus XVI petti juutalaiset Israelissa”. Syynä oli paavin steriileinä ja ympäripyöreinä pidetyt puheet. Juonala totesi, ettei paavia voinut väittää natsiksi *Hitler Jugend* -taustan takia, mutta päätti kommenttinsa hämmästelyyn siitä, että paavi oli kyvytön liennyttämään juutalaisten ja katolilaisten suhteita. Juonala vaati paavia tunnustamaan, että ”Vatikaanin hiljaa siunaama antisemitismi oli natseille arvokasta apua”.²⁶⁰

Juonalan kirjoitusten yhteydessä oli Antti Lehtisen kirjoitus paavin vastaanotosta Lähi-idässä. Paavin vastaanotto oli ollut ristiriitainen. Israelilaiset olivat kritisoineet paavia katolisen kirkon suhtautumisesta juutalaisten joukkomurhaan ja palestiinalaiset olivat puolestaan toivoneen paavin kiinnittävän huomiota heidän asemaansa Israelin vallan alla. Uutinen sisälsi pitkälti samat asiat, jotka olivat näkyneen *Helsingin Sanomien* sivuilla ja *Ilta-Sanomien* verkkosivujen uutisissa.²⁶¹

Holokaustikohu ei lopulta näkynyt paljoa uutisoidessa paavi Benedictuksen Lähi-idän-matkasta, vaikka se huomioitiin matkaa ennakoineissa uutisissa. Sen sijaan Regensburgin puhe näkyi matkan uutisoinnissa enemmän. *Ilta-Sanomissa* holokausti nousi uutisiin, mutta ei Williamson-kohun kautta, vaan paavin henkilöhistorian myötä. Verratessa Lähi-idän-matkan uutisointia Turkin-matkan uutisointiin näkyi selvästi, ettei lehdillä ollut paikalla ollutta toimittajaa. Uutiset olivat melko yleisluonteisia ja niistä puuttui matkan ilmapiirin välittäminen lukijoille. Holokaustikohu ei lopulta saanut samanlaisia kansainvälisiä mittasuhteita kuin Regensburgin puhe, mikä selittänee, ettei aiheesta kirjoitettu paljoa.

²⁶⁰ Juonala 2009.

²⁶¹ IS 14.5.2009 Paaville ristiriitainen vastaanotto Lähi-idässä.

IV KONDOMILAUSUNTOJEN JA HYVÄKSIKÄYT- TÖSKANDAALIN UUTISOINTI

1 Kondomilausunnot uutisoidaan vuosina 2009 ja 2010

1.1 Paavin kondomilausunto herättää arvostelua vuonna 2009

Seksuaalisuuteen liittyneet teemat näkyivät *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisoinnissa läpi Benedictus XVI:n paaviuden. Paavin suhtautuminen aborttiin ja homoseksuaalisuuteen huomioitiin lyhyesti, mutta paavin kanta kondomien käyttöön ja katolisen kirkon hyväksikäyttökandaali näkyivät enemmän lehtien sivuilla. Paavin kondomikantoja käsiteltiin näkyvästi vuosina 2009 ja 2010. Hyväksikäyttökandaali näkyi uutisissa vuodesta 2008 alkaen ja intensiivisimmällä sen uutisointi oli vuoden 2010 alussa.

Abortti ja homoseksuaalisuus näkyivät uutisissa ensimmäisinä vuosina, mutta niistä uutisoitiin vähän. Abortti kielletään roomalaiskatolisen kirkon kanonisessa laissa, ja aborttia seuraa kirkon lain mukaan automaattinen (*latae sententiae*) kirkosta erottaminen.²⁶² Katolisen kirkon katekismuksessa homoseksuaalisuus tuomitaan jyrkästi ja sen nähdään olevan vastoin luonnonlakia. Se kuitenkin erottaa homoseksuaalisen käytöksen ja homoseksuaalisten taipumuksen toisistaan. Katekismuksen mukaan homoseksuaalit kärsivät itse tilanteestaan ja heihin tulee suhtautua kunnioittaen. Heidän syrjimistään tulee välttää.²⁶³ Paavi Benedictus XVI:n abortti- ja homoseksuaalikannat olivat kirkon opetusten mukaisia.

Lehdissä oli esitelty Joseph Ratzingerin konservatiivisina pidetyt arvot jo ennen tämän valintaa paaviksi ja valinnan jälkeen ne kerrottiin uudelleen. Esimerkiksi paavin kielteinen aborttikanta oli keskiössä, kun *Helsingin Sanomissa* kerrottiin paavin ottaneen haltuunsa Rooman hiippakunnan pääkirkon. Jo uutisen otsikossa kerrottiin paavin jatkavan edeltäjänsä tiukkaa linjaa aborttien suhteen.²⁶⁴ Paavin ja kirkon kielteinen kanta aborttiin tuotiin esille myös uutisoidessa Italian vaaleista vuoden 2006 tammikuussa.²⁶⁵ *Helsingin Sanomat* jatkoi aiheen uutisointia käsittelemällä Euroopan unionin huolestumista paavin ja Vatikaanin yrityksistä vähentää aborttien määrää Slovakiassa. Abortin vastustaminen liitettiin kirjoituksessa paavin

²⁶² VA 1983, canon 1398.

²⁶³ VA 1992, 2357–2358.

²⁶⁴ HS 8.5.2005 Paavi jatkaa edeltäjänsä tiukalla aborttilinjalla.

²⁶⁵ HS 10.1.2006 Kiistely abortista kuumentaa jo nyt ensi kevään vaalitaistelua Italiassa.

hyökkäykseen Euroopan maallistumista vastaan.²⁶⁶ Paavin Espanjan-matkan yhteydessä vuoden 2006 heinäkuussa abortti oli yksi monista haasteista, jotka paavin kerrottiin kohtaavan maallistuneessa Espanjassa.²⁶⁷ Vuonna 2007 paavin kerrottiin puolestaan kehottaneen Meksikon piispoja vastustamaan aborttia maan pääkaupungin Méxicon sallittua ne.²⁶⁸ Abortti näkyi myös *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla paavin Brazilian-matkan yhteydessä, kun hänen kerrottiin puhuneen sitä vastaan.²⁶⁹ Uutisissa paavin edustamat arvot nähtiin väärinä ja se näkyi uutisten sanavalinnoissa; paavi jatkoi tiukkaa linjaa, hyökkäsi, tuomitsi ja vastusti.

Paavi Benedictuksen kielteinen kanta homoseksuaalisuuteen näkyi lehdissä erityisesti jouluna 2008. Paavi oli puheessaan Rooman kuurialle rinnastanut homoseksuaalisuuden vastustaminen luonnonsuojeluun, mistä homojärjestöt olivat raivostuneet. Kirjoitus huomioi, että katolisen kirkon opetus oli, ettei homoseksuaalisuus ollut syntiä, mutta homoseksuaalinen käyttäytyminen oli. Näin paavin kärjekäs kanta esitettiin osana kirkon opetuksia.²⁷⁰ Jos lehdet uutisoivat erityisesti paavin abortti- ja homoseksuaalikannoista kerrottiin paavin noudattavan niiden suhteen kirkon opetusta. Jos aiheisiin vain viitattiin laajemman kokonaisuuden osana, ei sitä tuotu esille. Benedictuksesta uutisoitiin vuoden 2006 jälkeen enemmän kohujen ja skandaalien kautta, eikä abortista tai homoseksuaalisuudesta noussut hänen paavikaudellaan suuria kohuja. Kondomeista sen sijaan sellainen nousi.

Paavin kondomipuheista uutisoitiin kahdesti. Ensimmäisen kerran paavin kondomilausunto nousi esille maaliskuussa 2009, jolloin paavin uutisoitiin sanoen, etteivät kondomit estä AIDS:n leviämistä.²⁷¹ Paavin lausunto tuomittiin laajalti, mutta myöhemmin heräsi kysymys siitä, mitä paavi todella oli tarkoittanut. Toisen kerran Benedictuksen kondomilausunnot nousivat esille vuoden 2010 marraskuussa, jolloin uutisoitiin paavin muuttaneen ehdottoman kielteistä kantaansa kondomien käyttöön.

Ehkäisy ja kondomien käyttö ovat osoittautuneet hankaliksi kysymyksiksi roomalaiskatoliselle kirkolle. Paavi Paavali VI (1963–1978) kielsi vuonna 1968 julkaistussa kiertokirjeessään *Humanae Vitae* (Ihmisen elämästä) ehkäisyn ja siten

²⁶⁶ HS 19.1.2006 Paavi Benediktus [sic] hyökkää perhepolitiikalla Euroopan maallistumista vastaan.

²⁶⁷ HS 8.7.2006 Paavi kohtaa maallistuneen Espanjan.

²⁶⁸ HS 26.4.2007 Meksikon pääkaupunki salli abortin.

²⁶⁹ ISV 10.5.2007 Paavi puhui aborttia vastaan Brasiliassa; HS 15.5.2007 Paavi haukkui kapitalismin ja kommunismin.

²⁷⁰ HS 24.12.2008 Homojärjestöt raivostuivat paavi Benedictuksen puheista.

²⁷¹ TT 21.3.2009 Condom row ignites at start of papal visit to Africa.

kondomien käytön.²⁷² Kiertokirje herätti laajaa arvostelua ja sitä seurasi ennen näkemättömiä protesteja paavia vastaan. Paavali VI:n seuraajat Johannes Paavali I (1978) ja Johannes Paavali II (1978–2005) puolustivat kiertokirjeen opetusta.²⁷³ Johannes Paavali II jopa vahvisti ehkäisykiellon vuonna 1995 julkaistussa elämän pyhyttä käsitelleessä kiertokirjeessään *Evangelium Vitae* (Elämän evankeliumi).²⁷⁴ Johannes Paavali II:n kondomikantaa syytettiin AIDS-ongelman vaikeuttamisesta kehitysmaissa.²⁷⁵ Vuoden 2009 Afrikan-matkan lausunnon jälkeen samasta syytettiin paavi Benedictusta.

Paavin kondomilausunnosta noussut kohu sai alkunsa paavin vastattua toimittajien ennalta toimittamiin kysymyksiin lentokoneessa Afrikan-kiertomatkan alussa. Ranskalaisen televisiokanavan toimittaja Philippe Visseyrias kysyi paavilta, mitä tämä vastaisi niille, jotka pitivät kirkon kantaa AIDS-torjunnassa epärealistisena ja toimimattomana.²⁷⁶ Osana vastausta paavi oli todennut, että kondomien käytön suosittelu pahensi HIV:n leviämistä eikä vähentänyt sitä. Paavin mukaan ongelmaa ei voitettaisi kondomeja jakamalla. Vastaus AIDS-ongelmaan oli ennemminkin turvautuminen kirkon moraaliopetuksiin.²⁷⁷ Catholic News Servicen toimittaja John Thavis oli mukana paavin lennolla ja hän käsitteli aihetta kirjassaan *The Vatican Diaries*. Thavis totesi, että toimittajat olivat liioitelleet paavin kondomilausuntoa, mutta myös paavi oli ollut epäselvä. Thavis myös huomautti, että kohun synnyttyä Vatikaani oli julkaissut paavin lausunnosta muunnellun version, joka ei vastannut paavin todellista puhetta.²⁷⁸

Benedictuksen kanta ei ollut uusi. Hän oli jo kardinaalivuosiensa haastattelukirjoissa käsitellyt aihetta. *Salt of the Earth* -kirjassa Ratzinger näki ehkäisyn kieltämisen kirkon kamppailuna ihmisen epäinhimillistämistä vastaan. Hänen kantansa oli, ettei moraalisia ongelmia voinut ratkaista kemiallisin keinoin vaan moraalisisilla elämäntavoilla.²⁷⁹ Sama ajatus näkyi vuoden 2002 kirjassa *God and the World*, jossa Ratzinger otti kantaa erityisesti Afrikan AIDS-ongelmaan. Hän näki ongelman syynä sen, etteivät vanhemmat välittäneet katolisen kirkon opettamia arvoja lapsilleen. Näitä arvoja olivat muun muassa avioliittouskollisuus ja itsehillintä.

²⁷² VA 1968.

²⁷³ Heininen 2004, 162; Hanska 2005, 167.

²⁷⁴ VA 1995.

²⁷⁵ Hanska 2005, 189.

²⁷⁶ Thavis 2014, 258.

²⁷⁷ TT 21.3.2009 Condom row ignites at start of papal visit to Africa.

²⁷⁸ Thavis 2014, 258–259.

²⁷⁹ Ratzinger & Seewald 1997, 202.

Kondomien käyttö saattoi vaikuttaa moraalisuutta tehokkaammalta vastauksena ongelmiin, mutta Ratzingerin mukaan niiden käyttö johtaisi yhteiskuntaan, jossa ihmiset eivät välittäisi muusta kuin itsestään ja siten ne pahentaisivat ongelmia.²⁸⁰ Sama ajatus näkyi kondomilausunnossa vuonna 2009, mutta paavin sanomana se sai suuremman merkityksen. Haastattelukirjassa Ratzinger oli saattanut perusteellisesti perustella kantansa, mutta lehdistötilaisuuteen paavin argumentaatiotapa sopi huonommin.

Molemmat lehdet uutisoivat paavin kondomilausunnon. *Ilta-Sanomien* uutisointi aiheesta näkyi lehden verkkosivuilla, mutta painettuun lehteen asti oli päätynyt vain lyhyt sitaatti paavin puheesta. Kummassakaan lehdessä ei käytetty asiantuntijakirjoituksia taustoittamaan aihetta, mutta molemmissa lehdissä paavin kondomilausuntoa käsiteltiin kevyemmin pakinoitsijoiden toimesta. Aiheen uutisoinnissa turvauduttiin kansainvälisten uutistoimistojen uutisiin ja vain yksi kirjoitus julkaistiin toimittajan nimellä *Helsingin Sanomissa*.

Ilta-Sanomien painetun lehden ainoa viittaus kondomilausuntoon oli paavin sitaatti 18.3.2009. Sitaatti oli sijoitettu paavin kuvan kanssa ulkomaan uutisia käsitelleen aukeaman yläreunaan ja sen mukaan paavi oli sanonut toimittajille: ”Aids-ongelmaa ei voida voittaa kondomeja jakamalla. Päinvastoin, ne pahentavat ongelmaa.”²⁸¹ Tämän enempää aihe ei painetussa lehdessä näkynyt, mutta lehden verkkosivuilla aiheesta julkaistiin samana päivänä laajempi kirjoitus. Verkkosivujen uutinen perustui tietotoimistojen STT ja AFP tietoihin. AFP (*Agence France-Presse*) on suurin ranskankielinen uutistoimisto ja uutisessa keskityttiin ranskalaisten reaktioihin paavin lausunnosta. Muun muassa Ranskan ulkoministeriö oli pitänyt huolestuttavana, että paavi oli suhtautunut kielteisesti kondomien käyttöön AIDS:n ehkäisyssä.²⁸² Painetun lehden sitaatti oli ilmeisesti tarkoitettu johdattelemaan lukijat etsimään lisätietoa lehden verkkosivuilta, johon uutiset päivittyivät nopeammin.

Myös *Helsingin Sanomat* uutisoi kondomilausunnon 18.3.2009 julkaistussa lehdessä. Vaikka lehden uutinen aiheesta keskittyi lähes yksinomaan käsittelemään kondomilausuntoa, huomioi se myös, että paavi Benedictus vieraili ensimmäistä kertaa Afrikassa. Paavin kerrottiin ”hämmentäneen” AIDS-keskustelua sanomalla, etteivät kondomit olleet vastaus Afrikan AIDS-ongelmaan. Kyse oli ensimmäisestä

²⁸⁰ Ratzinger & Seewald 2002, 429–430.

²⁸¹ IS 18.3.2009.

²⁸² ISV 18.3.2009 Paavi sai huutia kondomipuheistaan.

kerrasta, jolloin Benedictus oli paavina ottanut suoraan kantaan kondomien käyttöön. Hänen kerrottiin myös todenneen, että kirkko oli AIDS:n vastaisen taistelun etulinjassa. Paavin kanta oli sama kuin Vatikaanin linja, jonka mukaan paras tapa suojautua HIV-tartunnalta oli pidättäytyminen seksistä. Kirjoitus jatkui kuvailemalla Afrikan AIDS-ongelman laajuutta ja kertoi, miten jopa katolisen kirkon lähetystyöntekijät olivat kehottaneet kondominkäyttöön HIV:n ehkäisyssä. *Ilta-Sanomien* tapaan *Helsingin Sanomat* siteerasi paavin kondomilausuntoa. Paavin englanninkielinen sitaatti oli tosin käännetty lehdissä eri tavoin. *Helsingin Sanomien* mukaan paavi oli sanonut ”Ongelmaa ei voi nujertaa jakamalla kondomeja. Se vain laajentaa ongelmaa”.²⁸³ Molempien lehtien sitaateissa esitettiin periaatteessa sama asia, mutta niiden erilaisissa suomennoksissa näkyi lausunnon tulkinnallisuus.

Seuraavana päivänä aihetta käsiteltiin molemmissa lehdissä pakinoitsijoiden toimesta. *Ilta-Sanomien* Seppo Ahti kokosi aihetta käsitelleeseen pakinaansa ”Puoskarin luutarhassa” useampia uskontoihin ja paavi Benedictukseen liitettyjä yleistyksiä. Paavia eli Joseph Ratzingeria Ahti kuvasi ”uskomuslääkäriksi” ja esitti paavin kondomilausunnon seuraavasti:

Tunnettu saksalainen iho- ja sukupuolitautioppinut, uskomuslääketieteen tohtori Joseph Ratzinger on Afrikan-matkallaan tehnyt tärkeän havainnon: kondomit eivät ole ratkaisu aidsin aiheuttamaan inhimilliseen katastrofiin.²⁸⁴

Ahti nosti pakinassaan esille myös paavi Benedictukseen liitetyt epäilyt Pradan tuotteiden käytöstä liittäen niiden käytön paholaiseen. Hän myös viittasi ohimennen katolisen kirkon hyväksikäyttöskandaaliin.²⁸⁵ Paavin väitetty Pradan vaatteiden käyttö oli näkynyt *Ilta-Sanomien* uutisissa vuosina 2005 ja 2008.²⁸⁶

Helsingin Sanomat piti kondomilausuntoa erityisenä, sillä myös siinä julkaistiin viihteellisempi pakina paavin lausunnosta. Kyseessä oli ainoa kerta Benedictus-uutisoinnin aikana, kun lehti turvautui tällaiseen kirjoitteluun. Heikki Aittokosken ”Avoin kirje paavi Benedictus XVI:lle” (Liite 2) julkaistiin lehden ulkomaanuutisosiossa 19.3.2009. Kirjeen tyyli poikkesi *Helsingin Sanomien* asiapitoiselta linjalta. Aittokoski rinnasti paavin lausunnon muun muassa turvavöiden ja pelastusliivien käyttämättömyyteen.²⁸⁷ Aittokosken pakinan alapuolella oli lyhyt AP:n ja Reutersin tietoihin perustunut uutissähke, joka kertoi Ranskan tuominneen paavin kondomipuheet. Sisältö oli sama kuin edellispäivänä *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla

²⁸³ HS 18.3.2009 Paavi: Kondomit eivät ole vastaus aids-ongelmaan.

²⁸⁴ Ahti 2009.

²⁸⁵ Ahti 2009.

²⁸⁶ IS 8.12.2005 Paavilla kallis maku; IS 27.6.2008 Paavi ei pukeudukaan Pradaan.

²⁸⁷ Aittokoski 2009.

julkaistussa uutisessa.²⁸⁸ *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla puolestaan julkaistiin 19.3.2009 STT:n uutissähke. Sähkeessä kerrottiin brittiläisen *The Times* -lehden verkkosivujen kertoneen, että Vatikaanin verkkosivuilta löytynyttä paavin kondomipuhetta oli muokattu. Se oli kuitenkin myöhemmin palautettu ennalleen.²⁸⁹

Helsingin Sanomissa uutisointi jatkui 20.3.2009, jolloin lehti julkaisi lyhyen sähkeen, jossa kerrottiin Espanjan lähettävän miljoona kondomia Afrikkaan vastauksena paavin puheille.²⁹⁰ *Ilta-Sanomien* verkkolehdestä ja *Helsingin Sanomien* painetussa lehdessä Afrikan-matkaa seurattiin myös kondomi-uutisoinnin ulkopuolella lyhyillä uutistoimistojen sähkeillä. *Ilta-Sanomien* verkkolehti nosti matkan aikana esille myös paavin aborttikannan.²⁹¹ Kondomilausuntoon ei näiden uutisten yhteydessä viitattu. Verrattuna paavin matkojen uutisointiin ennen vuoden 2006 syksyä, olivat matkaa seuranneet uutiset selvästi lyhempiä.

Ilta-Sanomien verkkolehti palasi kondomilausuntoon 22. ja 23.3.2009, jolloin se kertoi uutistoimistojen sähkeisiin perustuen vasemmistolaisten mielenosoittajien häirinneen Pariisin Notre Damen katedraalin sunnuntaimessua. He olivat ottaneet yhteen paavia puolustaneiden ”äärioikeistolaisen” nuorten kanssa.²⁹² Seuraavana päivänä verkkolehti kertoi yhteenotosta seuranneista pidätyksistä.²⁹³ *Helsingin Sanomat* ei näitä mielenosoituksia uutisoinut.

Helsingin Sanomat palasi muutaman päivän tauon jälkeen paavin kondomilausuntoon 26.3.2009 julkaistulla Ilkka Ahtiaisen kirjoituksella. *Helsingin Sanomien* Saksan-kirjeenvaihtaja Ahtiainen kertoi kirjoituksessaan, miten paavin kondomilausunto oli saanut tukijoita saksalaisista konservatiivipuolueista. Lisäksi konservatiivinen lehti *Frankfurter Allgemeine* oli kiinnittänyt huomion siihen, että vain osaa paavin lausunnosta oli siteerattu. Lehden mukaan paavin kannanotto oli ollut laajempi:

Sanoisin, että aids-ongelmaa ei voi voittaa pelkillä mainoslauseilla. Jos sielu puuttuu, jos afrikkalaiset eivät auta itseään, ei vitsausta voiteta kondomeja jakamalla: päinvastoin syntyy riski, että ongelma laajenee.²⁹⁴

²⁸⁸ HS 19.3.2009 Ranska tuomitsi paavin kondomilausunnon.

²⁸⁹ ISV 19.3.2009 Vatikaani viilasi paavin kondomikohupuheita.

²⁹⁰ HS 20.3.2009 Espanjalta miljoona kondomia Afrikkaan.

²⁹¹ ISV 20.3.2009 Paavi penäsi Afrikan maita kitkemään korruptiota; ISV 21.3.2009 Vatikaani pehmensi paavin aborttilausuntoja; HS 23.3.2009 Paavi tuomitsi Angolassa noituuden ja sodan.

²⁹² ISV 22.3.2009 Pariisissa osoitettiin mieltä paavia vastaan.

²⁹³ ISV 23.3.2009 Kondomikohu johti pidätyksiin Pariisissa.

²⁹⁴ HS 26.3.2009 Paavi saa Saksasta tukea kondomipuheilleen.

Ahtiainen ei kirjoituksessaan kertonut, mistä saksalaislehden sitaatti oli peräisin, mutta se vaikuttaa olevan muokatusta paavin puheen versiosta.²⁹⁵ Ahtiaisen kirjoituksessa tuotiin myös esille yhdysvaltalainen epidemiologi James Chin, joka oli omassa tutkimuksessaan pitänyt yhtenä Afrikan AIDS-ongelman syistä juuri väestön seksuaalikäyttäytymistä.²⁹⁶

Ahtiaisen kirjoitus päätti aiheen käsittelyn lehdissä. Uutisoidessa paavi Benedictus XVI:n kondomilausunnosta kumpikaan lehti ei turvautunut asiantuntijoihin, eikä lehdissä aihetta taustoitettu. Lausunto uutisoitiin turvautuen uutistoimistoihin ja vain *Helsingin Sanomat* huomioi, että paavia oli saatettu tulkita väärin. Vuonna 2009 *Ilta-Sanomien* uutisointi paavista painottui lehden verkkosivuille. Se oli näkynyt jo helmikuun holokaustikohun uutisoinnissa. Uutisointi verkkosivujen avulla oli laajempaa, sillä niiden avulla *Ilta-Sanomat* huomioi muun muassa paavin Afrikan-matkan muitakin tapahtumia. Painetussa lehdessä paavin matkoja ei huomioitu.

1.2 Vuoden 2010 kondomilausunto yllättää positiivisesti

Paavi Benedictus XVI käsitteli vuoden 2009 kondomilausunnosta noussutta kohua vuonna 2010 julkaistussa haastattelukirjassa *Light of the World*. Benedictus kertoi kirjassa tunteneensa itsensä provosoiduksi, kun häneltä oli kysytty, miksi kirkon kanta AIDS:iin oli epärealistinen ja toimimaton. Paavin mukaan kirkko teki todellisuudessa enemmän kuin mikään muu taho AIDS:n uhrien auttamiseksi. Benedictus kertoi lisäksi, ettei ollut puhunut kondomien käytöstä yleisesti, vaan oli halunnut nostaa esille, että AIDS-ongelman hoitoon tarvittiin muitakin. Hän myös huomautti, että kondomeja oli yleisesti saatavilla, mutta silti Afrikan AIDS-ongelmaa ei ollut ratkaistu.²⁹⁷ Benedictuksen ongelmana oli, ettei hän aina saanut syvintä sanomaansa esitettyä lyhytsanaisesti. Kirjojen kautta hän pystyi saamaan viestinsä paremmin läpi.

Vuoden 2009 kondomilausunnon käsittelyn yhteydessä paavi Benedictus otti kantaa yleisemmin kondomien käyttöön. Hän näki niiden aiheuttavan seksuaalisuuden arkistumisen (*banalization of sexuality*). Paavi kuitenkin näki kondomien käytön olevan joissain tapauksissa ensi askel kohti vastuullisuutta. Esimerkiksi miesprostituutujen kohdalla kondomin käyttö olisi osoitus vastuullisuudesta. Paavi kui-

²⁹⁵ VA 2009.

²⁹⁶ HS 26.3.2009 Paavi saa Saksasta tukea kondomipuheilleen.

²⁹⁷ Benedict XVI & Seewald 2010, 118.

tenkin korosti, että kondominkäyttö oli vain alku, jonka tarkoitus oli johtaa seksuaalisuuden inhimillistämiseen.²⁹⁸ Tämä paavin varovainen hyväksyntä kondomien käytölle huomioitiin marraskuussa 2010.

Paavin kanta oli nyt mieluisampi länsimaiselle medialle, mikä näkyi verrattaessa aiheen uutisointia vuoden 2009 kriittiseen kondomiuutisointiin. Paavin uutta kondomilausuntoa ei riepoteltu pakinoissa, vaan kaikki siitä julkaistut kirjoitukset olivat uutisia. *Helsingin Sanomien* painetussa lehdessä aiheesta julkaistiin kaksi kirjoitusta, mutta *Ilta-Sanomilla* uutisointi painottui jälleen lehden verkkosivuille. Uutisointitapa *Ilta-Sanomilla* oli sama kuin vuonna 2009. Painetussa lehdessä oli vain sitaatti paavilta. Paavin kerrottiin ”lieventäneen” kantaansa kondomien käyttöön:

Se ei kuitenkaan ole oikea tapa vastata hiv-infektion vaaroihin. Ratkaisu löytyy ainoastaan seksuaalisuuden inhimillistämisestä.²⁹⁹

Ilta-Sanomien verkkosivut olivat huomioineet kondomikannan jo edellisenä päivänä 20.11.2010. Uutistoimistoihin perustuen verkkolehti kertoi paavin ”historiallisesta” näkemyksestä, jonka mukaan joissain tilanteissa kondomien käyttö olisi sallittu. Uutinen toi ilmi Benedictuksen olleen ensimmäinen paavi, joka piti kondomien käyttöä sallittavana. Se korosti paavin kantaa, että niiden käyttö oli sallittu vain tietyissä tapauksissa, kuten HIV:n ehkäisyssä. Uutisessa huomioitiin, että paavin mielestä kondomien käytön salliminen oli vain ensi askel kohti uutta humaanimpaa seksuaalisuutta.³⁰⁰ *Helsingin Sanomat* huomioi kondomilausunnon ensimmäisen kerran 21.11.2010. Myös *Helsingin Sanomien* uutinen oli lyhyt ja uutistoimistoihin perustuva. Uutisen mukaan paavi salli kondomien käytön miesprostituoiduille, koska he eivät käyttäneet kondomeja raskauden vaan HIV:n ehkäisyyn. Tätkin Benedictus tosin piti siveettömänä.³⁰¹

Ilta-Sanomien verkkosivuilla kondomikannasta uutisoitiin 21.11.2010 kahden uutisen verran. Molemmat olivat uutistoimisto STT:n uutissähkeitä. Ensimmäinen kertoi Yhdistyneitten kansakuntien AIDS-järjestön Unaidsin olleen tyytyväinen paavin lieventyneeseen kondomikantaan.³⁰² Toisessa uutissähkeessä haastateltiin Suomen Katolisen kirkon tiedotuskeskuksen johtajaa Marko Tervaporttia, jonka mukaan paavin lausunto ei muuttanut mitenkään kirkon seksuaalisuus- tai

²⁹⁸ Benedict XVI & Seewald 2010, 119.

²⁹⁹ IS 22.11.2010.

³⁰⁰ ISV 20.11.2010 Paavin historiallinen näkemys: Näissä tapauksissa kondomin käyttö voidaan sallia.

³⁰¹ HS 21.11.2010 Paavi: Kondomin käyttö joissain tilanteissa hyväksyttävää.

³⁰² ISV 21.11.2010 YK-järjestö tyytyväinen paavin kondomilausuntoon.

ehkäisyopetuksia. Tervaportin mukaan paavin kanta oli vain muotoillut olemassa ollutta kirkon kantaa, eikä ollut ”merkki uudistuksesta”.³⁰³

Helsingin Sanomat jatkoi aiheen uutisointia 25.11.2010 toimittaja Ville Similän kirjoituksella, jossa huomiotiin niin AIDS-järjestöjen ”riemuitsevat” kommentit paavin lausunnosta kuin katolisen kirkon konservatiivien ”vähättelyt” lausunnon merkityksestä. Suomen katolisen kirkon kerrottiin julkaisseen tiedotteen, jonka mukaan paavi ei ollut uudistanut tai muuttanut kirkon opetusta. Similän kirjoitus myös muistutti mieliin paavin lausunnon vuodelta 2009. Similän mukaan paavi oli antanut uuden kondomilausunnon tavalla, joka mahdollisti vastakkaiset tulkinnat. Mullistavaksi Similä kuvaili kirkon tiedottajan Federico Lombardin lisäystä paavin lausuntoon. Lombardin kerrottiin kysyneen paavilta koskiko paavin kondomikanta vain miesten välistä seksiä, johon paavi oli vastannut kieltävästi. Kirjoituksen lopussa todettiin kyseessä olleen ensimmäisen kerran, jolloin katolisen kirkon johtaja oli ottanut myöntävän kannan kondomeihin.³⁰⁴

Tutkija Juho Rahkosen mukaan kielteiset asiat nousevat helpommin uutisiksi. Sen takia esimerkiksi negatiivisten uutisten suurempi osuus uskontojen kohdalla ei poikkeakaan muusta uutisoinnista.³⁰⁵ Paavi Benedictus XVI näkyi usein uutisissa juuri negatiivisen kautta. Uutisoidessa paavin kondomikannoista vuosina 2009 ja 2010 negatiivinen ja positiivinen näkökulma näyttää vaikuttaneen myös uutismäärään. Paavin kondomikanta vuonna 2010 oli lehdille mieluisampi kuin vuoden 2009 kanta ja siitä uutisoitiin vähemmän. Siihen on varmasti vaikuttanut osaltaan, ettei paavin kondomikantaa kritisoitu samalla tavalla kuin vuoden 2009 kondomilausuntoa eikä aiheesta noussut samanlaisia protesteja. Aiheen vähäisempi kiinnostavuus näkyi myös siinä, etteivät pakinoitsijat käsitelleet paavin uutta kondomikantaa.

2 Hyväksikäyttöskandaalin uutisointi vuosina 2008–2011

2.1 Matkat nostavat hyväksikäyttöskandaalin esille vuonna 2008

Paavi Benedictus XVI peri edeltäjältään katolisessa kirkossa paljastuneen hyväksikäyttöskandaalin hoidon. Julkisuuteen skandaali oli noussut tammikuussa 2002, jolloin yhdysvaltalainen *Boston Globe* -lehti oli paljastanut yhdysvaltalaisten piispojen lepsut toimet pedofiliaan syyllistyneiden pappien suhteen.³⁰⁶ Jo aiemmin kirkon sisällä oli tiedetty pappien syyllistyneen lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

³⁰³ ISV 21.11.2010 ”Kondomia voi käyttää maksullisessa seksissä”.

³⁰⁴ HS 25.11.2010 Paavin kondomilausunnot ”käänteentekeviä”.

³⁰⁵ Rahkonen 2007, 10.

³⁰⁶ Allen 2005b, 220–221.

Kirkkohistorioitsija Eamon Duffyn mukaan ennen vuotta 2001 nämä tapaukset ratkaistiin paikallisesti, eikä niistä välttämättä ilmoitettu Vatikaaniin. Paikalliset kirkkonjohtajat olivat usein hyväuskoisia ja tietämättömiä hoitaessaan tapauksia. Usein uhrin vain hiljennettiin ja epäillyt papit siirrettiin muualle.³⁰⁷ Vuonna 2001 tämä muuttui. Paavi Johannes Paavali II keskitti Uskonopin kongregaatiolle valtuudet hoitaa tapausten tutkinnan.³⁰⁸ Duffyn mukaan tämä tehosti tutkintaa ja kirkon asenne rikoksiin muuttui.³⁰⁹

Boston Globe -lehden nostettua aiheen esille seurattiin sitä näkyvästi yhdysvaltalaisessa lehdistössä vuonna 2002. Aihetta käsiteltiin laajasti niin sekulaarissa kuin katolisissa lehdissä. Uutisoinnin keskiössä oli Bostonin arkkipiispa Bernard Law, jonka nähtiin epäonnistuneen kriisin hoidossa ja suojelleen hyväksikäyttöön syyllistyneitä pappeja. Yhdysvaltalaiset katolisen kirkon jäsenet olivat järkyttyneitä ja pettyneitä kirkkoonsa. Kirkon ja papiston nähtiin elävän vääristyneessä kulttuurissa, joka mahdollisti rikokset.³¹⁰ Yhdysvaltalaisessa katolisessa lehdistössä aihetta käsiteltiin maltillisemmin, mutta yhteistä maalliselle ja katoliselle lehdistölle oli voimakas kritiikki Vatikaania ja paavi Johannes Paavali II:a kohtaan.³¹¹

Paavina Benedictus XVI otti tiukan kannan skandaaliin puuttuen muun muassa vaikutusvaltaisen Kristuksen legioona -veljeskunnan perustajan Marcial Maciel Degolladon toimintaan. Marcial Maciel oli ollut Johannes Paavali II:n ja tämän lähipiirin suosiossa ja häntä oli suojeltu, vaikka häntä kohtaan oli esitetty vakavia syytöksiä 1980-luvulta lähtien. Tultuaan valituksi paaviksi Benedictus saattoi puuttua Marcial Macielin toimintaan vuonna 2006.³¹² Benedictus XVI yritti saada hyväksikäyttökandaalin hallintaan, mutta hänen on nähty epäonnistuneen. Hän tiukensi hyväksikäyttöön syyllistyneiden pappien kohtelua, mutta samalla hän ei asettanut hyväksikäytön peittelyyn syyllistyneitä piispoja vastuuseen.³¹³

Ennen vuotta 2008 ei *Helsingin Sanomissa* tai *Ilta-Sanomissa* hyväksikäyttökandaalia juurikaan liitetty Benedictukseen. Vuonna 2008 aihe nousi esille paavin matkustettua kahteen skandaalista kärsineeseen maahan Yhdysvaltoihin ja Australiaan. Näiden matkojen aikana huomioitiin etenkin paavin anteeksipyynnöt

³⁰⁷ Duffy 2014, 406.

³⁰⁸ Allen 2004a, 241.

³⁰⁹ Duffy 2014, 406–407.

³¹⁰ Rauhala 2007, 126–127; Duffy 2014, 406.

³¹¹ Rauhala 2007, 37–40, 131; Eskolin 2015, 36–38, 120.

³¹² Duffy 2014, 407–409.

³¹³ Keenan 2012, 220.

skandaalin huonosta hoidosta. *Helsingin Sanomissa* paavin Yhdysvaltojen-matkasta uutisoitiin huhtikuussa 2008. *Ilta-Sanomien* painetussa lehdessä vierailu ei näkynyt. Sen sijaan vierailu uutisoitiin lehden verkkosivuilla. *Helsingin Sanomien* jokainen vierailua käsitellyt kirjoitus huomioi hyväksikäyttöskandaalin, mutta kaikissa *Ilta-Sanomien* uutisissa ei skandaalia mainittu. Alkuvuosien jälkeen paavin matkoista uutisointi oli selvästi vähentynyt, joten todennäköisesti hyväksikäyttöskandaali lisäsi uutisten määrää.

Ilta-Sanomien verkkolehti kertoi paavin matkasta ensimmäisen kerran 13.4.2008. STT:n uutissähke kertoi ensin yleisesti paavin Yhdysvaltojen-vierailusta huomioiden muun muassa, että paavi täyttäisi matkan aikana 81 vuotta. Yli puolet uutisesta oli varattu hyväksikäyttöskandaalille. Siinä kerrottiin, ettei paavi vierailisi Bostonissa, jota kuvailtiin kirkon maineen mustanneen skandaalin päänäyttämöksi. Sähke kuvaili skandaalin laajuutta ja kertoi paavin lähettilään Pietro Sambin todenneen, että paavi tulisi mainitsemaan skandaalin useasti matkansa aikana.³¹⁴ Seuraavana päivänä *Ilta-Sanomien* verkkolehti kertoi paavia odottavasta ”kuninkaallistakin komeammasta” vastaanotosta Washingtonissa ilman mainintaa skandaalista.³¹⁵

Helsingin Sanomissa 14.4.2008 paavin matkaa taustoitti Helsingin yliopiston dogmatiikan dosentti Jyri Komulainen. Komulainen kytki Vieraskynä-kirjoituksessaan Yhdysvaltojen-matkan laajempaan kansainväliseen kontekstiin. Yhdysvalloilla oli tärkeä asema katoliselle kirkolle ja paavin vierailu olisi Benedictuksen paaviuden yksi merkkipaalu. Komulainen esitteli kirjoituksessaan haasteita, joita paavi matkallaan kohtaisi. Yksi haasteista oli vuonna 2002 paljastunut hyväksikäyttöskandaali, joka oli repinyt kirkkoa hajalle. Benedictuksen vierailu olisi ensimmäinen paavin matka Yhdysvaltoihin skandaalin puhkeamisen jälkeen, joten aihetta ei voinut välttää. Skandaali oli vain pienessä osa Komulaisen kirjoituksessa ja enemmän hän kirjoitti muun muassa paavin vaikeasta mediasuhteesta:

Kolme vuotta kestäneen paaviuden aikana on huomattu, että saksalaisen paavin haaste on kommunikaatio. Nopeita uutisia jahtaava media ei aina ymmärrä paavin oppinutta, suorastaan professorimaista argumentaatiota. Tunnetuin esimerkki oli paavin syyskuussa 2006 Regensburgin yliopistossa pitämä puhe, josta irrotettu keskiaikainen sitaatti sai muslimimaailman kuohuksiin.³¹⁶

Komulainen huomioi ensimmäistä kertaa kirjoituksissaan paavin vaikean mediasuhteen. Hän käsitteli sitä myöhemmin kirjoittaessaan muun muassa paavin Lähi-

³¹⁴ ISV 13.4.2008 Paavi aikoo puhua Yhdysvalloissa seksiskandaalista.

³¹⁵ ISV 14.4.2008 Paaville kuninkaallista komeampi vastaanotto Washingtonissa.

³¹⁶ Komulainen 2008.

idän-matkasta vuonna 2009.³¹⁷ Lehtien omissa pääkirjoituksissa ei paavin media-suhdetta itsekriittisesti käsitelty.

Komulainen käsitteli kirjoituksessaan myös paavin kansainvälistä roolia. Se näkyisi paavin vieraillessa Yhdistyneissä kansakunnissa:

Maailmanjärjestön tarjoamalla foorumilla Benedictus toteuttaa roolia, joka on olennainen osa modernia paaviutta: paavi ei pyri olemaan vain katolisten hengellinen johtaja vaan moraallinen suunnannäyttävä koko ihmiskunnalle.³¹⁸

Komulainen oletti Benedictuksen nostavan puheessaan esille luonnollisen moraali-lain, jonka kautta esille nousisivat ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukai-suus. Paavin ajatukset sisältäisivät kritiikkiä Yhdysvaltojen presidentin George W. Bushin terrorisminvastaista sotaa kohtaan, mutta myös islamia kohtaan. Vatikaanin korostaessa uskonnonvapautta, koettiin ongelmaksi, etteivät kristityt saaneet toimia vapaasti muslimimaissa. Komulaisen mukaan uskontodialogi oli yksi paavin pai-nopistealueista ja paavi oli ”avainasemassa” islamilaisen maailman ja lännen vä-lillä. Washingtonissa paavin ohjelmaan kuuluisikin eri uskontojen edustajien tapaa-minen.³¹⁹ Paavin matka Yhdysvaltoihin ei näyttäytynyt niinkään hengelliseltä vaan poliittiselta ja paavinviran maallinen rooli korostui Komulaisen kirjoituksessa.

Komulaisen esille nostama paavin kansainvälinen asema ei juurikaan matkan uutisoinnissa näkynyt vaan uutisointi keskittyi hyväksikäyttökandaaliin. Paavin vierailua käsitelleet uutiset olivat lyhyitä uutissähkeitä. Ensimmäiseksi lehdet uuti-soivat 15.4.2008 paavin lentokoneessa pitämästä lehdistötilaisuudesta, jossa paavi oli käsitellyt hyväksikäyttökandaalia. *Helsingin Sanomien* uutissähkeen mukaan paavi oli luvannut estää pedofiilien pääsyn papeiksi ja *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla julkaistun sähkeen mukaan paavi oli vakuuttanut, että pedofiilit poistettaisiin ”py-hästä palvelustehtävästä” eli pappeudesta.³²⁰ Sama lupaus näkyi kaksi päivää myö-hemmin *Helsingin Sanomien* toimittajan Pekka Mykkäsen lyhyessä kirjoituksessa, joka kertoi paavin saamasta vastaanotosta Valkoisessa talossa.³²¹

Ilta-Sanomien verkkosivut uutisoivat 17.4.2008, että paavi Benedictus oli ar-vostellut piispoja skandaalin hoidosta ja kertonut olevansa syvästi häpeissään ta-

³¹⁷ Komulainen 2009.

³¹⁸ Komulainen 2008.

³¹⁹ Komulainen 2008.

³²⁰ ISV 15.4.2008 Paavi lupasi erottaa pedofiilipapit; HS 16.4.2008 Paavi sanoi häpeävänsä pedo-fiilipappeja.

³²¹ HS 17.4.2008 Paaville juhlavastaanotto Valkoisessa talossa.

pahtumista. Osasyynä skandaaliin hän oli nähnyt arvojen romahtamisen Yhdysvalloissa.³²² Uutisesta ei käynyt ilmi oliko paaville erityinen syy arvostella Yhdysvaltojen piispoja. Kritiikkiin on voinut vaikuttaa, että vuoden 2002 hyväksikäyttöuutisoinnin aikana Vatikaania sekä Johannes Paavali II:a oli arvosteltu kärkevästi skandaalin hoidosta ja paavi saattoikin tarkoituksella siirtää huomiota Yhdysvaltoihin.

Uutisointi paavin matkasta jatkui *Helsingin Sanomissa* 18.4.2008, jolloin lyhyessä uutisessa kerrottiin, että paavi oli tavannut Washingtonissa pappien hyväksikäytön uhreja.³²³ *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla tapaamista ei huomioitu. Sen sijaan verkkosivuilla kerrottiin 19.4.2008 paavin kehottaneen Yhdysvaltojen kirkkoa ”eheytymään ja etsimään totuutta ja puhdistautumista pedofiiliskandaalin jälkeen” paaviutensa kolmantena vuosipäivänä New Yorkissa pitämässään messussa.³²⁴ Ensimmäistä kertaa Benedictuksen kerrottiin tavanneen hyväksikäytön uhreja. Tapaaminen ei jäänyt paavin ainoaksi, sillä hänen uutisoitiin tavanneen uhreja myös myöhempien matkojensa yhteydessä.

Helsingin Sanomien uutisoinnin paavin Yhdysvaltojen-matkasta päätti pääkirjoitus ”Paavi korjasi virheitä Yhdysvalloissa”. Se alkoi toteamalla, miten abortti ja Vatikaanin kannattamat perheavot pidettiin sivussa vierailun aikana, koska yhdysvaltalaisilla katolilaisilla oli niistä eri näkemyksiä. Sen sijaan hyväksikäytöskandaalin suhteen he olivat yksimielisesti vaatineet kirkkoa myöntämään vastuunsa vuosikymmenien peittelystä. Benedictus oli pääkirjoituksen mukaan ymmärtänyt tämän ja hän olikin nostanut skandaalin näkyvästi esille. Hyväksikäytöskandaalin pääkirjoitus näki heikentäneen kirkon arvovaltaa niin Yhdysvalloissa kuin muualla maailmassa.³²⁵

Vaikka lehdet käyttivät uutistensa lähteinä samoja uutistoimistoja, eivät uutisähkeet olleet identtisiä ja lehtien uutiset painottuivat eri tavoin. *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla paavin matkaa seurattiin enemmän. *Helsingin Sanomissa* matkaa seurattiin yllättävän vähän, sillä lehdellä selvästi oli kirjeenvaihtaja Yhdysvalloissa. Kirjeenvaihtaja Pekka Mykkäseltä julkaistiin vain yksi lyhyt uutinen paavin matkasta. Tilanne oli ollut toinen vuonna 2006 paavin Baijerin-matkan aikana, jolloin lehden Saksan-kirjeenvaihtaja Ilkka Ahtiainen oli seurannut paavin matkaa useamman kirjoituksen voimin. Paavin Yhdysvaltojen-matkan merkitys oli näkynyt lehden sivuilla niin Komulaisen Vieraskynä-kirjoituksessa kuin matkauutisoinnin

³²² ISV 17.4.2008 Paavin mukaan pedofiiliskandaali huonosti hoidettu.

³²³ HS 18.4.2008 Paavi tapasi pappien hyväksikäyttämiä.

³²⁴ ISV 19.4.2008 Paavi puhui New Yorkissa kirkon puhdistautumisen tarpeesta.

³²⁵ HS 21.4.2008 Paavi korjasi virheitä Yhdysvalloissa (pk).

päättäneessä pääkirjoituksessa. Tämän takia kirjeenvaihtajan hiljaisuus tuntuu korostuvan. Mahdollisesti lehden kirjeenvaihtajilla on ollut itsenäinen päätäntävalta siitä, kuinka aktiivisesti he ovat paavia seuranneet.

Yhdysvaltojen-matkan tavoin paavin matka Australiaan heinäkuussa 2008 uutisoitiin hyväksikäyttöskandaalin varjossa ja paavin siitä esittämien pahoittelujen kautta. Matkasta ei julkaistu pääkirjoituksia eikä sitä taustoitettu asiantuntijoiden voimin. Muuten uutisointi vastasi Yhdysvaltojen-matkan uutisointia, ja *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla matkaa seurattiin *Helsingin Sanomia* enemmän.

Helsingin Sanomissa julkaistiin 18.7.2008 ensimmäinen matkaa käsitellyt uutinen. Siinä keskiössä oli paavin ympäristönsuojelua korostaneet puheet. Kirjoituksen viimeisessä lauseessa kerrottiin odotuksista, että paavi pyytäisi anteeksi pedofiilipappien uhreilta.³²⁶ Kahta päivää myöhemmin *Helsingin Sanomien* uutinen keskittyi paavin anteeksipyyntöön. Uutinen perustui uutistoimistojen Reutersin ja AP:n tietoihin. Sen mukaan paavi oli kutsunut hyväksikäyttöä ”vakavaksi luottamuksen pettämiseksi, joka on häpäissyt kirkon”. Hän oli myös todennut, että syylliset piti viedä oikeuteen. Kirjoitus arvioi paavin sanankäytön voimistuneen huhtikuun Yhdysvaltojen-matkasta. Anteeksipyyntöön vastaanotto oli ollut ristiriitainen. Tapahtumaan osallistuneet katolilaiset olivat siihen tyytyväisiä, mutta näkivät kirkon edelleen peittelevän tapauksia. Hyväksikäytettyjen tukiryhmät sen sijaan vaativat paavilta toimia ”pelkän sanahelinän sijaan”, ja vaativat suurempia rahallisia korvauksia. Lopussa kerrottiin, että Sydneyssä mielenosoittajajoukko oli heitellyt kondomeja paavia seuraamaan saapuneiden nuorten marssiessa joukon ohi. Yksi pyhiinvaeltaja oli pidätetty tämän lyötyä paavin vastustajaa.³²⁷

Ilta-Sanomien verkkosivuilla ensimmäisissä Australian-matkaa käsitelleissä uutissähkeissä näkyi heti, että paavi tulisi pyytämään matkallaan hyväksikäytön uhreilta anteeksi.³²⁸ Paavin Australian-matkaa ei verkkosivuilla uutisoitu vain hyväksikäyttöskandaalin kautta, vaan uutisissa kerrottiin myös paavin tehneen tuttavuutta australialaisten eläinten kanssa sekä kuvailtiin enemmän Maailman nuorten -päiviä.³²⁹ Kahdessa viimeisessä vierailua käsitelleessä uutissähkeessä hyväksikäyttöskandaali oli jälleen keskiössä. Ensin *Ilta-Sanomien* verkkolehti kertoi *Helsingin Sanomien* tavoin paavin esittämästä anteeksipyyntöstä. Uutissähke oli lyhyt, mutta

³²⁶ HS 18.7.2008 Paavi soimasi ihmiskuntaa liiallisen kulutuksen vaaroista.

³²⁷ HS 20.7.2008 Paavi pyysi anteeksi lasten seksuaalista hyväksikäyttöä.

³²⁸ ISV 12.7.2008 Paavi pyytää Australiassa anteeksi kirkon seksiskandaaleja; ISV 13.7.2008 Paavi saapui Australiaan.

³²⁹ ISV 17.7.2008 Paavi tapasi koalan, kengurun ja krokotiilin; ISV 17.7.2008 Paavin vierailu sai kansan Sydneyn kaduille.

siinä olivat samat perusosat kuin *Helsingin Sanomien* laajemmassa uutisessa.³³⁰ *Helsingin Sanomista* poiketen *Ilta-Sanomien* verkkolehti huomioi kritiikin, jonka kohteeksi paavi joutui tavattuaan hyväksikäytön uhreja. Kritiikin mukaan paavin tavanneet uhrit eivät olleet edustaneet kaikkia uhreja ja moni uhrien edustaja oli turhaan yrittänyt tavata paavin.³³¹

Hyväksikäyttöskandaali oli näkyvässä roolissa kahden paavillisen matkan uutisoinnissa vuonna 2008. Täysin se ei kuitenkaan uutisointia hallinnut. Vähäisen matkauutisoinnin takia hyväksikäyttöskandaali kuitenkin korostui. Paavilla oli tässä vaiheessa vielä ulkopuolisen rooli; hän kritisoi piispoja ja tuomitsi pedofiilipapit. Kahta vuotta myöhemmin paavin oma toiminta piispana ja kardinaalina nousi näkyvämpään asemaan.

2.2 Paavi skandaaliuutisoinnin keskiössä vuoden 2010 alussa

Paavi Benedictus XVI joutui keskelle uutisointia hyväksikäyttöskandaalista vuonna 2010. Uutisointi alkoi Irlannin kirkon hyväksikäyttötapausten jälkipyykistä, joka seurasi vuonna 2009 julkaistua Murphy-raporttia. Vuoden 2010 alussa syytöksiä hyväksikäytön peittelystä heräsi myös muissa Euroopan maissa. Benedictuksella oli aluksi sivuosa irlantilaisten piispojen ollessa skandaalin keskiössä, mutta epäilyt väärinkäytöksistä paavin entisessä hiippakunnassa Münchenissä nostivat paavin uutisoinnin keskiöön. Tämän lisäksi lehdet uutisoivat näkyvästi yhdysvaltalaisen aikeista nostaa oikeussyytteitä paavia vastaan.

Irlannissa maan piispat aloittivat seksuaalisen hyväksikäytön tutkinnan 1990-luvulla. Kirkon sisäiset selvitykset saivat vuonna 2000 rinnalleen Irlannin hallituksen perustaman komission. Myöhemmin perustettiin lisää komissioita tutkimaan yksittäisiä hiippakuntia. Murphy-raporttina tunnettu selvitys koski Dublinin arkkihiippakuntaa. Se mukaan arkkihiippakunnan piispat ja papit olivat ainakin 1980-luvulta asti olleet tietoisia hyväksikäyttösytyksistä, mutta niiden hoito oli ollut huonoa. Syytettyjä pappeja oli siirretty toisiin seurakuntiin ilman tarkempia tutkimuksia. Raportin mukaan 1990-luvun puoliväliin asti Dublinin arkkihiippakunta oli uhreja enemmän keskittynyt kirkon maineen ja varojen suojeluun. Viranomaisille oli vasta vuonna 1995 ilmoitettu hyväksikäyttötapauksista.³³² Vatikaani oli ottanut

³³⁰ ISV 19.7.2008 Paavi pyysi anteeksi kirkon seksuaalista hyväksikäyttöä.

³³¹ ISV 21.7.2008 Kirkko puolusti paavin tapaamista hyväksikäytön uhrien kanssa.

³³² Keenan 2012, 182, 185, 190–191.

välittömästi etäisyyttä Murphy-raporttiin korostamalla, että se oli vain paikallisen kirkon asia.³³³

Vuosien 2005 ja 2011 välillä Irlannissa julkaistiin neljä raporttia hyväksikäyttötapauksista. Raporteista kävi ilmi, että hyväksikäyttö oli ollut laajaa ja sitä oli suojannut kirkkoa ympäröinyt vaikenemisen kulttuuri, joka ulottui niin kirkkoon kuin viranomaisiin. Raporttien paljastukset nostattivat raivoa irlantilaisten parissa ja aihetta käsiteltiin näkyvästi mediassa. Vaikka selvitykset eivät käsitelleet paavien tai Vatikaanin toimia skandaalissa, kutsui paavi Benedictus XVI Irlannin piispat luokseen vuoden 2010 alussa ja myöhemmin kirjoitti pastoraalikirjeen irlantilaisille. Kirjeessä paavi oli kriittinen Irlannin piispoja kohtaan ja ilmaisi pahoittelunsa hyväksikäytön johdosta. Vatikaanin vastuuta tapausten hoidosta paavi ei kirjeessään käsitellyt.³³⁴ Paavin kirjeen vastaanotto Irlannissa oli ristiriitainen.³³⁵

Helsingin Sanomat aloitti näkyvän uutisoinnin hyväksikäyttöskandaalista 17.2.2010 julkaistulla Reutersin sähköllä, jossa kerrottiin paavin tavanneen irlantilaisia piispoja. Uutissähke kertoi lyhyesti, mistä Irlannin kirkon pedofiliaskandaalissa oli kyse ja kertoi paavin kuvanneen lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ”inhottavaksi rikokseksi”.³³⁶ Kyseinen tapaaminen oli ennennäkemätön kirkon historiassa; ensimmäistä kertaa paavi oli kutsunut jonkin maan koko ylimmän johdon Roomaan julkisesti nuhdeltavaksi.³³⁷ Uutisoinnin tässä vaiheessa *Helsingin Sanomat* erotti vielä paikallisen kirkon piispojen vastuun paavin vastuusta; paavin roolina oli toimia vain eräänlaisena erotuomarina.

Paavin ja Irlannin piispojen tapaamiseen suhtauduttiin Irlannissa kriittisesti. Irlannissa petyttiin siihen, ettei paavi tai Vatikaani ottanut vastuuta skandaalista. Vaikka paavin pahoitteluja pidettiin vilpittöminä muun muassa *The Irish Times* -lehden pääkirjoituksessa, niitä pidettiin riittämättöminä. Paavilta vaadittiin tekoja pelkkien sanojen sijaan.³³⁸

Seuraavaksi *Helsingin Sanomissa* hyväksikäyttöskandaalia käsiteltiin lehden pääkirjoitussivulla. Lehden entinen toimittaja Olli Kivinen kirjoitti kriittiseen sävyyn katolisen kirkon pedofiliaskandaalista. Paavi Benedictuksella oli Kivisen kolumnissa vain sivurooli. Kivinen kuvaili ensin paavin joulutervehdystä vuosittaiseksi suhdetoimintatapahtumaksi, joka oli kätkenyt kirkon todelliset ongelmat eli

³³³ Kuronen 2014, 35.

³³⁴ Keenan 2012, 192–193, 196; Duffy 2014, 409.

³³⁵ Kuronen 2014, 85–86; Matero 2016, 49–50.

³³⁶ HS 17.2.2010 Paavi kutsui pedofiliaa ”inhottavaksi rikokseksi”.

³³⁷ TT 20.2.2010 Heinous crimes, grave failures (pk).

³³⁸ Kuronen 2014, 82–83.

seksuaalisen hyväksikäytön. Paavin ja irlantilaisen piispojen tapaamisen Kivinen kertoi irlantilaislehtiin viitaten olleen katastrofi. Hänen mukaansa Irlannin tapauksista tehty selvitys oli tehty vain tiedotusvälineiden painostuksen vuoksi. Kivinen käsitteli kolumnissaan Irlannin tapausta lähemmin nähdessä syynä katolisen kirkon pedofiliaskandaaliin niin ”pappien luonnottoman naimattomuussäännön” kuin kirkon aseman Irlannissa. Kivisen mukaan Irlannin viranomaiset olivat haluttomia tutkimaan kirkon rikoksia. Kirjoituksensa lopussa Kivinen nosti esille Suomessa herätysliikkeissä tapahtuneet hyväksikäytöt.³³⁹

Kivisen kritiikki paavin ja kirkon saamaa näkyvyyttä kohtaan ei ollut uusi. Hän oli kritisoinut kirkon medianäkyvyyttä jo vuoden 2005 paavin vaihtumisen yhteydessä. Kivinen ei vuonna 2005 ollut arvioinut kriittisesti median roolia paavin medianäkyvyyden mahdollistajana, eikä hän tehnyt sitä nytkään. Vaikka Kivinen oli hyvin kriittinen juuri katolista kirkkoa kohtaan, hän toi samalla esille, ettei hyväksikäyttö ollut vain roomalaiskatolisen kirkon ongelma. Ongelma oli laajempi ja sitä esiintyi myös suomalaisissa uskonnollisissa yhteisöissä.

Maaliskuun alussa paavi Benedictus XVI näkyi molemmissa lehdissä veljensä Georg Ratzingerin kautta. *Ilta-Sanomien* verkkolehti ja *Helsingin Sanomien* painettu lehti kertoivat pedofiliaskandaalista, joka ravisteli Regensburgin katolista poikakoulua. Koulua vuosina 1964–1994 johtanut Georg Ratzinger oli kiistänyt tienneensä epäillyistä seksuaalisista hyväksikäytöistä tai väkivallasta.³⁴⁰ Muutamaa päivää myöhemmin *Ilta-Sanomien* painettu lehti nosti aiheen esille lyhyessä uutisessa, jossa seksuaaliseen hyväksikäyttöön ei viitattu. Paavin veljen kerrottiin ainoastaan kurittaneen oppilaitaan fyysisesti.³⁴¹ Vaikka aihe uutisoitiin vahvasti paavi Benedictuksen kautta, ei Benedictus itse ollut osallisena Regensburgin skandaalissa. Paavin veljestä kertoneen uutissähkeen lisäksi saman aikeaman vastakkaisella laidalla julkaistiin hyväksikäyttöä katolisessa kirkossa käsitellyt uutissähke. Sähke käsitteli Hollannissa esille nousseita hyväksikäyttöepäilyjä, mutta uutisessa ei mainittu paavia.³⁴² Skandaalista uutisoitiin siis myös ilman paavillista yhteyttä.

Irlannin hyväksikäyttöskandaali sai maaliskuussa 2010 rinnalleen vastaavan skandaalin paavin kotimaassa Saksassa. Aiheesta julkaistiin useita kirjoituksia maaliskuun huhtikuun aikana. Myös Irlannin skandaali pysyi esillä, mutta painopiste

³³⁹ Kivinen 2010.

³⁴⁰ ISV 5.3.2010 Paavi Benedictus XVI keskellä pedofiiliskandaalia; HS 6.3.2010 Pedofiliaskandaali paavin veljen johtamassa koulussa.

³⁴¹ IS 10.3.2010 Paavin veli myönsi: Jakelin korvapuusteja.

³⁴² IS 10.3.2010 Katolinen kirkko tutkii pedofiliaepäilyjä.

siirtyi Saksaan. *Ilta-Sanomien* painettu lehti ei käytännössä uutisoinut skandaalista lainkaan, mutta lehden verkkosivuilla skandaali näkyi. *Helsingin Sanomiin* aiheesta kirjoitti lehden Saksan-kirjeenvaihtaja Katarina Baer, jonka kirjoituksista näkyi, että toimittaja oli skandaalin tapahtumamaassa. Kirjoitusten sävy muuttui. Aikaisemmin hyväksikäyttöuutisoinnissa paavi oli ollut sivuosassa; hän oli pahoitellut, tavannut uhreja tai nuhdellut piispoja. Nyt paavin omat toimet Münchenin-vuosilta ja kardinaalijaoilta nostettiin kriittiseen tarkasteluun.

Helsingin Sanomien Saksan-kirjeenvaihtaja Katarina Baer kirjoitti kevään 2010 aikana neljä kertaa Saksan hyväksikäyttöskandaalista. Ensimmäinen aihetta käsitellyt kirjoitus julkaistiin 10.3.2010 ja siinä Baer käsitteli useissa maissa esille nousseita tapauksia. Saksan ja Irlannin lisäksi syytöksiä hyväksikäytöstä oli esitetty Hollannissa ja Yhdysvalloissa. Epäilyjä hyväksikäytöstä oli ilmaantunut etenkin katolisissa kouluissa, mutta hyväksikäyttöskandaali ulottui Saksassa myös maallisiin sisäoppilaitoksiin. Benedictus nousi esille kirjoituksessa jälleen veljen kautta, mutta myös Münchenin-vuosien myötä. Katolisen kirkon sisäinen uudistusliike *Wir sind Kirche* (Me olemme kirkko) vaati paavilta selvitystä Saksan hyväksikäyttötapauksista. Monet epäilyistä sijoittuivat vuosille 1977–1982 ja liike halusi tietää, mitä tuolloin Münchenin arkkipiispana toiminut paavi oli asiasta tiennyt.³⁴³ Kirjoituksen yhteydessä oli toinen Baerin kirjoitus, jossa hän käsitteli syitä katolisen kirkon skandaaleihin. Kirjoitus oli kriittinen kirkkoa kohtaan. Baer oli haastatellut siihen vain kirkkoa arvostelleita tahoja. *Wir sind Kirchen* edustaja Sigrid Grabmeier syytti skandaalista kirkon maskuliinisuutta ja pappien selibaattia.³⁴⁴ Katarina Baer kirjoitti Saksan skandaalista myös *Helsingin Sanomien* Merkintöjä-palstalle 15.3.2010, mutta sen ainoa viittaus Benedictukseen oli tämän saksalaisuus.³⁴⁵

Katarina Baerin kirjoitus osoitti paavin roolin muuttuneen. Ensimmäistä kertaa paavin toimia tämän kardinaalivuosilta arvioitiin. Paavin ei missään vaiheessa epäilty syyllistyneen itse seksuaaliseen hyväksikäyttöön vaan kritiikki kohdistui paavin toimintaan tapausten hoidossa. Tämä nousi enemmän esille huhtikuussa, kun *Helsingin Sanomissa* käsiteltiin laajemmin Yhdysvalloissa esitettyjä syytöksiä paavia kohtaan. Vaikka paavi antoi uutisoinnissa kasvot kirkon kriisille vuonna 2010, ei se näyttäytynyt suoraan paavin vaan yleisemmin koko kirkon kriisiltä. Paavin rinnalla huomioitiin ”Vatikaani” vastuuta jakamassa.

³⁴³ HS 10.3.2010 Kohu pedofiliapapeista paisuu.

³⁴⁴ HS 10.3.2010 Miksi katolisessa kirkossa?

³⁴⁵ Baer 2010.

Hyväksikäyttöä käsitelleille kirjoituksille oli tyypillistä kriittinen suhtautuminen viralliseen kirkkoon ja sen arvoihin. Esimerkiksi Kivisen kolumni oli syyttänyt skandaalista etenkin pappien selibaattia, vaikka tutkijat ovat erimielisiä siitä, mikä vaikutus selibaatilla lopulta on ollut skandaaliin. Baer tukeutui kirkkoon kriittisesti suhtautuviin uudistusliikkeisiin taustoittaessaan ensimmäistä kirjoitustaan. Hän ei kertonut syitä sille, miksi virallisen kirkon edustajia ei haastateltu. *Helsingin Sanomissa* ei missään vaiheessa skandaalia käsitelty virallisen kirkon kautta eikä kirkon edustajia haastateltu lehden kirjoituksissa. Aihetta taustoittavia asiantuntijakirjoituksia ei julkaistu, vaikka hyväksikäyttöskandaalista muuten uutisoitiin näkyvästi.

Ilta-Sanomien verkkosivuilla julkaistuissa uutisissa paavi oli vielä sivuosassa. Verkkosivustolla julkaistiin 12.3.2010 kolme skandaalia käsitellyttä uutista. Isä Gabriel Amorth, jota lehti kuvaili paavi Benedictus XVI:n ”päämanaajaksi”, oli todennut paholaisen olevan hyväksikäyttöskandaalin takana.³⁴⁶ Toimittaja John Thavis korostaa kirjassaan *The Vatican Prophecies*, ettei Gabriel Amorth todellisuudessa ollut Vatikaanin vaan Rooman hiippakunnan manaaja. Thavis myös huomauttaa, että Vatikaani oli ajoittain joutunut korjailemaan Amorthin lausuntoja.³⁴⁷ Kaksi muuta *Ilta-Sanomien* verkkosivujen uutista käsittelivät saksalaisen arkkipiispan Robert Zollitschin ja paavin tapaamista. Lehti kuvaili Zollitschia Saksan katolisen kirkon johtajaksi. Arkkipiispan oli antanut paaville selvityksen Saksan tilanteesta, jota paavi oli Zollitschin mukaan kuunnellut ”syvän surun ja suuren kauhun vallassa”. Paavin roolia tai tämän historiaa Münchenin arkkipiispana ei uutissähkeissä mainittu.³⁴⁸ Kuten Gabriel Amorthin kohdalla, oli lehden uutisointi hiukan virheellistä. Robert Zollitsch oli vuonna 2010 Saksan piispojen konferenssin puheenjohtaja, eikä suoranaisesti Saksan katolisen kirkon johtaja.³⁴⁹

Seuraavan kerran aihe nousi esille *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksen myötä. Siinä paavi oli jälleen sivuosassa. Pääkirjoitus totesi hyväksikäyttösyitä nousseen esille muun muassa Benedictuksen entisessä hiippakunnassa Münchenissä. Toinen suora viittaus paaviin oli, kun hänen kerrottiin tuominneen jyrkästi hyväksikäytön Irlannissa tehtyjen selvitysten jälkeen. Hän oli myös luvannut ottaa asiaan kantaa pian julkaistavassa kirjeessä. Pääkirjoitus myös selitti, miksi lehdistö uutisoi hyväksikäytöstä näyttävästi:

³⁴⁶ ISV 12.3.2010 Katolisen kirkon päämanaaja: Saatana on Vatikaanissa.

³⁴⁷ Thavis 2015, 144.

³⁴⁸ ISV 12.3.2010 Saksan johtava piispa pyysi anteeksi pedofilian uhreilta: ISV 12.3.2010 Tapaa-minen Saksassa - joko paavi pyytää anteeksi?

³⁴⁹ DBK s. a.

Maailman asukkaista melkein viidesosa, yli miljardi ihmistä, kuuluu katoliseen kirkkoon, joka korostaa voimakkaasti kirkon edustajien auktoriteettia ja opillista kuria. Siksi on väistämätöntä, että katolisen kirkon piiristä ilmi tulleet lasten seksuaaliset hyväksikäyttötapaukset saavat julkisuudessa näkyvää huomiota, vaikka ne valtaosin ovat vuosikymmenien takaisia ja määrällisesti häviävän pieni murto-osa muualla yhteiskunnassa tehdyistä vastaavista rikoksista.³⁵⁰

Kyse oli siis kirkon ”arvoista ja vastuusta”. Irlannin selvitys oli pääkirjoituksen mukaan osoittanut, miten maan piispat yhdessä poliisin kanssa olivat jättäneet puuttumatta pappien rikoksiin. Kirkon mainetta oli pidetty uhreja tärkeämpänä.³⁵¹

Pääkirjoituksen lopussa nousi esille jo aikaisemmissa kirjoituksissa vilahdellut pappien selibaatti. Etenkin saksalaisella kielialueella, jossa maallikoilla oli aktiivinen rooli, pappien selibaatti oli kyseenalaistettu. Skandaalia selibaatti ei selittänyt:

Sillä ei ole todistettua yhteyttä lasten hyväksikäyttöön, eikä kirkon nykyinen johto varmasti-kaan selibaattia kumoa. Aihetta on silti turha vältellä, kun katolisen kirkon on selvästi syytä avoimesti pohtia suhdettaan seksuaalisuuteen ylipäätään.³⁵²

Hyväksikäyttöskandaalia pidettiin tärkeänä uutisaiheena ja siksi tuntuu oudolta, ettei aihetta käsitelty kääntymällä aihetta tutkineiden puoleen, eikä virallisen kirkon kannanottoja lehdissä näkynyt. *Helsingin Sanomien* katolisesta kirkosta eriävä maailmankuva vilahteli uutisoidessa hyväksikäyttöskandaalista. Selibaatti, jota lehti vastusti, nostettiin esille, vaikka lehti myönsi, ettei sillä ollut todistettua yhteyttä hyväksikäyttöön.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa mainittu kirje irlantilaisille uutisoitiin *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla ja *Helsingin Sanomien* painetussa lehdessä. *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla julkaistu tietotoimistojen uutissähke kertoi yleisemmin, mistä kirjeessä oli kyse. Paavi Benedictus oli myöntänyt, että Irlannin kirkon johto oli tehnyt vakavia virheitä vastatessaan pedofiiliasyytöksiin ja kirkko aloittaisi virallisen tutkinnan aiheesta. Paavin kerrottiin lisäksi vaatineen syyllisiä pappeja vastuuseen. Lopussa kerrottiin, että uhrien edustajat olivat pettyneet paavin kirjeeseen. Heidän mukaansa kirje ei tarpeeksi painottanut Vatikaanin ja Irlannin kirkon johdon vastuuta.³⁵³

Helsingin Sanomiin paavin kirjeestä kirjoitti Saksassa ollut Katarina Baer. Kirjoituksen pääpaino oli Saksan tilanteessa ja siinä, ettei paavi ollut maininnut kirjeessään kotimaansa skandaalia. Itse kirjeestä kerrottiin vähän ja samat asiat kuin

³⁵⁰ HS 19.3.2010 Katolisen kirkon ei pidä väistellä kohua (pk).

³⁵¹ HS 19.3.2010 Katolisen kirkon ei pidä väistellä kohua (pk).

³⁵² HS 19.3.2010 Katolisen kirkon ei pidä väistellä kohua (pk).

³⁵³ ISV 20.3.2010 Paavi pyysi anteeksi pedofiilipappien uhreilta.

Ilta-Sanomien verkkosivuilla. Uutena asiana kerrottiin, että paavi oli tarjoutunut tapaamaan uhreja. Baerin mukaan Saksassa oli hämmästyttävä, ettei paavin kirje ollut maininnut maata. Kirjoituksessa siteeratut tahot tosin olivat suhteutuneet tähän ymmärtävästi. Saksan katolisen kirkon piispainkokouksen puheenjohtaja Zollitsch oli tulkinut paavin kirjeen koskevan kaikkien maiden katolisia. *Wir sind Kirche* -liikkeen edustaja Christian Weisner oli todennut *Spiegel Onlinelle* Irlannin tilanteen olleen Saksan tilannetta ”dramaattisemman”, joka oli selittänyt kirjeen osoittamisen irlantilaisille. Kirjoituksen lopussa Baer kertoi viikkolehti *Der Spiegelin* paljastuksesta, jonka mukaan paavi Benedictus oli toimiessaan Münchenin arkkipiispana 1977–1981 tiennyt tunnettua enemmän eräästä pedofiilipapista. Hän ei ollut lehden mukaan asiasta ilmoittanut poliisille.³⁵⁴

Irlannin skandaalin käsittely jatkui pian kirjeestä uutisoinnin jälkeen. *Ilta-Sanomien* verkkolehti kertoi 24.3.2010, että paavi oli hyväksynyt Cloynen hiippakunnan piispan John Mageen eronpyynnön. Eronpyyntö liittyi piispan toimimattomuuteen hyväksikäyttöskandaalissa. Eron yhteydessä huomioitiin, että Magee oli toiminut aikanaan kolmen paavin yksityissihteerinä.³⁵⁵ Magee oli aloittanut paavi Paavali VI:n (1963–1978) yksityissihteerinä vuonna 1974, jatkanut tehtävässä Johannes Paavali I:n lyhyen paaviuden aikana vuonna 1978 ja ollut Johannes Paavali II:n (1978–2005) sihteerinä neljä vuotta.³⁵⁶ Mageen eron huomioi myös *Helsingin Sanomat*. Aihetta käsitellyt Reutersin uutissähke julkaistiin 25.3.2010. *Ilta-Sanomien* verkkolehden tietojen lisäksi sähkeessä kerrottiin, että ”Irlannin katolisen kirkon johtajaa kardinaali Sean Bradya” oli vaadittu eroamaan. Sähke myös kertoi, että paavi Benedictuksen suosio oli laskenut Saksassa nopeasti. Tammikuussa paaviin oli luottanut 38 prosenttia saksalaisista, mutta maaliskuussa vain 24 prosenttia luotti paaviin. Yleisesti katoliseen kirkkoon luotettiin vielä paavia vähemmän.³⁵⁷

Ilta-Sanomien verkkolehti uutisoi maaliskuussa vielä kahdesti paavista ja hyväksikäyttöskandaalista. Ensimmäinen uutissähke 25.3.2010 kertoi *The New York Times* -lehden uutisoineen, ettei Benedictus ollut 1990-luvulla puuttunut yhdysvaltaispapin epäiltyihin rikoksiin.³⁵⁸ Aihetta käsiteltiin laajemmin *Helsingin Sanomissa* huhtikuun alussa. Toinen uutissähke kertoi paavi Benedictuksen tuntemuksista skandaalin aikana. Benedictus oli puhunut tuntemuksistaan palmusunnuntain

³⁵⁴ HS 21.3.2010 Paavin odotettu anteeksipyyntö koski vain Irlannin pedofiilipappien uhreja.

³⁵⁵ ISV 24.3.2010 Irlannin katolinen piispa erosi hyväksikäyttökohun takia.

³⁵⁶ Spackman 2008, 150–151.

³⁵⁷ HS 25.3.2010 Paavi hyväksyi irlantilaispiispan eron seksiskandaalin takia.

³⁵⁸ ISV 25.3.2010 Lehti: Paavi ei puuttunut ahdisteluepäilyihin Yhdysvalloissa.

messussa Pietarinkirkon aukiolla. Paavi ei ollut suoraan viitannut hyväksikäytöskandaaliin, mutta kirjoitus yhdisti paavin lausunnot siihen. Paavin kerrottiin antaneen ymmärtää, että usko antoi hänelle voimaa kestää arvostelu.³⁵⁹ Uutinen erotui muusta vuoden 2010 uutisoinnista, sillä siinä keskityttiin paavin tuntemuksiin.

Viimeinen hyväksikäyttöä käsitellyt Katarina Baerin kirjoitus julkaistiin *Hel-singin Sanomissa* 3.4.2010. Kirjoituksen sävy oli kriittinen kirkkoa ja paavia kohtaan. Baer kuvaili kirjoituksessaan baijerilaisten valmistautumista pääsiäiseen skandaalin varjossa. Benedictus XVI oli kirjoituksessa näkyvässä asemassa, sillä Baerin mukaan skandaali oli ”tiivistynyt” entistä tiukemmin paavin ympärille. Perusteina olivat *Der Spiegel* ja *The New York Times* -lehtien uutiset, joissa väitettiin kardinaali Ratzingerin suojelleen pedofiilipappeja niin Münchenissä 1980-luvulla kuin Vatikaanissa 1990-luvulla. Baerin kirjoituksessa haastattelemat ihmiset jakautuivat kahteen ryhmään. Osa suhtautui paaviin ja kirkkoon hyvin kielteisesti ja heille Baer oli antanut enemmän tilaa kuin niille haastatelluille, jotka suhtautuivat paaviin puolustelevasti. Paavia vaadittiin muun muassa oikeuteen vastaamaan syytteisiin pedofiilipappien suojelusta. Baer käytti paavia puolustavien kommenttien yhteydessä negatiivisia mielleyhtymiä herättäviä sanoja: yksi puolustaja oli ”neuvoton” ja paavia puolustaneen nunnan Baer kertoi ”kivahtaneen” sanansa toimittajalle. Kriittisten kommenttien kanssa tällaisia määritelmiä ei ollut.³⁶⁰

Laajemman kirjoituksen yhteydessä oli toinen Baerin kirjoitus, jossa käsiteltiin enemmän *The New York Timesin*, uutistoimisto AP:n sekä Kentuckyn osavaltion esittämiä syytöksiä paavia kohtaan. Syytökset koskivat paavin toimia 1990-luvulla, jolloin Ratzinger Uskonopin kongregaation johtajana (Baer käytti hänestä nimitystä katolisen maailman ylin tuomari) oli jättänyt reagoimatta yhdysvaltaisen pedofiilipapin toimiin. Vatikaani oli kiistänyt syytökset. Baer jatkoi kertomalla, miten 2000-luvun alussa paavi Johannes Paavali II oli tehnyt Uskonopin kongregaatiossa hyväksikäyttötapauksia tutkivan tahon. Kentuckyn syyttäjäviranomaisten kerrottiin puolestaan valmistelevan paaville syytettä ”lasten seksuaalisen hyväksikäytön sallimisesta”. Vatikaani oli tosin todennut, ettei sen valtionjohtajaa voitaisi syyttää Yhdysvalloissa.³⁶¹ Nämä kirjoitukset jäivät Baerin viimeisiksi, joissa paavi yhdistettiin hyväksikäytöskandaaliin.

³⁵⁹ ISV 28.3.2010 Paavi: Usko auttaa arvostelun edessä.

³⁶⁰ HS 3.4.2010 Katolinen Baijeri vietti kärsimysviikkoa hämmentyneenä.

³⁶¹ HS 3.4.2010 Asiakirjat todistavat paavin vastuusta.

Baerin kirjoituksessa viitattiin Johannes Paavali II:n päätökseen vuodelta 2001, jonka tarkoitus oli selkeyttää hyväksikäyttötapausten tutkintaa keskittämällä ne yhteen kongregatioon.³⁶² Kirkkohistorioitsija Eamon Duffyn mukaan pyyntö keskittämiseen oli tullut Ratzingerilta, joka oli järkyttynyt siitä, ettei tapauksia tutkittu kunnolla.³⁶³

Saksassa ja muissa Euroopan maissa paljastuneet skandaalit jäivät nyt sivuosaan lehtien huomion siirtyessä Yhdysvaltoihin. Kokonaan huomio ei Euroopasta poistunut. *Ilta-Sanomien* painettu lehti kertoi 14.4.2010, että paavin synnyinkodin seinään Etelä-Saksassa oli töhritty tekstiä. Tekstin sisältöä ei paikallinen poliisi ollut suostunut paljastamaan, mutta se ei ollut suunnattu suoraan paavia vastaan. Kirjoituksen lopussa mainittiin katolisen kirkon pedofiliaskandaali.³⁶⁴ *Helsingin Sanomat* ja *Ilta-Sanomien* verkkosivut huomioivat lisäksi 19.4.2010, että paavi oli tavannut Maltan-matkallaan pappien uhreja. *Helsingin Sanomien* julkaisema uutis-sähke perustui uutistoimista AP:hen ja *Ilta-Sanomien* verkkosivujen vastaavasti uutistoimistoihin STT ja AFP. Sähkeiden sisältö oli yhteneväinen ja niissä tuotiin esille, miten kynelehtinyt paavi oli jälleen luvannut, että hyväksikäyttöön syyllistyneet papit joutuisivat oikeuden eteen.³⁶⁵ Utissähkeet olivat tyyliltään samanlaisia kuin vuonna 2008 paavin Yhdysvaltojen- ja Australian-matkojen aikana julkaistut uutiset, eikä niissä näkynyt vuoden 2010 uutisoinnin vaikutus.

Huhtikuun lopussa uutisointi skandaalista jatkui ja huomiota sai paavia Yhdysvalloissa uhannut oikeuskanne. Sen lisäksi uutisoitiin belgialaisen piispan erosta. Bruggen piispa Roger Vangheluwe oli tunnustanut syyllistyneensä hyväksikäyttöön. Paavi Benedictuksen kerrottiin hyväksyneen eron. *Ilta-Sanomien* verkkosivun aihetta käsitellyt uutis-sähke oli lyhyt, mutta *Helsingin Sanomien* painetussa lehdessä julkaistu uutinen käsitteli aihetta hiukan laajemmin. Uutisessa kerrottiin muista piispojen eroamisista niin Irlannissa kuin Saksassa.³⁶⁶ Uutisen yhteydessä olleessa kuvassa oli paavi Johannes Paavali II, joka toi visuaalisesti esille, ettei skandaali koskettanut vain paavi Benedictusta vaan myös tämän edeltäjiä.

³⁶² Allen 2004a, 241.

³⁶³ Duffy 2014, 406–407.

³⁶⁴ IS 14.4.2010 Mitä paavin seinässä luki?

³⁶⁵ HS 19.4.2010 Kynelehtivä paavi lupasi suojella lapsia pedofilialta; ISV 19.4.2010 Paavi puhkesi kyyneliin kuullessaan pedofilian uhreja.

³⁶⁶ ISV 23.4.2010 Belgialaispiispa tunnusti olleensa pedofiili ja erosi; HS 24.4.2010 Poikaa hyväksikäyttänyt piispa erosi Belgiassa.

Paavia vastaan Yhdysvalloissa nostettu oikeuskanne uutisoitiin *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla uutistoimisto AP:n sähköllä, mutta *Helsingin Sanomissa* aiheesta kirjoitti lehden Yhdysvaltojen-kirjeenvaihtaja Pekka Mykkänen. *Ilta-Sanomien* verkkosivujen uutissähke oli *Helsingin Sanomien* uutista suppeampi, mutta molemmissa esiteltiin periaatteessa samat asiat. Paavia ja useita korkea-arvoisia Vatikaanin virkailijoita vastaan oli nostettu syyte wisconsinilaisen papin suojelusta. Oikeuskanteen oli nostanut kuulovammaisia poikia hyväksikäyttäneen papin Lawrence Murphyn uhri. Kantaja vaati Vatikaanilta rahallista korvausta ja hyväksikäyttöä käsittelevien arkistojen avaamista.³⁶⁷ *Helsingin Sanomissa* Mykkänen kirjoitti laajemmin haasteesta. Paavia sekä kardinaaleja Tarcisio Bertonea ja Angelo Sodanoa syytettiin ”petoksesta ja todistusaineiston kätkemisestä” Murphyn tapauksessa. Murphy oli kuollut vuonna 1998. Hän oli lähettänyt tammikuussa 1998 kirjeen, jossa ”aneli” Joseph Ratzingerilta, että voisi kuolla ”kunniallisena pappina”. Ratzingerin ei uskottu vastanneen kirjeeseen, mutta kirkollinen oikeudenkäynti Murphyä vastaan oli lopetettu. Kannetta ajanut minnesotalainen asianajotoimisto Jeff Andersson & Associates oli jo aiemmin voittanut useita kirkolle taloudellisesti kalliita kanteita.³⁶⁸

Kahta päivää myöhemmin *Helsingin Sanomien* Sunnuntai-osiossa julkaistiin laajempi Pekka Mykkäsen kirjoitus ”Paha paimen”, jonka keskiössä oli isä Lawrence Murphyn uhriksi lapsena joutuneen Arthur Budzinskin tarina. Budzinski oli joutunut Murphyn uhriksi 1960-luvulla. Myöhemmin vuonna 1974 hän oli kahden muun uhrin kanssa yrittänyt saada kirkon edustajia puuttumaan Murphyn toimintaan. Kirjoituksen mukaan Murphya oli puolustanut myös Milwaukeen silloinen arkkipiispa William Cousins. Vasta vuonna 2006 Milwaukeen arkkihiippakunta oli maksanut Budzinskillle noin 60 000 euroa korvauksia. Kirjoituksessa kerrottiin myös yleisemmin Yhdysvalloissa paljastuneesta hyväksikäyttökandaalista ja kerrottiin, että noin neljä prosenttia amerikkalaisista papeista oli syyllistynyt seksuaaliseen hyväksikäyttöön.³⁶⁹

Paavi Benedictus XVI huomioitiin kirjoituksessa aiemmin mainitun oikeuskanteen kautta ja kirjoitus kertasi, miten paavin epäiltiin kardinaalina lopettaneen Murphyä vastaan aloitetun kirkollisen tutkinnan. Kirjoituksen yhteydessä oli kuva Murphyn kardinaali Ratzingerille vuonna 1998 lähettämästä kirjeestä. Epäselvää

³⁶⁷ ISV 22.4.2010 Paavi haastettiin oikeuteen pedofiilipapin suojelusta.

³⁶⁸ HS 23.4.2010 Paavi halutaan syytteeseen USA:n pedofiiliaskandaalissa.

³⁶⁹ HS 25.4.2010 Paha paimen.

oli, oliko Ratzinger nähnyt kirjettä. Ratzingerin tuolloisen avustajan Tarcisio Bertonen toiminta asiakirjoista oli käynyt ilmi ja neljä kuukautta kirjeen saapumisen jälkeen pidetyssä kokouksessa isä Murphyn tutkinta oli lopetettu.³⁷⁰ Vuonna 2010 Bertone toimi kardinaalivaltiosihteerinä, mutta sitä ei kirjoituksessa huomioitu.

Kirjoituksessa nousi siihen haastateltujen tutkijoiden välityksellä esille kirkossa vallinnut salailun kulttuuri. Milwaukeealaisen katolisen yliopiston Marquetten teologian professorin ja entisen papin Daniel Maguiren mukaan salailun kulttuuri selitti pedofiilipappien suojelua. Maguiren mukaan kolme paavia (Paavali VI, Johannes Paavali II ja Benedictus XVI) tiesivät syytöksistä Murphyä kohtaan. Myös kolme wisconsinilaista arkkiepiispaa oli niistä tiennyt. Hän vaati paavi Benedictusta eroamaan. Paavia vaati eroamaan myös Arthur Budzinskin Gigi-tytär. Toista ajattelua edusti New Yorkin osavaltion katolisen Canisius-korkeakoulun professori Martin X. Molenski. Molenski oli huomauttanut, ettei Benedictusta voitu syyttää Murphyn tapauksesta, koska hyväksikäyttötapaukset oli alistettu kokonaan Uskonopin kongregaatiolle vasta vuonna 2001. Molenski myös totesi, ettei yksikään paavi ennen Benedictusta ollut ”toiminut selväsanaisemmin ja suorapuheisemmin tässä kysymyksessä”.³⁷¹ Kirjoituksissa nousi ensimmäistä kertaa näkyvästi esille paavin eron vaatiminen. Sitä, mitä erolla olisi saavutettu, ei pohdittu.

Vuoden 2010 intensiivinen uutisointi päättyi Mykkäsen kirjoituksen myötä. Vaikka *Helsingin Sanomat* oli pääkirjoituksessaan perustellut aiheesta uutisointia, ei aihetta uutisoitu kovinkaan kattavasti. Uutisointi vaikuttaa myös jääneen joltain osin kesken, sillä lehdissä ei koskaan kerrottu, miten paavia vastaan kaavailuille oikeuskanteille kävi. Koko kahdeksan vuoden Benedictus-uutisoinnin aikana vuoden 2010 alussa paavista kirjoitettiin kriittisimmin. Hyväksikäyttökandaali oli selvästi tunteita herättänyt aihe ja se näkyi kirjoitusten tyyliä. Valtaosa kirjoituksiin haastatelluista oli kriittisiä kirkkoa sekä paavia kohtaan. Kirkon ja paavin puolustajat olivat vähemmistönä. Virallisen kirkon kanta ei kirjoituksissa näkynyt.

2.3 Uutisointi aiheesta hiljenee vuoden 2010 alun jälkeen

Vuoden 2010 huhtikuun jälkeen paavia ei enää liitetty näkyvästi hyväksikäyttökandaaliin. *Helsingin Sanomissa* ja *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla julkaistiin enää lyhyitä uutissähkeitä paavin kannanotoista skandaaliin. Toukokuussa paavi oli vaatinut kirkkoa tunnustamaan pedofiiliaskandaalin tosiasiana ja myöhemmin hän oli

³⁷⁰ HS 25.4.2010 Paha paimen.

³⁷¹ HS 25.4.2010 Paha paimen.

vaatinut pappeja ”vastustamaan kiusauksia”.³⁷² Kesäkuussa paavin uutisoitiin pyytäneen anteeksi katolisen kirkon pedofiliatapauksia. Anteesipyyntöä luonnehdittiin jälleen kerran paavin suorasanaiseksi pahoitteluksi.³⁷³ Kesäkuun lopussa *Helsingin Sanomat* julkaisi Reutersin uutissähkeen, jossa paavin kerrottiin kutsuneen Belgian pedofiliaratsioita ”valitettaviksi”, sillä niiden aikana Belgian piispoja oli pidetty yhdeksän tuntia erityksissä.³⁷⁴ Paavia kohtaan alkuvuonna esitettyjä syytöksiä uutiset eivät maininneet, vaan uutisointi samanlaiseksi, mitä se oli ollut ennen vuoden 2010 maalis-huhtikuuta.

Helsingin Sanomien toimittajan Virve Kähkösen kolumni Merkintöjä-palstalla 23.7.2010 totesi Benedictuksen pr-koneiston olevan ”täysin hukassa”. Kähkönen viittasi Vatikaanin julkaisemiin uusiin tiukentuneisiin sääntöihin, jotka koskivat pedofiliarikosten selvitystä. Samaan aikaan Vatikaani oli julkaissut tiukentuneita sääntöjä koskien muun muassa naispappeuden kieltoa. Tämä oli saanut Kähkösen ja naisasiajärjestöt syyttämään Vatikaania naispappeuden rinnastamisesta pedofiliaan ja Kähkönen päätti kolumninsa toteamalla, että ”naispappeuden ja pedofilian rinnastus on kuvottavaa”.³⁷⁵ Kirjoitus muistutti vahvasti mielipidekirjoitusta. Kirkko ei todellisuudessa rinnastanut naispappeutta pedofiliaan, vaikka Kähkönen selvästi halusi asian niin nähdä.

Paavi Benedictuksen Britannian-matkan yhteydessä vuoden 2010 syyskuussa hyväksikäyttöskandaali nousi uudelleen esille. Matkasta uutisoitiin molemmissa lehdissä. Jo matkan aloituspäivänä 16.9.2010 *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla julkaisussa kahdessa uutissähkeessä skandaali nostettiin näkyvään asemaan.³⁷⁶ Seuraavana päivänä niin *Helsingin Sanomien* kuin *Ilta-Sanomien* painettu lehti huomioi paavin kommentit hyväksikäyttöskandaalista. Paavin pahoittelu pedofilian kitkemisen hitaudesta nostettiin *Helsingin Sanomien* toimittajan Antti Miettisen kirjoittaman uutisen otsikkoon. Kirjoituksen alku käsitteli paavin kommentteja hyväksikäytöstä. Pedofiliatapaukset olivat tulleet paaville ”šokkina” ja hän oli luonnehtinut pedofiliaa ”sairaudeksi” ja ”perversioksi”. Miettisen mukaan paavi ei koskaan ollut

³⁷² ISV 11.5.2010 Paavi: Kirkon on tunnustettava pedofiliarikokset; ISV 16.5.2010 Paavi vaati pappeja vastustamaan kiusausta; HS 17.5.2010 Paavi vaati pappeja ”vastustamaan kiusausta”.

³⁷³ ISV 11.6.2010 Paavi pyysi anteeksi pedofilian uhreilta; HS 12.6.2010 Paavi pyysi anteeksi katolisen kirkon pedofiliatapauksia.

³⁷⁴ HS 28.6.2010 Paavi kutsui Belgian pedofiiliratsioita ”valitettaviksi”.

³⁷⁵ Kähkönen 2010.

³⁷⁶ ISV 16.9.2010 Paavi Benedictus saapui vierailulle Britanniaan; ISV 16.9.2010 Pedofilian uhrin vetoavat Britanniaan saapuvaan paaviin.

puhunut asiasta yhtä yksityiskohtaisesti. Kirjoituksen lopussa Miettinen kertoi muun muassa mielenosoituksista, joita paavia matkan aikana odottaisi.³⁷⁷

Ilta-Sanomien toimittajan Mari Markkasen lähestyminen paavin vierailuun oli viihteellisempi ja siinä huomioitiin etenkin laulaja Susan Boyle. Paavi ei ollut jäänyt kuuntelemaan Boylen esitystä messunsa jälkeen. Kirjoituksen loppupuolella Markkanen kertoi hyväksikäyttöskandaalista. *Ilta-Sanomissa* kerrottiin periaatteessa saman asiat, mitä *Helsingin Sanomissa* oli kerrottu, mutta lehdessä oli myös tieto, että paavi tulisi tapaamaan uhreja matkan aikana. Tätä Markkanen piti osoituksena, että paavi otti hyväksikäyttötapaukset vakavasti.³⁷⁸ Uhrien tapaaminen nousi esille *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla julkaistussa uutissähkeessä 18.9.2010. Paavi oli ilmaissut ”syvän surunsa lasten kärsimyksistä” Westminsterin katedraalissa pitämässä messussa. Samalla kerrottiin paavin tavanneen pappien uhreja.³⁷⁹ *Helsingin Sanomien* painettu lehti huomioi anteeksipyyntön lyhyellä Reutersin uutissähkeellä.³⁸⁰ Lehtien sivuilla paavin rooli oli jälleen skandaalin pahoittelu.

Helsingin Sanomissa viimeinen selkeä paavi Benedictukseen ja hyväksikäyttöön liittynyt kirjoitus oli heinäkuussa 2011 julkaistu pääkirjoitus ”Vatikaani pahensi omaa kriisiään”. Se palasi Irlannin hyväksikäyttöskandaaliin, sillä maassa oli julkistettu siitä uusi raportti ja maan pääministeri Enda Kerry oli syyttänyt Vatikania hyväksikäyttötutkinnan tukahduttamisesta. Myös paavi Benedictus nostettiin esille. Ensin arvioitiin paavin julkista kuvaa:

Kriisin edetessä maailman miljardin katolilaisen henkinen johtaja paavi Benedictus XVI vaikuttaa etäiseltä, vetäytyvältä ja heikolta. Hänen ympärilleen kokoontunut roomalaiskatolisen kirkon johto on antanut itsestään ylimielisen ja auktoritaarisen kuvan.³⁸¹

Huolimatta lukuisista anteeksipyyntöistään ja selväsanaisiksi kehuista kannanotoista paavi Benedictus ei selvästi ollut vakuuttanut kriisin johdossa. Toisaalta pääkirjoitus huomautti, ettei kirkko noudattanut paavin alaisuudessa annettuja ohjeita skandaaliin hoidosta. Paavin puolustajien kerrottiin huomauttaneen, että Benedictus oli tehnyt enemmän kuin edeltäjänsä ”kirkon peittelykulttuurin murtamiseksi”. Pääkirjoituksen lopussa piirrettiin kuva paavista, joka kärsi tilanteesta:

On varmasti raskas taakka 84-vuotiaalle Benedictukselle, ettei hän ole onnistunut pysäyttämään kriisiä, joka heikentää katolisen kirkon sekä henkistä että poliittista asemaa maailmassa.³⁸²

³⁷⁷ HS 17.9.2010 Paavi pahoitteli hitautta pedofilian kitkemisessä.

³⁷⁸ IS 17.9.2010 Paavi käänsi selkänsä.

³⁷⁹ ISV 18.9.2010 Paavi ilmaisi syvän surunsa lasten kärsimyksistä.

³⁸⁰ HS 19.9.2010 Paavi pyysi anteeksi pedofilian uhreilta Britanniassa.

³⁸¹ HS 29.7.2011 Vatikaani pahensi omaa kriisiään (pk).

³⁸² HS 29.7.2011 Vatikaani pahensi omaa kriisiään (pk).

Pääkirjoitus kuvasi paavin jopa traagisena hahmona, jonka voimat eivät riittäneet pakottamaan kirkkoa noudattamaan omia määräyksiään, mutta samalla se jätti epäselväksi oliko paavi lopulta huolestunut uhreista vai kirkon asemasta.

Pääkirjoituksen jälkeen hyväksikäyttökandaali saatettiin vielä mainita Benedictus-uutisoinnin yhteydessä, mutta keskiöön se ei enää noussut. Skandaaliin suhtauduttiin lehdissä vakavasti, mutta paavi Benedictuksen kautta siitä ei lopulta laajasti uutisoitu. Tutkimisen arvoista olisikin selvittää laajemmin lehtien hyväksikäyttöuutisointia vuonna 2010, jotta selviäisi uutisoitiinko aiheesta eniten paavin kautta vai uutisoitiinko siitä näkyvästi myös ilman paavillista yhteyttä.

V BENEDICTUKSEN VIIMEISET VUODET PAAVINA 2011–2013

1 Vuonna 2012 Vatileaks-uutisoinnissa piirtyy kuva heikosta paavista

Paavi Benedictus XVI katosi *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* sivuilta lähestyystin hyväksikäyttöskandaalin uutisoinnin laannuttua. Vuonna 2011 paavista julkaistiin *Helsingin Sanomissa* vähän uutisia (Liite 1) ja hänestä uutisoitiin etenkin negatiivissa asiayhteyksissä. Elokuussa paavin matkustaessa Espanjaan lehti otsikoi, miten ”Mielenosoitus otti Paavin [sic] vastaan Madridissa” ja seuraavassa kuussa lehti kertoi, että ”Maallistunut Saksa otti paavin vastaan pettyneenä”. Talousongelmista kärsineessä Espanjassa paavin matkaa vastustettiin kulujen takia ja Saksassa pettymys kohdistui paavin vanhoillisiin arvoihin.³⁸³ Lokakuussa paavin vanheneminen näkyi uutisessa, jossa kerrottiin, miten ”Benediktus [sic] XVI kärrettiin pyörien päällä” messuun Pietarinkirkossa. Myös alttarilla paavi oli liikkunut tavanomaista varovaisemmin.³⁸⁴ Jostain syystä vuonna 2011 yli puolessa *Helsingin Sanomien* uutisissa paavin nimi kirjoitettiin väärin muodossa Benediktus.

Vuonna 2012 paavi Benedictus sai jälleen enemmän huomiota. Ensin uutisoitiin paavin maaliskuinen Kuuban-matka ja sen jälkeen otsikkoihin nousi Vatileaks-skandaali. Vatileaks-skandaalissa oli kyse italialaiselle toimittajalle Gianluigi Nuzzille vuodetuista Vatikaanin asiakirjoista. Asiakirjat osoittivat suuria ongelmia Vatikaanin sisäisissä valtasuhteissa ja viittasivat hallinnollisiin ongelmiin, mutta eivät sinällään viittaneet mihinkään rikolliseen toimintaan. Epäilyt vuodoista kohdistuivat paavin hovimestariin Paolo Gabrieleen.³⁸⁵ Nimi Vatileaks oli sovellus salaisia asiakirjoja vuotaneesta skandaalista Wikileaks-skandaalista.

Vuoden 2012 aikana Vatileaks-skandaalista uutisoitiin eniten toukokuussa ja syys-lokakuussa. Toukokuussa uutisointi alkoi paavin hovimestarin pidätyksestä ja jatkui tarkemmalla skandaalin esittelyllä. Syksyllä seurattiin hovimestarin oikeudenkäyntiä. *Helsingin Sanomien* painetun lehden lisäksi aihe näkyi *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla, mutta ei painetussa lehdessä. Uutisoinnin painottuminen *Ilta-Sanomien* verkkosivuille näkyi lisääntyneinä pikku-uutisina, joissa kerrottiin asioita, joita *Helsingin Sanomien* painetussa lehdessä ei ollut.

³⁸³ HS 19.8.2011 Mielenosoitus otti Paavin [sic] vastaan Madridissa; HS 23.9.2011 Maallistunut Saksa otti paavin vastaan pettyneenä.

³⁸⁴ HS 17.10.2011 Paavi saapui messuun pyörien päällä.

³⁸⁵ Duffy 2014, 411.

Vatileaks-skandaalin uutisointi alkoi toukokuussa 2012, kun *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla ja *Helsingin Sanomien* painetussa lehdessä julkaistiin lähes identtiset uutiset paavin hovimestarin pidätyksestä. Lyhyen uutisen lähteiksi oli merkitty tietotoimistot STT, AFP ja Reuters. Vaikka uutisen mukaan tietovuotoskandaali oli ”muhinut” jo kuukausia, uutisoitiin siitä nyt ensimmäisen kerran. Tämän takia skandaalia avattiin uutisessa. Uutisen mukaan ”Kirkkovaltiossa” oli tutkittu Vatileaks-kutsumanimen saanutta tietovuotoa maaliskuusta asti. Italian media oli saanut arkaluontoista aineistoa, jonka joukossa oli myös henkilökohtaisia kirjeitä paaville. Osassa materiaalia viitattiin korruptiosyytöksiin ja hallinnollisiin väärinkäytöksiin sekä Vatikaanin pankin sisäisiin riitoihin.³⁸⁶ Kirkkovaltio-termin käyttö Vatikaanin sijaan näkyi ajoittain uutisissa, mutta Vatileaks-uutisoinnissa sen käyttö oli yleistä.

Paavin hovimestarin pidätys oli tarpeeksi huomattava tapaus, jotta aihe uutisoitiin. Skandaalista oltiin selvästi oltu lehdissä jo aiemmin tietoisia, mutta se ei ollut ennen läpäissyt uutiskynnystä. Paavi Benedictus XVI ei ollut keskeinen toimija Vatileaks-skandaalissa vaan skandaali nähtiin yleisesti häntä ympäröineen kirkollisen hallinnon aikaansaannoksena. Aiemmat suuret Benedictukseen liittyneet aiheet oli uutisoitu pääsääntöisesti juuri paavin toimien takia. Nyt uutisoinnin syyksi riitti Vatikaanissa syntynyt skandaali. *Ilta-Sanomat* ei kirjoittanut aiheesta lisää ennen syksyä, mutta *Helsingin Sanomissa* Vatileaks näkyi enemmän. Aihe herätti lehdessä mielenkiintoa, sillä siitä kirjoitettiin kolmena perättäisenä päivänä toukokuun lopussa. Kirjoittajina olivat lehden toimittajat, mutta jokaisessa kirjoituksessa turvauduttiin joko ulkomaisiin lehtiin tai uutistoimistoihin lähteinä, eivätkä toimittajat haastatelleet kirjoituksiinsa itse ketään. Skandaalin aiheena olleet asiakirjat koskivat tiettävästi vain kirkon sisäisiä asioita, jolloin niillä ei ollut suurta kansainvälistä merkitystä tai erityistä suhdetta Suomeen.

Riku Jokisen kirjoitus, jossa hän kertoi italialaislehtien tietoihin perustuen korkea arvoisen italialaisen kardinaalin joutuneen epäillyksi skandaalissa, julkaistiin 29.5.2013. Italialaislehdessä kerrottiin skandaalin taustalla olleen paavia suojeleen salaliiton, johon kuului kardinaaleja, sihteeriä ja maallikkoja. Vatikaanin tiedottaja Federico Lombardi oli kiistänyt kardinaalien osallisuuden skandaaliin. Lisäksi Paolo Gabrielen kerrottiin puhuneen kuulustelijoilleen mykkäkoulun jälkeen. Vatikaani suhtautui tietovuotoon vakavasti ja paavi oli asettanut kardinaaleista komission, jolla oli valta kuulustella kaikkia tahoja Vatikaanissa. Uutisessa

³⁸⁶ ISV 25.5.2012 Vatileaks: Paavin hovimestari pidätettiin; HS 26.5.2012 Paavin hovimestaria epäillään Vatikaanin tietovuodosta.

Vatikaania luonnehdittiin jälleen Kirkkovaltioksi. Benedictukseen viitattiin toteamalla, että arkistoleimojen puuttuminen varastetuista asiakirjoista osoitti niiden olevan suoraan paavin työhuoneesta.³⁸⁷ Vatileaks-skandaalia ympäröivät salaliittoteoriat ja se näkyi *Helsingin Sanomien* uutisessa. Teorioiden mukaan hovimestari ei yksin ollut syyllinen tietovuotoon, vaan taustalla olisi ollut korkeampia tahoja.³⁸⁸

Helsingin Sanomat piti skandaalia seuraamisen arvoisena ja julkaisi seuraavat uutiset ajantasaisesti. Seuraavan päivän uutisissa Benedictus XVI nousi näkyvämmälle esille. *Helsingin Sanomat* varasi Vatileaksille noin kaksi kolmasosaa sivusta, jota hallitsi iso Benedictuksen kuva. Kirjoituksia oli kaksi, joista pääuutisena oli Ville Similän ”Baabelin sekasorto” järjestyttää” ja sen alapuolella oli Mikko Paakkasen koostama osio, jossa Vatileaksin osapuolia esiteltiin. Similän kirjoitus pohjasi italialaisiin lehtiin ja Paakkanen oli lisäksi käyttänyt apuna ulkomaisia tietotomistojä. ³⁸⁹ Benedictuksen suuri kuva kytki skandaalin visuaalisesti paaviin.

Similän kirjoitus kävi läpi skandaalin vaiheita ja kertoi muun muassa Paolo Gabrieleesta. Similä totesi sisäisen kaaoksen olevan suurin, mitä Vatikaani oli vuosikymmeniin kokenut. Paavi nousi kirjoituksen alussa esille. Hän oli kutsunut tilannetta ”Baabelin sekasoroksi”. Hänen kerrottiin myös toivoneen helluntaisaarnasaa Vatikaaniin ”yhtenäisyyttä, sopusointua ja totuutta”, minkä *La Stampa* -lehti oli tulkinnut uhkauksena paavin vastustajille. Benedictus näyttäytyi kirjoituksessa hyvin haavoittuvalta. Skandaalin ytimeen joutuneen kardinaalivaltiosihteeri Tarcisio Bertonen, jota Similä luonnehti paavin läheiseksi liittolaiseksi, kaatuminen haavoittaisi paavia. Kirjoitus kertoi *La Repubblica* lehden haastatelleen nimetöntä lähettä, joka väitti kuuluneensa vuotajiin. Lähteen mukaan osa vuotajista oli Bertonen vastustajia osan pitäessä Benedictusta liian heikkona kirkon johtajaksi. Lisäksi joidenkin mielestä kirkon olisi aika ”siirtyä eteenpäin”. Myös seuraavan paavin valintaa sivuttiin. Yhden vuodetun asiakirjan mukaan eräs kardinaali oli arvioinut paavilla olevan elinaikaa noin vuosi. Paavin valinnassa ”pääkardinaalilla” olisi suuri rooli ja siksi Bertonen asemalla oli merkitystä.³⁹⁰

Paavi Benedictus XVI:n sijaan uutisoinnin keskushahmona hovimestarin jälkeen oli kardinaalivaltiosihteeri Tarcisio Bertone, joka näyttäytyi uutisoinnissa Vatikanin vahvalta mieheltä paavin sijaan. Kardinaalivaltiosihteerin virka vertautuu

³⁸⁷ HS 29.5.2012 Kardinaali sotkettiin Vatikanin tietovuotoon.

³⁸⁸ Duffy 2014, 411.

³⁸⁹ HS 30.5.2012 ”Baabelin sekasorto” järjestyttää; HS 30.5.2012 Myrskyn silmässä hovimestari, pankkiiri ja kardinaali.

³⁹⁰ HS 30.5.2012 ”Baabelin sekasorto” järjestyttää.

maallisten hallitusten pääministereihin. Kirkkohistorioitsija Eamon Duffyn mukaan Bertone oli ollut huono valinta virkaan. Bertone oli palvellut Joseph Ratzingerin alaisena Uskonopin kongregaatiossa, mutta hänellä ei ollut virkaan yleensä vaadittua diplomaattista kokemusta. Duffyn mukaan Bertone oli osoittautunut epäsuosituksi ja epäpäteväksi valtiosihteeriksi.³⁹¹ Bertone oli ollut esillä uutisoidessa Regensburgin puheesta sekä hyväksikäyttöuutisoinnin aikana, mutta aiemmin hän ei ollut noussut uutisissa näkyvästi esille tai jättänyt Benedictusta varjoonsa.

Samalla kirjoituksen alapuolella olleessa Paakkasen kirjoituksessa kerrottiin, että Federico Lombardin mukaan paavi oli ”tohinan yläpuolella”. Siinä mainittiin myös paavin arvostelijoiden arviot, joiden mukaan vahvan johtajuuden puute oli mahdollistanut valtakiihistat ja myös korruptioepäilyt. Kardinaali Bertonen kohdalla tuotiin esille, että valtakiihistoissa oli kyse juuri Bertonen ja tämän vastustajien kiistoista.³⁹² Paavia kirjoitus ei suoraan kritisoinut, mutta tämä näyttäytyi siinä heikkona ja passiivisena johtajana, joka oli jäänyt valtiosihteerinsä valtapelin jalkoihin.

Riku Jokinen palasi aiheen pariin toukokuun viimeisenä päivänä, kun hän kertoi Benedictuksen haukkuneen median. Jokisen mukaan paavi oli tehnyt ”jotain täysin poikkeuksellista” paavillisen vastaanoton lopulla haukkuessaan Vatileaksista kirjoittaneet tiedotusvälineet. Paavin mukaan:

Jotkin tiedotusvälineet ovat liioitelleet näitä täysin perättömiä ja tosiasioihin perustamattomia päätelmiä. Pyhästä istuimesta [paavista ja hänen hallinnostaan] on annettu kuva, joka ei vastaa todellisuutta.³⁹³

Enempää paavin puhetta ei käsitelty vaan kirjoitus siirtyi käsittelemään skandaalin vaiheita, eikä paavia enää mainittu. Vasta lopussa paavin kerrottiin puheessaan uudistaneen luottamuksensa niin henkilökunnalleen kuin niille, joiden kanssa hän oli tekemisissä päivittäin. Tämän *La Stampa* tulkitsee viittanneen Benedictuksen yksityissihteerin Georg Gänsweiniin.³⁹⁴ Georg Gänswein oli toiminut Benedictuksen yksityissihteerinä koko tämän paaviuden ajan ja oli paaville läheinen. Paavin yksityissihteerin asemaa pidetään hyvin vaikutusvaltaisena.³⁹⁵ Vatileaksista uutisoidessa paavin lähipiiriä käsiteltiin enemmän kuin aikaisemmin. Kardinaalivaltiosihteerin sai nyt seurakseen paavin yksityissihteerin, vaikka aikaisemmin heihin ei juurikaan ollut kiinnitetty huomiota. Samalla paavi ei enää uutisissa näyttäytynyt niin kaikkivoipaiselta ja ainoalta kirkon edustajalta kuin ennen.

³⁹¹ Reese 2003, 174–175, 180; Duffy 2014, 398–399.

³⁹² HS 30.5.2012 Myrskyn silmässä hovimestari, pankkiiri ja kardinaali.

³⁹³ Hakasulkeet mukana alkuperäisessä sitaatissa. HS 31.5.2012 Paavi Benedictus haukkui median.

³⁹⁴ HS 31.5.2012 Paavi Benedictus haukkui median.

³⁹⁵ Allen 2004a, 64; Duffy 2014, 411.

Seuraavissa Vatileaksia käsitelleissä uutisissa paavi Benedictus XVI sai jälleen sivuosan ja uutiset keskittyivät Gabrieleen. Näissä pienissä uutistoimistoihin perustuvissa uutisissa tuotiin esille skandaalin taustoja, mutta paaviin ainoastaan viitattiin toteamalla Gabrielen olleen hänen hovimestarinsa.³⁹⁶ Gabrielen oikeudenkäynnin alkaessa syyskuussa 2012 verrattiin sitä katolisen kirkon historiallisiin oikeudenkäynteihin. Riku Jokinen kirjoitus vertasi oikeudenkäyntiä muun muassa Galileo Galilein oikeudenkäyntiin 1600-luvulla. Vaikka Gabrielea ei kuolemantuomio uhannut, odottaisi häntä jopa neljän vuoden vankeus. Benedictus mainittiin uutisissa vain lyhyesti. Paavi voisi halutessaan joko ”sekaantua” oikeudenkäyntiin tai armahtaa syytetyn, mutta tuomiota paavi ei voisi päättää. Gabrielen kerrottiin muuttaneen strategiaansa ja katuneen tekoaan tavoitteenaan saada paavilta armahdus.³⁹⁷

Pitkän tauon jälkeen myös *Ilta-Sanomat* käsitteli aihetta syyskuun lopussa verkkosivuillaan. Uutistoimistojen STT, AFP ja Reuters tietoihin perustuvassa kirjoituksessa viitattiin *Helsingin Sanomia* enemmän Benedictukseen ja paavin kerrottiin esimerkiksi antaneen hovimestarilleen lempinimen *Paoletto* (Pikku-Paolo). Gabrielen kerrottiin selittäneen toimintaansa halullaan puhdistaa katolinen kirkko pahuudesta ja korruptiosta, eikä hänen mukaansa paavi ollut ollut tietoinen asioiden todellisuudesta. Gabrielen halu auttaa paavia korruption kitkemisessä nousi esille myös toisessa *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla julkaistussa uutisessa 2.10.2012, mutta kovinkaan paljoa aihetta ei edes verkkosivuilla seurattu.³⁹⁸ Sama Gabrielen halu auttaa paavia korruption kitkemisessä mainittiin *Helsingin Sanomien* lyhyessä uutisessa 3.10.2012, mutta muuten sanomalehti ei käynnissä ollut oikeudenkäyntiä käsitellyt.³⁹⁹ Gabrielen motivaatioita ei lehdissä arvioitu eikä oikeudenkäynti herättänyt suurta kiinnostusta. *Helsingin Sanomissa* käsillä ollutta tapausta enemmän tilaa saivat Vatikaaniin kytketyt historialliset oikeudenkäynnit.

Helsingin Sanomat nosti Benedictuksen näkyvästi skandaalin keskiöön lokakuussa. Kertoessaan Gabrielen saamasta puolentoista vuoden vankeustuomiosta omisti lehti aihepiirille kokonaisen sivun. Toimittaja Riku Jokisen kirjoituskokonaisuuksena käsitti kolme osaa, joista pienin kirjoitus käsitteli Gabrielen saaman tuomion, mutta suurin ja näkyvin pääuutinen oli otsikoitu ”Vehkeilyä Vatikaanissa”.

³⁹⁶ HS 6.6.2012 Paavin hovimestarin kuulustelut alkoivat; HS 14.8.2012 Paavin hovimestari joutuu oikeuteen varkaudesta.

³⁹⁷ HS 29.9.2012 Paavin hovimestari tuomitaan 1800-luvun menoin; HS 30.9.2012 Hovimestari pääsee helpolla; HS 30.9.2012 Syytetyn kotia vahdattiin valvontakameralla.

³⁹⁸ ISV 29.9.2012 Vatileaks-oikeudenkäynti paavin hovimestaria vastaan alkoi; ISV 2.10.2012 Paavin hovimestaria kuullaan tänään oikeudessa.

³⁹⁹ HS 3.10.2012 Paavin hovimestarin pidätysolot tutkitaan.

Kirjoitus koostui kuudesta pelikortin muotoisesta laatikosta, jotka oli ryhmitelty paavi Benedictuksen kuvan ympärille antaen vaikutuksen kuin paavi olisi heittänyt kortit ilmaan. Korteissa esiteltiin skandaalin osapuolia, mutta paaviin vain viitattiin osassa. Benedictuksen asema skandaalin passiivisena keskuksena näkyi jo kirjoituksen johdannossa, jossa todettiin paavin ympärillä kuhisseen hovin yrittäneen päästä osalliseksi paavin vallasta. ”Pelin ytimessä” oli Tarcisio Bertone. Kardinaalivaltiosihteerin kortin kohdalla tuotiin esille Italian median spekulatiot siitä, että paavi olisi jo ollut ”kurkkuaan myöten täynnä” niin Bertonen kuin muiden italia-laisten kardinaalien valtataistelua. Useissa muissa korteissa Bertone tuotiin negatiivisesti esille, mutta paaviin niissä ei paljoa viitattu.⁴⁰⁰ Kolmantena kirjoituksena oli sivun alareunassa ollut tietolaatikko, jossa kerrottiin muista Vatikaaniin liitetyistä skandaaleista vuosien varrelta, mutta nämä olivat ajalta ennen Benedictus XVI:n paaviutta.⁴⁰¹ Paavi Benedictus ei ollut Vatileaks-utisoinnin konna, mutta hänen nähtiin vaikuttavan taustalla, mitä *Helsingin Sanomien* kuva myös symboloi.

Paavin hovimestarin saatua tuomionsa väheni Vatileaks-utisointi. *Helsingin Sanomien* painettu lehti ja *Ilta-Sanomien* verkkolehti huomioivat vielä, ettei Gabriele valittanut tuomiostaan. Uutisissa tuotiin esille, että Benedictuksen uskottiin armahtavan entisen hovimestarinsa.⁴⁰² *Ilta-Sanomat* huomioi Vatileaksin seuraavan kerran marraskuun alussa, kun lehden verkkoversio kertoi hovimestaria varkauudessa auttaneen tietokoneasiantuntijan oikeudenkäynnin alkamisesta. Tätä ei huomioitu *Helsingin Sanomissa*. Ainoa viittaus paaviin oli jälleen oletus tämän suunnitelmista armahtaa Gabriele.⁴⁰³ Viimeisen kerran Vatileaks nousi itsenäisesti uutiin joulun alla. Paavi Benedictus XVI oli armahtanut entisen hovimestarinsa. Aiheesta kirjoitettiin *Helsingin Sanomissa* ja *Ilta-Sanomien* verkkosivuilla. Paavi kerrottiin armahtaneen Gabrielen tavattuaan tämän vankilassa.⁴⁰⁴

Vatileaks-skandaalin uutisointi päättyi joulukuussa 2012, eikä se noussut enää itsenäisesti esille. Vaikka lehdissä oli jo alkukesästä spekuloitu suuremman salaliiton olemassaolosta, seurasi uutisointi vain hovimestarin kohtaloa eikä selvittänyt lukijoilleen skandaalin mahdollisia uusia käänteitä. Vatileaks-skandaali erosi aikaisemmista suurista Benedictus-aiheista, sillä siinä paavi oli selvästi utisoinnin

⁴⁰⁰ HS 7.10.2012 Paavi hovimestari sai vankeustuomion; HS 7.10.2012 Vehkeilyä Vatikaanissa.

⁴⁰¹ HS 7.10.2012 Vatikaanin murhamysteerit vilisevät vapaamuurareita, Cosa Nostran mafiosoja ja liikaista rahaa.

⁴⁰² ISV 11.10.2012 Paavin ex-hovimestari tyytynee tuomioonsa; HS 12.10.2012 Paavin ex-hovimestari ei valittane.

⁴⁰³ ISV 5.11.2012 Vatileaks-oikeudenkäynti jatkuu: piinapenkissä tietokone-ekspertti.

⁴⁰⁴ ISV 22.12.2012 Paavi armahti vankilassa istuvan Vatileaks-hovimestarin; HS 23.12.2012 Paavi armahti kirjevarkauksista tuomitun hovimestarinsa.

taustalla ja nousi harvoin keskiöön. Hänestä välittynyt kuva oli passiivinen ja heikko. Vatileaks-uutisoinnissa ei paavin tai katolisen kirkon hengellisyys näkynyt, vaan Vatikaanin valtakamppailu näyttäytyi hyvin maalliselta. Paavi oli jo vuonna 2011 julkaistussa *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa hyväksikäyttökandaalista kuvattu heikoksi ja vuoden 2012 uutisissa se korostui. Hän ei enää lehtien sivuilla ollut pelätty ”Jumalan rottweiler”, vaan heikko kirkon johtaja.

Paavi Benedictus XVI toi vielä oman panoksensa paavien mediankäytön laajentamiseen. Vuoden 2012 lopulla hän yllätti toimittajat liittymällä yhteisöpalvelu Twitteriin @pontifex-tunnuksella.⁴⁰⁵ Aihe huomioitiin myös Suomessa. *Helsingin Sanomat* kertoi paavin liittymisestä jo marraskuussa, mutta *Ilta-Sanomien* verkkolehti huomioi liittymisen vasta joulukuun alussa.⁴⁰⁶ *Helsingin Sanomat* piti paavin uutta aluevaltausta niin huomattavana, että käsitteli sitä pääkirjoitusivulla 4.12.2010. Paavi oli saanut ensimmäisen tunnin aikana noin 15 000 seuraajaa, vaikka paavin ensimmäinen twiitti julkaistiin vasta joulukuun 12. päivä. Pääkirjoitus näki paavin Twitter-tilin avauksen taustalla kirkon yrityksen tavoittaa nuorempaa yleisöä.⁴⁰⁷ Paavin ensimmäinen twiitti huomioitiin niin ikään. *Ilta-Sanomien* verkkosivut kertoivat paavilla olleen vaikeuksia kosketusnäytön kanssa ja lopulta twiitin oli lähettänyt paavia avustanut arkkipiispa.⁴⁰⁸ *Helsingin Sanomat* kertoi, ettei paavi itse kirjoittanut viestejään, vaikka ne koostuivat paavin omista sanoista, saarnoista tai oppitunneista.⁴⁰⁹ Twitteriin liittymisen yhteydessä paavi Benedictuksesta uutisoitiin myönteiseen sävyyn. Vanhoillisena pidetyn paavin moderni veto lieenee yllättänyt toimittajat positiivisesti.

2 Benedictuksen eropäätös yllättää vuoden 2013 alussa

2.1 ”Voi hyvä Jumala! Paavi on eronnut!”

Jo ennen entisen hovimestarinsa armahtamista paavi Benedictus XVI oli tehnyt suuren henkilökohtaisen päätöksen. Päätös oli syntynyt kesän 2012 aikana.⁴¹⁰ Helmikuun 11. päivänä vuonna 2013 Benedictus XVI ilmoitti eroavansa paavin virasta. Hän ilmoitti erostaan puhuessaan kardinaaleille. Paavi kertoi tutkineensa pitkään omaatuntoaan Jumalan edessä ja päätyneensä siihen, ettei hän enää ikänsä puolesta

⁴⁰⁵ Mickens 2012.

⁴⁰⁶ HS 10.11.2012 Paavi liittyy Twitteriin vuoden loppuun mennessä; ISV 3.12.2012 Paavi aloittaa twiittauksen [sic].

⁴⁰⁷ HS 4.12.2012 Pyhä isä – hän twiittaa (pk).

⁴⁰⁸ ISV 12.12.2012 Paavi tarvitsi apua ensimmäisen twiittinsä lähettämisessä.

⁴⁰⁹ HS 13.12.2012 Paavi lähetti ensimmäisen twiittinsä.

⁴¹⁰ Benedict XVI & Seewald 2016, 16.

ollut kykenevä toimimaan paavina. Hän oli tietoinen, että paavin virkaa tuli hoitaa ”sanojen ja tekojen” lisäksi myös ”rukouksella ja kärsimyksellä”, mutta hän myös huomioi, ettei se riittänyt modernissa maailmassa. Koska paavin kunto oli heikentynyt siinä määrin, ettei hän enää nähnyt voivansa ”ohjata Pietarin purtta”, hän eroaisi. Rooman piispanistuin vapautuisi helmikuun 28. päivä vuonna 2013 kello 20.00 Italian aikaa. Puheensa lopussa paavi pyysi puutteitaan anteeksi ja ilmoitti palvelevansa kirkkoa loppuelämänsä ajan rukoilemalla.⁴¹¹

Paavin eropäätös yllätti. Katolisen kirkon kanoninen laki tosin mahdollisti paavin eroamisen, mikäli se tapahtui tämän vapaasta tahdosta, mutta eroamista pidettiin käytännöllisistä syistä mahdottomana.⁴¹² Modernin lääketieteen kehitys, jonka avulla ihmiselämää saatettiin pitkittää sekä modernin median paaviudelle asettamat haasteet olivat herättäneet kysymyksiä paavien jatkamisesta kuolemaan asti. Esimerkiksi paavin vaipuminen koomaan olisi aiheuttanut ongelmia kirkon hallinnolle.⁴¹³ Ongelmia oli jo näkynyt paavi Johannes Paavali II:n (1978–2005) hallintokauden lopussa ja kirkkohistorioitsija Eamon Duffyn mukaan mahdollisesti juuri edeltäjän viimeiset vuodet vaikuttivat Benedictuksen päätökseen erota.⁴¹⁴ Kardinaalina Joseph Ratzinger oli vuonna 2004 ylistänyt kanonisen lain paaville antamaa mahdollisuutta erota, ja hän oli myös vihjannut eron mahdollisuudesta vuonna 2010 julkaistussa haastattelukirjassa *Light of the World*.⁴¹⁵ Myös aiempien paavien tiedetään harkinneen eroa, mutta esimerkiksi paavi Paavali VI (1963–1978) ei ollut lopullista askelta ottanut.⁴¹⁶

Paavi Benedictus XVI:n ero sai paljon näkyvyyttä *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* painetuissa lehdissä. *Ilta-Sanomissa* paavin ero huomioitiin lehden kanssa ja lehden sisällä sille oli varattu kaksi aukeamaa. Paavin ero pääsi *Helsingin Sanomien* lööppiin ja se hallitsi myös uutisetuvisvuaukeamaa. Paavin eroa seurattiin helmikuussa molemmissa lehdissä, mutta ei päivittäin. *Ilta-Sanomissa* paavin erosta julkaistiin vähemmän kirjoituksia kuin *Helsingin Sanomissa*, eikä aihetta käsitelty *Ilta-Sanomien* pääkirjoituksessa kertaakaan. Uutisoidessa eron yllättävyys nousi selvästi esille. Verrattuna Johannes Paavali II:n kuoleman jälkeiseen uutisointiin oli uutisten määrä kuitenkin vähäisempi.

⁴¹¹ VA 2013.

⁴¹² VA 1983, canon 332 §2; Allen 2004a, 89.

⁴¹³ Reese 2003, 74–75.

⁴¹⁴ Duffy 2013.

⁴¹⁵ Benedict XVI & Seewald 2010, 30; Mickens 2013.

⁴¹⁶ Hebblethwaite 1993, 658.

Helmikuun 12. päivän *Helsingin Sanomien* uutisetuvuaukeamaa hallitsi vuonna 2011 otettu kuva, jossa paavi oli poistumassa Pietarinkirkon aukiolta. Kuva tiivistä uutisen sisällön. Siinä paavi oli kuvattu selkäpuolelta vieressään tyhjä paavin istuin. Uutisetuvun otsikossa todettiin hauraan paavin jättävän paikkansa. Siten lehden inhimillinen kanta paavin eroon nousi heti esille.⁴¹⁷ Päivän lehdessä erosta kirjoitettiin pääkirjoituksessa ja kolmella sisäsivulla. Paavin eropäätöstä ymmärrettiin ja se nähtiin inhimillisenä. Samalla hänen maineensa kiisteltynä konservatiivina tuotiin kuitenkin vielä kerran esille.

Helsingin Sanomien pääkirjoitus totesi otsikossaan paavin saaneen erollaan arvostusta ja vahvistaneen kirkkokuntaansa. Pääkirjoituksen tekstissä hänen todettiin samalla myös siirtäneen kirkon suuret ongelmat seuraajalleen. Ero saattoi käynnistää uuden aikakauden katolisen kirkon historiassa. Kirjoituksessa todettiin Benedictuksen eroperusteiden olleen inhimillisiä ja edustaneen omaa aikaansa erotuksena aiemmalle, jolloin paavit saattoivat erota joko sekavista maallisista tai ylevistä hengellisistä syistä. ”Myös vanhan ja uupuneen paavin pitää voida erota” pääkirjoitus totesi. Kirjoitus kiinnitti huomiota Benedictuksen fyysiseen kuntoon, jota se piti ilmeisen heikkona. Se myös spekuloi Vatileaksin mahdollisesti viivästyttäneen paavin eroa, sillä skandaalin aikaista eroamista pidettiin mahdottomana kirkon ”rottweilerina” tunnetulle paaville. Pääkirjoitus huomioi vielä Benedictuksen paavikauden aikaisia kriisejä ja totesi paavin vaikuttaneen seuraajansa valintaan suosimalla konservatiiveja kardinaalinimityksissään.⁴¹⁸ Vaikka pääkirjoitus käsitteli melko perusteellisesti niin paavin eron kuin tämän paaviuskauden tapahtumia, ei kirjoitus pohtinut, mitä käytännön ongelmia eroavasta paavista saattaisi kirkolle tulla. Paavin erosta uutisoidessa ei pohdittu esimerkiksi sitä, mitä seurauksia kahdella elävällä paavilla olisi kirkolle, vaan enemmän huomiota kiinnitettiin eron kirkolle tarjoamaan uuden alun mahdollisuuteen.

Helsingin Sanomien sisäsivujen ensimmäisessä aihetta käsitelleessä uutisessa toimittajat Katarina Baer, Riku Jokinen ja Petja Pelli esittelivät paavin eron saamaa vastaanottoa Pietarinkirkon aukiolla sekä Suomessa. Roomassa olleen amerikkalaisuristin Janice Sabinin kerrottiin huudahtaneen erosta kuultuaan: ”Voi hyvä Jumala! Paavi on eronnut!”. Yhdessä aviomiehensä Michaelin kanssa hän kyseenalaisti paavin päätöksen. Vastakkainen mielipide tuotiin esille roomalaista papin

⁴¹⁷ HS 12.2.2013 Hauras paavi jättää paikkansa.

⁴¹⁸ HS 12.2.2013 Eroava paavi sai arvostusta ja vahvisti kirkkokuntaansa (pk).

Enricon kommentissa, jonka mukaan paavi osoitti erollaan ”rehtiyttä ja avoimuutta”. Isä Enrico totesi Benedictuksen olleen fyysisesti heikko kun kirkko tarvitsi vahvan paavin. Suomalaista näkökulmaa uutiseen toi Helsingin katolinen piispa Teemu Sippo, jolle uutinen paavin erosta oli tullut yllätyksenä. Uutisessa kerrottiin myös, että kardinaalikollegion dekaani (lehden mukaan ”Vatikaanin ykköskardinaali”) Angelo Sodano oli todennut eron tulleen kuin salama kirkkaalta taivaalta. Ero oli päässyt yllättämään myös paavin tiedottajan Federico Lombardin.⁴¹⁹

Helsingin Sanomiin haastateltiin ihmisiä Pietarinkirkon aukiolla sekä Teemu Sippoa, mutta Vatikaanin edustajien, kuten kardinaalikollegion dekaanin sekä paavin tiedottajan lausunnot lainattiin italialaisista lehdistä. Paavin eropuhetta ei lehdessä kokonaisuudessaan ollut, mutta sen osia lainattiin tekstissä. Kirjoituksen lopussa kerrottiin, miten paavin erosta oli spekuloitu jo vuonna 2011 *Libero*-lehdessä. Lisäksi kerrottiin, että Benedictus oli viitannut paavillisen eron mahdollisuuteen vuonna 2010 julkaistussa haastattelukirjassa.⁴²⁰ Tämä haastattelukirja oli saksalaisen toimittajan Peter Seewaldin ja paavin *Light of the World*, jossa Benedictus toteaa, että paavilla on oikeus, tai jopa velvollisuus erota, jos hän huomaisi, ettei enää voisi hoitaa virkaansa kunnolla.⁴²¹ Lause ei ollut herättänyt suurta huomiota vuonna 2010. Kirja oli huomioitu suomalaisissa lehdissä, mutta huomio oli keskittynyt paavin lieventyneeseen kantaan kondomien käytöstä, eikä paavin viittaus eron mahdollisuuteen noussut esille.

Paavi Benedictuksen maine konservatiivina nousi esille seuraavalla aukeamalla. ”Kiistelty konservatiivi” otsikon alla julkaistussa Maria Mannerin kirjoituksessa tuotiin esille Benedictuksen henkilöhistoriaa ja toimintaa paavina. Kuten Benedictuksen paaviksi valinnan yhteydessä, kerrottiin nyt tiiviisti hänen tiestään paaviksi. *Hitler Jugendin* jäsenyyks kerrottiin sekä hänen maineensa konservatiivina ”Jumalan rottweilerina”. Kirjoituksessa nostettiin esille paavin kiistanalaiset lausunnot, kuten Regensburgin puhe ja kondomilausunto. Toisaalta kirjoitus huomioi, ettei Joseph Ratzinger ollut halunnut paaviksi, mutta ”Jumalallisen johdatuksen edessä” hän oli uhrannut eläkepäivänsä. Kirjoituksessa haastateltu dogmatiikan dosentti Jyri Komulainen arvioi Benedictuksen paavimaineen olevan ”kahtalainen”; paavi ei ollut ollut pelätyn kaltainen inkvisiittori, vaikka olikin toimissaan taipunut

⁴¹⁹ HS 12.2.2013 Paavin voimat loppuivat.

⁴²⁰ HS 12.2.2013 Paavin voimat loppuivat.

⁴²¹ Benedict XVI & Seewald 2010, 30.

kohti perinteitä. Komulaisen mukaan paavin linjaukset olivat osoittaneet, että paavina ”on ollut saksalainen professori”.⁴²²

Aukeaman pienemmissä kirjoituksissa taustoitettiin paavillisia eroja ja tulevaa paavinvalintaa. Paavin eron kommentointia oli muutamana sitaatin verran Sannottua-osiossa. Esimerkiksi perussuomalaisten puheenjohtajalle ja katolilaiselle Timo Soinille ero oli ollut ”kova uutinen”.⁴²³ Viimeinen aihetta käsitellyt kirjoitus oli Riku Jokisen ”Veikö Vatileaks puhdin?”. Siinä Vatileaks-skandaalista kirjoittanut Jokinen vertasi Vatikaania kokonsa puolesta Luhangan kuntaan, vaikka niiden johtamisessa olikin suuria eroja. Jokinen arvioi Vatileaksin ja kardinaalien valtaistelujen verottaneen paavin motivaatiota ja voimia.⁴²⁴ Kirjoitus oli päivän ainoa, jossa paavin eron taustoja pohdittiin syvemmin.

Paavin ero nousi myös *Iltä-Sanomien* painetussa lehdessä näkyvästi esille. Aihe oli lehden ainoa ulkomaanuutinen 12.2.2013. Ero näkyi lehden etusivun ylälaudassa, jossa kehoitettiin lukemaan ”paavin koskettava eroilmoitus”. Aihetta käsiteltiin sisäsivujen kahdella aukeamalla, joista ensimmäisellä kerrottiin mitä oli tapahtunut ja toisella nostettiin esille paavin henkilöhistoria ja etenkin hänen konservatiivinen maineensa. Lehdessä julkaistuissa kirjoituksissa ei haastateltu kirkon korkeita edustajia. Lehti julkaisi paavin eropuheen suomennoksen kokonaisuutena, mitä *Helsingin Sanomat* ei tehnyt. Yhteistä lehdille oli sen kertominen, että edellistä paavin erosta oli 600 vuotta.⁴²⁵

Ensimmäistä eroa käsitellyttä aukeamaa hallitsi kuva, jossa salama iski Pietarinkirkon kupoliin. Kuva oli otettu vain tunteja paavin eroilmoituksen jälkeen ja se symboloi paavin eron yllättävyyttä. Jouko Juonalan ja Elina Koiviston kirjoitus oli *Helsingin Sanomien* erouutisointia persoonallisempi, sillä siinä kuvattiin muun muassa paavin terveydellisiä huolia ja hänen tulevaa asumistaan. Kirjoitus toi esille, miten Benedictuksen eroa oli spekuloitu aiemmin. Jo vuonna 2011 paavissa olivat näkyneet ”vanhuuden merkit” sekä se, että lääkäri oli kieltänyt paavilta pitkät lentomatkat. Benedictuksen viittaus paavillisen eron mahdollisuuteen haastattelukirjassa kerrottiin myös.⁴²⁶ Aukeaman alareunassa oli Pasi Jaakkosen kirjoitus, jossa hän haastatteli Pyhän Henrikin seurakunnan jäsentä Eeva Kaariota ja kirkkoherraa

⁴²² HS 12.2.2013 Kiistelty konservatiivi.

⁴²³ HS 12.2.2013 Edellisestä erosta lähes 600 vuotta; HS 12.2.2013 Eroa kommentoitiin laajalti; HS 12.2.2013 Kardinaalit kutsutaan koolle.

⁴²⁴ Jokinen 2013a.

⁴²⁵ IS 12.2.2013 Edellisestä paavin erosta 600 vuotta; IS 12.2.2013 Näin paavi Benedictus XVI kertoi erostaan; IS 12.2.2013 Salamanisku; IS 12.2.2013 ”Tämä on järkyttävä uutinen”.

⁴²⁶ IS 12.2.2013 Salamanisku.

isä Marinoa. Kaariolle uutinen oli ollut ”järkyttävä” eikä isä Marino uskonut paavin halunneen muuttaa perinnettä, jonka mukaan paavit jatkoivat kuolemaansa asti.⁴²⁷

Seuraavalla aukeamalla oleva kirjoitus oli otsikoitu ”Jumalan rottweiler tuomitsi ja twiittasi”. Elina Koiviston kirjoituksen lähteinä olivat BBC, Reuters sekä *The New York Times*. Kirjoitus jakaantui kolmeen laatikkoon. Yhdessä käsiteltiin paavin lapsuus ja nuoruus. Osiossa nostettiin jälleen *Hitler Jugend* -tausta esille, mutta siinä kerrottiin paavin pitäneen pakollista jäsenyyttään vastenmielisenä. Toisen osio käsitteli Benedictuksen valintaa paaviksi. Siinä huomioitiin hänen konservatiivinen maine, mutta esille tuotiin pehmeämpiäkin puolia. ”Vanhoillinen johtaja” otsikon alla ollut kolmas osio käsitteli Benedictuksen paaviutta ja siinä kerrottiin paavin kiistanalaisesta roolista hyväksikäyttökandaalin hoidossa sekä hänen negatiivinen suhtautumisensa homoseksuaalisuuteen. Toisaalta tuotiin esille paavin aikaisemmasta sallivampi kondomikanta sekä hänen avaamansa Twitter-tili. Aukeaman alareunassa käsiteltiin jo tulevaa konklaavia.⁴²⁸

Benedictuksen konservatiivinen maine seurasi häntä loppuun asti. Konservatiivisuus nostettiin molemmissa lehdissä näkyvästi esille, mutta otsikoiden alla oleva teksti ei ollut yksipuolista, vaan se toi esille Benedictuksen toimia myös positiivisessa valossa. Vaikka ero näkyi laajana uutisointina, ei se herättänyt suuria tunteita lehdissä; ikääntyneellä paavilla oli oikeus lepoon. Uutisointi keskittyi jälleen vain tapahtuneen kertomiseen, eivätkä toimittajat paljoa pohtineet, mitä paavin ero tulisi pidemmän päälle merkitsemään. Uutisoinnissa näkyi, ettei lehdillä ollut paaviutta tarkemmin seuranneita toimittajia, jotka olisivat pystyneet syvällisempään analyysiin. Seuraavina viikkoina paavin ero ei enää nostattanut suuria otsikoita ja lehtien huomio alkoi kääntymään paavin eron käytännönjärjestelyihin sekä tulevaan konklaaviin.

2.2 Paavin eron käytännönjärjestelyt nousevat esille

Paavin ero pysyi helmikuun lopun lehtien huomion kohteena, mutta päivittäin siitä ei kirjoitettu. Molemmat lehdet käsitelivät paavin eroa 13.2.2013. Lehdissä eroon otettiin kantaa myös piirtäjien toimesta. *Ilta-Sanomien* Timpan kuva jakaantui kahdella. Vasemman puoleisessa kuvassa paavi istui valtaistuimella, ja oikean puolen kuvassa hän istui puistonpenkillä ruokkimassa lintuja (kuva 3).⁴²⁹

⁴²⁷ IS 12.2.2013 ”Tämä on järkyttävä uutinen”.

⁴²⁸ IS 12.2.2013 Joku heistä voi olla seuraava paavi; IS 12.2.2013 Jumalan rottweiler tuomitsi ja twiittasi.

⁴²⁹ IS 13.2.2013.

Kuva 3. Timo ”Timppa” Mäkelän näkemys paavi Benedictus XVI:n siirtymisestä eläkkeelle. *Ilta-Sanomat* 13.2.2013.

Helsingin Sanomien Karlsson kytki paavin eron suomalaiseen keskusteluun. Mus-
talla pohjalla oli lausuntoja paavin erosta, joista viimeisenä oli Elinkeinoelämän
keskusliiton vaatimus eläkeiän nostosta (kuva 4).⁴³⁰

Kuva 4. *Helsingin Sanomien* Karlsson liitti paavin eropäätöksen osaksi suomalaista keskustelua. *Helsingin Sanomat* 13.2.2013.

⁴³⁰ HS 13.2.2013.

Lehtien uutiset paavin erosta erosivat toisistaan. *Ilta-Sanomien* Jaana Oksasen kirjoituksessa kerrottiin paavin terveysongelmista. Italialaismedian tietoihin perustuen Oksanen kirjoitti, että paaville oli vaihdettu kolmea kuukautta aikaisemmin patteri sydämentahdistimeen. Tämä ”kirurginen toimenpide sydämeen” oli pidetty salassa. Oksasen mukaan italialainen media oli myös spekuloinut Vatileaksin osuudesta paavin eroon, mutta mitenkään syvällisesti kirjoitus ei aihetta käsitellyt.⁴³¹

Helsingin Sanomien uutisen kirjoitti Katarina Baer, joka oli haastatellut ihmisiä Pietarinkirkon aukiolla. Paavin eron kerrottiin johtaneen pohdintaan kirkon muutoksesta, mutta kirjoitus käsitteli myös Benedictuksen toimintaa paavina. Baerin haastattelema lontoolainen homoseksuaali Christian Santos arvosteli paavin homovastaisuutta ja kondomien käytön vastustamista. Baerin mukaan arvostelijat pitivät kirkkoa nykyajasta vieraantuneena. Kirjoitus kertoi Benedictuksen suuttuttaneen muslimit kuvaamalla islamia väkivaltaiseksi uskonnoksi ja väitteellä etteivät kondomit estä AIDS:n leviämistä. Kritiikkiä herätti myös paavin varovaisuus eukumenian suhteen. Esille nousivat myös pappien selibaatti ja hyväksikäyttöskaandaali.⁴³² Baerin kirjoitus ei antanut täysin oikeaa kuvaa. Regensburgin puheen uutisoinnin aikana myös *Helsingin Sanomat* oli korostanut, ettei paavi ollut väittänyt islamia väkivallan uskonnoksi ja paavin lausunto kondomien käytöstä oli lehdessä uutisoitu laajemmin. Nämä seikat Baer kuitenkin sivuutti.

Baerin kirjoitus ei ollut vain kriittinen. Siihen oli haastateltu myös Benedictukseen positiivisesti suhtautuneita katolilaisia. Kaksikymmenvuotias Kelsie Corrison oli surullinen paavin erosta, mutta totesi paavin osoittaneen ”nöyrällä tavalla” miten paavin tehtävä oli isompi kuin paavi itse. Toinen haastateltu oli nimetömäksi omasta halustaan jäänyt benediktiinimunkki joka toivoi muutosta, mutta samalla arvosti Benedictusta, joka oli ollut muun muassa tiukasti homoliittoja vastaan.⁴³³ Baerin kirjoituksessa Benedictuksen terveysspekulaatiot eivät näkyneet. *Helsingin Sanomilla* oli toimittaja Roomassa, mitä *Ilta-Sanomilla* ei ollut ja se näkyi paavin erouutisoinnissa.

Helsingin Sanomat jatkoi paaviuutisointia 14.2.2013 Riku Jokisen kirjoituksella, joka käsitteli eron käytännönjärjestelyjä. Kirjoituksen mukaan Benedictus palaisi jälleen Joseph Ratzingeriksi. Hänestä ei tulisi enää automaattisesti kardinaalia

⁴³¹ IS 13.2.2013 Paaville tehtiin salainen sydänoperaatio.

⁴³² HS 13.2.2013 Pietarin kirkolla toivottiin uudistumista.

⁴³³ HS 13.2.2013 Pietarin kirkolla toivottiin uudistumista.

eikä häntä kutsuttaisi emerituspaaviksi vaan Rooman emerituspiispaksi. Hänen vaatteensa muuttuisivat paavillisista valkoisista papin mustiksi. Jokinen kertoi myös, että paavi asuisi eronsa jälkeen lyhyesti paavin kesäasunnolla, mutta muuttaisi pian uuteen asuntoon Vatikaanissa.⁴³⁴ Kirjoituksen yhteydessä oli Jokisen kommentti, jossa kerrottiin paavin eron vaikutuksesta Italian vaaleihin. Ennen eroa Italian entinen pääministeri Silvio Berlusconi oli hyötynyt laajasta medianäkyvyydestä, mutta paavi oli syrjäyttänyt hänet uutisista. Tämän arvioitiin vaikuttavan vaalin tulokseen.⁴³⁵

Vatikaanin valmistautumattomuus paavin eroon vilahteli kirjoituksissa. Tilanne oli kirkolle uusi. Eamon Duffyn mukaan Benedictuksen ero herätti henkiin pelot kirkon jakaantumisesta kahden paavin kannattajiin; toinen paavi olisi Roomassa ja toinen Baijerissa. Lopulta Benedictuksen päätöstä säilyttää paavillinen nimensä ja paluuta asumaan Vatikaaniin, vaikkakin julkisuudelta piiloon, arvosteltiin. Monet olivat toivoneet hänen luopuvan myös paavillisesta nimestään ja pysyttävänsä kokonaan poissa ”seuraajansa jaloista”.⁴³⁶

Seuraavan kerran paavin eroa käsiteltiin *Ilta-Sanomien* viikonloppunumerossa 16.2.2013 ”Vallan raskas taakka” -kirjoituskokonaisuudessa. Paaviudelle oli varattu kaksi aukeamaa, joista ensimmäinen käsitteli paaveihin liitettyjä skandaalinkäryisiä tapahtumia. Kirjoitukseen oli haastateltu *Kristuksen sijaiset maan päällä?* -kirjan kirjoittanutta historiantutkija Jussi Hanskaa. Benedictus nousi esille kirjoituksessa Vatileaksin myötä, mutta muuten häneen ei viitattu.⁴³⁷ Kuten Vatileaks-skandaalissa, myös erouutisoinnissa toimittajat nostivat esille Vatikaaniin ja paaviuteen liittyviä skandaalinkäryisiä aiheita, vaikka ne eivät liittyneet suoraan käsiteltävään aiheeseen. Paaviuden historiasta lehtiä kiinnosti erityisesti skandaalinkäryisyys.

Toinen viikonlopun kirjoitus oli toimittaja Elina Koiviston ”Uudistajaa etsimässä”, jossa käsiteltiin katolisen kirkon uudistumista toivoneiden pettymyksiä. Kirjoituksessa haastateltiin Helsingin yliopiston yleisen kirkkohistorian dosenttia Mikko Ketolaa. Kirjoituksessa käsiteltiin katoliseen kirkkoon liittyviä kysymyksiä, kuten kirkon seksuaalioppeja, joita pidettiin vanhentuneina. Kirjoituksen painopiste oli toivomuksissa tulevalle paaville, mutta sen lopussa Benedictus nousi enemmän esille. Benedictus oli lopulta yllättänyt ”omalla tavallaan” erotessaan paavin virasta.

⁴³⁴ HS 14.2.2013 Takaisin Joseph Ratzingeriksi.

⁴³⁵ Jokinen 2013b.

⁴³⁶ Duffy 2014, 413–414.

⁴³⁷ IS 16.2.2013 MURHIA, IRSTAILUA JA VALTATAISTELUJA.

Vanhoillisena tunnetun paavin ero oli yllättävän moderni veto, joka saattoi olla Benedictuksen mullistavin perintö kirkolle. Lopussa Mikko Ketola pohti, että Benedictuksen ero toimisi esimerkkinä ja paaveille tulisi eroikä.⁴³⁸ Tämän lisäksi aukeamalla oli suomalaisten katolilaisten toiveita uudesta paavista ja Roman Schatzin pakina, jossa paavin eroa sivuttiin.⁴³⁹ Katseita suunnattiin aikaan Benedictus XVI:n jälkeen ja kirjoituksessa nousi ensimmäistä kertaa selvästi esille, mitä paavin ero saattaisi merkitä paavi-instituutiolle tulevaisuudessa. Vaikka suomalaiset lehdet eivät juurikaan tulevalla paavilla spekuloineet, kuten eivät olleet spekuloineet vuonna 2005, nousi tuleva konklaavi ja tulevan paavin merkitys esille jo ennen vanhan paavin eron astumista voimaan.

Ilta-Sanomat kirjoitti paavin erosta viimeisen kerran ennen helmikuun loppua 18.2.2013. Nyt uutisoitiin eroa ympäröineet epäselvyydet ja se tehtiin jokseenkin skandaalihakuisella tavalla. Elina Koiviston kirjoitus ”Salaisuuksien kammio” oli jopa lainannut nimensä J.K. Rowlingin Harry Potter -romaanilta. Kirjoituksessa käsiteltiin Vatikaanin piilossa pitämiä salaisuuksia kahdeksan vuoden ajalta. Kirjoitus myös spekuloi sillä, olisiko uusia paljastuksia vielä tulossa. Koivisto kertoi lähteenään Reuters, *Telegraph* sekä AP, miten italialaiset lehdet olivat saaneet uusia tietoja paavin terveydentilasta. Lisäksi paavin eron yllätyksellisyys oli kyseenalaistettu, sillä paavin tulevaa asuntoa oli jo kuukausien ajan kunnostettu. ”Salaisuuksien vartijana” toiminut tiedottaja Federico Lombardi joutui lähes päivittäin vahvistamaan uusia julkisuuteen tulleita tietoja oikeiksi.⁴⁴⁰

Koiviston kirjoitus jatkui kertomalla saksalaislehti *Focuksen* kertomista tiedoista paavin terveydentilasta. Lähteenä lehdellä oli ollut Peter Seewald, joka oli tavannut paavin 10 viikkoa aiemmin. Seewaldin mukaan paavi oli tuolloin kertonut olevansa vanha mies, jonka voimat hupenivat. Paavi oli myös laihtunut, kuullut huonosti ja nähnyt heikosti vasemmalla silmällään. Kirjoituksen lopussa Koivisto kertoi uuden konklaavin valmisteluista. Uutisen yhteydessä oli erillinen laatikko, jonka otsikossa kysyttiin, vieläkö uusia paljastuksia oli tulossa? Laatikossa käsiteltiin niin paaville tehty sydänleikkaus, josta lehti oli kertonut jo aiemmin, spekuloitiin eron yllätyksellisyydellä ja uutena asiana kerrottiin paavin lyöneen päänsä Meksikon-matkallaan 2012.⁴⁴¹ Ilta-päivälehtien tapa uutisoida aiheista mahdollisim-

⁴³⁸ IS 16.2.2013 Uudistajaa etsimässä.

⁴³⁹ IS 16.2.2013 Millaista paavia toivot?; Schatz 2013.

⁴⁴⁰ IS 18.2.2013 Salaisuuksien kammio.

⁴⁴¹ IS 18.2.2013 Salaisuuksien kammio.

man myyvillä otsikoilla ja tavoilla näkyi Koiviston kirjoituksessa. Se antoi mehuaan kuvan salailevasta Vatikaanista. Paavin ero oli kirkolle uusi tilanne, eikä Koivisto pohtinut mahdollisuutta, että juuri sen takia ”salaisuuksien vartija” Lombard ei välttämättä tiennyt heti alusta aivan kaikkea.

Ilta-Sanomien painettu lehti ei uutisoinut enää Benedictuksen erosta ennen helmikuun viimeistä päivää, mutta *Helsingin Sanomissa* ero näkyi helmikuun viimeisillä viikoilla. Kirjoitukset olivat aikaisempaa lyhempiä, eikä aiheelle varattu paljoa tilaa. Hyväksikäyttöskandaalin vaikutus paavin tulevaisuuteen nousi myös esille. *Helsingin Sanomissa* julkaistiin 17.2.2013 Reutersin uutinen, jonka mukaan Vatikaaniin jääminen toisi eronneelle paaville syytesuojan mahdollisilta skandaaliin liittyviltä syytteiltä. Vatikaanin ulkopuolella entinen valtionpäämies olisi puolustuskyytytön. Kirjoituksen lopussa kerrottiin lyhyesti myös muita syitä paavin jäämiselle Vatikaaniin, joista tärkeimmät olivat turvallisuus ja yksityisyys.⁴⁴²

Seuraavina päivinä lehdessä julkaistut uutiset paavista perustuivat uutistointojen tietoihin. Ensimmäisessä lyhyessä uutisessa 18.2.2013 kerrottiin paavin kehottaneen kirkkoaan uudistumaan. Paljastus paavin terveydentilasta uutisoitiin 21.2.2013, jolloin kerrottiin paavin kärsineen sängystä putoilusta sekä terveydellisistä ongelmista. Paria päivää myöhemmin 23.2.2013 esille nostettiin *La Repubblica* -lehden väitteet, joiden mukaan kolmen kardinaalin koostama salainen raportti Vatileaks-skandaaliin liittyen olisi johtanut paavin eroon. Tämä väite oli Vatikaanin taholta kiistetty, josta uutisoitiin seuraavan päivän lehdessä.⁴⁴³ Uutisessa mainitun salaisen raportin sisältöä ei ole koskaan paljastettu, mutta Eamon Duffyn mukaan se vaikutti Benedictuksen eropäätökseen.⁴⁴⁴

Benedictuksen tulevaa arvonimeä käsiteltiin 27.2.2013 jolloin *Helsingin Sanomat* kertoi hänen saavan emerituspaavin arvonimen, häntä kutsuttaisiin jatkossakin ”hänen pyhydekseen” ja hän pukeutuisi edelleen valkoiseen, mutta paavillinen sinettisormus tuhottaisiin.⁴⁴⁵ Paavin tuleva vaatekerta nostettiin esille myös *Ilta-Sanomien* toimesta samana päivänä lehden otsikoidessa uutisensa ”Paavilta viedään kengät”. Uutinen sisälsi samat tiedot kuin *Helsingin Sanomien* uutinen, mutta siinä

⁴⁴² HS 17.2.2013 Vatikaanissa pysyminen suojaa paavia oikeusjutuilta.

⁴⁴³ HS 18.2.2013 Paavi patisti kirkkoa uudistumaan; HS 21.2.2013 Sängystä putoilu vaivannut paavia; HS 23.2.2013 Lehti: Salainen raportti johti paavin eroon; HS 24.2.2013 Vatikaani: Lehdistö painostaa.

⁴⁴⁴ Duffy 2014, 412.

⁴⁴⁵ HS 27.2.2013 Benedictuksesta tulee emerituspaavi.

mainittiin lisäksi, miten paavi menettäisi punaiset kenkensä.⁴⁴⁶ Verrattuna edeltäjänsä Benedictus oli paaviutensa aikana pukeutunut näyttävästi, josta häntä oli myös kritisoitu.⁴⁴⁷ *Ilta-Sanomat* oli vuosien aikana kiinnittänyt huomiotaan juuri paavin kenkiin. Lehti oli vuonna 2005 kertonut paavin punaisten kenkien olleen kalliit Pradan kengät, mutta uutinen korjattiin vuonna 2008, jolloin lehti uutisoi Vatikaanin lehden *L'Osservatore Romanon* kiistäneen tiedon. Samassa uutisessa oli käsitelty laajemminkin Benedictuksen kummastusta herättänyttä pukeutumista, mutta *L'Osservatore Romano* korosti paavin pukeutuneen perinteiden mukaan.⁴⁴⁸

2.3 Paavi Benedictus XVI:n paavius päättyy

Paavi Benedictus XVI:n viimeinen päivä paavina näkyi molempien lehtien sivuilla. Uutisoinnissa oli nähtävissä jälleen selkeä ero, sillä *Ilta-Sanomien* lähes aukeaman kattava uutinen keskittyi lähes kokonaan Benedictukseen, mutta *Helsingin Sanomissa* katseet oli jo käännetty tulevaan konklaaviin ja uuteen paaviin.

Helsingin Sanomissa paavin eropäivä näkyi ensin dogmatiikan dosentti Jyri Komulaisen Vieraskynä-kirjoituksessa. Komulaisen kirjoitus osoitti paavin keskeisen aseman katolisessa kirkossa. Vaikka tulevalta paavilta ei todennäköisesti voisi odottaa radikaaleja uudistuksia, olisi tällä ja tämän taustalla suuri vaikutus kirkon toimintaan. Komulaisen mukaan uuteen paaviuteen asetetut odotukset osoittivat monien pettyneen kirkon suuntaan edellisinä vuosikymmeninä. Tämä arvostelu kohdistui niin Johannes Paavali II:een kuin Benedictukseen. Benedictus tosin oli Komulaisen mukaan omaksunut pehmeämmän imagon kuin toimiessaan Uskonopin kongregaation prefektinä. Benedictuksen kriitikoiden mielestä hän oli paavina pyrkinyt vahvistamaan perinteistä katolista identiteettiä. Komulainen kirjoitti, että kahden viimeisimmän paavin suurimpana virheenä arvostelijoiden mukaan oli ollut Vatikaanin toisen konsiilin uudistushengen tukahduttaminen. Omalla paavikaudellaan Benedictus oli tuonut latinan kieltä ja perinteitä takaisin, mikä Komulaisen mukaan oli ollut kellojen kääntämistä taaksepäin. Hän kuitenkin huomautti, että ehkäisyvälineiden käytön salliminen voisi olla mahdollista uudelle paaville, koska Benedictus oli avannut sille ”hyvin kapean väylän”.⁴⁴⁹ Komulaisen kirjoitus oli ainoa erillinen asiantuntijalta julkaistu kirjoitus eron aikana, eikä se piirtänyt pian päättyvästä paaviudesta kovinkaan positiivista kuvaa.

⁴⁴⁶ IS 27.2.2013 Paavilta viedään kengät.

⁴⁴⁷ Duffy 2014, 396.

⁴⁴⁸ IS 8.12.2005 Paavilla kallis maku; IS 27.6.2008 Paavi ei pukeudukaan Pradaan.

⁴⁴⁹ Komulainen 2013.

Helsingin Sanomat käsitteli paaviutta 28.2.2013 vielä kahdella sivulla. Ensimmäinen sivu oli omistettu ”Pyhien riitapukarien konklaavi” -kirjoituksella tulevalle konklaaville ja vasta seuraavalla sivulla Benedictus nousi esille. Riku Jokisen ja Suvi Turtiaisen kirjoitus lainasi italialaista *La Repubblica* -lehteä kuvatessaan tulevan emerituspaavin ulkomuotoa. Kirjoituksessa todettiin paavin ulkomuodon muuttuvan vain vähän, sillä hän ei alkutiedoista poiketen pukeutuisi mustaan tai ottaisi käyttöönsä ristimänimeään. Uutisen mukaan paavin sormus vaihtuisi piispan- tai kardinaalinsormukseen, liinasta katoaisi paavillinen vaakuna, punaiset kengät vaihtuisivat ruskeisiin eikä Benedictus enää saisi käyttää paavinhiippaa tai valtikkaa. Uutisessa kerrottiin Benedictuksen viimeisestä puheesta Pietarinkirkon aukiolla. Paavi oli puhunut kahdeksasta paaviusvuodestaan, jotka olivat olleet hyviä, mutta myös sisältäneet ”vastatuulta”. Paavi oli sanonut ajoittain tuntuneen, ”että Herra olisi nukkunut”. Uutisen yhteydessä Benedictuksen viimeisen päivän tapahtumat oli tiivistetty Fakta-osioon.⁴⁵⁰ Uutisessa mainittujen liinan ja valtikan kohdalla ei ole täysin selvää, mitä toimittajat ovat tarkoittaneet. Liina on viittannut todennäköisesti paavin vyötäröllä pitämään *fasciaan* eli leveään kangasvyöhön ja valtikka on mahdollisesti ollut paavillinen piispansauva. Vyötäröllä pidettävän *fascian* kutsuminen liinaksi viittaisi, etteivät toimittajat ole selvittäneet, mistä ovat kirjoittaneet ja mahdollisesti he ovat vain kääntäneet italiankielisen uutisen.

Paavin viimeinen esiintyminen ja puhe Pietarinkirkon aukiolla oli näkyvästi esillä myös *Ilta-Sanomien* Benedictusta käsitelleessä uutisessa ”Historialliset jäähyväiset”. Jaana Oksasen kirjoituksessa eroavalle paaville annettiin *Helsingin Sanomia* enemmän tilaa, mutta myös tuleva konklaavi huomioitiin. Kirjoitus kuvaili, miten paavin viimeinen esiintyminen oli herättänyt kiinnostusta. Paavin viimeistä puhetta käsiteltiin lyhyesti, ja eron nostamat eriävät mielipiteet saivat myös tilaa.⁴⁵¹

Ilta-Sanomat kertoi *Helsingin Sanomien* tapaan historiallisen päivän tapahtumista, mutta käytti sille ja Benedictuksen eläkepäivien avaamiseen enemmän tilaa. Monet tässä yhteydessä kerrotut asiat olivat jo kerrottu aiemmin, mutta myös uusia asioita nousi esille. Erityisesti huomionarvoista oli Benedictuksen henkilöön liittyvät viittaukset, joissa hänen kerrottiin omistavan laajan kirjaston, nauttivan niin pianonsoitosta kuin mustavalkokomedioista sekä rakastavan kissoja.⁴⁵² Kahdeksan

⁴⁵⁰ HS 28.2.2013 Fakta: Viimeinen päivä paavina; HS 28.2.2013 Paavi piti viimeisen puheensa; HS 28.2.2013 Pyhien riitapukarien konklaavi.

⁴⁵¹ IS 28.2.2013 Historialliset jäähyväiset.

⁴⁵² IS 28.2.2013 Helikopteri lennättää paavin eläkkeelle.

vuoden paaviuutisoinnin aikana Benedictuksesta ihmisenä ei ollut juurikaan kirjoitettu. Edellisen kerran hänen yksityiselämänsä ja mieltymyksensä olivat nousseet selvästi esille hänen valintansa yhteydessä vuonna 2005.

Helmikuun 28. päivänä iltapäivällä Benedictus XVI hyvästeli avustajansa Vatikaanissa ennen siirtymistään paavilliselle kesäasunnolle Castel Gandolfoon. Paavillisen palatsin parvekkeelta hän piti viimeisen puheensa, jossa totesi olevansa ”pyhiinvaeltaja aloittamassa maallisen pyhiinvaelluksensa viimeistä etappia”. Kello 20.00 Italian aikaa Sveitsiläiskaartin sotilaat sulkiivat Castel Gandolfon portit merkinä paavi Benedictus XVI:n kahdeksan vuoden paaviuden päättymisestä.⁴⁵³

Benedictus XVI poistui eronsa myötä lehtien uutisista. Eropäivän tapahtumat selitettiin etukäteen, mutta eron astuminen voimaan ohitettiin seuraavan päivän lehdissä hyvin lyhyesti. *Ilta-Sanomat* huomioi Benedictuksen lyhyesti 1.3.2013, jolloin ulkomaanosion aukeaman yläalaidassa oli lyhyt sitaatti Benedictuksen viimeisestä puheesta kardinaaleille.⁴⁵⁴ Myös *Helsingin Sanomissa* paavin ero huomioitiin vain lyhyesti. Keskiössä oli paavin viimeinen twiitti, joka oli julkaistu paria tuntia ennen eron astumista voimaan. Uutissähke kertoi lopussa kahdella lauseella paavin siirtyneen edellisenä iltapäivänä helikopterilla Castel Gandolfoon, jossa viettäisi kaksi ensimmäistä eläkekuukauttaan.⁴⁵⁵ Näiden uutisten myötä kahdeksan vuotta paavin virassa toiminut Benedictus XVI poistui lehtien sivuilta. Lehdissä hän näkyisi vielä emerituspaavina, mutta silloin uusi paavi olisi korvannut hänet roomalaiskatolisen kirkon kasvoina.

Paavi Benedictuksen ilmoitus erota oli yllättänyt ja se näkyi lehtien uutisissa. Uutisointi oli vähäisempää kuin Johannes Paavali II:n kuoltua vuonna 2005. Siihen ovat vaikuttaneet etenkin Benedictus XVI:n edeltäjää heikompi mediakuva, mutta myös surutyön jääminen pois. Paavin ero uutisoitiin kattavasti ja uutisoinnissa näkyi jälleen Johanna Sumiala-Seppäsen Johannes Paavali II:n kuoleman aikainen uutisjaottelu tapahtumajournalistiseksi, elämysjournalistiseksi ja taustoitusjournalistiseksi lähestymistavoiksi. *Ilta-Sanomat* uutisoi jälleen *Helsingin Sanomia* viihteellisemmin ja sen sivuilla oli näkyvissä jopa skandaalinkäryjä. Pääsääntöisesti eroavasta paavista uutisoitiin kuitenkin ymmärtäväisesti ja hän sai pääkirjoituksia myöten myötätuntoa osakseen. Paavi Benedictus XVI oli päässyt yllättämään ja yllättävyys näkyi uutismäärissä ja tavassa uutisoida paavista.

⁴⁵³ von Kempis & Lawler 2013, 50–51.

⁴⁵⁴ IS 1.3.2013.

⁴⁵⁵ HS 1.3.2013 Paavi twiittasi viimeisen kerran.

VI JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän pro gradun aiheena oli tutkia *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* uutisointia paavi Benedictus XVI:ta hänen kahdeksan vuotta kestäneen paaviutensa aikana vuosina 2005–2013. Tarkoitus on ollut selvittää, millaiset aiheet nousivat esille ja miten paavista uutisoitiin. Tarkastelin myös sitä, millaisena paavi ja paavius lehdissä nähtiin ja millaisia lähteitä toimittajat uutisoinnissaan käyttivät. Näiden kysymysten lisäksi tarkastelin sitä, muuttuiko uutisointi kahdeksan vuoden aikana ja uutisoivatko lehdet paavista tai paaviudesta eri tavoin.

Paavi Benedictus XVI näkyi tutkittujen lehtien sivuilla epäsäännöllisesti kahdeksan vuoden aikana. Paavi ei itsessään ollut uutinen, vaan hänestä uutisoitiin jonkin tapahtuman kautta. *Helsingin Sanomat* ja *Ilta-Sanomat* seurasivat kansainvälistä uutisointia paavista, eikä erityistä suomalaista paaviuutisointia ollut. Paavius ja paavi näkyivät lehtien sivuilla hyvin vähän. Kirjoitusmäärät jäivät vuosittain alle puolensadan ja vuosien kirjoitusmäärissä oli suuria eroja. Uutisointimäärään vaikuttivat niin Benedictuksen paaviuden merkkipaalu (vuodet 2005 ja 2013) kuin erilaiset kohu- ja skandaaliuutiset (vuosina 2006, 2009, 2010 ja 2012). Ne lisäsivät paavin näkyvyyttä lehdissä. Vuosina, joihin ei suurta uutisaihetta liittynyt (vuodet 2007, 2008, 2011) uutismäärät jäivät hyvin alhaisiksi. Suuret uutisaiheet jakautuivat kahteen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä käsitti Benedictuksen paaviuden alun ja lopun. Toinen ryhmä pitää sisällään hänen paaviuteensa liittyneet kohut ja skandaalit sekä niitä sivunneet uutiset. Benedictus XVI näkyi lehdissä pääsääntöisesti kielteisissä yhteyksissä. Hänestä ei juurikaan uutisoitu paavin uskonnollisen roolin tai arkipäiväisen toiminnan kautta. Kohujen ja skandaalien myötä paavin rooli näyttäytyi usein maalliselta.

Kummallakaan tutkitulla lehdellä ei ollut erikseen paavia tai Vatikaania seuranneita toimittajia. Usein uutisointi jäi vain tapahtuman kertomiseen, eikä aihetta analysoitu tai taustoitettu syvemmin. Paavista kirjoittivat usein kirjeenvaihtajat, joiden asemamaassa paavi joko matkusti tai jonka mediassa paavia oli käsitelty. Eri-tyisten toimittajien puuttuminen näkyi turvautumisena usein ulkomaisten uutistointojen ja lehtien uutisointiin. Mahdollisesti se oli myös syy sille, ettei virallisen kirkon edustajia uutisissa useinkaan haastateltu. Harvoin katolisesta kirkosta kirjoittaneilla toimittajilla tuskin oli kontakteja, joita he olisivat voineet helposti hyödyntää. Kirkon virallisten edustajien puuttuminen lähes kokonaan uutisoinnin lähteenä näkyi ajoittain yksipuolisena uutisointina. Toimittajat turvautuivat helpommin kirkkoon kriittisesti suhtautuneisiin uudistusliikkeisiin, joiden ajatuksille ja arvoille

annettiin uutisissa etusija. Mahdollisesti siihen on vaikuttanut myös toimittajien oma arvomaailma, joka on todennäköisesti ollut lähempänä kritikoita kuin kirkon virallista linjaa. Erityisen näkyvää yksipuolisuus oli vuoden 2010 alun hyväksikäytöskandaalin uutisoinnissa, jolloin paavi ja kirkko joutuivat kiivaan arvostelun kohteeksi. Lehdissä ei paavia puolustavia tai ymmärtäviä kirjoituksia ollut. Lisäksi paaviuutisoinnissa oli nähtävissä epäjohdonmukaisuutta. Se näkyi etenkin vuonna 2013 kirjoittaessa yhteenvetoja paavi Benedictuksen paaviudesta. Toimittajien kirjoituksissa paavilliset kohut esiteltiin joskus vaillinaisesti.

Paaviutta tutkineita ja siten sitä paremmin tunteneita suomalaisia teologeja käytettiin ajoittain asiantuntijoina uutisoinnin taustalla. Heihin turvauduttiin kuitenkin epäsäännöllisesti. *Helsingin Sanomien* Vieraskynä-palstalla julkaistiin joidenkin aiheiden yhteydessä asiantuntijakirjoituksia, mutta kaikkien aiheiden kohdalla taustoittavia kirjoituksia ei julkaistu. Eniten paavia kommentoi kirjoituksissa ja haastatteluissa Helsingin yliopiston dogmatiikan dosentti Jyri Komulainen. Hän nosti omissa kirjoituksissaan ajoittain esille kritiikin mediaa kohtaan siitä, miten paavi Benedictus XVI:ta tulkittiin vajavaisesti, ollen samalla kriittinen myös paavia kohtaan. Roomalaiskatolisen kirkon jäseniä tai papiston edustajia ei kovinkaan usein uutisten yhteydessä haastateltu, jolloin suomalaisten katolilaisten näkökulma paaviin tai tähän liittyviin uutisiin jäi usein puuttumaan.

Joseph Ratzinger esiteltiin lehtien lukijoille vuoden 2005 alussa. Paavi Johannes Paavali II:n (1978–2005) kuolema ja hautajaiset uutisoitiin molemmissa tutkimisissa lehdissä näyttävästi. Samalla katseita käännettiin kohti uuden paavin valintaa. Ratzinger esiteltiin lukijoille alusta saakka mahdollisena paavina, mutta ensin hän oli vain yksi ehdokas muiden joukossa. Huhtikuun aikana hänen näkyvyytensä lisääntyi. Hän oli ainoa kardinaali, joka näkyi säännöllisesti lehtien sivuilla. Ratzingerin asema paaviehdokkaana muuttui. Konklaavin kynnyksellä hän oli jo ennakkosuosikki uudeksi paaviksi ja siksi hänet esiteltiin tarkemmin juuri ennen konklaavin alkua. *Ilta-Sanomissa* korostui Ratzingerin menneisyys *Hitler Jugend* -järjestössä ja *Helsingin Sanomien* uutisointi painottui hänen konservatiivisina pidettyihin arvoihinsa. Suomalaisille vieraampaa paavin valintaa tuotiin lähemmäs lukijoita esittelemällä sitä ja vertaamalla sen tunnelmaa kotoisampiin urheilukilpailuihin. Samalla konklaavin hengellinen puoli jäi paitsioon.

Molemmat lehdet vaikuttavat pettyneen vuoden 2005 konklaavin lopputulokseen. Uusi paavi Benedictus XVI esiteltiin ensimmäisissä kirjoituksissa hyvin kielteisesti. Tämä korostui *Helsingin Sanomissa*, jonka toimittaja ei löytänyt yhtään

positiivista asiaa uudesta paavista. Lehtien kritiikki kohdistui uuden paavin arvomaailmaan, jota pidettiin vanhoillisena. Valinnasta laajemmin uutisoi *Ilta-Sanomat*, jonka sivuilla näkyi myös positiivisia aiheita uudesta paavista. Alkujärkytyksen mentyä ohi myös *Helsingin Sanomien* sivuilla kirjoitettiin myönteisempään sävyyn uudesta paavista, mutta myöhempien vuosien kirjoituksissa korostui usein lehden ja paavin erilaiset arvomaailmat. Uutisointi uudesta paavista väheni nopeasti Benedictus XVI:n valinnan jälkeen, eikä lehdistä enää ollut toimittajia seuraamassa tämän virkaanastumismessua Roomassa. Mahdollisesti pettymys uuden paavin henkilöllisyyteen vaikutti uutisoinnin nopeaan vähentymiseen.

Paavi Benedictus XVI:n ensimmäinen paaviusvuosi ei pitänyt sisällään suuria kohuja. Hän näkyi uutisissa lähinnä paavillisten matkojen yhteydessä. Matkat uutisoitiin etenkin *Helsingin Sanomissa*. Vuoden 2006 syyskuussa paaviuutisointi muuttui. Paavi piti Baijerin-matkallaan puheen entisessä yliopistossaan Regensburgissa. Puhe loukkasi muslimeita siinä olleen Itä-Rooman keisarilta lainatun sitaatin takia. Vaikka paavin Baijerin-matka oli uutisoitu *Helsingin Sanomissa*, ei puhetta huomioitu matkan aikana. Matkan jälkeen puhe uutisoitiin siitä nousseen kohun kautta. Paavi Benedictuksen sijaan uutisoinnin keskiössä olivat muslimien reaktiot paavin puheeseen. Myöhemmin, uutisoinnin toisessa vaiheessa, *Helsingin Sanomissa* puheesta noussut kohu asetettiin laajempaan kontekstiin liittämällä se osaksi islamilaisen maailman ja länsimaiden välistä kulttuurillista yhteentörmäystä. Kohun aikana *Helsingin Sanomissa* paavin nähtiin edustaneen samoja länsimaisia arvoja, joita lehti edusti. Keskeisinä arvoina olivat tällöin sananvapaus ja uskonnonvapaus. Lehti ei siis periaatteellisesti ollut aina paavia vastaan, vaan *Helsingin Sanomat* oli valmis myöntämään, että yhteistä arvopohjaa paavin kanssa oli olemassa.

Muslimien raivon laannuttua Regensburgin puheen uutisointi väheni, mutta se nousi uudelleen esille paavin matkustettua vuoden 2006 lopussa muslimimaaan Turkkiin. Matka uutisoitiin *Helsingin Sanomissa* Regensburgin puheen kautta, eikä matkan alkuperäinen ekumeeninen tarkoitus saanut paljoakaan näkyvyyttä. Turkin-matkasta uutisoitiin tarkemmin, koska se sijoittui ajallisesti lähelle Regensburgin puheesta noussutta kohua. Paavin matkojen uutisointi väheni selvästi vuoden 2006 jälkeen. Tulevina vuosina matkoja ei uutisoitu enää pelkästään niiden itsensä takia, vaan ne liitettiin usein osaksi suurempaa aihetta. Suurempien aiheiden puuttuessa matkoista uutisoitiin vain vähän. Regensburgin puheesta nousseen kohun jälkeen paaviuutisointi painottui kohu- ja skandaali-aiheiden uutisointiin.

Uutisoidessa Benedictus XVI:ta näkyi kirjoitusmäärissä paavin toimien synnyttämien reaktioiden vaikutus. Vuonna 2009 syntynyt Pius X:n veljeskunnan holokaustikohu ei näkynyt yhtä laajasti *Helsingin Sanomissa* ja *Ilta-Sanomissa* kuin Regensburgin puheesta noussut kohu. Paavia kritisoitiin, koska näytti siltä, että hän oli ottanut holokaustin kiistäjän takaisin katolisen kirkon yhteyteen. Uutisointi oli melko vähäistä, sillä juutalaisjärjestöt tai muut tahot eivät järjestäneet näyttäviä protesteja, joista olisi uutisoitu kansainvälisesti. Benedictus XVI sai nopeasti holokaustikohussa sivuosan, eikä ollut uutisoinnin keskiössä, vaikka ensimmäisissä kirjoituksissa aihe nostettiin esille juuri paavin toimien takia.

Pian vuoden 2009 holokaustikohun jälkeen paavi Benedictus XVI matkusti Lähi-itään. Ennakkoon matka uutisoitiin niin Regensburgin puheen kuin holokaustikohun kautta. Toisin kuin vuoden 2006 Turkin-matkan aikana, ei kummallakaan lehdellä ollut toimittajia paikan päällä, vaan matka seurattiin uutistoimistojen kautta. Matkan aikana huomioitiin enemmän Regensburgin puheesta noussut kohu, vaikka holokaustikohu oli tuoreempi. Paavin Israelin-vierailun aikana lehdet huomioivat Pius X:n veljeskunnan tapausta enemmän paavin nuoruuden natsi-Saksassa. Paavin kyvyttömyys näyttäviin symbolisiin eleisiin korostui ja paavia kritisoitiin välinpitämättömyydestä holokaustin muistoa kohtaan.

Paavin konservatiivisina pidetyt abortti- ja homoseksuaalikannat ohitettiin lehdissä melko lyhyesti. Ne kerrottiin lukijoille yleisellä tasolla paavin valinnan yhteydessä. Ensimmäisinä vuosina niihin saatettiin viitata osana laajempaa uutisointia tai lyhyinä uutissähkeinä. Näkyvyys jäi vähäiseksi, koska niistä ei syntynyt Benedictuksen paaviuskaudella suurta kohua tai skandaalia. Sen sijaan paavin kondomilausunnoista nousi kohu vuonna 2009. Paavin epäselvä lausunto kondomien käytöstä AIDS-ongelman ratkaisussa uutisoitiin lehdissä sitä seuranneiden reaktioiden kautta. Kohua ei lehdissä käsitelty tarkemmin, ja aiheesta uutisoitiin ulkomaisten uutistoimistojen kautta. Lausunto uutisoitiin kriittisesti ja molemmissa lehdissä sitä ja paavia riepotettiin pakinoitsijoiden toimesta. Lehdistä vain *Helsingin Sanomat* uutisoi, että paavin lausunto oli mahdollisesti tulkittu väärin.

Helsingin Sanomat ja *Ilta-Sanomat* uutisoivat paavista usein negatiivisten aiheiden kautta. Kohut ja skandaalit näkyivät selvästi piikkeinä uutismäärissä. Paavista uutisoitiin harvoin positiivisempien aiheiden kautta ja silloin uutismäärät jäivät vähäisiksi. Tämä näkyi verratessa vuoden 2009 kondomilausunnon kriittistä uutisointia paavin toiseen, sallivampaan kondomilausuntoon vuonna 2010. Paavin kanta, että joissain tilanteissa kondomin käyttö oli sallittu, oli selvästi mieluisampi

niin länsimaiselle yleisölle kuin lehdille. Aihe uutisoitiin kuitenkin lyhyesti. Mieluisampi lausunto näkyi myös siinä, että pakinoitsijat pysyivät vaiti.

Vaikka paavi Benedictus XVI:n arvoja kritisoitiin usein *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksissa ja pääkirjoitussivun kolumneissa, kirjoitettiin itse uutisissa paavista usein melko neutraalisti. Kriittisintä uutisointi paavi Benedictuksesta oli käsitellessä roomalaiskatolisen kirkon seksuaalista hyväksikäyttöskandaalia. Skandaali huomioitiin lehdissä ensin paavillisten matkojen yhteydessä vuonna 2008. Tuolloin paavilla oli ulkopuolinen rooli; hän pahoitteli ja tapasi uhreja. Uutisoinnissa tapahtui muutos vuoden 2010 alussa. Vuoden 2010 alussa Irlannissa katolinen kirkko joutui rankan arvostelun kohteeksi ja paavi Benedictus XVI joutui ottamaan tilanteeseen kantaa. Pian Irlannin skandaali sai rinnalleen paljastuksia muista Euroopan maista, muun muassa paavin synnyinmaasta Saksasta. Paavi joutui keskelle uutisointia ensin veljensä kautta, mutta myös omien toimiensa takia. Lehdissä näkyi syytöksiä paavin epäonnistumisesta pedofiilipappien rankaisemisesta niin Münchenin arkkipiispavuosina kuin vuosinaan Uskonopin kongregaation prefektinä.

Helsingin Sanomissa kritiikki paavia kohtaan oli näkyvää etenkin vuoden 2010 huhtikuussa. Lehden kirjeenvaihtajat niin Saksassa kuin Yhdysvalloissa kirjoittivat hyväksikäyttöskandaalista ja paavista. Kirjeenvaihtajien kirjoituksissa haastateltiin uhreja, katolisen kirkon maallikkojäseniä sekä kirkkoon kriittisesti suhtautuneiden uudistusliikkeiden edustajia, mutta ei virallisen kirkon edustajia. Paavi näyttäytyi hyvin negatiivisessa valossa. Huhtikuun jälkeen aihe kuitenkin katosi nopeasti lehtien sivuilta. Paavin rooli osana uutisointia palasi samanlaiseksi, mitä se oli ollut ennen intensiivisintä ja kriittisintä uutisointia, eli pahoittelijaksi ja uhrien lohduttajaksi.

Uutisoidessa hyväksikäyttöskandaalista paavin mediakuva oli muuttumassa. Hän ei enää ollut kova ”Jumalan rottweiler” vaan hän näyttäytyi ensimmäistä kertaa heikolta ja haavoittuvalta. Paavin ikääntyminen näkyi nyt enenemässä määrin. Samalla uutisointi paavista väheni, eikä vuonna 2011 paavista paljoa uutisoitu. Paavin heikkous näkyi selvästi uutisoidessa vuoden 2012 Vatileaks-tietovuotoskandaalista. Uutisoinnissa paavi näytti heikolta ja passiiviselta hahmolta, joka oli jäänyt häntä ympäröineen Vatikaanin hallintokoneiston valtapelin jalkoihin. Paavilla ei näyttänyt olevan enää voimia tai keinoja hallita kirkkoaan.

Benedictus XVI poistui *Helsingin Sanomien* ja *Ilta-Sanomien* sivuilta näyttävästi. Paavin historiallinen päätös erota paavinvirasta vuoden 2013 helmikuussa uu-

tisoitiin molemmissa lehdissä näkyvästi, mutta paavi Johannes Paavali II:n kuolemaa käsitelleitten uutisten määrään ei ylletty. Uutisoidessa paavin erosta näkyi inhimillisyys. Paavin konservatiiviset arvot kyllä huomioitiin, mutta etusijalla oli ymmärrys ikääntynyttä paavia ja raskaan tehtävän asettamia vaatimuksia kohtaan. Paavi Benedictuksen paaviuskautta arvioidessa nostettiin kohut ja skandaalit vielä esille ja myöhemmin etenkin *Ilta-Sanomissa* näkyi spekulatioita salaliitoista ja salaisuuksista paavin eron taustalla. Molemmat lehdet uutisoivat näkyvästi paavin eropäivästä 28.2.2013, mutta seuraavana päivänä, jolloin Benedictuksen ero paavinvirasta oli astunut voimaan, ohitettiin ero hyvin lyhyesti. Katseet käännettiin nopeasti kohti uutta paavia, joka antoi katoliselle kirkolle uudet kasvot.

Helsingin Sanomissa paavia ja paaviutta käsiteltiin useassa yhteydessä pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Niistä voi päätellä, että lehden mielestä paaviudessa oli kyse ennen muuta arvoista ja vaikutusvallasta. Paavilla nähtiin olevan vaikutusvaltaa myös oman kirkkokuntansa ulkopuolella ja siksi paavin ajamilla arvoilla oli suuri kansainvälinen merkitys. Tämä oli yksi syy siihen, miksi paavista ja paaviudesta uutisoitiin tarkastelluissa lehdissä. Paavin kansainvälinen vaikutusvalta näkyi myös siten, että hänen toimistaan uutisoitiin usein juuri niiden nostattamien ja ulkomailla uutisoitujen reaktioiden kautta.

Kahden tutkitun lehden uutisoinnissa paavi Benedictuksesta oli näkyvissä selkeitä eroja. Eniten paavista kirjoitettiin sanomalehti *Helsingin Sanomissa*, jonka uutiskirjoitukset olivat yleensä asiapitoisia. Iltapäivälehti *Ilta-Sanomien* painetussa lehdessä paavi sai huomattavasti vähemmän tilaa, eikä paaviin liittyneitä aiheita käsitelty niinkään pääkirjoituksissa kuin viihteellisissä pakinoissa. Vaikka molemmissa lehdissä paaviuutisten määrä oli melko vähäinen, korostui se *Ilta-Sanomissa*. Iltapäivälehti muutti uutisointitapaansa ensimmäisinä Benedictuksen paaviusvuosina, ja uutiset julkaistiin enenemässä määrin lehden verkkosivuilla. Painetussa lehdessä paaviuutiset näkyivät enää harvoin.

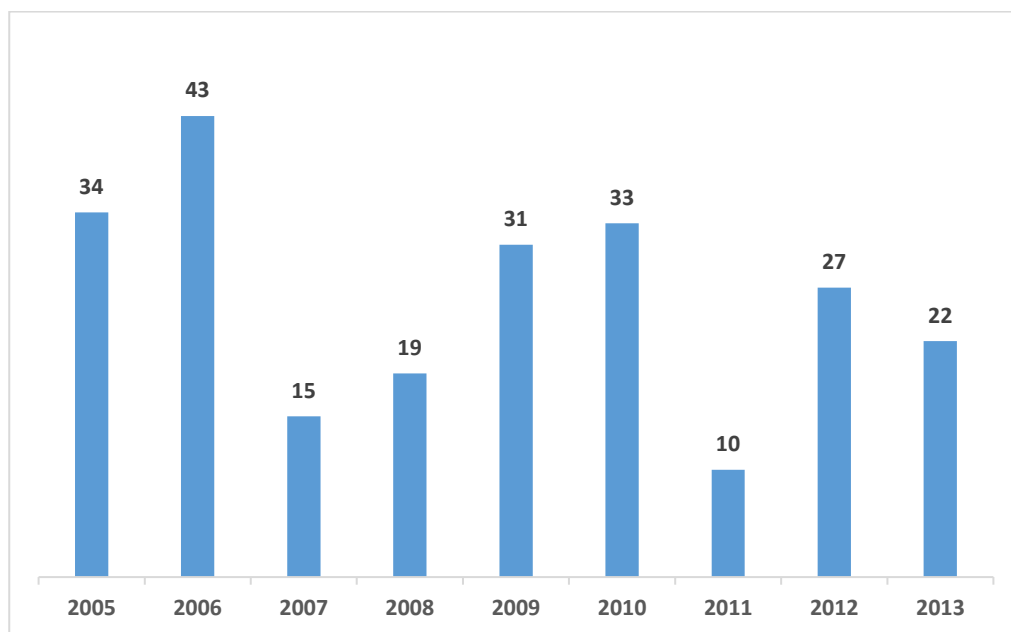
Kriittisemmin paavi Benedictuksesta ja paaviudesta kirjoitti *Helsingin Sanomat*. Lehden edustama arvomaailma erosi selvästi paavi Benedictus XVI:n ja katolisen kirkon vallitsevasta arvomaailmasta. Benedictuksen ja kirkon johdon arvoja pidettiin vanhoillisina ja moderniin maailmaan sopimattomina. Lehti ei yrittänyt ymmärtää tai selittää paavin arvomaailmaa, vaan tuomitsi sen useassa yhteydessä. Lehden kritiikki ei sinällään kohdistunut katoliseen kirkkoon tai katolisiin uskoviin, vaan oli kirkon johdossa vallinneen arvomaailman kritiikkiä. Se ei myöskään koh-

distunut henkilökohtaisesti paavi Benedictus XVI:een, sillä samojen arvojen ajamisesta oli kritisoitu jo tämän edeltäjiä. *Helsingin Sanomissa* julkaistuissa kolumneissa katolista kirkkoa saatettiin myös arvostella sen saamasta mediajulkisuudesta, mutta lehti ei käsitellyt kriittisesti omaa tai muiden lehtien roolia uutisoijana.

Ilta-Sanomat ei yhtä kärkevästi tuonut esille kritiikkiä paavin edustamiin arvoihin, mutta myös sen sivuilla näkyi kriittinen suhtautuminen. Paavin arvomaailmaa ei pääkirjoituksissa käsitelty, mutta niitä käsiteltiin lehden pakinoitsijoiden toimesta. *Ilta-Sanomien* uutisoinnissa oli nähtävissä iltapäivälehdellä tyypillisiä piirteitä. Ajoittain lehti uutisoi paavista skandaalihakuisesti käyttäen erityisen skandaalinkäryisiä otsikoita. Aina otsikot eivät vastanneet kirjoitusten sisältöä. Uutisissa lehdellä oli tapana kärjistää ja esittää asiat *Helsingin Sanomia* terävämmin. Toisaalta lehti uutisoi ajoittain paaviudesta laajemmin ja etenkin paavin valinnan yhteydessä *Ilta-Sanomat* uutisoi paavista sanomalehti *Helsingin Sanomia* viihteellisemmin, mutta samalla inhimillisemmin.

VII LIITTEET

Liite 1: Helsingin Sanomien paaviuutismäärät 2005–2013

Taulukko 1. *Helsingin Sanomien* paavi Benedictus XVI:ta koskeneet kirjoitukset 2.4.2005–1.3.2013.

Tilaston aikarajaus on 2.4.2005–1.3.2013. Tilastossa on huomioitu kirjoitukset, joissa Joseph Ratzinger tai paavi Benedictus XVI on ollut keskeinen toimija tai muuten huomattavassa roolissa. Tilastosta on jätetty pois uutiset, joissa Joseph Ratzingeriin tai Benedictus XVI:een on vain viitattu tai hänen nimensä on mainittu ainoastaan ohimennen.

Liite 2: Heikki Aittokosken ”Avoin kirje paavi Benedictus XVI:lle”

Kuva 5. Heikki Aittokosken pakina. *Helsingin Sanomat* 19.3.2009.

Kolumnin teksti ei ole saatavilla *Helsingin Sanomien* verkkoarkistossa, jossa siitä on näkyvissä vain otsikko.

VIII LYHENTEET

AFP	Agence France-Presse
AIDS	Acquired immune deficiency syndrome
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi; Oikeus ja kehitys -puolue
AP	Associated Press
BBC	British Broadcasting Corporation
CTV	Centro Televisivo Vaticano; Vatikaanin televisiokeskus
DBK	Deutsche Bischofskonferenz; Saksan piispojen kokous
HIV	Human immunodeficiency virus
HS	Helsingin Sanomat
IS	Ilta-Sanomat
ISV	Ilta-Sanomien verkkosivut
PR	Public relations
STT	Suomen Tietotoimisto
TT	The Tablet
VA	Vatikaani

IX LÄHDE- JA KIRJALLISUUSLUETTELO

1 Painetut lähteet

Ahti, Seppo

2005 Karvoihin katsottua. – Ilta-Sanomat 21.4.2005.

2006 Papanalliset säkeet. – Ilta-Sanomat 19.9.2006.

2009 Puoskarin luutarhassa. – Ilta-Sanomat 19.3.2009.

Ahtiainen, Ilkka

2006a Josephin ja Marian poika. – Helsingin Sanomat 10.9.2006.

2006b Paavi kotoisin yrittäjien osavaltioista. – Helsingin Sanomat 14.9.2006.

Aittokoski, Heikki

2009 Avoin kirje paavi Benedictus XVI:lle. – Helsingin Sanomat 19.3.2009.

Albayrak, Ayla

2006 Erdogan ei kääntynytäkään itään. – Helsingin Sanomat 29.11.2006.

Allen, John L.

2007 The real Ratzinger revealed. – The Tablet 14.4.2007.

Aronen, Eeva-Kaarina

2005 Paavin kirkolla ei ole kiire. – Helsingin Sanomat 20.4.2005.

Baer, Katarina

2010 Rikokset paljastuvat. – Helsingin Sanomat 15.3.2010.

Benedict XVI & Seewald, Peter

2010 Light of the World. The Pope, the Church, and the Signs of the Times. A Conversation with Peter Seewald. San Francisco: Ignatius Press.

2016 Last Testament. In his own words. With Peter Seewald. Lontoo: Bloomsbury.

Benedictus XVI/Ratzinger, Joseph

2008 Jeesus Nasaretilainen. Ensimmäinen osa. Kasteesta kirkastumiseen. Helsinki: Edita.

Duffy, Eamon

2013 A radical last act. – The Tablet 16.2.2013.

Heinimäki, Jaakko

2009a Jumala kasvoista kasvoihin. – Helsingin Sanomat 10.4.2009.

2009b Suurinkvisiittori emeritus. – Helsingin Sanomat 10.4.2009.

Hesemann, Michael & Ratzinger, Georg

2011 My Brother, the Pope. San Francisco: Ignatius Press.

Hämäläinen, Unto

2005 Polvillaan paavin edessä. – Helsingin Sanomat 15.5.2005.

Jokinen, Riku

2013a Veikö VatiLeaks puhdin? – Helsingin Sanomat 12.2.2013.

2013b Benedictus löi Berlusconin. – Helsingin Sanomat 14.2.2013.

Juonala, Jouko

2009 Saksa, natsit ja paavi. – Ilta-Sanomat 14.5.2009.

Ketola, Mikko

2006 Vatikaanin asenne islamia kohtaan on koventunut. – Helsingin Sanomat 21.9.2006.

Kivinen, Olli

2005 Paavin suuret haasteet. – Helsingin Sanomat 26.4.2005.

2010 Pedofilia riivaa katolista kirkkoa. – Helsingin Sanomat 23.2.2010.

Komulainen, Jyri

2005 Uusi paavi voi uudistaa vain varoen. – Helsingin Sanomat 9.4.2005.

2008 Paavi puhuttelee Yhdysvaltain-matkallaan koko maailma. – Helsingin Sanomat 14.4.2008.

2009 Paavilta odotetaan paljon Lähi-idässä. – Helsingin Sanomat 5.5.2009.

2013 Uudella paavilla on paineita kirkkonsa uudistamiseen. – Helsingin Sanomat 28.2.2013.

Kähkönen, Virve

2010 Paavillinen pr-moka. – Helsingin Sanomat 23.7.2010.

Messori, Vittorio & Ratzinger, Joseph

1986 The Ratzinger Report. An Exclusive Interview on the State of the Church. San Francisco: Ignatius Press.

Mickens, Robert

2012 Letter from Rome. – The Tablet 8.12.2012.

2013 Into uncharted waters. – The Tablet 16.2.2013.

Ratzinger, Joseph

1998 Milestones. Memoirs 1927–1977. San Francisco: Ignatius Press.

Ratzinger, Joseph & Seewald, Peter

1997 Salt of the Earth. The Church at the End of the Millennium. An Interview with Peter Seewald. San Francisco: Ignatius Press.

2002 God and the World. A Conversation with Peter Seewald. San Francisco: Ignatius Press.

Schatz, Roman

2013 Hyvästit paaville. – Ilta-Sanomat 16.2.2013.

Thavis, John

2014 The Vatican Diaries. A Behind-the-Scenes Look at the Power, Personalities, and Politics at the Heart of the Catholic Church. New York: Penguin Books.

Virkkunen, Janne

2006 Joko olemme vedenjakajalla? – Helsingin Sanomat 24.9.2006.

Willey, David

2009 A gaffe too far. – The Tablet 7.2.2009.

2 Sanoma- ja aikakauslehdet

HS Helsingin Sanomat 2005–2013

IS Ilta-Sanomat 2004–2013

ISV Ilta-Sanomien verkkosivut 2005, 2007–2010, 2012

TT The Tablet, 2005, 2007, 2009–2010, 2012–2013

3 Internet-lähteet

Crux-lehden verkkosivut

s. a. John L. Allen Jr. <<https://cruxnow.com/author/john-allen/>>. Katsottu 15.8.2017.

DBK

s. a. Deutsche Bischofskonferenz. <<http://www.dbk.de/ueber-uns/vorsitzender1/vorgaenger/>>. Katsottu 2.5.2017.

LT-Levikkitilasto

2013 <<http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2014/06/Levikkitilasto2013.pdf>>. Katsottu 8.8.2017.

Sanoman verkkosivut

s. a. Liiketoimintamme. <<https://www.sanoma.com/fi/media/finland/liiketoiminta>>. Katsottu 8.8.2017.

The Tablet -lehden verkkosivut

s. a. About us. <<http://www.thetablet.co.uk/about>>. Katsottu 8.8.2017.

Tilastokeskuksen verkkosivut

s. a. Kulttuuri ja viestintä. <http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_kulttuuri.html>. Katsottu 8.8.2017.

VA

1965 Nostra Aetate. <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html>. Katsottu 3.9.2017.

- 1968 Humanae Vitae. <http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_25071968_humanae-vitae.html>. Katsottu 2.5.2017.
- 1983 Code of Canon Law. <http://www.vatican.va/archive/ENG1104/_INDEX.HTM>. Katsottu 15.8.2017.
- 1995 Catechism of the Catholic Church. <http://www.vatican.va/archive/ENG0015/_INDEX.HTM>. Katsottu 3.9.2017.
- 1995 Evangelium Vitae. <http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html>. Katsottu 2.5.2017.
- 2006a Glaube, Vernunft und Universität. Erinnerungen und Reflexionen. <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/de/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html>. Katsottu 4.4.2017.
- 2006b Faith, Reason and the University. Memories and Reflections. <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html>. Katsottu 4.4.2017.
- 2009 Interview of the Holy Father Benedict XVI during the Flight to Africa. <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/march/documents/hf_ben-xvi_spe_20090317_africa-interview.html>. Katsottu 2.5.2017.
- 2013 Declaratio. <http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2013/february/documents/hf_ben-xvi_spe_20130211_declaratio.html>. Katsottu 12.2.2016.

4 Kirjallisuus

Allen, John L.

- 2000 Cardinal Ratzinger. The Vatican Enforcer of the Faith. New York: Continuum.
- 2002 Conclave. The Politics, Personalities, and Process of the Next Papal Election. New York: Doubleday.
- 2004a All the Pope's Men. Inside story how the Vatican really thinks. New York: Doubleday.
- 2004b Conclave. The Politics, Personalities, and Process of the Next Papal Election. Revised and Updated. New York: Doubleday.
- 2005a Pope Benedict XVI. A Biography of Joseph Ratzinger. New York: Continuum.
- 2005b The Rise of Benedict XVI. New York: Doubleday.

- 2009 The Future Church. How ten trends are revolutionizing the Catholic Church. New York: Image.
- Chadwick, Owen
- 2009 A History of the Popes 1830–1914. Oxford History of the Christian Church. Oxford: Oxford University Press.
- Coppa, Frank J.
- 2014 The Papacy in the Modern World. A Political History. London: Reaction Books.
- Corkery, James
- 2010 John Paul II: universal pastor in a global age. – The Papacy since 1500. From Italian Prince to Universal Pastor. Ed. James Corkery & Thomas Worcester. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duffy, Eamon
- 2014 Saints and Sinners. A History of the Popes. Fourth edition. New Haven: Yale University Press.
- Eskolin, Silja
- 2015 Yhdysvaltain katolinen lehdistö ja kirkon hyväksikäyttökandaali tammi-heinäkuussa 2002. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helda <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/158542/Eskolin_SiljaProGradu.pdf?sequence=2>. Katsottu 3.9.2016.
- Gibson, David
- 2007 The Rule of Benedict. Pope Benedict XVI and His Battle with the Modern World. New York: HarperOne.
- Hanska, Jussi
- 2005 Kristuksen sijaiset maan päällä? Paaviuden historiaa apostoli Pietarista Johannes Paavali toiseen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hebblethwaite, Peter
- 1993 Paul VI. The First Modern Pope. New York: Paulist Press.
- Heininen, Simo
- 2004 Ihmistä suurempi. Paaviuden historia. Helsinki: Edita.
- Herkman, Juha
- 2014 Lukijakansasta some-kansaksi? – Sanomalehti uudessa mediamaisemassa. Mediafoorumi 2014. Toim. Katja Lehtisaari. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto.
- Kaiser, Robert Blair
- 2006 A Church in Search of Itself. Benedict XVI and the Battle for the Future. New York: Vintage Books.

- Keenan, Marie
2012 Child Sexual Abuse and the Catholic Church. Gender, Power, and Organizational Culture. Oxford: Oxford University Press.
- von Kempis, Stefan & Lawler, Philip F.
2013 A Call to Serve. The Inside Story of Pope Francis. Who He Is, How He Lives, What He Asks. London: SPCK.
- Ketola, Mikko
2012 Teologian ja politiikan ristipaineessa. Katolisen kirkon anteeksipyyntö. – Voiko historiaa hyvittää. Historiallisten vääryyksien korjaaminen ja anteeksiantaminen. Toim. Jan Löfström. Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpi, Timo
2007 Uutisia, historiaa ja puheenaiheita. Ilta-Sanomat 75v. Helsinki: WSOY.
- Kivioja, Pasi
2008 Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja Sarja A. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kivisilta, Jarna
2006 Politiikkaa ja ekumeniaa. Paavinvaalit suomalaisessa julkisuudessa 1900-luvulla. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Hc.
- Kuronen, Anna
2014 On aika sovittaa isien synnit. Murphy-raportin vastaanotto Irlannissa 2009–2011. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Hc.
- Laegaard, Sune
2007 The Cartoon Controversy as a Case of Multicultural Recognition – Contemporary Politics, 13:2.
- Lindblom, Tomi
2009 Uuden median murros Alma Mediassa, Sanoma Osakeyhtiössä ja Yleisradiossa 1994–2004. Viestinnän julkaisuja 16. Diss. Helsinki. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Matero, Tero
2016 Diarmuid Martinin kausi Dublinin arkkipiispana 2004–2010 The Irish Timesissä ja Irish Independentissä kuvattuna. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Helda <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/169840/MateroTeroProGradu.pdf?sequence=2>>. Katsottu 21.8.2017.
- McLeod, Hugh
2007 The Religious Crisis of the 1960s. Oxford: Oxford University Press.

Mervola, Pekka

- 2006 Miten uskonto näyttäytyy medioissa? – Kristinusko Suomessa. Karjalan teologisen seuran, Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran ja Joensuu yliopiston symposiumissa marraskuussa 2005 pidetyt esitelmät. Toim. Aappo Laitinen. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuuseura.

Mikkonen, Riikka

- 2004 Paavi, ekumeniaa ja eksotiikkaa. Katolisen kirkon julkisuuskuva Suomessa 1978–1990. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Hc.

O'Malley, John W.

- 2008 What Happened at Vatican II. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.

Pham, John-Peter

- 2006 Heirs of the Fisherman. Behind the Scenes of Papal Death and Succession. Oxford: Oxford University Press.

Pollard, John F.

- 2010 Electronic pastors: radio, cinema, and the television, from Pius XI to John XXIII. – The Papacy since 1500. From Italian Prince to Universal Pastor. Ed. James Corkery & Thomas Worcester. Cambridge: Cambridge University Press.
- 2016 The Papacy in the Age of Totalitarianism 1914–1958. Oxford History of the Christian Church. Oxford: Oxford University Press.

Rahkonen, Juha

- 2007 Kirkko median kuvastimessa. Kristinuskon ja kirkollisten asioiden käsittely sanomalehdissä. Kirkon tutkimuskeskuksen www-julkaisuja 12. <[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/DDF39B30E141D22DC2257E2E0012D420/\\$FILE/12_rahkonen.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/DDF39B30E141D22DC2257E2E0012D420/$FILE/12_rahkonen.pdf)>. Katsottu 17.8.2017.

Rauhala, Mari

- 2007 Annus horribilis. Katolisen kirkon pedofiliaskandaali ja julkinen sana Yhdysvalloissa vuonna 2002. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Hc.

Reese, Thomas J.

- 2003 Inside the Vatican. The Politics and Organization of the Catholic Church. Cambridge: Harvard University Press.

Rämänen, Hanna

- 2009 ”Mohammed toi vain pahoja ja epäinhimillisiä asioita”. Paavi Benedictus XVI:n puhe Regensburgissa syyskuussa 2006 ja sen aiheuttamat reaktiot. Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Hc.

Salokangas, Raimo & Tommila, Päiviö

- 1998 Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia. Helsinki: Edita.

Sauri, Tuomas

2007 Sanomalehdet. Newspapers. – Joukkoviestimet 2006. Finnish Mass Media. Helsinki: Tilastokeskus.

Spackman, Paul

2008 God's Candidate. The Life and Times of Pope John Paul I. Leominster: Gracewing.

Sumiala-Seppänen, Johanna

2006 Paavin kuolema ja journalismin pyhät arvot. – Journalismikritiikin vuosikirja 2006. Toim. Laura Ruusunoksa. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö.

Thavis, John

2015 The Vatican Prophecies. Investigating Supernatural Signs, Apparitions, and Miracles in the Modern Age. New York: Viking.

Walsh, Sister Mary Ann

2005 From John Paul II to Benedict XVI. An Inside Look at the End of an Era, the Beginning of a New One and the Future of the Church. Ed. Sister Mary Ann Walsh. Oxford: A Sheed & Ward Book.